

POLITICĂ EXTERNĂ ȘI INTERCULTURALITATE

Coordonator:
Melania-Gabriela Ciot

Presa Universitară Clujeană

POLITICĂ EXTERNĂ ȘI INTERCULTURALITATE

•

Coordonator

MELANIA-GABRIELA CIOT

POLITICĂ EXTERNĂ ȘI INTERCULTURALITATE

**Coordonator
Melania-Gabriela Ciot**

**PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2022**

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș

CS II dr. Attila Varga

ISBN 978-606-37-1558-7

© 2022 Coordonatoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul coordonatoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Responsabilitatea pentru conținutul capitolelor aparține autorilor acestora.

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>**

Cuprins

Cuvânt înainte.....	7
<i>Conf.univ.dr.abil. Melania-Gabriela CIOT</i>	
Fenomenul dezvoltării formatelor multilaterale mici în sistemul internațional.....	9
<i>Drd. Octavian POPA</i>	
Politică și putere în fixarea Agendei strategice a Uniunii Europene (2019-2024)	27
<i>Drd. Luciana-Mirela BUTIȘCĂ</i>	
Rolul Președinției Consiliului UE – ce evoluții poate genera Conferința privind Viitorul Europei?	51
<i>Drd. Ana-Cristina TUDOR</i>	
Dinamica politicilor comerciale. O incursiune în abordarea dimensiunii interne.....	73
<i>Drd. Liviu-Vasile ȘERBAN</i>	
Rusia și ordinea regională în Parteneriatul Estic: dinamici și perspective asupra agendei de politică externă.....	95
<i>Drd. Nicolae ARNAUT</i>	
Rivalitatea Arabia Saudită-Iran, potențiale scenarii evolutive	107
<i>Drd. Tudor-Octav DAN</i>	

Relațiile culturale transatlantice. Puterea diplomației culturale	129
---	-----

Dr. Iulia-Anamaria GHIDIU

Noi direcții de acțiune în domeniul diplomației culturale – importanța actorilor non-statali.....	147
---	-----

Dr. Andreea-Dalina PETRAȘCA

Interculturalitatea în memorialistica aristocrației politice românești din perioada 1881-1914	171
---	-----

Drd. Mirela POPESCU

Romii între integrare și identitate culturală. Adaptarea sistemului educațional din România	187
---	-----

Drd. Andrei Ștefan GHIMIȘI

Dezvoltarea unui Sistem Intern de Evaluare (SE) în Sistemul de Achiziții Publice din România (SAP).....	201
---	-----

Drd. Ileana-Sabina CHIABURU

Index.....	219
------------	-----

Cuvânt înainte

Într-o lume interconectată în care statele sunt tot mai interdependente, politica externă este esențială pentru menținerea păcii și a stabilității. Evenimentele recente de pe scena globală (Ucraina 2022, Afganistan 2021) au evidențiat consecințele negative pe care le are neglijarea în durată a factorilor culturali și a rolului lor în sprijinirea înțelegerii reciproce, construirea încrederii și a punților de comunicare, facilitarea negocierii internaționale și a cooperării și colaborării multilaterale. Dialogul intercultural are puterea de a consolida și întreține cooperarea multilaterală, dincolo de interesele naționale ale actorilor statali, cu scopul promovării bunurilor publice globale și de a aborda și unele dintre problemele stringente ale zilelor noastre, precum conflictele, schimbările climatice sau dezinformarea.

Cultura pătrunde tot mai mult în relațiile internaționale și politica externă. Diplomația și negocierea, ca instrumente ale politicii externe, sunt tot mai mult utilizate de state pentru a-și promova și specificul cultural, sporind diversitatea culturală a lumii, deschizând calea către dialog și cooperare. Diplomația culturală și noile modele pe care le dezvoltă sunt reciproc avantajoase pentru statele care le utilizează și se bazează pe factorii culturali ca resursă pentru coeziunea socială și dialog. Ea poate fi utilizată pentru cooperarea pe termen lung și pentru împărtășirea valorilor comune – elemente care ar contribui semnificativ la evitarea și diminuarea escaladării conflictelor. Valorificarea diversității culturale – drept conduită în relațiile intra și interstatale – crește incluziunea socială și bunăstarea vieții, determinând o participare sporită în viața comunității și consolidarea sentimentului apartenenței civice.

Chiar dacă obiectivul principal al politicii externe și al diplomației rămâne promovarea intereselor naționale, în ultimii ani a apărut o schimbare a modelelor utilizate, punându-se accent mai mare pe interese comune, reciproce, pe construirea încrederii, a parteneriatelor și a cooperării permanente. Iar aceste modele pot fi translatate și în alte domenii de politici internaționale, europene și naționale. Așadar, cultura poate deschide căi pentru o diplomatie politică mai complexă, fiind una din cele mai eficiente modalități de inițiere a dialogului. Iar politica externă actuală înseamnă dialog, cooperare și negociere permanente!

Volumul de față reunește cele mai valoroase lucrări prezentate la Conferința Națională a Doctoranzilor din domeniul relații internaționale și studii europene, aflată la cea de-a patra ediție. La această ediție a conferinței, pe lângă participările doctoranzilor de la școlile doctorale aparținând Consorțiului Universitaria (Academia de Studii Economice București, Universitatea București, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Universitatea de Vest din Timișoara și, desigur, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca), au participat și doctoranzi ai Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, din domeniul științelor politice. Este o dovadă a credibilității, a cultivării permanente a creativității și inovării pe care comunitatea noastră epistemică și, în special, Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene a Universității Babeș-Bolyai le clădește an de an, cu muncă susținută și cu consistență pentru cercetarea românească.

Prezenta lucrare este cel de-al patrulea volum de acest tip pe care îl aduc în atenția comunității noastre epistemice, cu și mai mare încredere față de competențele profesionale ale tinerilor noștri doctoranzi, care reușesc să comunice rezultate ale activității lor de cercetare sau să aducă în atenția noastră noi teme de discuții sau noi combinații de metode de cercetare specifice domeniului relațiilor internaționale și studiilor europene.

CONF.UNIV.DR.ABIL. MELANIA-GABRIELA CIOT

Cluj-Napoca, 18.08.2022

Fenomenul dezvoltării formatelor multilaterale mici în sistemul internațional

---

DRD. OCTAVIAN POPA

Școala Doctorală

Școala de Studii Politice și Administrative

The disappearance of the bipolar structure that dominated the international system during the Cold War called into question the usefulness of large politico-military alliances, such as NATO, in the new unipolar context, dominated by the United States. If NATO has been able to reform and remain relevant to date, there is no other globally similar structure in size and features. Most recent and still relevant security arrangements for the current geopolitical context are bilateral or in a small multilateral format. Crisis management, especially at the regional level, has required the emergence of security initiatives in a multilateral format consisting of a small number of states, focused on a specific issue and which, unlike the large and comprehensive ones, provides high flexibility in addressing and managing issues. Thus, the article aims to examine the recent international development of small multilateral formats, which differentiates and benefits them from large ones, as well as the context in which they were established. In addition, the article addresses an important feature of this type of format, namely the dependence of some Member States on the military and economic power of another member, intending to secure a risk factor. Initiatives such as AUKUS, built around and in the direct interest of the United States, or the recently revitalized Quad, where such an American factor is present, are eloquent examples of this. It is also important to analyze the role of such formats in revitalizing regional cooperation in terms of security but also how these alliances are built as a result of security interdependencies generated by the

presence of a potential aggressor. At the end of the study, a brief analysis of the use of the concept of minilateralism in the issue of climate change is required.

Cuvinte cheie: AUKUS, flexibilitate, interdependențe, multilateral, Quad.

Introducere

Conceptul de format „minilateral” nu este unul recent în gândirea geopolitică internațională, fiind prezent cel puțin din punct de vedere conceptual încă de la fondarea sistemului de alianțe Bretton Woods, a ONU și a celorlalte organizații multilaterale care stau la baza sistemului internațional din prezent. La sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, națiunile învingătoare, mai cu seama Statele Unite au pus bazele unui sistem instituțional bazat cu preponderență pe formate multilaterale de mari dimensiuni, începând cu Organizația Națiunilor Unite, instituțiile parte a sistemul Bretton Woods și NATO. Cu toate acestea, dezavantajele pe care acest tip de colaborare le presupune au creat în ultimii ani tendința de descentralizare și de regionalizare a parteneriatelor, punându-se accentul pe anumite problematici precise, comune pentru toți membrii. Specific, aceste noi alianțe constituite în multe cazuri ad-hoc, cu un nivel mic sau mediu al numărului membrilor, ce gestionează exclusiv probleme comune statelor membre, primesc denumirea de „minilaterale”.

Studiul alianțelor mici se dovedește relevant, dar mai ales necesar în condițiile perpetuării acestui tip de format nu doar în zona indo-pacifică, unde sunt și cele mai numeroase, dar și în Europa. Un procent însemnat din studiile academice sau non-academice referitoare la minilateralism se concentrează pe zona indo-pacifică, punându-se mai puțin accent pe dezvoltarea fenomenului și în Europa, ce are caracteristici diferite față de modelul asiatic. Dacă în indo-pacific nu este nevoie de o

cercetare amănunțită și de durată a fenomenului pentru a putea înțelege motivele, ritmul de apariție și cel de dezvoltare a minilateralelor, în Europa, cauzele sunt diferite, în special dacă studiem rata de integrare a statelor europene în mecanisme multilaterale consolidate precum NATO sau Uniunea Europeană. Mai mult decât atât, UE trece de bariera unui format multilateral de tip interguvernamental și se inițiază a fi o structură suprastatală, cu legi și politici comune pentru toți membrii. Specific, orice alianță minilaterală ai cărui membri sunt și parte integrantă a UE, trebuie să se raporteze la legislația blocului comunitar, lucru care nu este identificat printre caracteristicile formatelor mici asiatice.

Astfel, vor fi prezentate și analizate atât caracteristicile generale și specifice ale unui minilateral, cât și zonele de dezvoltare, cu particularitățile lor. Mai mult decât atât, este important de specificat și analizat diferențele dintre o alianță de tip minilateral și un multilateral, atât în ceea ce privește operabilitatea, cât și a avantajelor și dezavantajelor pe care fiecare în parte le presupun. De asemenea, vor fi descrise și analizate în mod succint formate minilaterale atât din zona indo-pacifică, cât și din Europa. Articolul va pune accentul preponderent pe inițiativele ale căror domeniu dominant de acoperire este securitatea.

Definirea și analizarea particularităților formatelor de tip minilateral

Formatul minilateral poate fi considerat până la un punct ca având caracteristici comune cu unul multilateral. Cel puțin din punct de vedere al dimensiunilor, definiția unui multilateral este aceeași cu a unui minilateral, și anume: „o alianță formată din doi sau mai mulți membri cu interese comune”. Cu toate acestea, atât în opinia publică, în mediile de cercetare academică și în relațiile internaționale, termenul de „multilateral” se identifică de cele mai multe ori cu marile alianțe militare sau organizații economice, precum NATO, Uniunea Europeană sau Organizația Națiunilor Unite. În acest mod, această monopolizare a

duș la folosirea unui termen specific pentru formatele mici, și anume „minilaterale”.

Astfel, nu există o definiție general acceptată pentru minilateralism, explicarea succintă a termenului putând fi precum următoarea: „formatul minilateral este o alianță formată dintr-un număr redus de membri, ce doresc a gestiona o problemă sau un set de probleme specifice într-un timp definit”. Numărul statelor care compun o minilaterală este și principala diferență fundamentală față de un multilateral, nu doar prin simpla subdimensionare fizică a unei alianțe, cât și prin caracteristicile pe care le dobândește acest tip de alianță datorită dimensiunilor reduse. Minilateralele se concentrează pe o „masă critică” de membri necesari pentru un scop precis, în contrast cu abordarea cuprinzătoare asociată cu multilateralele¹. În general cu interese la nivel regional, minilateralele se pot dovedi mult mai eficiente în gestionarea unor probleme, în mare parte datorită unui grad de flexibilitate ridicat dat nu doar de numărul redus de membri, cât și de implicarea mai aprofundată a acestora, deziderat care nu foarte des este îndeplinit prin abordările strategice ale formatelor mari. Minilateralele permit unui grup de state cu interese și valori comune să rezolve probleme specifice care le afectează.

Formatele minilaterale pot fi considerate și ca o soluție alternativă la stagnarea dezvoltării multilateralelor din ultimele decenii. Ultima dată când s-a concretizat un format multilateral de succes a fost în 1994, când 123 de state au negociat crearea Organizației Mondiale a Comerțului și au stabilit un set de reguli pentru comerțul internațional. Din acel moment, orice tentativă de coagulare a unui format cuprinzător de o asemenea dimensiune au eșuat, aceeași soartă având și Protocolul de la Kyoto din 1997 sau Tratatul de Neproliferare Nucleară din 1995 sau pot

---

¹ Tirkey Aarshi, *Minilateralism: Weighing the Prospects for Cooperation and Governance*, Observer Research Foundation, septembrie 2021, p. 3, https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2021/09/ORF_IssueBrief_489_Minilaterals_NEW.pdf, accesat în data de 01.06.2022.

fi considerate ineficiente². Specific, în ultimii ani, formatele multilaterale trec printr-o criză existențială și intră din ce în ce mai mult în irelevanță³ pe măsură ce alianțele minilaterale se coagulează în zone geopolitice dinamice ale planetei.

Minilateralele se pot constitui în mod ad-hoc, pe baza unui scop comun și ale unor valori comune între toți membrii, cel mai adesea la nivel regional. Nu este obligatoriu ca toate statele componente să fie în proximitate geografică pentru ca o alianță să fie considerată regională, ci obiectivele acesteia să fie raportate la o anumită regiune, un exemplu elocvent în acest sens este implicarea Statelor Unite în formatele de cooperare militară din zona indo-pacifică. În plus, sunt descentralizate și bazate pe principiul „bottom-up”, în principal privind parteneriatele de tip economic, și constituite în mod voluntar. Având în vedere aceste particularități și corelându-le cu dimensiunile reduse, un format minilateral poate facilita și accelera procesul decizional pentru anumite politici specifice zonelor de interes⁴. Mecanismul ad-hoc de constituire aduce beneficii în cooperarea regională și subregională în special, dar și la nivel global. Flexibilitatea, viteza și capacitățile de inovare fiind doar unele dintre avantajele⁵. De asemenea, minilateralele prin concepție prezintă un nivel scăzut de instituționalizare, ceea ce accelerează procesul decizional. În același timp, caracterul informal dat de lipsa instrumentelor birocratice pot produce probleme în procesul de

---

² Naim, Moises, „*Minilateralism*”, în *Foreign Policy*, Volumul 173, 2009, pp. 135-136.

³ Uniunea Europeană, dar mai ales NATO, au redevenit de interes capital pentru statele ce le compun datorită Războiului din Ucraina. Mai mult decât atât, de la conceptul „brain death” inițiat de președintele francez Emmanuel Macron pentru a descrie Alianța Nord-Atlantică, state neutre prin excelență ca Finlanda și Suedia au cerut aderarea la NATO, ceea ce revitalizează relevanța și importanța alianței pentru continentul european și nord-american.

⁴ Aarshi, 2021, p. 3.

⁵ Moret Erica, *Effective minilateralism for the EU. What, when and how*, European Union Institute for Security Studies, Brief Issue, iunie 2016, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_17_Minilateralism.pdf, accesat în data de 01.06.2022.

implementare a deciziilor, atât din punct de vedere al promptitudinii, cât și al calității⁶.

În general, percepția ce fundamentează studiul minilateralelor pleacă de la insuficiențele multilateralului generate de propriile probleme interne și de expansiunea alianțelor mici. Însă, dincolo de această realitate practică, un minilateral poate avea și rolul de a revitaliza alianțe ce își pierd relevanța sau chiar utilitatea printre membrii săi. Acest tip de format este regăsit în Europa, prin inițiativele din zona central-sud-estică precum B9 sau TSI, ce nu doar că aplică și completează proiectele și regulamentele multilateralelor din care fac parte, dar și preiau sarcini considerate prea complexe pentru a putea fi gestionate eficient într-un format în care pot exista o multitudine de interese diferite⁷. Bucharest Nine este un exemplu în acest sens, fiind o inițiativă ce reunește statele NATO de pe flancul estic al alianței. Creată după anexarea Crimeii din 2014, obiectivul fundamental al acestui format este centralizarea unei voci comune cu privire la amenințările de securitate ce vin din zona Federației Ruse, atât de natură militară cât și economică. Fiind o organizație alcătuită din membri NATO, B9 are în mod indirect rolul de a remedia deficiențele NATO când vine vorba despre coeziune internă și viteza de răspuns în fața amenințărilor. Astfel, B9 are o capacitate de persuasiune mult mai însemnată decât ar fi avut sesizări transmise în mod individual către statele vestice și Statelor Unite. Spectrul opus poate fi exemplificat prin Grupul de la Vișegrad, o platformă de cooperare politică, economică și culturală lansată în 1990 din care fac parte Ungaria, Polonia, Cehia și Slovacia, cu scopul inițial de a accelera procesul de integrare europeană prin colaborare în domenii cheie ce aveau nevoie de reforme semnificative. În prezent, V4 este un nucleu de conservatorism în zona central-estică a Europei, ce militează

---

⁶ Anuar, Amalina și Hussain Nazia, *Minilateralism for Multilateralism in the Post-Covid age*, S. Rajaratnam School of International Studies, 2021, p. 9.

⁷ Erica, 2016, p. 2.

pentru o abordare interguvernamentală la nivelul UE și mai puțin pentru integrare aprofundată, la nivel suprastatal.

Minilateralul comparat cu multilateralul.

Avantajele și dezavantajele formatelor mici

Expansiunea formatelor mici în sistemul internațional din ultima perioadă se datorează în mare parte și dezavantajelor pe care multilateralele le prezintă în actualul context al globalizării. Procesul de adaptare a unei alianțe mari, birocratizate și cu un timp de răspuns lent la problemele globale din ce în ce mai complexe au condus la un fenomen de defragmentare informală, reprezentată de minilateralism. Cele mai importante probleme cu care se confruntă planeta sunt dificil de gestionat în contextul în care sunt necesare metodologii diferite de abordare a acestora la nivel regional sau chiar statal. Astfel, alianțele mici devin o alternativă în probleme precum schimbările climatice, gestionarea situațiilor pandemice sau securitatea regională. De altfel, schimbarea climatică este intens analizată în mediile academice datorită eșecului multilateralelor de a produce nivelul necesar de cooperare internațională⁸ în vederea găsirii de soluții general adecvate unui număr însemnat de state. În schimb, un format multilateral este incluziv, ceea ce determină o scădere dramatică a conflictelor interstatale și în acest fel, descurajează și eventuale acțiuni coercitive ale unor actori exteriori asupra membrilor. În acest mod, expunerea în paralel a avantajelor și dezavantajelor celor două modalități de cooperare internațională este o metodă eficientă de cercetare și analiză la nivel teoretic.

În primul rând, caracterul informal și dimensiunile reduse îi oferă o flexibilitate mai mare formatului minilateral. Specific, natura flexibilă

---

⁸ Falkner, Robert, „A minilateral solution for global climate change? On bargaining efficiency, club benefits and international legitimacy” în *Centre for Climate Change Economics and Policy*, Nr. 222, 2015, p. 2.

este dată de numărul mic de state, specificitatea domeniilor de interes și coerența viziunilor de gestionare a problemelor abordate. În plus, modul facil în care este structurat instituțional și mecanismul de luare a deciziilor, compus de cele mai multe ori din șefii de stat sau din miniștrii de resort, oferă posibilitatea schimbării de perspective într-un timp scurt și prin implicarea unor consecințe negative minime. Datorită acestei flexibilități, integrarea de state noi este mai facilă și bazată pe un grad scăzut de birocratizare a procesului de aderare. În acest sens, un minilateral facilitează mai eficient urmărirea unui acord comun pentru îndeplinirea obiectivelor⁹. Flexibilitatea îi oferă și o capacitate de adaptare atât în ceea ce privește obiectivele, cât și metodologia necesară îndeplinirii acestora. Comparativ, flexibilitatea este la un nivel foarte redus într-un format multilateral datorită dimensiunilor ce fac consensul greu de realizat, cât și adaptarea dificilă la interesele distincte ale statelor membre. Preferințele diverse și uneori în contradicție cu politica majorității într-un multilateral generează măsuri distincte, ducând la impas decizional și chiar stări conflictuale. Un exemplu în acest sens este gestionarea pandemiei de COVID-19, când nu toate statele au respectat deciziile instituțiilor ONU cu privire la campania de vaccinare, punându-se astfel în discuție utilitatea acestor organizații¹⁰. De asemenea, hiperbirocratizarea reduce considerabil posibilitățile de reformă, astfel, multilateralele sunt predispuse la ineficiență.

Un alt avantaj major pe care formatele minilaterale îl prezintă comparativ cu un multilateral este coeziunea internă. Pentru ca un minilateral să se concretizeze, diferențele de viziune între state cu privire la problemele abordate și metodele de soluționare ale acestora nu trebuie să difere semnificativ, cel mult unele particularități minore, ce nu vor

---

⁹ Tow, William, „Minilateral security's relevance to US strategy in the Indo-Pacific: challenges and prospects” în *The Pacific Review*, 2018, p. 9.

¹⁰ Tirkey Aarshi, *Addressing the inefficacy of multilateralism – Are regional minilaterals the answer?*, 2020, <https://www.orfonline.org/expert-speak/addressing-inefficacy-multilateralism/>, accesat în data de 05.06.2022.

prejudicia credibilitatea formatului. Astfel, abordarea unor probleme specifice tuturor membrilor, numărul scăzut al acestora cât și interesele comune constituie condiții optime pentru realizarea coeziunii necesare implementării politicilor pentru care alianța a fost creată. În plus, un nivel ridicat de coeziune internă influențează și capacitatea de adaptabilitate la contextul geopolitic regional, sub-regional și internațional al minilateralelor. În structurile multilaterale, dezideratul unei coeziuni interne funcționale este o problemă structurală generată în principal de propriile caracteristici, precum numărul mare de state¹¹, interesele diferite și procedurile decizionale în unele cazuri excesiv de birocratizate. Pentru a exemplifica, documentul NATO 2030, ce reprezintă fundamentul de la care s-a elaborat și adoptat noul Concept Strategic al alianței, prezintă și descrie că „pentru a face față provocărilor din următorul deceniu, menținerea coeziunii trebuie să fie o prioritate politică neechivocă pentru toți aliații”¹², ridicând astfel problema coeziunii interne la gradul de obiectiv strategic. În interiorul alianței se regăsesc și adversități militare și politice, precum cel dintre Turcia și Grecia, ce astfel slăbesc angajamentul unitar din jurul Articolului 5 privind apărarea colectivă, în cazul particular al Alianței Nord-Atlantice.

Cooperarea în formate mici poate fi un instrument de afirmare pe scena regională sau internațională a statelor mici în fața marilor puteri. Precum alianțele de apărare colectivă din zona sud-est europeană a perioadei interbelice, ce își afirmau unitatea în fața unei posibile agresiuni externe, în prezent colaborarea economică în domenii deficitare precum infrastructura, sub formă minilaterală, contribuie la diminuarea

---

¹¹ De asemenea, este importantă distanța dintre extremitățile unui multilateral, în care se pot afla state cu probleme politice și economice diferite. În cadrul NATO, Olanda are alte priorități de securitate comparativ cu Polonia, altfel va fi predispusă la o atitudine mai favorabilă față de Rusia decât statul polonez, care se află în vecinătatea apropiată a Federației Ruse și care este tradițional ostil Moscovei.

¹² The Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General, *NATO 2030: United for a New Era*, 2020, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf, accesat în data de 06.06.2022, p. 50.

diferențelor de dezvoltare între statele emergente și cele dezvoltate. În acest mod, un astfel de grup poate avea un rol semnificativ mai important în procesul decizional al unui multilateral decât dacă ar fi acționat pe cont propriu. Un astfel de aranjament poate fi considerat grupul B9. Format din state est-europene membre NATO, rolul B9 este de a atrage atenția asupra problemelor de securitate generate de agresivitatea Federației Ruse în Ucraina, și astfel, de a influența conceptul strategic al alianței.

Dezvoltarea recentă a formatelor mici în detrimentul și nu în adăugare la cele multilaterale generează un precedent periculos pentru securitatea globală. Alianțele multilaterale au contribuit decisiv la fenomenul de globalizare, la menținerea păcii prin temperarea competiției pentru putere și astfel au contribuit la dezvoltarea fulminantă a umanității după cel de-Al Doilea Război Mondial. Cu toate acestea, incapacitatea de a gestiona eficient noile provocări globale precum noile tehnologii disruptive, pandemia de COVID-19 sau schimbările climatice au determinat apariția sau reactivarea unor formate regionale mai flexibile, care au potențialul de a aborda mai eficient domeniile menționate, dar pot scădea considerabil relevanța unui multilateral. Astfel, creșterea în importanță a alianțelor strategice în detrimentul cooperării globale¹³, reprezentat prin dezvoltarea minilateralelor creează un precedent periculos spre o diminuare a securității internaționale și o mai ușoară predispoziție la conflict, în condițiile slăbirii organizațiilor internaționale critice de tip multilateral, ce au menținut pacea prin integrare, colaborare și responsabilitate în guvernarea globală¹⁴. O astfel de fărâmițare a politicii mondiale la nivel bilateral, trilateral sau în formate cu un număr redus de membri pot dezinstituționaliza sistemul până la un nivel anarhic. Specific, consecințele degradării relevanței multilateralelor prin expansiunea minilateralelor poate reprezenta un dezavantaj pentru formatul din urmă menționat.

---

¹³ Aarshi, 2021, p. 6.

¹⁴ Patrick, Stewart, „The New „New Multilateralism”: Minilateral Cooperation, but at What Cost?” în *Global Summitry*, volumul 1, nr. 2, 2015, p. 117.

Pentru a concluziona, minilateralele sunt formate care pot ajuta la stabilirea unor parteneriate axate pe gestionarea unor anumite probleme în care există interese și preocupări comune. Cu toate acestea, astfel de formate pot afecta interesul pentru problemele globale, pe care formatele mari le au mereu în discuție și analiză.

Zona indo-pacifică. Principalul spațiu de dezvoltare a formatelor mici

În general, zona cea mai dinamică din punct de vedere al dezvoltării formatelor minilaterale este cea a continentului asiatic, aici incluzând și Asia Centrală dar și Statele Unite, a căror implicare este strâns legată de China și de parteneriatele strategice pe care le are cu aliații din zona specificată.

În această zonă, minilateralismul s-a dezvoltat de la începutul anilor 90' și s-a concentrat pe cooperarea economică, dar și în domenii precum securitatea împotriva pirateriei, protecția mediului și traficul de droguri sau persoane¹⁵. Pe parcursul ultimelor trei decenii, expansiunea formatelor mici a determinat și o diversificare a domeniilor abordate, precum comerțul, investițiile în infrastructură sau conectivitatea digitală. Specific, acestea au evoluat de la obiective generale la obiective specifice, abordând atât dimensiunea economică, cât și cea politic-securitară, implicând și state ex-asiatice, dar cu interese în zonă, precum SUA și puteri europene. În intervalul 2016-2021 s-au stabilit nu mai puțin de zece astfel de formate¹⁶, în mare parte trilaterale, cu obiective centrate pe cooperarea militară în indo-pacific, economică, dar și contracararea pirateriei maritime și securitatea lanțurilor de aprovizionare¹⁷. Structura de tip trilateral domină minilateralismul asiatic, o parte dintre acestea,

---

¹⁵ Chheang, Vannarith, *Minilateralism in Southeast Asia. Facts, opportunities and risks in Minilateralism in the Indo-Pacific. The Quadrilateral Security Dialogue, Lancang-Mekong Cooperation Mechanism, and ASEAN* Routledge, 2020, p. 103.

¹⁶ Incluzând aici și defuncta colaborare Australia-India-Franța.

¹⁷ Aarshi, 2021, pp. 11-13.

precum Indomalphi¹⁸, împărțind sau complementarizând politicile Asociației Națiunilor din Sud-Estul Asiei (ASEAN), singurul forum multilateral din zona indo-pacifică. Cu toate acestea, rămâne însă riscul afectării unității ASEAN dacă formatele minilaterale devin dominate de o putere majoră¹⁹. Un element important de menționat este incursiunea puterilor europene în cadrul unor astfel de formate, în speță Franța,²⁰ dar și Marea Britanie, membră în cadrul AUKUS cu Statele Unite și Australia. Interesele britanice sunt de natură economică prin vânzarea de echipamente militare Australiei, dar și strategice, asistând în acest mod partenerul american în încercarea de a limita pretențiile Chinei în regiune. Având în vedere tendințele hegemonice ale Chinei în zona sud-estică a continentului asiatic, minilaterale precum Quad sau AUKUS își propun să contracareze puterea chineză atât economic, cât și militar, inclusiv cu ajutorul unor state ce nu se regăsesc în această regiune, dar care au interese strategice în zonă, precum Statele Unite.

Minilateralele pot reprezenta în indo-pacific și forumuri de colaborare în dimensiunea politică și de securitate pe probleme specifice precum terorismul, crimele transnaționale, dezastrele naturale sau managementul resurselor de apă între state „like-minded”, ce au în comun structura politică democratică. Aceste formate devin mai atractive și datorită inabilității mecanismelor multilaterale de securitate existente să livreze soluții eficiente pentru creșterea gradului de securitate într-o regiune complicată din punct de vedere geopolitic²¹. Inițiative precum Quad, AUKUS sau trilaterală Japonia-Europa-Statele Unite²² reprezintă

---

¹⁸ O alianță trilaterală formată din Indonezia, Malaysia, Filipine și cu scopul de a menține securitatea rutelor comerciale maritime.

¹⁹ Chheang, 2020, p. 103.

²⁰ Ce s-a retras din zonă la finalul anului 2021 pe fondul încheierii acordului de furnizare către Australia a unor echipamente militare și submarine.

²¹ Chheang, 2020, p. 106.

²² Cooperare inițiată în 2012, reprezintă un forum stabilit cu scopul precis de a aduce împreună intelectuali, factori de decizie, jurnaliști și oameni de afaceri, având un caracter multidimensional, dialogul fiind concentrat în zone precum: democrația și ordinea internațională, securitatea regională, comerțul global sau inovarea economică.

exemple de colaborări între state „like-minded” care doresc prezervarea securității în zonă și limitarea posibilităților altor state de a destabiliza zona, prin metode militare și politice de descurajare. Mai mult decât atât, AUKUS și Quad au în comun același obiectiv strategic și anume să contracareze puterea militară și politică a Chinei în zona indo-pacifică, în special în Marea Chinei de Sud. În cadrul ambelor formate, Statele Unite este parte integrantă, din motive strategice, cu același obiectiv, de a limita extinderea influenței chineze în zonă, ca parte a pivotului american către Asia și a competiției geopolitice cu China. De asemenea, state precum Australia sunt dependente din punct de vedere militar de Statele Unite, Marea Britanie sau Franța în contextul unui posibil conflict cu China, ceea ce impune colaborarea militară cu aceste state. Așadar, cele doua inițiative de natură minilaterală reprezintă în practică gruparea aliaților strategici ai SUA din indo-pacific sunt o formă instituționalizată, atât pentru legitimarea unor acțiuni de natură militară desfășurate în comun, dar și pentru descurajarea oricărei încercări de intimidare a acestor state venite din vecinătatea regională. Fiind alianțe de natură militară, aceste state considerate „like-minded” de Statele Unite și democrațiile liberale europene²³ sunt dependente de puterea americană în fața amenințării chineze, jucând în același timp și rolul de parteneri strategici ai SUA, imperios necesari în strategia americană din zonă în contextul competiției economice și militare cu China. Astfel, putem spune că SUA devine pentru aliații săi democratici din indo-pacific ceea ce a fost și este pentru partea europeană a NATO, un pilon de securitate încă de neînlocuit în condițiile intensificării pretențiilor geopolitice și teritoriale ale Chinei²⁴ și a războiului din Ucraina.

Minilateralele se dezvoltă preponderent în această zonă datorită lipsei unei structuri multilaterale cuprinzătoare ce să nu excludă state

---

²³ În genere, Japonia, India și Australia.

²⁴ Vezi tensiunile recente între SUA și China în problema Taiwanului, revendicat de partea chineză, euractiv.ro, Tensiuni SUA-China pentru Taiwan, 2022, <https://www.euractiv.ro/extern/tensiuni-sua-china-pentru-taiwan-29189> accesat la data de 09.06.2022.

importante precum China sau India. În acest sens, ASEAN exclude China și India, iar Organizația de Cooperare de la Shanghai exclude statele ce constituie ASEAN. Printre altele, sunt semnificative și diferențele dintre tipurile de regim, democrațiile liberale și autoritarismele fiind incompatibile în cooperarea pe domenii strategice, precum securitatea sau dimensiunea militară. Specific, minilateralele din indo-pacific în alianță cu puteri democratice descurajează și în același timp contracarează influența statelor autoritare și a agresivității acestora în zonă. În contrast, pe continentul european există două formate multilaterale durabile, Uniunea Europeană și NATO, a căror eficiență și relevanță au făcut ca formatele mici să fie mai puțin însemnate sau în complementaritate cu cele două. Cu toate acestea, în ultimii ani există un trend ascendent în ceea ce privește minilateralele, în special dimensiunile economice și de securitate, precum Inițiativa celor Trei Mări sau București Nouă, ce urmăresc un rol de „ajutor” în cadrul multilateralelor mai devreme menționate și se subordonează reglementărilor și regulamentelor acestora.

Minilateralismul în zona indo-pacifică a fost și este considerat o alternativă la formatele multilaterale în ceea ce privește demersurile de dezvoltare economică sau de asigurare a securității. De asemenea, este și metoda prin care SUA își pot asista militar și economic aliații din zonă, creând parteneriate și alianțe strategice. În plus, nu doar China este un potențial generator de insecuritate, prin puterea sa economică și militară transpuse într-o politică externă revizionistă, dar și Coreea de Nord, ce și-a reluat programul de înarmare nucleară, crescând astfel tensiunile cu aliații americani, Coreea de Sud și Japonia. Așadar, răspândirea minilateralelor în zona Asia-Pacific este cel mai probabil doar într-un moment incipient.

Minilateralismul ca metodă de abordare a problemei schimbării climatice

Acordul climatic de la Paris semnat în 2015 a stabilit ținte privind reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră foarte greu de atins, însă și un consens politic în această privință s-a dovedit a fi un proces de durată.

Astfel, cooperarea tradițională multilaterală, a cărei eforturi privind atingerea unui consens în dimensiunea climatică a eșuat în 2009 la Copenhaga și s-a întârziat până în 2015, și-a atins limitele în privința eficienței cu care poate gestiona problema²⁵.

Modalitățile prin care poate fi redusă poluarea sunt extrem de diferite de la stat la stat, în funcție de nivelul dezvoltării economice, de resursele naturale, de dependențele energetice sau chiar de opinia publică cu privire la subiect. Astfel, este inefficientă abordarea problemei la nivel macro, prin multilaterale, datorită complexității acestora și imposibilității de a aplica politici standardizate în toate țările semnatare ale Acordului de la Paris. Soluția găsită a fost stabilirea unor grupuri de lucru, numite deseori în mediul academic „climate clubs”, în esență formate minilaterale, considerate mult mai capabile să obțină un compromis internațional în privința măsurilor necesare estompării schimbărilor climatice²⁶. Dimensiunea acestor „cluburi” este determinată de nivelul de emisii al statelor respective și poate varia de la 20 de membri până la doar doi pentru un astfel de club, în funcție de nivelul emisiilor pe care statele le emană. Cu toate acestea, privind dintr-o perspectivă realistă, nu vor exista grupări ideale, atât privind respectarea indicatorilor de emisii, cât și nivelul de coerență politică, pentru a putea rezulta o eficiență maximală și un rezultat final ideal. Dacă statele sunt mult prea diferite pentru a putea constitui un format multilateral cuprinzător și eficient în rezolvarea problemelor de climă, un minilateral ce defragmentează și grupează statele în funcție de indicatori comuni poate produce rezultate relevante doar dacă include și actori non-statali în procesul de negociere și decizie, renunțând în acest mod la monopolul modului interguvernamental de operaționalizare. În acest caz,

---

²⁵ Brandi, Clara; Berger, Axel și Bruhn, Dominique, *Between Minilateralism and Multilateralism: Opportunities and Risks of Pioneer Alliances in International Trade and Climate Politics*, 2015, https://www.idos-research.de/uploads/media/BP_16.2015_01.pdf, accesat la data de 10.06.2022.

²⁶ Falkner, 2015, p. 3.

minilateralul are potențialul să devină un format chiar mai flexibil, ce poate opera transnațional și sub-regional²⁷.

Însă și colaborarea la nivel minilateral se dovedește dificilă, unde grupări precum grupul de lucru pentru tranziție în energie al G20 sau Clean Energy Ministerial pot fi cel mai bine definite ca „forumuri de dialog politic”²⁸, fără structuri și metodologii de implementare a unor măsuri concrete. Găsirea unei soluții viabile privind trecerea de la deliberare la acțiune este un proces dificil și de durată. Pe lângă factorul climatic, este nevoie de o implicare a factorilor economici pentru a putea susține cauza reducerii de emisii. Atât statele, cât și actorii non-statali transnaționali au mereu în evidență profitul economic în orice cooperare internațională non-militară sau bazată pe obiective de securitate. Astfel, obiectivul reducerii emisiilor trebuie corelat și cu un beneficiu economic în proces pentru ca toți actorii să fie interesați de problema schimbărilor climatice.

Concluzionând, minilateralismul poate fi soluția ideală pentru îndeplinirea obiectivelor cu privire la problema schimbărilor climatice. În plus, formatele mici pot asista multilateralele în acest demers, date fiind avantajele certe pe care acest tip de colaborări le au: flexibilitatea, viteza și adaptabilitatea, posibilitatea de a coopera mai facil cu actori non-statali transnaționali, cât și particularizarea problemei în funcție de fiecare stat în parte. Chiar dacă fenomenul minilateralismului în această dimensiune este în plină dezvoltare, acestea practic implementează deciziile politice luate la nivel multilateral, însă contribuția acestora se va dovedi incrementală în efortul global de reducere a gazelor cu efect de seră, și astfel, de a diminua efectele schimbărilor climatice.

---

²⁷ *Idem*, p. 5.

²⁸ Mourier, Louis, „*The Second Generation of Climate Minilateralism, Building a New Mitigation Alliance*” 2020, <https://www.kas.de/documents/259121/8116012/The+Second+Generation+of+Climate+Minilateralism.pdf/9f022b69-90b0-c4b2-1395-ec735572ebb7?version=1.0&t=1584361748917>, accesat la data de 11.06.2022.

Concluzii

Formatele minilaterale au avantaje certe care explică dezvoltarea fulminantă a acestora în sistemul internațional din ultimii 30 de ani. Cooperările regionale și sub-regionale vin de cele mai multe ori în completarea unor deficiențe ale unui format multilateral sau pot reduce relevanța în geopolitica globală a acestora. Pe lângă avantajele minilateralelor prezentate în acest demers analitic precum flexibilitatea, caracterul informal, viteza de operare, specificitatea domeniilor de cooperare sau structura non-birocratică, acestea pot afecta indirect și procesul de globalizare, prin regionalizarea operată de formatele mici și în acest fel afectând rolul unor instituții multilaterale importante precum ONU sau Organizația Mondială a Comerțului.

Cu toate acestea, există numeroase exemple de complementaritate între un multilateral și un minilateral, formatul mic având în acest caz și rolul de potențator al politicilor și obiectivelor operate în cadrul multilateral. Formatul București Nouă este un exemplu în acest caz, ce a adus consecințe pozitive Alianței Nord-Atlantice, întărind coeziunea dintre membri pe flancul estic. În Europa, formatele mici nu au avut aceeași penetrare ca în zona asiatică, în mare parte și datorită existenței unor multilaterale consolidate, Uniunea Europeană și NATO.

Cu toate acestea, zona cea mai prolifică privind dezvoltarea minilateralelor este cea indo-pacifică, ce are în continuare potențial de expansiune în contextul implicării SUA în zonele de interes ale Chinei și a competiției strategice ce încă se află în stadiul incipient. Întrând în zona scenariilor, îndrăznesc a afirma că dezvoltarea formatelor minilaterale va continua și se va diversifica, mai ales în Europa, dar și în alte zone ale globului. În plus, vor fi abordate probleme la nivel regional, dar și global, cum este defragmentarea cauzată de schimbările climatice, dar și securitatea energetică.

Bibliografie

- Anuar, Amalina și Hussain Nazia, *Minilateralism for Multilateralism in the Post-Covid age*, S. Rajaratnam School of International Studies, 2021.
- Brandi, Clara; Berger, Axel și Bruhn, Dominique, *Between Minilateralism and Multilateralism: Opportunities and Risks of Pioneer Alliances in International Trade and Climate Politics*, 2015, [https://www.die-gdi.de/uploads/media/BP_16.2015_01.pdf], accesat la data de 10.06.2022.
- Chheang, Vannarith, *Minilateralism in Southeast Asia. Facts, opportunities and risks în Minilateralism in the Indo-Pacific. The Quadrilateral Security Dialogue, Lancang-Mekong Cooperation Mechanism, and ASEAN* Routledge, 2020.
- Euractiv. ro, Tensiuni SUA-China pentru Taiwan, 2022, [<https://www.euractiv.ro/extern/tensiuni-sua-china-pentru-taiwan-29189>], accesat la data de 09.06.2022.
- Falkner, Robert, „A minilateral solution for global climate change? On bargaining efficiency, club benefits and international legitimacy” în *Centre for Climate Change Economics and Policy*, Nr. 222, 2015.
- Mourier, Louis, „*The Second Generation of Climate Minilateralism, Building a New Mitigation Alliance*” 2020, [<https://www.kas.de/documents/259121/8116012/The+Second+Generation+of+Climate+Minilateralism.pdf/9f022b69-90b0-c4b2-1395-ec735572ebb7?version=1.0&t=1584361748917>], accesat la data de 11.06.2022.
- Moret, Erica, *Effective minilateralism for the EU. What, when and how*, European Union Institute for Security Studies, Brief Issue, iunie 2016, [https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_17_Minilateralism.pdf], accesat în data de 01.06.2022.
- Naim, Moises, „*Minilateralism*” în *Foreign Policy*, Volumul 173, 2009.
- Patrick, Stewart, „The New „New Multilateralism”: Minilateral Cooperation, but at What Cost?” în *Global Summitry*, volumul 1, nr. 2, 2015.
- The Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General, *NATO 2030: United for a New Era*, 2020, [https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf], accesat în data de 06.06.2022.
- Tirkey, Aarshi, *Minilateralism: Weighing the Prospects for Cooperation and Governance*, Observer Research Foundation, septembrie 2021, p. 3, [https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2021/09/ORF_IssueBrief_489_Minilaterals_NEW.pdf], accesat în data de 01.06.2022.
- Tirkey Aarshi, *Addressing the inefficacy of multilateralism — Are regional minilaterals the answer?*, 2020, [<https://www.orfonline.org/expert-speak/addressing-inefficacy-multilateralism/>], accesat în data de 05.06.2022.
- Tow, William, „Minilateral security’s relevance to US strategy in the Indo-Pacific: challenges and prospects” în *The Pacific Review*, 2018.

Politică și putere în fixarea Agendei strategice a Uniunii Europene (2019-2024)

DRD. LUCIANA-MIRELA BUTIȘCĂ

Școala Doctorală *Paradigma Europeană*

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

The European Council is not one of the EU's legislative bodies, so it does not negotiate or adopt EU legislation, instead, its main role is to determine the EU's general political direction and priorities – essentially setting the Strategic Agenda of the European Union. This work aims to analyze the adoption process of the Strategic Agenda of the European Union 2019-2024 and the priorities established by it. To this end, a qualitative research strategy was used, and the research method used is document analysis. An examination of the most recent phase of the debate on the future of Europe (April 2018-June 2019) showed that three, more or less parallel processes- the activities on the leaders' agenda, the debates in the European Parliament and the consultations with citizens (European Commission), shaped the Sibiu Declaration and the New Strategic Agenda of the European Union 2019-2024. The result is a Strategic Agenda which guides the work of the European Institutions for five years, and provides a framework to respond to opportunities and challenges arising from a fast-changing global context.

Cuvinte cheie: Agenda strategică a Uniunii Europene, Consiliul European, Comisia Europeană, politici europene, priorități.

Introducere

Într-o societate caracterizată printr-un grad din ce în ce mai ridicat de incertitudine, complexitate și schimbare, Uniunea Europeană trebuie să aibă în vedere o direcție strategică de acțiune, și să își sporească capacitatea de a acționa în mod autonom pentru a-și proteja interesele, a-și susține valorile și modul de viață, și a ajuta la modelarea viitorului global.¹ Consiliul European nu este unul dintre organele legislative ale Uniunii Europene, deci nu negociază și nici nu adoptă acte legislative, în schimb, rolul său principal este de a determina direcția și prioritățile politice generale ale Uniunii, stabilind, în esență, agenda politică a Uniunii Europene.² În mod tradițional, agenda se realizează prin adoptarea de concluzii în cadrul fiecărei reuniuni a Consiliului European, concluzii ce identifică motive specifice de preocupare pentru UE, și conturează acțiuni specifice sau obiective de îndeplinit.³

Cercetători în domeniu, precum René Cuperus și Cathelijn Padberg, consideră că obiectivul principal al noii agende strategice din 2019 ar trebui să fie acela de a oferi Comisiei Europene orientări strategice, și nu doar de a defini obiective de politică specifice. Conținutul său nu trebuie neapărat să difere substanțial față de 2014, deoarece multe probleme politice rămân nerezolvate. Cu toate acestea, ar trebui să accentueze diferite teme care câștigă importanță în climatul geopolitic actual, precum schimbările climatice și securitatea energetică sau autonomia strategică europeană.⁴ Mai mult, agenda nu ar trebui să se concentreze doar pe „ce”, ci și pe „cum” vor fi implementate prioritățile

---

¹ Consiliul European, *A new strategic Agenda 2019-2024*, Bruxelles, 2019, p. 6, <https://www.consilium.europa.eu/media/39921/a-new-strategic-agenda-2019-2024-ro.pdf>, accesat în 05.04.2022.

² Consiliul European, „Stabilirea agendei politice a UE”, <https://www.consilium.europa.eu/ro/european-council/role-setting-eu-political-agenda/>, accesat în 02.04.2022.

³ *Ibidem*.

⁴ René Cuperus et. all, *The European Council's Strategic Agenda- Setting the EU's political priorities*, Haga: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2019, p. 9.

strategice, și ar trebui să pună accent pe o convergență ascendentă, pe modele de bune practică și pe un rol sporit al parlamentelor naționale.⁵

În ultimii ani, lumea a devenit din ce în ce mai marcată de tulburări complexe și supusă unor schimbări rapide, această stare de fapt aducând cu sine atât oportunități, cât și provocări. Uniunea Europeană poate să își consolideze rolul în acest mediu în schimbare fructificând valorile și punctele forte ale modelului european.⁶ Este singurul mod eficace de a modela lumea viitoare, de a promova interesele cetățenilor, întreprinderilor și societăților și de a proteja modul de viață al cetățenilor europeni.⁷ Prezenta Agendă strategică a Uniunii Europene (2019-2024) oferă un cadru și o direcție generală pentru acest răspuns. Din acest punct de vedere, Agenda strategică a Uniunii Europene (2019-2024) reprezintă un prim pas dintr-un proces care va trebui continuat de către instituțiile europene și de către statele membre. Pentru ciclul instituțional 2019-2024, Consiliul European a convenit asupra unei agende care stabilește domeniile prioritare de acțiune pentru Uniunea Europeană și care va oferi orientări pentru programele de lucru ale celorlalte instituții. Agenda strategică se concentrează asupra patru priorități principale: protejarea cetățenilor și a libertăților; dezvoltarea unei baze economice solide și pline de vitalitate; construirea unei Europe verzi, echitabile, sociale și neutre din punct de vedere al impactului asupra climei; promovarea intereselor și valorilor europene pe scena mondială.⁸ Consiliul European trebuie să urmărească îndeaproape punerea în aplicare a acestor priorități, și să aibă în vedere definirea unor direcții și priorități politice generale suplimentare, după caz.⁹

Lucrarea are în vedere o analiză asupra procesului de adoptare a Agendei Strategice a Uniunii Europene, și a modului în care sunt puse în

---

⁵ *Ibidem.*

⁶ Consiliul European, *A new strategic Agenda 2019-2024*, *op. cit.*, p. 2.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ Consiliul European, „Stabilirea agendei politice a UE”, *op. cit.*

aplicare prioritățile stabilite de aceasta, dat fiind faptul că cel care stabilește prioritățile este într-adevăr Consiliul European, însă punerea în aplicare a acestora este realizată de către Comisia Europeană. O atenție sporită va fi acordată celei de-a treia priorități, respectiv construirea unei Europe verzi, echitabile, sociale și neutre din punct de vedere al impactului asupra climei.

Prezentul demers științific își propune să răspundă la câteva întrebări de cercetare considerate relevante pentru tema aleasă, respectiv: Se reflectă recomandările premergătoare adoptării Agendei strategice a Uniunii Europene 2019-2024 în conținutul final al acesteia? În ce măsură Agenda strategică dă semne că ar afecta echilibrul interinstituțional al Uniunii Europene în ciclul politic 2019-2024? Cum se poziționează Comisia Europeană vis-à-vis de prioritățile Agendei, și înspre ce zonă se îndreaptă demersurile întreprinse de către aceasta?

În cadrul lucrării s-a abordat o strategie de tip calitativ. Pentru a ajunge la date relevante privind obiectul cercetării, una dintre metodele de cercetare la care s-a recurs este analiza de document. Analiza s-a pornit de la observarea și analizarea fenomenelor, pentru ca ulterior rezultatele să fie interpretate. Este vorba despre o abordare empirică care se bazează pe investigarea surselor, cum ar fi documentele fundamentale adoptate până acum la nivelul Uniunii Europene (Agendă strategică a Uniunii Europene 2019-2024), precum și constrângerile care operează asupra adoptării agendei strategice din cauza schimbărilor dinamice. Deopotrivă, au fost trecute în revistă studii, rapoarte ale instituțiilor europene (Agenda liderilor, recomandările Comisiei Europene, ș.a.), precum și volume de specialitate.

Cercetarea este structurată în cinci părți, după cum urmează: introducerea, care prezintă cadrul general al temei abordate; prima secțiune, care are în vedere prezentarea rolului pe care Consiliul European îl are în stabilirea direcției strategice a Uniunii Europene, a doua secțiune, care prezintă contribuția Instituțiilor Europene în

formularea Agendei strategice; a treia secțiune, care propune o discuție privind maniera în care este stabilită direcția politică a Uniunii Europene, și cine stabilește această direcție; a patra secțiune, care discută punerea în aplicare a priorităților prevăzute în agendă, cu accent pe cea de-a treia prioritate (construirea unei Europe verzi, echitabile, sociale și neutre din punct de vedere al impactului asupra climei); și partea de concluzii, care propune o discuție asupra rezultatelor.

Consiliul European – definirea Agendei Strategice A Uniunii Europene

Consiliul European reprezintă acum conferința la nivel înalt (summit) a șefilor de stat sau de guvern ai statelor membre ale Uniunii Europene. Primul dintre aceste „summituri europene” a avut loc la Paris în 1961, ele devenind tot mai frecvente începând din 1969. La summitul european de la Paris din februarie 1974 s-a hotărât ca, în viitor, aceste reuniuni ale șefilor de stat sau de guvern ar trebui să aibă loc în mod regulat sub denumirea de „Consiliul European”, care ar avea capacitatea de a adopta o abordare generală a problemelor privind integrarea europeană, și care să garanteze că activitățile Uniunii sunt coordonate în mod adecvat.¹⁰ Actul Unic (1986) a inclus pentru prima dată Consiliul European în corpusul tratatelor europene, definindu-i componența și stabilind că se reunește de două ori pe an¹¹, iar Tratatul de la Maastricht (1992) a formalizat rolul acestuia în cadrul procesului instituțional al UE.¹² Tratatul de la Lisabona transformă Consiliul European într-o instituție a UE (articolul 13 din TUE)¹³ și definește sarcinile acestuia, care

---

¹⁰ Eeva Pavy, *Fișe tehnice UE – 2019*, Bruxelles: Parlamentul European, 2019, p. 1, https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_1.3.6.pdf, accesat în 12.04.2022.

¹¹ Actul Unic European, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, Nr. L 16, Luxemburg, 1987.

¹² Tratatul de la Maastricht, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, Nr. C 191, Maastricht, 1993.

¹³ Tratatul privind Uniunea Europeană (Versiune consolidată), în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C 326/13, Lisabona, 2012.

sunt de a „oferi Uniunii impulsurile necesare dezvoltării acesteia, și a-i defini orientările și prioritățile politice generale” (articolul 15 din TUE)¹⁴.

Consiliul European definește orientările și prioritățile politice generale ale Uniunii Europene, deci, nu este una dintre instituțiile cu rol legislativ, și prin urmare nu negociază și nu adoptă legislația europeană. În schimb, stabilește agenda politică a Uniunii Europene, în mod tradițional prin intermediul „concluziilor” adoptate în cadrul reuniunilor Consiliului European.¹⁵ Prin intermediul concluziilor se identifică chestiuni specifice de interes pentru Uniunea Europeană și se conturează acțiuni specifice (care trebuie întreprinse) sau obiective de îndeplinit.¹⁶ Concluziile Consiliului European pot stabili, de asemenea, un termen pentru ajungerea la un acord asupra unei anumite chestiuni sau pentru prezentarea unei propuneri legislative. Înaintea reuniunii Consiliului European, președintele Consiliului European întocmește anumite orientări pentru concluziile finale. Acestea sunt discutate apoi în cadrul Consiliului de Afaceri Generale și, ulterior, sunt adoptate prin consens între toate statele membre.¹⁷

Consiliul European poate fi considerat ca fiind instituția cheie a UE, care urmărește să încadreze calea viitoare a Europei, prin formularea unei agende strategice. Ca așa-numiții „masters of the treaties”¹⁸, șefii de stat sau de guvern promovează interesele statelor membre și urmăresc să transforme preferințele naționale în politici europene comune.¹⁹ Formulările noii Agende strategice reflectă un set esențial de percepții și atitudini comune față de UE, astfel că agenda poate fi considerată asemeni unui simbol al unui consens până asupra celui mai mic numitor

---

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ „Concluziile Consiliului European”, *Europa.Eu*, <https://www.consilium.europa.eu/ro/european-council/conclusions/>, accesat în 12.05.2022.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Alina Thieme și Ioannis Galarioti, „*The European Council's Strategic Agenda 2019-2024*”, 2020/03, p. 3.

¹⁹ *Ibidem*.

comun în cadrul Consiliului European, indiferent de controversele dintre șefii de stat sau de guvern asupra problemelor majore și a provocărilor de ordin intern și extern, aflate în curs.²⁰

Uniunea Europeană este în primul rând o uniune a oamenilor și a valorilor, cu un sistem democratic unic, care completează sistemele democratice naționale, regionale și locale din toate statele membre.²¹ Astfel, toți cei implicați în implicați în elaborarea politicilor, și în luarea deciziilor la nivel european, au fost invitați să își exprime opinia cu privire la direcția pe care Uniunea Europeană ar trebui să o imprime politicilor sale.

Recomandări pentru Agenda strategică a Uniunii Europene 2019-2024

Agenda strategică pentru anii 2019-2024 este cea de-a doua agendă pregătită de Uniunea Europeană. În timp ce Consiliul European ia decizia finală în ceea ce privește adoptarea Agendei strategice, în timpul procesului de elaborare, statele membre și celelalte instituții europene își prezintă propriile opinii în vederea conturării acesteia. Irlanda, spre exemplu, a fost unul dintre puținele state membre care a purtat un dialog intens cu cetățenii, cu Parlamentul și cu departamentele guvernamentale înainte de a-și exprima punctul de vedere referitor la Agenda strategică. De asemenea, Comisia a elaborat propriile sale recomandări pentru Agenda strategică, majoritatea dintre acestea fiind reflectate în documentul final.

Cu puțin timp înaintea noului ciclu instituțional, Consiliul European urma să adopte noua Agendă Strategică a Uniunii Europene

---

²⁰ *Ibidem.*

²¹ Comisia Europeană, „Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor-Europa în mai 2019: pregătiri pentru o Uniune mai unită, mai puternică și mai democratică într-o lume tot mai incertă”, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, COM(2019) 218, Bruxelles, 2019, pp. 36-37.

2019-2024, agendă ce stabilește prioritățile generale ce vor orienta activitatea Uniunii Europene pentru cinci ani. Pentru a demara acest proces, liderii europeni au fost invitați să poarte o primă discuție la Sibiu, cu privire la direcția pe care ar trebui să o imprime politicilor UE, în viitor, pe baza unei prezentări generale a Agendei liderilor, iar în continuarea acestei discuții, la începutul lunii iunie (2019) urma a fi publicat un prim proiect al agendei strategice.²²

Discuțiile de la Sibiu s-au bazat pe *Nota Agendei liderilor* elaborată de Donald Tusk (președintele Consiliului European, 2014-2019), și au fost structurate în două părți: prima parte a fost dedicată dimensiunilor externe, iar cealaltă parte consacrată dimensiunilor interne.²³ Într-o variantă provizorie a Agendei strategice pentru 2019-2024, liderii statelor membre au priorizat politicile privind migrația, în defavoarea altor zone de interes, însă nu au omis dezvoltarea economiei, combaterea schimbărilor climatice și consolidarea rolului Europei ca actor global.²⁴ Un prim punct al Agendei liderilor are în vedere *Protejarea cetățenilor și a libertăților* „Europa ar trebui să fie un loc în care oamenii să se simtă liberi și în siguranță. Trebuie să apărăm drepturile și libertățile cetățenilor noștri și să ne asigurăm că îi putem proteja împotriva riscurilor existente și a amenințărilor emergente”²⁵. Un al doilea punct prevăzut în Agenda liderilor face referire la *Dezvoltarea bazei noastre economice: modelul european pentru viitor*. Conform acestui punct, „o bază economică solidă

---

²² Consiliul European, *Agenda liderilor*, Bruxelles, 2019, p. 1, https://www.consilium.europa.eu/media/39282/ro_leaders-agenda-note-on-strategic-agenda-2019-2024-0519.pdf, accesat în 12.04.2022.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Robert Lupitu, „După șase ore de negocieri, Agenda Strategică a UE 2019-2024 a fost adoptată: Emmanuel Macron, Angela Merkel, Klaus Iohannis și ceilalți lideri europeni promit „să protejeze modul de viață european” într-o lume „supusă schimbărilor rapide”, *Calea Europeană*”, 20 Iunie 2019, https://www.caleaeuropeana.ro/dupa-sase-ore-de-negocieri-agenda-strategica-a-ue-2019-2024-a-fost-adoptata-emmanuel-macron-angela-merkel-klaus-iohannis-si-ceilalti-lideri-europeni-promit-sa-protejeze-modul-de-viata-eur/?fbclid=IwAR1AEuVz8Azu_8HI0bBYBjub20f4kIzx9Ejt8xh8JNYPm0K2QgbnfdJI8VU, accesat în 18.05.2022.

²⁵ Consiliul European, *Agenda liderilor*, op. cit, pp. 1-3.

are o importanță capitală pentru prosperitatea și competitivitatea Europei, precum și pentru rolul său pe scena mondială. Aceasta ar trebui să se realizeze printr-o abordare integrată care să ia în discuție provocările mondiale, tehnologice, în materie de securitate și de sustenabilitate actuale și emergente și care să conecteze toate politicile și dimensiunile relevante”.²⁶ Cel de-al treilea punct al Agendei, prevede *Construirea unui viitor mai verde, mai echitabil și mai deschis* „Europa ar trebui să rămână un model de incluziune și de sustenabilitate, îmbrățișând schimbările pe care le-au provocat tranziția către economia verde, evoluțiile tehnologice și globalizarea și asigurând totodată că nimeni nu este lăsat în urmă”²⁷. *Promovarea intereselor și a valorilor europene în lume* constituie un alt punct de pe Agendă „doar uniți putem juca un rol în conturarea vecinătății noastre imediate și a mediului global, în beneficiul cetățenilor europeni. Într-o lume caracterizată tot mai mult de nesiguranță, trebuie să ne apărăm interesele cu mai multă hotărâre și mai multă eficacitate și să susținem, totodată, ordinea multilaterală bazată pe norme”.²⁸

De asemenea, adoptarea Agendei Strategice s-a considerat ca fiind cea care deschide calea spre tratative în privința subiectului stringent din punct de vedere politic, și anume procesul numirii în funcțiile de conducere ale instituțiilor europene, de la președinția Comisiei Europene la cea a Consiliului European, a Parlamentului European și a Băncii Centrale Europene, inclusiv poziția de Înalt Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politică de securitate.²⁹

Înainte de reuniunea liderilor UE-27 (Sibiu, 9 mai 2019), *Comisia Europeană* prezenta o serie de recomandări de politică, privind modul în care Europa își poate modela viitorul, iar în contextul alegerilor pentru Parlamentul European din 23-26 mai 2019, și al schimbării conducerii

---

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

politice a instituțiilor europene, era momentul să se stabilească noi orientări de politică și noi priorități. Comisia a promovat intens participarea cetățenilor prin crearea unor noi forme de dialog cu cetățenii și de consultări cetățenești, prin îmbunătățirea flexibilității și a caracterului interactiv al dezbaterii, aducând-o în mediul online și adresându-se unui public mai larg și mai diversificat.³⁰ Pentru ciclu politic 2019-2024, UE are nevoie de obiective noi, ambițioase, realiste și bine definite. Tot ceea ce se întreprinde, ar trebui să se contribuie la plasarea economiei, a societății și a mediului din Europa pe o traiectorie durabilă. Pentru ca Uniunea să fie mai unită, mai puternică și mai democratică într-o lume tot mai incertă, Comisia consideră că acțiunile viitoare ar trebui să se concentreze în cinci direcții: „O Europă care protejează”, „O Europă competitivă”, „O Europă echitabilă”, „O Europă durabilă”, „O Europă influentă”.³¹

Aceste contribuții au constituit bazele Agendei strategice discutate la summit-ul de la Sibiu din mai 2019. Până la momentul în care Agenda strategică a fost convenită, a fost filtrată prin rândurile ministeriale ale Consiliului, și a ajuns la Consiliul European la 20 iunie 2019, când a fost adoptată în unanimitate, fără prea multe dezacorduri. Această nouă agendă strategică 2019-2024 stabilește domeniile prioritare care vor ghida lucrările Consiliului European, și oferă orientări pentru programele de lucru ale altor instituții ale UE.³²

Pentru a orienta activitatea instituțiilor UE în următorii cinci ani, Consiliul European a stabilit patru domenii prioritare în agenda sa strategică pentru perioada 2019-2024. Aceste domenii încearcă să răspundă provocărilor și oportunităților create de situația mondială, ori

---

³⁰ Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor-Europa în mai 2019: pregătiri pentru o Uniune mai unită, mai puternică și mai democratică într-o lume tot mai incertă, *op. cit.*, p. 27.

³¹ *Ibidem.*

³² Consiliul European, „Stabilirea agendei politice a UE”, *op. cit.*

concentrându-se asupra domeniilor respective, UE își poate consolida rolul în contextul dificil de astăzi.³³ Cele 4 priorități sunt: *Protejarea cetățenilor și a libertăților* (cu accent pe garantarea unui control eficace la frontierele externe ale UE și continuarea elaborării unei politici globale în domeniul migrației; combaterea terorismului, a criminalității transfrontaliere și online, creșterea capacității de reziliență a UE în fața dezastrelor naturale și a celor provocate de om)³⁴; *Dezvoltarea unei baze economice solide și dinamice* (cu accent pe construirea unei economii reziliente prin aprofundarea uniunii economice și monetare pentru a pregăti Europa să facă față mai bine șocurilor viitoare; finalizarea uniunii bancare și a uniunii piețelor de capital; consolidarea rolului internațional al monedei euro, realizarea de investiții în competențe și educație, sprijinirea întreprinderilor europene, adoptarea transformării digitale și dezvoltarea unei politici industriale solide)³⁵; *Construirea unei Europe neutre din punct de vedere climatic, verzi, echitabile și sociale* (cu accent pe investiții în inițiative ecologice, care îmbunătățesc calitatea aerului și a apei, favorizează agricultura durabilă și protejează sistemele de mediu și biodiversitatea; crearea unei economii circulare eficace în care produsele sunt concepute astfel încât să fie mai durabile, reutilizabile, reparabile, reciclabile și eficiente din punct de vedere energetic, și a unei piețe energetice a UE care să fie performantă și să ofere energie durabilă, sigură și la prețuri accesibile; accelerarea tranziției către surse regenerabile de energie și eficiență energetică, reducând, în același timp, dependența UE de sursele externe de energie; implementarea Pilonului european al drepturilor sociale)³⁶; *Promovarea intereselor și a valorilor europene pe plan mondial* (cu accent pe construirea unei politici externe solide bazate pe o politică de vecinătate ambițioasă cu 16 dintre cei mai apropiați vecini

---

³³ „Prioritățile Uniunii Europene (2019-2024)”, https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities_ro, accesat în 12. 05. 2022.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem.*

estici și sudici și pe un parteneriat global cu Africa; promovarea păcii, stabilității, democrației și a drepturilor omului la nivel mondial; aplicarea unei politici comerciale solide, bazate pe multilateralism și pe o ordine mondială axată pe norme; asumarea unei mai mari responsabilități în materie de securitate și apărare, cooperând în același timp îndeaproape cu NATO)³⁷.

O bătaie interinstituțională: cine decide viitorul UE?

Cine decide direcția Uniunii Europene? Această întrebare determină o serie de discuții cu privire la stabilirea obiectivelor politice finale ale UE, sau mai degrabă cu privire la cine are autoritatea și capacitatea de a decide acestea, și totodată determină o luptă interinstituțională continuă între instituțiile europene: Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul European.³⁸

O examinare a celei mai recente faze a dezbaterii privind viitorul Europei (aprilie 2018-iunie 2019) a arătat că trei procese, mai mult sau mai puțin paralele, respectiv, activitățile din agenda liderilor, dezbaterile din Parlament și consultările cetățenilor inițiate de către Comisia Europeană au modelat Declarația de la Sibiu și următoarea, (noua), Agendă strategică 2019-2024. Agenda strategică este un exemplu de document prin care Consiliul European încearcă să își joace rolul, ca un „trendsetter” politic al UE.³⁹ În special, modul în care a fost configurată Agenda strategică poate fi văzut ca o reflecție și condiție prealabilă a acestuia, genul de rol pe care Consiliul European îl joacă în politica UE.⁴⁰ Pe lângă importanța instituțională, Agenda strategică intenționează să sporească concentrarea UE în ceea ce privește realizarea politicilor și să

---

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ R. Cuperus, *et.all., op. cit.*, pp. 2-3.

³⁹ Marcello Carammia, Sebastiaan Princen și Arco Timmermans, „From Summitry to EU Government: An Agenda Formation Perspective on the European Council”, în *Journal of Common Market Studies*, Vol. 54, Nr. 4, 2016, p. 812.

⁴⁰ *Ibidem.*

promoveze o UE care să funcționeze pe modelul” big on big things, and small on small things”.⁴¹

Procesul de elaborare a Agendei strategice ar putea avea o importanță mai mare decât produsul final, în sine. Întrucât Agenda strategică este un document bazat pe consens la nivel înalt, nu era probabil să conducă la o politică concretă și precisă, neclaritatea și obiectivele ample au fost, cu alte cuvinte, o precondiție pentru consensul tuturor membrilor Consiliului European, în căutarea unui teren comun⁴². Cu toate acestea, dezvoltarea Agendei strategice ar putea contribui la stabilirea priorităților interne ale statelor membre, și le-ar putea sprijini să se gândească în mod explicit la strategia lor față de UE⁴³. Unii cercetători susțin că Agenda strategică ar necesita un orizont, pe termen mai lung, de 15 ani în loc de 5, deoarece ar fi ajutat statele membre să se gândească încotro se îndreaptă pe termen lung.⁴⁴ Mai mult decât atât, ar fi putut da o anumită disciplină unei arii politice europene în continuă schimbare.⁴⁵

Cu toate acestea, ne-am putea întreba dacă simpla adoptare a unui nou document strategic va afecta cu adevărat elaborarea politicilor în UE și (re) afirmarea rolului politic al Consiliului European, în special în contextul unor schimbări interinstituționale, cum ar fi puterea sporită a Parlamentului European conferită de Tratatul de la Lisabona sau tentativa de politizare a Comisiei.⁴⁶ Prin urmare, pare oportun să se analizeze dacă Agenda strategică din 2019 oferă cu adevărat impulsul politic pe care intenționa să îl furnizeze, dacă a determinat într-adevăr Comisia Europeană să ia notă de prioritățile politice ale Consiliului European în ceea ce privește realizarea politicilor.⁴⁷

---

⁴¹ R. Cuperus, *et.all., op. cit.*, p. 2.

⁴² *Ibidem*, p. 3.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

Consiliul European este adesea încadrat ca centrul puterii *par excellence*, acționând ca „executiv politic” al Uniunii Europene.⁴⁸ Acest lucru presupune un rol important pentru Consiliul European și agenda sa în formarea politicilor. Cu toate acestea, nu trebuie omis, Comisia Europeană păstrează monopolul formal asupra inițiativei legislative.⁴⁹ Acest lucru înseamnă că, practic, punerea în aplicare a priorităților depinde de Comisia Europeană deoarece Consiliul European nu deține competențe formale în inițierea propunerilor legislative aferente punerii în aplicare a obiectivelor prevăzute de Agenda strategică. Spre exemplu, după lansarea Agendei strategice 2014-2019, J.K. Juncker (președintele Comisiei Europene, 2014-2019) a emis așa-numitele sale orientări politice, prezentând zece domenii de prioritate pentru noul ciclu legislativ. Cele 10 priorități păreau să afirme o oarecare aliniere cu Agenda strategică a Consiliului European. Pentru ciclul instituțional 2019-2024, orientările politice se concentrează asupra a șase ambiții emblematice pentru Europa în următorii cinci ani, precum și pentru perioada ulterioară: un Pact Ecologic European; o economie în serviciul cetățenilor; o Europă pregătită pentru era digitală; protejarea modului nostru de viață european; o Europă mai puternică pe plan internațional; un nou elan pentru democrația europeană.⁵⁰

Cu toate acestea, suprapunerile presupun o înțelegere destul de largă a congruenței politice, mai ales în contextul în care Comisia poate să folosească ambiguitatea documentului strategic și să își aplice propria interpretare în propunerile legislative. Totuși, Agenda strategică rămâne un document „strategic”, acesta diferind substanțial de un document de politică operațională, practic înseamnă că diferă în natură și servește unui

---

⁴⁸ M. Carammia, S. Princen și A. Timmermans, *op. cit.*, pp. 809-811.

⁴⁹ Pierre Bocquillon și Mathias Dobbels, „An elephant on the 13th floor of the Berlaymont? European Council and Commission relations in legislative agenda setting”, în *Journal of European Public Policy*, Vol. 21, Nr. 1, 2014, p. 20.

⁵⁰ Ursula von der Leyen, „O Uniune mai ambițioasă – Programul meu pentru Europa”, 2019, p. 4, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/political-guidelines-next-commission_ro.pdf, accesat în 12.05.2022.

scop diferit. Documentele strategice oferă îndrumări generale, mai degrabă decât definesc obiective specifice de politică. Consiliul European rămâne o instituție care se ocupă de probleme în conjuncturi separate și consecutive, fiind obligat să acorde prioritate unui număr limitat de probleme, în consecință, influența sa în elaborarea politicilor de zi cu zi este restrânsă.⁵¹ Componenta la nivel înalt a Consiliului European justifică această simplă concentrare asupra problemelor politice extrem de importante.⁵² Astfel, așa cum prevăd tratatele, Consiliul European este responsabil cu conducerea politică, iar Comisia Europeană cu formularea și implementarea politicilor.

Comisia Europeană – Priorități de politică pentru 2019-2024

În declarațiile sale adresate Parlamentului European (iulie și noiembrie 2019), în calitate de candidat la funcția de președinte al Comisiei Europene și, respectiv, președinte ales, Ursula von der Leyen a prezentat cele șase priorități politice care ar contura programul de lucru al Comisiei Europene pentru cinci ani. Prioritățile Comisiei pentru perioada 2019-2024 (orientările politice) reflectă agenda strategică a Consiliului European și rezultatele discuțiilor dintre grupurile politice din Parlamentul European.⁵³

Prioritățile politice principale ale Comisiei sunt reunite sub șase rubrici largi: „Un Pact Ecologic European”, care are în vedere transformarea UE într-o economie modernă, eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor și competitivă, protejând, în același timp, cadrul natural al Europei, luptând împotriva schimbărilor climatice și trasând calea către o Europă neutră din punctul de vedere al emisiilor de

---

⁵¹ M. Carammia, S. Princen și A. Timmermans, *op. cit.*, pp. 811-812.

⁵² Petya Alexandrova, Marcello Carammia și Arco Timmermans, „Policy Punctuations and Issue Diversity on the European Council Agenda”, în *Policy Studies Journal*, Vol. 40, Nr. 40, 2012, p. 70.

⁵³ Prioritățile Uniunii Europene (2019-2024), *op. cit.*

dioxid de carbon și eficiență din punctul de vedere al resurselor până în 2050⁵⁴; „O Europă potrivită pentru era digitală”, care vizează adoptarea transformării digitale investind în întreprinderi, cercetare și inovare, reformarea protecției datelor, favorizarea unei noi generații de tehnologii oferindu-le cetățenilor mijloace pentru a-și dezvolta competențele în această direcție și elaborând norme adaptate⁵⁵; „O economie în serviciul cetățenilor, care pune accentul pe consolidarea economiei UE, asigurând locuri de muncă și reducând inegalitățile, sprijinind întreprinderile, aprofundând uniunea economică și monetară și finalizând uniunea bancară și a piețelor de capital⁵⁶; „O Europă mai puternică pe scena internațională”, care vizează consolidarea influenței UE pe scena mondială printr-o afirmare mai puternică a rolului său de apărător al unui comerț solid, deschis și echitabil, al multilateralismului și al unui ordinii mondiale bazate pe norme⁵⁷; „Promovarea modului de viață european”, care pune accent pe apărarea drepturilor fundamentale și a statului de drept, gestionarea riscurilor în materie de securitate, protejarea și capacitatea consumatorilor, precum și pe instituirea unui sistem de migrație legală și sigură⁵⁸ și „Un nou elan pentru democrația europeană”, cu accent pe consolidarea proceselor democratice ale Europei prin aprofundarea relațiilor cu Parlamentul European și cu parlamentele naționale, prin protejarea democrației UE împotriva ingerințelor externe, prin asigurarea transparenței și a integrității în întregul proces legislativ, precum și prin implicarea într-o mai mare măsură a cetățenilor UE în conturarea viitorului Uniunii.⁵⁹

Orientări politice ale Comisiei sunt stabilite pentru o lume, care pare „mai instabilă ca oricând”, au ca bază ideile și prioritățile comune

---

⁵⁴ Prioritățile Uniunii Europene (2019-2024), *op. cit.*

⁵⁵ *Ibidem.*

⁵⁶ *Ibidem.*

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

care unesc Europa, și nu constituie un program de lucru exhaustiv, scopul lor fiind mai curând să încadreze activitatea comună.⁶⁰ Agenda strategică este construită pentru o lume care, a devenit „din ce în ce mai neliniștită, complexă și supusă unor schimbări rapide”, „o lume în care Europa se simte izolată și singură și în care trebuie să se pregătească pentru noi provocări”.⁶¹

Dat fiind faptul că rolul Consiliul European este de a oferi Uniunii impulsurile necesare dezvoltării sale, și de a-i defini orientările și prioritățile politice generale, iar punerea în aplicare a acestor priorități este realizată de către Comisia Europeană, în această secțiune o atenție sporită va fi acordată răspunsului coordonat al Comisiei în ceea ce privește alinierea Programului său de lucru, cu prioritățile Agendei strategice, accentul fiind pus pe prima prioritate a Comisiei, un „Pact Ecologic European”, și cea de-a treia prioritate a Agendei, respectiv „construirea unei Europe verzi, echitabile, sociale și neutre din punct de vedere al impactului asupra climei”. Comisia Europeană, consideră problemele climatice și tranziția verde, drept o prioritate principală a generației, astfel că a propus un Pact Ecologic European. Schimbările climatice și degradarea mediului sunt o amenințare existențială pentru Europa și pentru întreaga lume, iar, pentru a o contracara, Pactul Ecologic European va transforma UE într-o economie modernă, competitivă și eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, în care: să ajungem, până în 2050, la zero emisii nete de gaze cu efect de seră; creșterea economică să fie disociată de utilizarea resurselor; nicio persoană și niciun loc să nu fie lăsat în urmă.⁶² Agenda strategică pune accent pe investiții în inițiative ecologice, crearea unei economii circulare eficace în care produsele sunt mai durabile, reciclabile și eficiente din punct de vedere energetic și a unei piețe energetice a UE care să fie performantă,

---

⁶⁰ Ursula von der Leyen, *op. cit.*, p. 1.

⁶¹ Consiliul European, *A new strategic Agenda 2019-2024*, *op. cit.*, p. 1.

⁶² Comisia Europeană, „Pactul Ecologic European”, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_ro, accesat în 12.06.2022.

accelerarea tranziției către surse regenerabile de energie și eficiență energetică, implementarea Pilonului european al drepturilor sociale⁶³. Agenda strategică acordă prioritate rolului Europei în asigurarea sustenabilității și în promovarea unei „tranziții verzi”, care să se asigure că „nimeni nu este lăsat în urmă”.⁶⁴ Prin urmare, propune o tranziție ecologică spre neutralitatea climatică care „ajută comunitățile și indivizii să se adapteze noii lumi”.⁶⁵ Drept urmare, problemele sociale, care ar putea părea lipsite ca loc într-o secțiune despre schimbările climatice, se află acum în această rubrică mai largă. Pactul își propune să facă din Europa primul continent neutru din punct de vedere climatic, până în 2050, stimulând în același timp competitivitatea industriei europene și asigurând o tranziție echitabilă pentru regiunile și lucrătorii afectați.⁶⁶ Conservarea mediului natural și a biodiversității europene, o strategie ‘farm-to-fork’ pentru alimente durabile și un nou plan de acțiune a economiei circulare, sunt alte elemente cheie ale acestui Pact.⁶⁷

În noiembrie 2018, Comisia a adoptat strategia „Planeta curată pentru toți”, vizând o economie prosperă, modernă, competitivă și neutră din punct de vedere climatic până în 2050. Aceasta analizează scenariile pentru decarbonizarea pe termen lung, ca bază pentru o dezbatere privind mișcarea către o economie neutră în materie de emisii și dezvoltarea strategiei UE pe termen lung cu emisii reduse de carbon în cadrul Acordului de la Paris.

Politicile fiscale vor fi reformate în conformitate cu ambițiile climatice, care includ lucrările la o taxă pe carbon la frontiere, și o revizuire a Directivei privind impozitarea pe energie. Pactul Ecologic

---

⁶³ Consiliul European, *A new strategic Agenda 2019-2024*, op. cit., p. 5.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 5.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 5.

⁶⁶ Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor- Pactul Ecologic European, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, COM(2019) 640 final, Bruxelles, 2019.

⁶⁷ *Ibidem*.

European ar fi aliniat la o nouă strategie industrială pentru a face UE un lider mondial în economia circulară și tehnologiile curate, și pentru a decarboniza industriile cu consum energetic.⁶⁸ Un nou plan de acțiune a economiei circulare ar promova utilizarea durabilă a resurselor, în special în sectoarele care consumă resurse cu impact ridicat asupra mediului, precum textilele și construcțiile.⁶⁹ Strategia pe termen lung identifică tranziția energetică și cu emisii reduse de carbon, drept unul dintre mijloacele de modernizare a economiei europene. Competitivitatea industriei europene este bazată pe energie și tehnologie cu emisii reduse de carbon.⁷⁰ Rapoartele Comisiei Europene privind prețurile și costurile energiei arată că acestea sunt și vor rămâne o componentă importantă a competitivității industriale și economice, precum și a puterii de cumpărare a gospodăriilor.⁷¹ Odată cu creșterea electrificării, prețurile și costurile energiei electrice vor lua treptat importanța pe care mărfurile energetice globale (adică petrolul, gazul, cărbunele) o au astăzi.⁷² De remarcat este faptul că în timp ce clima este o problemă în creștere la nivelul UE, atât energia cât și agricultura, par să fie lăsate în mâinile statelor membre. Agenda strategică subliniază, spre exemplu, că în ceea ce privește energia, deciziile vor fi luate în continuare „cu respectarea deplină a dreptului statelor membre de a decide asupra mixului lor de energie”.⁷³

În vederea atingerii obiectivelor prevăzute de Pactul Ecologic European, Comisia s-a angajat să mobilizeze cel puțin 1 000 de miliarde EUR, sub formă de investiții durabile în cursul următorului deceniu. Pentru investiții ecologice a fost alocat 30 % din bugetul multianual al UE (2021-2028). Țările UE trebuie să aloce cel puțin 37 % din finanțarea pe

---

⁶⁸ Christian Egenhofer și Francesco Gazzoletti, *Electricity sector holds the key for the EU's low-carbon economy*, Bruxelles: CEPS, 2019, p. 3.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Comisia Europeană, „Energy prices and costs in Europe”, https://ec.europa.eu/energy/data-analysis/energy-prices-and-costs_en?redir=1#documents, accesat în 12.05.2022.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Consiliul European, *A new strategic Agenda 2019-2024*, op. cit., p. 5.

care o primesc în cadrul Mecanismului de redresare și reziliență pentru investiții și reforme care sprijină obiectivele climatice.⁷⁴ Politica de coeziune ajută țările, regiunile, administrațiile locale și municipalitățile din UE să facă investiții importante care contribuie la Pactul Ecologic European. Trebuie să aloce acestei priorități cel puțin 30 % din finanțarea pe care o primesc prin Fondul european de dezvoltare regională. În plus, 37 % din Fondul de coeziune va contribui în mod specific la realizarea neutralității climatice până în 2050.⁷⁵ Comisia a instituit Planul de investiții al Pactului Ecologic European, denumit și Planul de investiții pentru o Europă durabilă, ca parte a Pactului Ecologic. Acest plan cuprinde Mecanismul pentru o tranziție justă, care se axează pe asigurarea unei tranziții echitabile și juste către o economie verde. Acesta va mobiliza investiții semnificative în perioada 2021-2027 pentru a sprijini cetățenii din regiunile cele mai afectate de tranziție.⁷⁶ Programul InvestEU prevede, de asemenea, că investițiile care contribuie la obiectivele climatice vor reprezenta cel puțin 30 % din fondul InvestEU în ansamblu. O schemă specifică pentru o tranziție justă va genera investiții suplimentare în beneficiul teritoriilor vizate de tranziția justă, în complementaritate cu Fondul pentru o tranziție justă și cu facilitatea de împrumut pentru sectorul public.⁷⁷ În plus, măsurile privind finanțarea durabilă, vor contribui la Pactul Ecologic European prin stimularea investițiilor sectorului privat în proiecte ecologice și durabile.⁷⁸

Concluzii

Cercetarea a avut în vedere o analiză asupra procesului de adoptare a Agendei Strategice a Uniunii Europene, și a manierei în care

---

⁷⁴ „Finanțarea și Pactul verde European”, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal_ro, accesat în 18.05.2022.

⁷⁵ *Ibidem.*

⁷⁶ *Ibidem.*

⁷⁷ *Ibidem.*

⁷⁸ *Ibidem.*

prioritățile acesteia au fost puse în aplicare la nivel european (cu accent pe cea de-a treia prioritate „construirea unei Europe verzi, echitabile, sociale și neutre din punct de vedere al impactului asupra climei”), dată fiind `bătălia interinstituțională` dintre Consiliul European și Comisia Europeană, cu privire la cine stabilește direcția politicilor europene. Prezentul demers științific și-a propus să răspundă la câteva întrebări de cercetare relevante pentru tema aleasă, respectiv: Se reflectă recomandările premergătoare adoptării Agendei strategice a Uniunii Europene 2019-2024 în conținutul final al acesteia? În ce măsură Agenda strategică dă semne că ar afecta echilibrul interinstituțional al Uniunii Europene în ciclul politic 2019-2024? Cum se poziționează Comisia Europeană vis-à-vis de prioritățile Agendei, și înspre ce zonă se îndreaptă demersurile întreprinse de către aceasta?

Agenda strategică a Uniunii Europene reprezintă un prim pas dintr-un proces care va trebui continuat de către instituțiile europene și de către statele membre. Consiliul European trebuie să urmărească îndeaproape punerea în aplicare a acestor priorități și să aibă în vedere definirea unor direcții și priorități politice generale suplimentare, după caz. O examinare a celei mai recente faze a dezbaterii privind viitorul Europei (aprilie 2018-iunie 2019) a arătat că activitățile din agenda liderilor, dezbaterile din Parlament și consultările cetățenilor inițiate de către Comisia Europeană au modelat noua Agendă strategică a Uniunii Europene 2019-2024. recomandările premergătoare adoptării Agendei reflectându-se în conținutul final al documentului strategic. Pentru a îmbunătăți eficiența Uniunii în luarea deciziilor, și în special în punerea în aplicare a deciziilor luate, Programul de lucru al Comisiei trebuie să completeze Agenda strategică, fapt, care de altfel, s-a și întâmplat în ciclul instituțional 2019-2024, chiar dacă ordinea priorităților a fost schimbată. Eficiența Uniunii implică capacitatea sa de a se face cunoscută. După cum a subliniat Comisia în nenumărate rânduri, comunicarea trebuie să fie o responsabilitate împărtășită între instituțiile europene și statele membre, care de multe ori urmăresc propriile interese. Programul de lucru al

Comisiei completează Agenda Strategică. Pactul Ecologic European vine ca un răspuns la prioritatea Agendei „construirea unei Europe verzi, echitabile, sociale și neutre din punct de vedere al impactului asupra climei”, și este văzut ca o strategie de creștere pentru UE, în măsură să mobilizeze resurse financiare, să stimuleze economiile și să creeze noi locuri de muncă accelerând, în același timp, tranziția la neutralitatea climatică, într-un mod eficient din punct de vedere al costurilor. Toate acțiunile și politicile UE vor trebui să contribuie la obiectivele Pactului Ecologic European. Provocările sunt complexe și interconectate, iar măsurile întreprinse ca răspuns la această stare de fapt trebuie să fie temerare și cuprinzătoare, și să urmărească maximizarea beneficiilor. Acest demers va necesita o coordonare intensă pentru a exploata sinergiile existente între toate domeniile de politică.

Agenda Strategică rămâne, totuși, un document „strategic”, acesta diferind substanțial de un document de politică operațională, practic înseamnă că diferă în natură și servește unui scop diferit. Documentele strategice oferă îndrumări generale, mai degrabă decât definesc obiective specifice, concrete de politică. Consiliul European rămâne o instituție care se ocupă de probleme în conjuncturi separate și consecutive, fiind obligat să acorde prioritate unui număr limitat de probleme. Astfel, așa cum prevăd tratatele, Consiliul European este responsabil cu conducerea politică, iar Comisia Europeană cu formularea și implementarea politicilor.

Bibliografie

- Actul Unic European, în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, No. L 16, Luxemburg, 1987.
- Alexandrova, Petya, Carammia, Marcello, și Timmermans, Arco, „Policy Punctuations and Issue Diversity on the European Council Agenda”, în *Policy Studies Journal*, Vol. 40, Nr. 40, 2012, pp. 69-88.
- Bocquillon, Pierre, și Dobbels, Mathias, „An elephant on the 13th floor of the Berlaymont? European Council and Commission relations in legislative agenda setting”, în *Journal of European Public Policy*, Vol. 21, Nr. 1, 2014, pp. 20-38.

- Carammia, Marcello, Princen, Sebastiaan, and Timmermans, Arco, „From Summitry to EU Government: An Agenda Formation Perspective on the European Council”, în *Journal of Common Market Studies*, Vol. 54, Nr. 4, 2016, pp. 809-825.
- Comisia Europeană, „Energy prices and costs in Europe”, https://ec.europa.eu/energy/data-analysis/energy-prices-and-costs_en?redir=1#documents, accesat în 12.05.2022..
- Comisia Europeană, „Comisia von der Leyen: pentru o Uniune mai ambițioasă”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/IP_19_5542, accesat în 12.06.2022.
- Comisia Europeană, „Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor- Europa în mai 2019: pregătiri pentru o Uniune mai unită, mai puternică și mai democratică într-o lume tot mai incertă”, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, COM(2019) 218 final, Bruxelles, 2019.
- Comisia Europeană, „Pactul Ecologic European”, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_ro, accesat în 12. 06.2022.
- Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor – Pactul Ecologic European, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, COM(2019) 640 final, Bruxelles, 2019.
- Consiliul European, „Stabilirea agendei politice a UE”, <https://www.consilium.europa.eu/ro/european-council/role-setting-eu-political-agenda/>, accesat în 02.04.2022.
- Consiliul European, *A new strategic Agenda 2019-2024*, Bruxelles, 2019, <https://www.consilium.europa.eu/media/39921/a-new-strategic-agenda-2019-2024-ro.pdf>, accesat în 05.04.2022.
- Consiliul European, *Agenda liderilor*, Bruxelles, 2019, https://www.consilium.europa.eu/media/39282/ro_leaders-agenda-note-on-strategic-agenda-2019-2024-0519.pdf, accesat în 12.04.2022.
- Cuperus René et. all, *The European Council's Strategic Agenda- Setting the EU's political priorities*, Haga: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2019.
- Egenhofer, Christian, și Gazzoletti, Francesco, *Electricity sector holds the key for the EU's low-carbon economy*, Bruxelles: CEPS, 2019.
- Juncker, Jean-Claude, „Discurs în fața Parlamentului European „Europa – o investiție activă”, Strasbourg, 2019, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/review_of_the_juncker_commission_speech_ro.pdf, accesat în 10.06.2022.
- Lupitu, Robert, „După șase ore de negocieri, Agenda Strategică a UE 2019-2024 a fost adoptată: Emmanuel Macron, Angela Merkel, Klaus Iohannis și ceilalți

- lideri europeni promit „să protejeze modul de viață european” într-o lume „supusă schimbărilor rapide”, *Calea Europeană*, 20 Iunie 2019, https://www.caleaeuropeana.ro/dupa-sase-ore-de-negocieri-agenda-strategica-a-ue-2019-2024-a-fost-adoptata-emmanuel-macron-angela-merkel-klaus-iohannis-si-ceilalti-lideri-europeni-promit-sa-protejeze-modul-de-viata-eur/?fbclid=IwAR1AEuVz8Azu_8HI0bBYBjub20f4kIzx9Ejt8xh8JNYPm0K2QgbnfdJI8VU, accesat în 18.05.2022.
- Pavy, Eeva, *Fișe tehnice UE – 2019*, Bruxelles: Parlamentul European, 2019, p. 1, https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_1.3.6.pdf, accesat în 12.04.2022.
- Thieme, Alina, și Galarioti, Ioannis, „*The European Council’s Strategic Agenda 2019-2024*”, 2020/03, <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/67068>.
- Tratatul de la Maastricht, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, Nr. C 191, Maastricht, 1993.
- Tratatul privind Uniunea Europeană (Versiune consolidată), în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C326/13, Lisabona, 2012.
- von der Leyen, Ursula „O Uniune mai ambițioasă – Programul meu pentru Europa”, 2019, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/political-guidelines-next-commission_ro.pdf, accesat în 12.05.2022.
- „Concluziile Consiliului European”, *Europa.Eu*, <https://www.consilium.europa.eu/ro/european-council/conclusions/>, accesat în 12.05.2022.
- „Finanțarea și Pactul Ecologic European”, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal_ro, accesat în 18.05.2022.
- „Prioritățile Uniunii Europene (2019-2024)”, https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities_ro, accesat în 12.05.2022.
- ***, „Takeaways from the EU’s leadership summit”, *Politico*, 21 Iunie 2019, <https://www.politico.eu/article/5-takeaways-from-eus-leadership-failure-summit/>, accesat în 24.04.2022.

Rolul Președinției Consiliului UE – ce evoluții poate genera Conferința privind Viitorul Europei?

DRD. ANA-CRISTINA TUDOR

Școala Doctorală

Școala de Studii Politice și Administrative

The article aims to examine the role of the EU Council Presidency, including the possible amendments that the Conference on the Future of Europe may generate. In order to analyze the role currently played by the Council of the European Union and implicitly by the state holding the Presidency, the article presents a synthesis of its evolution since the creation of the European Coal and Steel Community until present day. The paper highlights the main and most relevant changes to its role introduced through the Treaty of Lisbon, whose main objective was, inter alia, to prepare the Union for the next waves of enlargement, by simplifying the decision-making process in order to increase its effectiveness.

The paper concludes by analyzing the perspectives on the future of the Union, namely the ones brought by the Conference on the Future of Europe, launched on Europe Day, on 9 May 2021 in Strasbourg, during the Portuguese Presidency of the EU Council and completed in 2022, during the French Presidency of the Council, a founding country of the European Union with a wider administrative capacity than of many other member states and with significant experience in the management of the Presidency of the Council.

From this perspective, the study of the role of the member states at the helm of the Council in terms of responsibilities in preparing and holding the Presidency of the Council of the EU represents an additional element of interest and relevance of the present paper.

Cuvinte cheie: Președinția Consiliului UE, Tratatul de la Lisabona, Conferința privind Viitorul Europei.

Introducere

Etapele relevante în evoluția Consiliului UE

Consiliul Uniunii Europene (Consiliul UE/Consiliul), instituție centrală a Uniunii Europene, este un organism care a suscitat un interes ridicat în cadrul lucrărilor de specialitate, necesitând o analiză atentă a mecanismelor sale de funcționare, atât în ceea ce privește reprezentarea intereselor Uniunii, cât și prin rolul deținut de statele membre, în sistem rotativ, la conducerea sa.

În analiza rolului Consiliului, de interes este momentul în care s-a ajuns la înființarea unui singur Consiliu și a unei Comisii Unice a Comunităților Europene, pentru motive de eficiență inclusiv de natură financiară¹. Referitor la acest aspect, „Unificarea Consiliului celor trei Comunități nu a fost dificilă deoarece ele erau formate din reprezentanții guvernelor statelor membre, adică persoane diferite ce participau la reuniuni în funcție de „formatul” acestora. Dată fiind această componență diferită și variabilă, cele trei Consilii aveau deja dezvoltate servicii administrative și organisme auxiliare comune (respectiv Secretariatul General al Consiliului)”².

În ceea ce privește durata mandatului președinției rotative a Consiliului UE, în forma inițială a Consiliului de Miniștri din Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, perioada unui

---

¹ Prin Tratatul de fuziune de la Bruxelles din 1967 – Traité instituant un Conseil unique et une Commission unique des Communautés Européennes, publicat la 13 iulie 1967, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:89b3b5b7-e861-4de6-b92c-7c280ca6d6fb.0002.01/DOC_1&format=PDF.

² Bărbulescu Iordan Gheorghe, *Procesul decizional în Uniunea Europeană*, Iași: Editura Polirom, 2008, p. 171.

mandat era de trei luni, în conformitate cu ordinea alfabetică a statelor membre³. Acest interval s-a dovedit a fi insuficient pentru ca statul care deținea Președinția să își poată exercita funcția în mod eficient, motiv pentru care Tratatul de la Roma din 1957 a prelungit mandatul la șase luni⁴.

Un alt element cu impact asupra evoluției și influenței Consiliului UE a fost organizarea în 1975 a Consiliului European, care reunește la vârf statele membre. Inițiativa a fost dezvoltată pe durata Președinției daneze a Consiliului din 1973, în cadrul summitului organizat la Copenhaga⁵ și operaționalizat în decembrie 1974 la summitul de la Paris⁶, prima sa reuniune având loc la Dublin în martie 1975⁷.

Importanța și rolul dual al președinției Consiliului UE

Preluarea semestrială a Președinției Consiliului UE reprezintă o responsabilitate deosebită pentru fiecare stat membru, care generează însă și un capital de imagine ridicat la nivelul Uniunii, în măsura în care este gestionată în mod eficient. Din această perspectivă, „statele membre văd rîndul lor la cârmă ca o șansă de a-și lăsa amprenta asupra

---

³ Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, intrat în vigoare în 1952 (Paris), capitolul III, art. 27 și 28, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11951K/TXT&from=EN>

⁴ Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (Roma), Secțiunea II, art.146, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=RO>

⁵ Informații despre summitul de la Copenhaga din 1973, accesate la 3 martie 2022, disponibile aici: <https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=1KGyQ1tKtTpNjBQwQh6cwgC2yLn7BJMymvTrDq5s2rD3JYR9RfGQ!243197488?docId=203013&cardId=203013>

⁶ Final communiqué of the meeting of heads of Government of the Community (Paris, 9 and 10 December 1974), Bulletin of the European Communities. December 1974, No 12. Luxembourg: Office for Official Publications, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/2acd8532-b271-49ed-bf63-bd8131180d6b/publishable_en.pdf

⁷ Notă privind reuniunea șefilor de Guvern la Dublin în 10 și 11 martie 1975, publicată la 14 martie 1975, accesată la 3 martie 2022, disponibilă aici: https://www.consilium.europa.eu/media/20440/1975_march_dublin_eng_.pdf

procesului de integrare”⁸. Referitor la complexitatea rolurilor statelor membre care dețin Președinția în cadrul discuțiilor Consiliului, autorii apreciază că „Președinția este un exemplu excelent al identității enigmatice a Consiliului, deoarece țara care deține funcția trebuie să lucreze simultan pentru a promova soluții europene colective și să fie în căutarea unui anumit set de interese naționale... Statele membre care se ocupă de acest act de echilibru cu abilitate pot acumula mult capital politic și respect”⁹.

Din punctul de vedere al interacțiunii, relațiilor de putere și negociere în cadrul Consiliului, autorii atrag atenția asupra modului colectiv în care actorii naționali acționează în cadrul Consiliului, în condițiile în care mulți dintre aceștia dezvoltă un simț al responsabilității de a ajunge la un numitor comun: „Fiind o cameră de negocieri continue într-o gamă largă de probleme, actorii naționali dezvoltă adesea relații pe termen lung de încredere, înțelegere reciprocă și obligații de a încerca să-i ajute pe colegii cu dificultăți politice interne sau să solicite o atenție specială. De asemenea, participanții la Consiliu pot dezvolta interese colective în procesul de luare a deciziilor în comun. Acesta poate deveni un fel de „interes global, permanent” în plus față de interesul național specific pentru un anumit subiect sau propunere. Pe scurt, statele membre care participă la sistem devin și ele socializate într-un sistem colectiv decizional”¹⁰.

Concluzia la care ajung autorii este că „Consiliul este principalul organism decizional al UE. Este prima instituție a UE pentru reprezentarea intereselor și puterii naționale. Dar este și un sistem colectiv de guvernare care blochează statele membre în negocieri permanente între ele. Oficialii naționali care participă la acest sistem și-au dezvoltat propriile „reguli ale jocului”, care includ o cultură a

---

⁸ Cini Michelle, Borragán Nieves Pérez-Solórzano, *European Union Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 148.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 145.

comportamentului consensual prin compromis și acomodare reciprocă. Astfel, strict vorbind, Consiliul este atât o instituție care reprezintă interesele naționale, cât și un organism la nivel supranațional care ia decizii colective”¹¹.

Conform aprecierilor lui Lewis, Consiliul deține atât aspecte formale, cât și informale, ceea ce îl fac pe autor să aprecieze că această instituție combină „trăsături semnificative ale unui design interguvernamental și supranațional...Dar această gândire „ori-sau” nu poate surprinde nuanța sau complexitatea formei organizaționale a Consiliului. Motivul este că Consiliul este o himeră organizatorică: este atât și nici în același timp. De asemenea, este dificil de definit pe scurt comportamentul, raționalitatea și identitățile oficialilor naționali care participă la acest sistem. În funcție de locul în care te uiți, este posibil să găsești o multitudine de modele comportamentale aparent contradictorii: egoism și altruism, negociere instrumentală și solidaristă, persuasiune retorică și deliberativă și așa mai departe”¹².

La rândul său, referindu-se la rolurile multiple ale Consiliului, Wallace explorează cinci imagini diferite ale Consiliului: ca partener al Comisiei; ca un club de guverne ale statelor membre; ca loc de competiție și negociere pentru influență între guverne și alți actori politici; ca o arenă pentru guvernarea „în rețea”; și ca un forum instituțional, un consorțiu pentru dezvoltarea colaborării „transguvernamentale”, ceea ce o face să compare Consiliul cu un „cameleon instituțional”¹³.

Din această perspectivă, prin multiplele sale funcții și responsabilități la cârma Consiliului, statul membru care deține Președinția trebuie să cunoască în profunzime aceste realități și caracteristici instituționale specifice, pentru a acționa în mod eficient.

---

¹¹ *Ibidem*, p. 149.

¹² Lewis, J., „Informal integration and the supranational construction of the Council”, în *Journal of European Public Policy*, vol. 10, no. 6, 2003, p. 1012.

¹³ Wallace, H., „The Council: An Institutional Chameleon?” în *Governance*, vol. 15, n° 3, 2002, pp. 325-327.

Principalele modificări asupra rolului Președinției Consiliului UE generate de Tratatul de la Lisabona

Tratatul de la Lisabona a generat o revizuire amplă a tratatelor fondatoare, scopul central reprezentându-l îmbunătățirea calității democratice a funcționării Uniunii și garantarea capacității sale de acțiune și decizie¹⁴, având în vedere procesele de extindere care avuseseră loc și care urmau să continue în perioada următoare (cea mai mare extindere, de zece state din 2004, respectiv aderările ulterioare – România și Bulgaria în 2007, Croația în 2013), păstrând principiile de egalitate și reprezentativitate ale statelor membre.

Așadar, tratatul este adoptat într-un context deosebit, „ca răspuns al Uniunii la o dublă provocare și necesitate: democratizarea sistemului decizional european prin întărirea dimensiunii sale participative și a transparenței; adaptarea sistemului instituțional...la un număr tot mai mare de membri, garantându-se în același timp eficacitatea sa”¹⁵.

Din această perspectivă, „reforma Consiliului trebuia realizată prin prisma importanței factorului demografic într-o Europă care se caracteriza printr-o „minoritate majoritară”¹⁶. Din acest punct de vedere, Tratatul de la Lisabona contribuie la creșterea eficacității Uniunii, prin îmbunătățirea dialogului interinstituțional¹⁷. Această eficiență crescută se traduce inclusiv într-o eficiență decizională a UE, prin simplificarea procedurilor¹⁸.

---

¹⁴ Luzarraga, Aldecoa Francisco și Llorente, Guinea Mercedes, *Europa Viitorului: Tratatul de la Lisabona*. Iași: Editura Polirom, 2011, p. 50.

¹⁵ Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Noua Europă. Vol. 1: Identitate și model european*, Iași: Editura Polirom, 2015, p. 560.

¹⁶ *Ibidem*, p. 296.

¹⁷ *Ibidem*, p. 560.

¹⁸ Bărbulescu Iordan Gheorghe, *Procesul decizional în Uniunea Europeană*, Iași: Editura Polirom, 2008, p. 99.

Președinția rotativă are avantajul de a aduce periodic în atenția Uniunii preocupările fiecărui stat membru, chiar dacă are dezavantajul eventualei lipse de coerență, determinată de schimbarea la fiecare șase luni a președinției. Tocmai pentru a diminua impactul schimbării periodice a președințiilor, a fost creată practica „Programelor comune” pentru 3-6 președinții, programe ce reunesc cele mai importante teme ale respectivelor președinții, asigurând urmărirea lor pe durata a 18-36 luni¹⁹. Programele de trio obligă cele trei state care preiau consecutiv președinția Consiliului la stabilirea unor subiecte cu caracter mai general, pentru a permite continuitatea agendei europene, ceea ce dă o marjă mai mică de cuprindere subiectelor naționale și mai mult celor supranaționale, europene, elemente care ne pot duce cu ideea tot către „mai multă Europa”, în ceea ce privește tematicile promovate la nivel politic. Astfel, o modificare importantă o reprezintă apariția programelor de trio²⁰ – trei state care vor crea un program comun pe durata a 18 luni, pentru a se asigura o continuitate și eficiență preluării și continuării unor obiective la nivel european^{21 22}.

În aceeași măsură, după cum afirma și Pasarín²³, pentru a asigura buna funcționare a sistemului politic european și, în special, a procesului său decizional, este de obicei acceptat că este imposibil ca Președinția să ignore dosarele prioritare moștenite de la președințiile anterioare, pe care este firesc să continue să le urmărească.

Cât despre rolul jucat de administrația centrală a statului care preia președinția rotativă, autorul pune accentul pe faptul că „timp de

---

¹⁹ *Ibidem*, p. 237.

²⁰ Conform art. 16, paragraful 9 din TUE, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF

²¹ Luzarraga, A.F. și Llorente, G.M., *Europa Viitorului: Tratatul de la Lisabona*, 2011, p. 164.

²² Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Noua Europă. Vol. 1: Identitate și model european*, 2015, p. 563.

²³ Pasarín Fernández Ana Mar., „The Reform of the Council Presidency: paving the way for a new synergy with the European Commission?”, în *Politique européenne* 2011/3, n° 35, 2011, 29-54.

șase luni, statul care exercită Președinția trebuie să-și pună administrația în slujba Uniunii și să-și demonstreze capacitatea și seriozitatea ca partener european”²⁴.

De asemenea, referitor la avantajele programelor de trio, Gruisen apreciază că „introducerea trioului poate fi considerată o reformă instituțională de succes care abordează un dezavantaj major al președinției rotative de șase luni; adică discontinuitățile în priorități.”... „În al doilea rând, constatăm că structura trio joacă un rol crucial în depășirea diversității în preferințele statelor membre. Acesta din urmă, denumit și mai formal conflict politic, s-a dovedit a fi un factor determinant important al duratei negocierilor. Descoperirile noastre arată că negocierile prealabile între o mini-coaliție de trei state membre care diferă deja în ceea ce privește dimensiunea, durata de când au devenit state membre și locația geografică neutralizează acest efect. În acest fel, președinția trio completează rolul unui alt actor important, Secretariatul General al Consiliului, în stimularea unor operațiuni decizionale bune”²⁵.

Un alt element de interes adus prin acest tratat este permanentizarea Consiliului European ca actor instituțional oficial²⁶, ceea ce, după cum afirma și Iordan Bărbulescu, slăbește rolul statelor la nivelul Președinției turnante a Consiliului²⁷.

În aceeași măsură, sunt introduse noi elemente pentru a asigura o simplificare și implicit o eficientizare a modului de lucru de luare a deciziilor, prin extinderea domeniilor în care decizia se ia cu majoritate calificată²⁸.

---

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Gruisen, Philippe, „The Trio Presidency and the Efficiency of Council Decision-Making: An Empirical Study: The trio presidency and efficiency” în *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 57. 10.1111/jcms.12841, 2019, p. 15.

²⁶ Conform art.15 din TUE.

²⁷ Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Noua Europă. Vol. 1: Identitate și model european*, 2015, p. 562.

²⁸ Conform art. 16, paragraf 3 și 4 din TUE.

Un alt element de interes introdus prin tratat, în scopul unei funcționări mai transparente și mai democratice a lucrărilor Consiliului, se referă la obligația de a face publice lucrările Consiliului atunci când deliberază și votează un proiect de act legislativ²⁹.

De asemenea, tratatul stabilește o președinție stabilă la nivelul Consiliului Afaceri Externe, care este acum condus timp de cinci ani de Înalțul Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate, unul dintre vicepreședinții Comisiei, care reprezintă Uniunea în relațiile externe³⁰.

În ceea ce privește deținerea Președinției Consiliului UE, lucrările de specialitate menționează importanța asigurării unor resurse importante din punct de vedere politic și organizatoric de către statul care preia Președinția. Astfel, „apariția președinției, devenită o rotiță esențială a Consiliului, exprimă realizarea tot mai mult a interesului comunitar în cadrul instituției, al cărei scop este de a reprezenta exclusiv interesele statelor. Asumarea președinției îi impune statului membru îndatoriri și constrângeri, căci nu presupune doar trecerea de la rolul de parte la cel de arbitru, ci și deținerea capacității administrative și politice de a juca cel de-al doilea rol”³¹. Sauron identifică patru funcții ale Președinției Consiliului UE, respectiv administrativă, de inițiativă, de coordonare și de reprezentare. Astfel, președinția este o funcție politică ce oferă statului care o exercită mai multe atribuții, printre care cele principale se referă la puterea de coordonare a direcțiilor de activitate, posibilitatea de a impulsiona dezvoltarea Uniunii într-o anumită direcție, dar și de a aduce în atenția UE sensibilitățile naționale ale statelor membre³².

În ceea ce privește pregătirea adecvată a unei Președinții, mai mulți autori menționează creșterea rolului Secretariatului General al

---

²⁹ Conform art. 16, paragraf 8 din TUE.

³⁰ Art. 17, paragraf 4 și art. 18 din TUE.

³¹ Sauron, Jean-Luc, *Curs de instituții europene: puzzle-ul European*, Iași: Editura Polirom, 2010, p. 214.

³² Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Procesul...*, p. 237.

Consiliului de la momentul aplicării TUE: „Secretariatul General al Consiliului este coloana vertebrală administrativă și memoria instituțională a Consiliului... Secretariatul General al Consiliului este, de asemenea, un activ important și un aliat al Președinției, oferind asistență logistică, oferind consiliere și ajutând la găsirea de soluții constructive (celebrul „compromis al Președinției”). De-a lungul anilor, Secretariatul General al Consiliului și-a câștigat reputația de a fi o echipă dedicată, foarte profesionistă. Angajamentul personalului CGS față de activitatea Consiliului le-a câștigat, de asemenea, reputația de a fi „brokeri cinstiți” și de a ajuta președinția să găsească soluții acceptabile pentru toți”³³.

Impactul Conferinței privind Viitorul Europei

Conferința privind Viitorul Europei a fost lansată în mod simbolic de Ziua Europei, la 9 mai 2021 la Strasbourg, pe durata Președinției portugheze a Consiliului UE și s-a finalizat la exact un an după, în 9 mai 2022, pe durata președinției franceze a Consiliului UE, țară fondatoare a Uniunii Europene și cu o experiență semnificativă în gestionarea Președinției, pe baza experienței anterioare vaste și a capacității administrative semnificativ mai amplă decât cea a statelor de dimensiunea și cu experiența României (spre exemplu, Ministerul de Externe francez este de aproximativ cinci³⁴ ori mai mare ca număr de personal decât MAE român³⁵).

---

³³ Cini Michelle, Borragán Nieves Pérez-Solórzano, *op. cit.*, p. 154.

³⁴ Conform informațiilor publicate de MAE francez în octombrie 2021, Ministerul de Externe francez avea un număr de 13.865 de angajați. Mai multe informații pe site-ul MAE francez, accesat la 3 martie 2022, disponibile aici: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/les-metiers-de-la-diplomatie/>

³⁵ Conform organigramei, Ministerul de Externe român are un număr de 1006 angajați în Centrala MAE și 1488 angajați în Serviciul Exterior, așadar un total de 2494 angajați. Site MAE, accesat la 3 martie 2022, secțiunea organizare: <http://www.mae.ro/node/1604>; organigrama MAE disponibilă aici: http://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2021/2021_pdf/organigrama_dec_2021.pdf

Este de menționat că această inițiativă, propusă de Franța, era prevăzută să debuteze pe 9 mai 2020, pe durata Președinției croate a Consiliului UE, la Dubrovnik, însă din motive legate de evoluția situației pandemice, a fost amânată pentru un an.

Conferința privind Viitorul Europei s-a dorit a fi un format veritabil de democrație participativă și s-a derulat într-un context național (alegerile prezidențiale din aprilie din Franța) și european extrem de complex, venind în continuarea discursului programatic al președintelui Emanuel Macron de la Sorbona din 26 septembrie 2017. Din această perspectivă, Franța aflată în an electoral a urmărit să își asume cât mai mult din liniile directoare și rezultatele acestei conferințe.

Conceptul, organizarea și desfășurarea Conferinței

Sub sloganul „Viitorul este în mâinile tale. Fă-ți auzită vocea”, conferința a fost prezentată ca un exercițiu fără precedent, care a avut ca obiectiv central să ofere un cadru de reflecție privind viitorul Europei, cu implicarea a numeroși actori – instituțiile europene, guvernele statelor membre, parlamentele naționale, cetățenii, societatea civilă, mediul academic, partenerii sociali și alți actori interesați. Conform celor declarate la nivel public, scopul principal a fost acela de a acorda cetățenilor un rol mai important în conturarea politicilor și a obiectivelor viitoare ale UE.

Așadar, cuvintele cheie sub care Conferința a debutat sunt *democrație, transparență, tineri, diversitate*, accent pus pe cetățenii europeni și pe ceea ce apreciază aceștia ca fiind prioritar pentru direcția și perspectivele Uniunii.

Intenția a fost ca această conferință să aibă un grad deosebit de vizibilitate și complexitate, în condițiile în care fiecare stat membru a decis cu privire la amploarea pe care o va acorda propriei participări la dezbateri. Din această perspectivă, o participare cât mai consistentă la dezbaterile din cadrul Conferinței a oferit oportunitatea expunerii de

către statele membre a propriei viziuni privind perspectivele proiectului european, precum și consolidarea rolului acelui stat în cadrul Uniunii (aspect relevant mai ales pentru statele de dimensiuni mai reduse).

La nivel UE, s-a decis ca dezbaterile să se concentreze pe **9 teme principale** considerate a prezenta un interes prioritar pentru cetățenii europeni. Acestea corespund priorităților generale ale UE, precum și aspectelor semnalate de cetățeni în sondajele de opinie de la nivel european, respectiv: Schimbările climatice și mediu; Sănătate; O economie mai puternică, justiție socială și locuri de muncă; UE în lume; Valori și drepturi, statul de drept, securitate; Transformarea digitală; Democrație europeană; Migrație; Educație, cultură, tineret și sport³⁶. Este de menționat faptul că lista temelor supuse discuției nu a fost exhaustivă, fiind posibilă abordarea și a altor teme în cadrul dezbaterilor.

În ceea ce privește conducerea Conferinței, aceasta a fost co-prezidată de președinții celor trei instituții europene – Parlamentul European, Comisia Europeană și Consiliul, prin Președinția rotativă. Dintre acestea, Parlamentul European, ca instituție ai căror reprezentanți sunt aleși direct de cetățenii statelor UE în mod democratic, a urmărit să își asume în mod central această inițiativă participativă fără precedent, ca amploare și ca obiective. În acest sens, Parlamentul European a utilizat rezultatele Eurobarometrului din 2019, mai ales cu referire la legitimitatea generată de prezența semnificativă a cetățenilor europeni la alegerile europarlamentare din mai 2019, pentru a susține nevoia de creștere a implicării cetățenilor europeni la configurarea viitorului lor.³⁷ În ceea ce privește aspectele organizatorice, activitatea celor trei

---

³⁶ Cele 9 teme ale Conferinței disponibile aici:

https://futureu.europa.eu/uploads/decidim/attachment/file/12762/List_Plenary_working_groups_RO.pdf

³⁷ Eurobarometer Survey 92.2 of the European Parliament. A Public Opinion Monitoring Study: „Parlemeter 2019 – Heeding the call beyond the vote a stronger parliament to listen to citizens voices”, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici:

<https://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2019/parlemeter-2019-heeding-the-call-beyond-the-vote/report/en-report.pdf>

Președinți a fost susținută de un Birou Executiv, având în componență membri plini și observatori din partea fiecăreia dintre cele trei instituții.

Referitor la organizarea dezbatelor, procesul a fost structurat astfel încât să corespundă unei *abordări de jos în sus*, respectiv să permită cetățenilor să se exprime direct, iar opiniile acestora să poată fi preluate în debaterile în formatele instituționalizate pentru a putea ulterior contribui la Concluzii ale Conferinței.

Principalul instrument prin care a fost facilitată participarea directă a cetățenilor la această Conferință a fost reprezentat de *platforma digitală*, creată special de către Comisia Europeană pentru Conferință și lansată la 19 aprilie 2021³⁸, accesibilă în toate cele 24 de limbi oficiale ale Uniunii Europene.

În ceea ce privește calendarul Conferinței, derularea dezbatelor a debutat la 9 mai 2021 și a continuat până în primul semestru al anului 2022, fiind finalizată la 9 mai 2022, pe durata Președinției franceze a Consiliului UE, când a fost prezentat raportul final și primele concluzii ale Conferinței.

Aspirațiile președinției franceze a Consiliului UE

De la Sorbona la Strasbourg – Franța, ca promotor al evoluției Uniunii

Aspirațiile Franței de a continua să fie un actor relevant cu un rol central în evoluția construcției europene au fost demonstrate inclusiv prin discursul programatic al președintelui Macron din septembrie 2017 de la Universitatea Sorbona din Paris. Acesta a continuat în aceeași linie în cadrul discursului de la momentul de lansare al Conferinței privind Viitorul Europei, găzduită la Strasbourg la 9 mai 2021.

---

³⁸ Comunicat de presă al Comisiei Europene: Conferința privind viitorul Europei: lansarea platformei digitale multilingve, emis la 19 aprilie 2021, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_21_1764
Platforma este disponibilă aici: <https://futureu.europa.eu/?locale=ro>

Sub motto-ul *„Relansare, Forță, Apartenență”*, pe baza unui program comun dezvoltat în trio-ul alături de Cehia și Suedia, Franța și-a asumat responsabilitatea de a avansa agenda strategică a UE pe parcursul primului semestru al anului 2022, în condițiile în care în Franța au avut loc alegeri prezidențiale, iar președinția Consiliului a reprezentat inclusiv o platformă de promovare atât a mesajelor pro-europene, cât și a candidaturii actualului președinte francez.

Astfel, în cadrul *discursului susținut la Sorbona* în septembrie 2017³⁹, în primul an al mandatului său de președinte al Franței, Emmanuel Macron făcea referire la sensibilitățile proiectului european – perceput ca mai fragil, afectat de globalizare și de idei care se prezintă ca soluții preferabile, precum naționalismul, protecționismul, un tip de suveranism de retragere, precum și criticile la adresa proiectului european – birocrăția excesivă, pornind de la aceste evaluări asupra stării actuale a Uniunii pentru a susține necesitatea reformării acesteia: „Singura modalitate care ne asigură viitorul este reconstruirea unei Europe suverane, unite și democratice.”

Președintele Franței propunea astfel o reformă pe mai multe direcții principale de acțiune: *O Europă suverană, o Europă unită, o Europă democratică*. Referindu-se în mod vizionar la Europa anului 2024, când vor avea loc din nou alegeri europarlamentare, acesta pornește de la 1. Uniunea Europeană, cadrul nostru comun; 2. Diferențierea prin nivelul de ambiție (care poate face referire la conceptul „Europa cu mai multe viteze”, în funcție de nivelul de dezvoltare); 3. Impulsul franco-german; 4. Crearea unui grup european de revizuire.

Referitor la asumarea de către Franța a rolului de a iniția reforma la nivelul Uniunii, președintele Franței afirma în cadrul discursului de la

---

³⁹ Discursul președintelui Franței susținut la Sorbona: „Initiative pour l'Europe – Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique”, publicat la 26 septembrie 2017, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/09/26/initiative-pour-l-europe-discours-d-emmanuel-macron-pour-une-europe-souveraine-unie-democratique>

Sorbona: „Așadar, astăzi îmi asum responsabilitatea de a propune, de a merge mai departe, de a îndrăzni să vorbesc despre Europa și să găsesc pentru ea cuvinte de afecțiune și ambiție. Nu să impun, să forțez, să pretind că reinventez totul – s-au spus deja o mulțime de lucruri, ci să îmi asum riscul de a propune o viziune coerentă, ambițioasă, de a propune o cale, un orizont mai degrabă decât dezbateră asupra instrumentelor, de a asuma riscul esențial al inițiativei.”

Dacă ne referim la rolul și obiectivele urmărite de Franța în cadrul acestui proiect, președintele Macron declara: „Timpul în care Franța propune a revenit și, dincolo de asta, voi propune, prin urmare, tuturor celor care aderă la această dorință pentru o Europă suverană, în jurul axelor pe care le-am trasat, pentru o Europă unită și diferențiată, către o Europă democratică, aderând la procesul convențiilor, pentru a lansa în următoarele săptămâni un grup de refondare europeană. Acesta va găzdui reprezentanții fiecărui stat membru voluntar și va implica instituțiile europene.”

Ideile președintelui Macron și ambițiile de stat refondator au fost continuate în cadrul *discursului susținut în calitate de reprezentant al statului care a găzduit evenimentul de lansare al Conferinței privind Viitorul Europei, la 9 mai 2021*.⁴⁰ Astfel, referindu-se la perspectivele de viitor ale Uniunii, președintele Macron accentuează importanța implicării tuturor cetățenilor Uniunii în mod democratic și participativ în generarea unei viziuni comune: „Despre asta este vorba, prin Conferința privind viitorul Europei: găsirea unei respirații democratice colective. Trebuie să fie inspirată de aceste câteva lecții, care nu sunt exhaustive, pe care am vrut să le extrag, precum și dintr-o metodă, din capacitatea de a redescoperi perspective pe termen lung și de a forja această viziune

---

⁴⁰ Discursul președintelui Franței: „Discours du président de la république à l’occasion du lancement de la Conférence sur l’avenir de l’Europe”, publicat la 9 mai 2021, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2021/05/09/lancement-de-la-conference-sur-lavenir-de-leurope>

comună.... Ce Europa ne dorim în 10 ani? Peste 15 ani? Ce granițe pentru asta? Ce instituții noi? Ce proiecte culturale majore să lansăm împreună? Cum putem face Europa noastră lider în reducerea emisiilor și, sper, în realizarea neutralității carbonului și mai rapid? Cum să construim această Europă și mai puternică a educației și cercetării? Noi frontiere în spațiu ca și în oceanele noastre? Cum putem reuși să scriem noile noastre legende?”

În aceeași linie, de stat care dorește să fie în linia întâi a reformei proiectului european, președintele Macron a susținut în cadrul *discursului cu ocazia finalizării lucrărilor Conferinței privind viitorul Europei din 9 mai 2022* poziția expusă de Parlamentul European de revizuire a Tratatului de la Lisabona, promovând în același timp ideea îndrăzneță a creării unei comunități politice europene, care să fie mai extinsă decât Uniunea și care „ar permite națiunilor europene democratice care aderă la valorile noastre fundamentale să găsească un nou domeniu de cooperare politică, securitate, cooperare în domeniul energiei, transporturilor, investițiilor, infrastructurii, circulației oamenilor și mai ales tineretului nostru”.⁴¹

Este de văzut în ce măsură aceste discursuri vor avea același caracter programatic precum cel susținut în mai 2000, la universitatea Humboldt din Berlin, de Joschka Fischer, pe atunci ministrul de externe al Germaniei, privind finalitatea integrării europene.⁴²

---

⁴¹ Discursul președintelui Franței: „Discours du Président de la République à l’occasion de la Conférence sur l’avenir de l’Europe”, publicat la 9 mai 2022, accesat la 12 mai 2022, disponibil aici: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2022/05/09/cloture-de-la-conference-sur-avenir-de-europe>

⁴² Speech by Joschka Fischer at the Humboldt University: „From Confederacy to Federation: „Thoughts on the finality of European integration”, Berlin, 12 May 2000, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: https://www.cvce.eu/en/obj/speech_by_joschka_fischer_on_the_ultimate_objective_of_european_integration_berlin_12_may_2000-en-4cd02fa7-d9d0-4cd2-91c9-2746a3297773.html

Din această perspectivă, este de urmărit dacă și în ce formă se vor cristaliza aceste idei în viitor.

Concluzii

Raportul final al Conferinței privind Viitorul Europei a fost publicat la 9 mai 2022, în timp ce mai multe rapoarte intermediare au fost publicate în intervalul 2021-2022.

În ceea ce privește elementele de interes pentru analiza de față, acestea sunt cuprinse în cadrul Conferinței în tema dedicată *Democrației europene*, care reprezintă cel mai abordat subiect de către cetățenii Uniunii.

Conform raportului final⁴³, care conține 49 de propuneri și peste 300 de măsuri recomandate, din perspectiva democrației europene *pentru cetățenii europeni suscită interes*, printre altele: creșterea participării cetățenilor și a implicării tinerilor în mod eficient în procesul democratic la nivelul Uniunii Europene; o Uniune mai inteligibilă și accesibilă și consolidarea unei identități europene comune; consolidarea democrației europene prin consolidarea fundamentelor acesteia, inclusiv prin stimularea participării la alegerile pentru Parlamentul European; îmbunătățirea procesului decizional al UE pentru a asigura capacitatea sa de a acționa eficient, ținând cont în același timp de interesele tuturor statelor membre și garantând un proces transparent și ușor accesibil pentru cetățeni (cu accent pe reevaluarea procesului decizional, prioritar prin extinderea în Consiliu a votului cu majoritate calificată) etc.

În ceea ce privește reforma de la nivelul instituțiilor UE, cetățenii au făcut referire la o revizuire mai amplă a structurii instituționale, scopul menționat de cei care au comentat fiind acela de a face *instituțiile UE mai eficiente și mai transparente și de a le apropia de cetățeni*.

---

⁴³ Rapoartele COFE sunt disponibile aici: <https://futureu.europa.eu/pages/reporting>.
Raportul privind rezultatul final, tema dedicată Democrației europene, pp. 79-84.

Din această perspectivă, este important de avut în vedere că tratatul de la Lisabona a fost creat pornind de la conținutul a ceea ce a fost proiectul de Tratat Constituțional al Uniunii, așa cum fusese creionat prin *Declarația de la Laeken privind viitorul Europei*, din decembrie 2001, care a generat Convenția privind Viitorul Europei în 2002. Din această perspectivă, fragmentul din cadrul Declarației referitor la provocarea democratică cu care se confruntă Europa este la fel de actual: „În cadrul Uniunii, instituțiile europene trebuie aduse mai aproape de cetățenii săi. Fără îndoială, cetățenii susțin obiectivele generale ale Uniunii, dar nu văd întotdeauna o legătură între aceste obiective și acțiunea de zi cu zi a Uniunii. Ei doresc ca instituțiile europene să fie mai puțin greoaie și rigide și, mai presus de toate, mai eficiente și mai deschise”⁴⁴.

În privința pașilor următori, conform celor declarate de președintele Comisiei Europene în cadrul evenimentului de încheiere a Conferinței privind Viitorul Europei, recomandări suplimentare vor fi transmise în discursul său anual privind Starea Uniunii din septembrie 2022⁴⁵. Referitor la rolul Consiliului în acest proces, cu certitudine acest exercițiu de amploare va fi continuat și pe durata Președințiilor viitoare ale Consiliului⁴⁶, iar posibilele modificări se vor cristaliza în anii care urmează.

---

⁴⁴ Bulletin of the European Union. 2001, No 12. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. „Presidency Conclusions of the Laeken European Council, 14 and 15 December 2001”, pp. 19-23, accesat la 3 martie 2022, disponibil aici: https://www.cvce.eu/en/obj/laeken_declaration_on_the_future_of_the_european_union_15_december_2001-en-a76801d5-4bf0-4483-9000-e6df94b07a55.html

⁴⁵ Speech by President von der Leyen at the closing event of the Conference on the Future of Europe, publicat la 9 mai 2022, accesat la 12 mai 2022, disponibil aici: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_2944

⁴⁶ Este de avut în vedere că discuțiile privind Viitorul Europei au fost inițiate pe durata Președinției române a Consiliului UE, al cărui eveniment central l-a reprezentat Summitul de la Sibiu din 9 mai 2019, când a fost adoptată Declarația de la Sibiu, document programatic de impact pentru construcția europeană în următorii ani, care transmite un mesaj de unitate și solidaritate privind viitorul Europei. Declarația este disponibilă aici: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/05/09/the-sibiu-declaration/>

Bibliografie

- Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Noua Europă. Vol. 1: Identitate și model european*, Iași: Editura Polirom, 2015.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe (coord.), *Studiul nr. 1: Tratatul de la Lisabona. Implicații asupra instituțiilor și politicilor românești*, București: Institutul European din România, 2010.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *Procesul decizional în Uniunea Europeană*, Iași: Editura Polirom, 2008.
- Bulletin of the EC, *The Copenhagen Summit Conference*, 1973,
[<https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do?sessionId=1KGyQ1tKtTpNjBQwQh6cwgC2yLn7BJMymvTrDq5s2rD3JYR9RfGQ!243197488?docId=203013&cardId=203013>], accesat la 3 martie 2022.
- Bulletin of the European Communities, No 12. Luxembourg: Office for Official Publications, *Final communiqué of the meeting of heads of Government of the Community, Paris, 9 and 10 December 1974*,
[https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/2acd8532-b271-49ed-bf63-bd8131180d6b/publishable_en.pdf], accesat la 3 martie 2022.
- Bulletin of the European Union. No 12. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, *Presidency Conclusions of the Laeken European Council, 14 and 15 December 2001*, p. 19-23, 2001,
[https://www.cvce.eu/en/obj/laeken_declaration_on_the_future_of_the_european_union_15_december_2001-en-a76801d5-4bf0-4483-9000-e6df94b07a55.html], accesat la 3 martie 2022.
- Cini, Michelle, Borragán, Nieves Pérez-Solórzano, *European Union Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Comisia Europeană, *Comunicat de presă: Conferința privind viitorul Europei: lansarea platformei digitale multilingve*, 19 aprilie 2021,
[https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_21_1764], accesat la 3 martie 2022.
- Comisia Europeană, Secțiunea specială dedicată *Conferinței privind Viitorul Europei*, 2021, [https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/conference-future-europe_ro], accesată la 3 martie 2022.
- European Commission, *Conference on the Future of Europe, Report on the final outcome*, 9 mai 2022, pp 79-84, [<https://futureu.europa.eu/pages/reporting>], accesat la 12 mai 2022.

European Commission, *Speech by President von der Leyen at the closing event of the Conference on the Future of Europe*, 9 mai 2022,

[https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_2944], accesat la 12 mai 2022.

European Communities, the Council, *Meeting of Heads of Government in Council in Dublin on 10 and 11 March 1975, Brussels*, 14 March 1975, R/807/75,

[https://www.consilium.europa.eu/media/20440/1975_march_dublin_eng_.pdf], accesată la 3 martie 2022.

European Parliament, Eurobarometer Survey 92.2 of the European Parliament. A Public Opinion Monitoring Study: Parlemeter 2019 – Heeding the call beyond the vote a stronger parliament to listen to citizens voices, 2019, [<https://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2019/parlemeter-2019-heeding-the-call-beyond-the-vote/report/en-report.pdf>], accesat la 3 martie 2022.

Gruisen, Philippe, „The Trio Presidency and the Efficiency of Council Decision-Making: An Empirical Study: The trio presidency and efficiency” în *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 57. 10.1111/jcms.12841, 2019, 1-18.

Institutul European din Romania, *Raport: Conferința privind viitorul Europei. Opinii ale cetățenilor din România*, martie 2022, [http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/IER_Raport-final-COFE_RO_21-martie-2022-1.pdf], accesat la 23 aprilie 2022.

Journal Officiel des Communautés Européennes, *Traité instituant la Communauté Européenne du Charbon et de l'Acier*, 1951, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11951K/TXT&from=EN>], accesat la 3 martie 2022.

Journal Officiel des Communautés Européennes, *Traité instituant un Conseil unique et une Commission unique des Communautés Européennes*, 1967,

[https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:89b3b5b7-e861-4de6-b92c-7c280ca6d6fb.0002.01/DOC_1&format=PDF], accesat la 3 martie 2022.

Journal Officiel des Communautés Européennes, *Traité instituant la Communauté Économique Européenne*,

[<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=RO>], accesat la 3 martie 2022.

Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, *Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată)*, 2012,

[https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF], accesat la 3 martie 2022.

Kollman, K., „The rotating Presidency of the European Council as a search for good policies”, în *European Union Politics*, vol. 4, n° 1, 2003, 51-74.

- Lewis, J., „Informal integration and the supranational construction of the Council”, în *Journal of European Public Policy*, vol. 10, n° 6, 2003, 996-1019.
- Luzarraga, Aldecoa Francisco, Llorente, Guinea Mercedes, *Europa Viitorului: Tratatul de la Lisabona*. Iași: Editura Polirom, 2011.
- Ministère de l'Europe et des Affaires Étrangères, *Les métiers de la diplomatie*, 2021, [<https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/les-metiers-de-la-diplomatie/>], accesat la 3 martie 2022.
- Ministère de l'Europe et des Affaires Étrangères, *Conférence de presse du Président de la République: présentation de la présidence française du Conseil de l'Union européenne*, 9 decembrie 2021, [<https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/europe/la-presidence-francaise-du-conseil-de-l-union-europeenne/evenements-lies-a-la-presidence-francaise-du-conseil-de-l-union-europeenne/article/conference-de-presse-du-president-de-la-republique-presentation-de-la->], accesat la 3 martie 2022.
- Ministère de l'Europe et des Affaires Étrangères, *Programme de la présidence française du Conseil de l'Union européenne*, 2021, [<https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/europe/la-presidence-francaise-du-conseil-de-l-union-europeenne/programme-de-la-presidence-francaise-du-conseil-de-l-union-europeenne/>], accesat la 3 martie 2022.
- Ministrul Afacerilor Externe România, *Organigrama MAE*, [<http://www.mae.ro/node/1604>], accesată la 3 martie 2022.
- Pasarín, Fernández Ana Mar., „The Reform of the Council Presidency: paving the way for a new synergy with the European Commission?”, în *Politique européenne* 2011/3, n° 35, 2011, 29-54.
- Rosamond, Ben, *Theories of European Integration*, New York: St. Martin's Press, 2000.
- Sauron, Jean-Luc, *Curs de instituții europene: puzzle-ul European*, Iași: Editura Polirom, 2010.
- Site-ul Consiliului UE, *Declarația de la Sibiu*, 9 mai 2019, [<https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/05/09/the-sibiu-declaration/>], accesată la 12 mai 2022.
- Site-ului oficial al Președinției franceze a Consiliului UE, 2022, [<https://presidence-francaise.consilium.europa.eu/fr/programme/programme-de-la-presidence/www.europe2022.fr>], accesat la 3 martie 2022.
- Site-ul Președinției Franței, *Initiative pour l'Europe – Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique, discours susținut la Sorbona*, 26 septembrie 2017, [<https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/09/26/initiative-pour-l-europe-discours-d-emmanuel-macron-pour-une-europe-souveraine-unie-democratique>], accesat la 3 martie 2022.

Site-ul Președinției Franței, *Discours du président de la république à l'occasion du lancement de la Conférence sur l'avenir de l'Europe*, 9 mai 2021,

[<https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2021/05/09/lancement-de-la-conference-sur-lavenir-de-leurope>], accesat la 3 martie 2022.

Site-ul Președinției Franței, *Discours du Président de la République devant le Parlement Européen*, 19 ianuarie 2022, [<https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-19159-fr.pdf>], accesat la 3 martie 2022.

Site-ul Președinției Franței, *Discours du Président de la République à l'occasion de la Conférence sur l'avenir de l'Europe*, 9 mai 2022, [<https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2022/05/09/cloture-de-la-conference-sur-avenir-de-europe>], accesat la 12 mai 2022.

Tallberg, Jonas, „The Agenda-Shaping Power of the EU Council Presidency”, în *Journal of European Public Policy*, 10, 2003, 1-19.

The Federal Foreign Office, *From Confederacy to Federation – Thoughts on the finality of European integration*, Speech by Joschka Fischer at the Humboldt University in Berlin, 12 May 2000, [https://www.cvce.eu/en/obj/speech_by_joschka_fischer_on_the_ultimate_objective_of_european_integration_berlin_12_may_2000-en-4cd02fa7-d9d0-4cd2-91c9-2746a3297773.html], accesat la 3 martie 2022.

Wallace, Helen, Wallace, William și Pollack, Mark A, *Elaborarea Politicilor în Uniunea Europeană*, București: Institutul European din România, 2005.

Wallace, Helen, Wallace, William, *Procesul politic în Uniunea Europeană*, București: Editura Arc, 2004.

Wallace, H., „The Council: An Institutional Chameleon?” în *Governance*, vol. 15, n° 3, 2002, 325-344.

Dinamica politicilor comerciale.

O incursiune în abordarea dimensiunii interne

DRD. LIVIU-VASILE ȘERBAN

Școala Doctorală Paradigma Europeană

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

La politique commerciale est un sujet d'intérêt pour les relations internationales et les études européennes, ainsi que pour les sciences juridiques. Dans cet article, l'auteur vise à analyser certains aspects caractéristiques des politiques commerciales et à esquisser leur perspective dynamique dans un contexte post-adhésion et dans un contexte où les réalités commerciales roumaines ont été constamment redéfinies pour répondre aux exigences de l'ordre économique international et en particulier les régionaux. Comme les réalités existant à ce dernier niveau ont imposé une sorte de réorganisation de ces politiques, par harmonisation et adaptation, de manière progressive, tant au niveau législatif qu'institutionnel, il faut souligner toute la dimension interne et l'implication du politique facteur déterminant dans la réalisation de cet objectif. L'étude et la clarification du mécanisme de transposition de l'acquis communautaire dans ce domaine permettront de mettre en lumière les préoccupations majeures et persistantes des décideurs. Étant donné que les mesures de politique commerciale sont généralement élaborées au niveau supranational, le domaine politique étant de la compétence exclusive de l'Union européenne, notre pays a eu l'occasion d'énoncer ses priorités et de formaliser ses objectifs dans un contexte éminemment particulier: la prise de la présidence roumaine de le Conseil de l'Union européenne. L'article cherche, entre autres, à se concentrer sur cette composante afin de mettre en évidence l'impact de nos affaires intérieures sur ce vaste et vaste domaine politique.

Cuvinte cheie: politica comercială, dimensiune internă, pre-aderare, post-aderare, *acquis*, transpunere.

Introducere

Dimensiunea politicii comerciale românești a fost întotdeauna conturată de un dinamism și de o complexitate aparte, animată de-a lungul anilor de factori diverși. Din punct de vedere istoric, politica comercială românească a cunoscut o serie de etape. Anii care s-au succedat au adus, în sine, modificări de substanță, de structură, în ceea ce privește politica în discuție. În sens larg, putem afirma că politica comercială a cunoscut o abordare vizionară restrânsă în perioada regimului comunist urmând ca, în perioada postdecembristă, țara noastră să își focalizeze tot interesul politic, economic, cultural și social asupra mega-procesului de integrare în structura comunității europene, care, de altfel, reprezenta singurul tip de integrare care se plia pe realitățile românești postdecembriste. În orice caz, putem deduce că perioada scursă între finele anului 1989 și 2007 reprezintă o perioadă de reforme accelerate, de tranziție către o politică dinamică și puternică și, ulterior, din punct de vedere economic și comercial, către piața unică a statelor membre, clădită să acționeze¹ pentru dezvoltarea durabilă a Europei, punând în lumină creșterea economică, stabilitatea prețurilor, competitivitatea, dar și a dezvoltării elementelor ce sunt strâns legate de progresul social *in genere*. Conchidem că, în sine, caracterul unic al pieței în discuție prezintă, de departe, o serie de avantaje economice, politice, sociale, nuanțând practic perpetuarea celor patru libertăți fundamentale inerente funcționării prielnice a economiei statelor membre: libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor. În mod evident, crearea și consolidarea în timp a pieței a necesitat un efort

---

¹ În conformitate cu prevederile art. 3 alin. (3) din Tratatul Uniunii Europene.

substanțial pe toate palierele, fiind un proces dual, de natură legală și politică², implicând o coordonare și mobilizare eficientă a actorilor politici. Într-o orientare mai largă, politica comercială comună a reprezentat un reper fundamental, solid, în relațiile externe ale Uniunii, încă de la geneza acestei organizații. Adoptarea Tratatului de la Lisabona a marcat, în sine, o reorientare a politicii comerciale dintr-un domeniu autonom al acțiunii externe a Uniunii, într-o parte integrată a relațiilor externe, definită de valori și principii comune, menite să asigure unitate și coerență³.

Scurt istoric

Cu o economie profund centralizată și rigidă, în care statul controla sectoarele importante ale acesteia, România devine totuși, în anul 1967, în ciuda disensiunilor și a diferențelor de perspectivă ideologică, primul stat din regiunea Europei Centrale și de Est care stabilește relații solide cu Comunitatea Economică Europeană. În acest sens, deschiderea istorică către economia globală, sau occidentală, în sens teritorial restrâns, privea: acorduri cu Comunitatea Economică Europeană (1967), aderarea la Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (1972), accesarea la Acordul General pentru Tarife Vamale și Comerț (GATT), instituționalizat sub denumirea ulterioară de Organizație Mondială a Comerțului (OMC) și altele, fără a ne raporta doar la acestea. Dimensiunea internă, la acest moment, a fost conturată de dorința liderului autocratic de a păstra, atât cât se poate, relațiile sale economice

---

² Pentru mai multe detalii a se vedea Andrew McGee, Stephen Weatherill, *The Evolution of the Single Market – Harmonisation or liberalisation*, in *The Modern Law Review*, Vol. 53:5, 1990, p. 570, disponibil la: https://courses.washington.edu/eulaw09/supplemental_readings/Weatherill_McGee_New_Approach.pdf, accesat la data de 25 mai 2022.

³ Angelos Dimopoulos, *The Effects of the Lisbon Treaty on the Principles and Objectives of the CCP*, in *European Foreign Affairs Review* 15: 153-170, Kluwer Law International BV, 2010, p. 169.

atât cu state din sfera blocului socialist, cât și cu statele capitaliste cu economii dezvoltate sau emergente, evitând, deopotrivă, orientarea exclusivă către statele pur socialiste⁴. În același sens, a existat o diversificare a opțiunilor naționale în vederea integrării în sistemul economic internațional printr-un accent susținut al fructificării relațiilor economice, a relațiilor diplomatice, ori chiar a aderării în diverse protocoale regionale și/sau internaționale⁵.

Deși lentă, tranziția către economia de tip *laissez-faire* a provocat o undă de șoc tocmai prin procesul de reformă legislativă și instituțională⁶. Precara situație a fost întărită și de abordările neglijente, nepăsătoare ale decidenților politici care s-au succedat la conducere, dar și a viziunii politice limitate. Așa cum s-a precizat în literatură⁷, punctul de referință sau, mai precis, punctul culminant care va marca, în cele din urmă, dorința de reformă economică (sau de a o accelera), a fost reprezentat de includerea țării noastre pe lista țărilor candidate la Uniunea Europeană și a deschiderii negocierilor de aderare. Evoluția cadrului comercial postdecembrist, influențată de noul context politic, a implicat, pe de o parte, semnarea unor noi acorduri de comerț și cooperare cu blocul comunitar și, pe de altă parte, acorduri de asociere care au pavat, în cele din urmă, parcursul nostru către obiectivul politic aflat în centrul oricăror strategii de stat: aderarea la Uniune⁸.

Aderarea României la Uniunea Europeană a implicat un proces sinuos, cu o serie de modificări legislative, instituționale, procese de adaptare, de armonizare, și o serie de negocieri care s-au derulat între anii

---

⁴ Florin Bonciu, *1918-2018: Reflectarea relațiilor economice internaționale în gândirea economică românească*, în *Revista de Economie mondială*, Vol. 11, Nr. 1, 2019, p. 76.

⁵ *Ibidem*, pp. 76-77.

⁶ Gheorghe Zaman, Georgescu George, *A retrospective study on Romania's external trade in the past 100 years*, MPRA Paper No. 89707, disponibil la: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/89707>, accesat la data de 1 iunie 2022.

⁷ Silviu Cerna, *Gândirea economică românească în perioada postcomunistă*, în *Revista OEconomica*, Romanian Society for Economic Science, nr. 2, 2012.

⁸ Octavian Botez, Mădălina Militaru, *Politica Comercială a României în perioada de pre și postaderare la Uniunea Europeană*, Ed. Fundației România de Măine, București, 2007, p. 96.

2000 și 2004. În acest sens, pentru îndeplinirea dezideratului național au fost necesare o serie de aspecte, printre care: implicarea proactivă a factorului politic și a experților din mai multe domenii de specialitate. Deși animate de o paletă largă a opțiunilor de dezvoltare și avansare, în orice domeniu de politică, perspectivele românești tindeau a fi eclipsate de tehnicitatea și rigurozitatea proceselor care urmau a fi implementate, dar și ale procedeele care trebuiau urmate pentru a se asigura reinserția țării noastre pe făgașul european. Cu alte cuvinte, setul de criterii impus pentru aderare reclama necesitatea unor reforme de substanță, menite să reconfigureze întreaga arhitectură de stat și să retraseze perspectivele politicilor naționale.

În sfârșit, odată cu factuala aderare, prilej care conferise țării noastre capacitatea deplină, România a trebuit să aplice *stricto sensu* prevederile din politica comercială comună, dat fiind faptul că, în acord cu art. 3 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene⁹, politica comercială comună se află în competența exclusivă a Uniunii Europene. Această exclusivitate conferă Uniunii atributul unic de legiferare, poziționând, astfel, statele membre într-un cadru parțial secund, neconcurențial¹⁰, ele putând să legifereze, conform unei hotărâri celebre ale Curții de Justiție în procesul Donckerwolcke¹¹, doar în situația în care beneficiază, în mod expres, de o abilitare în acest sens. Altfel spus, Uniunea Europeană este cea care „gestionează relațiile comerciale și investiționale cu țările din afara UE, prin politica comercială și de

---

⁹ În conformitate cu prevederile art. 3 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, alături de politica comercială comună, se află în competența exclusivă a Uniunii Europene următoarele: uniunea vamală, stabilirea normelor privind concurența necesare funcționării pieței interne, politica monetară pentru statele membre a căror monedă este euro, conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune privind pescuitul.

¹⁰ În sensul că statele membre nu pot exercita o putere concurențială față de cea exercitată de către Comunitate în ceea ce privește politica comercială comună, în conformitate cu Avizul Curții de Justiție din 11 noiembrie 1975, Avizul 1/75.

¹¹ Curtea Europeană de Justiție, Cazul 41/76 Donckerwolke and Schou v. Procureur de la République, 1976.

investiții a UE”¹². În momentul de față, prevederile generale și definitorii privind politica comercială comună se regăsesc stipulate în mod expres în cuprinsul articolelor 206 și 207 ale Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene.

Procesul integrativ al economiei naționale în cadrul extins al Pieței Unice a prezentat concret atât avantaje, cât și dezavantaje. În principiu, propulsarea economiei românești, deși destabilizată pe fondul evenimentelor care s-au succedat ulterior anului 1989, avea să aducă o serie de beneficii¹³, atât la nivel intern, cât și extern, cu condiția evidentă a respectării angajamentelor și a regulilor Pieței Unice. Chiar dacă acestea nu fac obiectul studiului de față, trebuie apreciat că decidenții au calculat, ca actori raționali, eventualele costuri ale neaderării și, inerent, ale neangrenării noastre în cadrul pieței, conștientizând cu acuratețe viabilitatea unei astfel de poziționări, în sens geostrategic, și a potențialelor resurse de care am dispune având cheia de acces în cadrul celei mai dinamice piețe.

Catalogată drept „cel mai mare bloc comercial din lume”, cu cea mai largă economie¹⁴, și devenită, treptat, nu doar „o putere formidabilă în comerț și un interlocutor în negocierile comerciale internaționale, ci și o putere prin comerț”¹⁵, Uniunea Europeană acționează astăzi sub emblema unui actor unic în ceea ce privește politica comercială, în încercarea sa de a contracara eventualele urmări ce decurg din amplul și acceleratul proces de globalizare economică, dar și de a spori eficacitatea

---

¹² Ministerul Antreprenoriatului și Turismului, *Politica Comercială a României, ca stat membru al UE*, disponibil la: <http://www.imm.gov.ro/ro/politica-comerciala-a-romaniei-ca-stat-membru-al-ue/>, accesat la data de 2 iunie 2022.

¹³ Octavian Botez, Mădălina Militaru, *op. cit.*, pp. 107-108.

¹⁴ Poziția Uniunii Europene în comerțul mondial, disponibil la: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/eu-position-world-trade_en, accesat la data de 2 iunie 2022.

¹⁵ Meunier Sophie, Kalypso Nicolaidis, „The European Union as a Trade Power”, în *Journal of European Public Policy*, Vol. 13, No. 6, 2006, p. 907.

liberei circulații a bunurilor și serviciilor¹⁶. Dincolo de aceste aspecte, în acord cu literatura de specialitate¹⁷, necesitatea unei politici comune în domeniu a fost trasată de: cerințele formării pieței interne unice, exercitarea unei autorități crescute la nivel internațional concordantă mărimii economice a Uniunii și, finalmente, de apărare a procesului de decizie împotriva puterii grupurilor de interese protecționiste, politica fiind acoperită, în esență, de două straturi de principii și obiective de politică¹⁸: (i) *straturi interioare*, bazate pe art. 206 din TFUE, ce conțin obiectivele specifice ale politicii și (ii) *straturi exterioare*, astfel cum au fost prevăzute prin intermediul art. 21 din TUE, ce conțin dispozițiile generale privind acțiunea externă a Uniunii Europene, neexistând o ierarhie între acestea două, relevanța fiind aceeași.

Dimensiunea internă în perioada de pre-aderare

În tranziția postdecembristă, a fost necesară prioritizarea intereselor economice naționale, însă nu într-un cadru restrâns din punct de vedere teritorial, ci în spirit expansionist, într-un cadru mai larg al noii rânduiri economice, astfel că era utilă o flexibilizare atât a politicii interne, cât și a politicii externe. Înscriindu-se, strategic, în trendul deplinei deschideri spre exterior¹⁹, se impune o trecere succintă în revistă a

---

¹⁶ Petre Prisecaru (coord.), *Politici comune ale Uniunii Europene*, Ed. Economică, București, 2004, p. 140.

¹⁷ Eugen Andrei Constantin, *Politica comercială a Uniunii Europene*, Ed. Tehnopress, Iași, 2013, p. 33.

¹⁸ Markus Krajewski, *The reform of the Common Commercial Policy*, in Andrea Biondi, Piet Eeckhout, Stefanie Ripley, *European Union Law after the Treaty of Lisbon*, Oxford University Press, 2012, disponibil la: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1074.1682&rep=rep1&type=pdf>, accesat la: 02 iunie 2022.

¹⁹ Pentru mai multe detalii asupra opțiunii strategice a liberalizării, a se vedea Ilie Gavrilă, Tatiana Gavrilă, *Liberalizarea comercială și restructurarea sistemului de companii din România*, în „România în Uniunea Europeană. Calitatea integrării. Creștere. Competență. Ocupare”, în cadrul lucrărilor simpozionului dedicat Zilei Economiștilor sub patronajul Asociației Generale a Economiștilor din România, Vol. II, București, 2007, p. 85 și urm, disponibil la: http://store.ectap.ro/suplimente/simpozion_23_nov_2007_ro_vol2.pdf, accesat la data de 07 iunie 2022.

măsurilor luate în mod prioritar în acea perioadă²⁰: demonopolizarea comerțului exterior, liberalizarea accelerată a schimburilor comerciale, liberalizarea prețurilor pe piața internă, obiectivizarea trecerii la un curs valutar de piață și realist, reorientare geografică a comerțului exterior, dinamizarea exporturilor, procese de relansare a investițiilor străine etc.

În privința politicii comerciale, formularea obiectivelor acesteia²¹ trebuia să aibă ca fundament două aspecte esențialmente importante: necesitatea adaptării la tendințele din economia globală și pregătirea pentru aderare, preferință manifestată hotărâtor la nivel politic și societal. Astfel că, direcțiile de acțiune vizau, la acel moment, cinci mari orientări²²: (i) angajamente internaționale, aici fiind vorba de respectarea obligațiilor ce decurgeau din Acordul European și a celor care derivau din Acordul CEFTA; (ii) consecvența principiului echității, prin întărirea legislației în materia protecției consumatorilor, a mediului, a competiției pe piața internă și a asigurării funcționalității legislației în materia concurenței; (iii) formularea politicii comerciale în domeniul agricol; (iv) măsuri menite să sprijine creșterea competitivității și măsuri cu rol de facilitare a accesului produselor românești pe piața externă (în rândul acestor măsuri se numără o serie de acțiuni concrete precum: stabilitate și predictibilitate a regimului de import și export, diminuarea treptată a măsurilor cu efect echivalent restricțiilor netarifare la import, pentru a minimiza șocul preluării tarifului vamal comun s-a pus în discuție negocierea unui proces gradual de reducere a taxelor vamale industriale în regimul CNF etc.) și (v) acțiuni de facilitare a contactelor între comercianții din țara noastră și cei din afara țării.

---

²⁰ Ioan Popa, *Relațiile economice externe ale României: între structură și conjunctură*, în Jurnalul Economic, nr. 11-12, 2003, pp. 97-99, disponibil la: <http://www.rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/issues/2004-06-01/584/rej1112-popai.pdf>, accesat la data de 02 iunie 2022.

²¹ În conformitate cu Strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu, în ședința din 16 martie 2000, a Guvernului României, p. 25 și urm., disponibilă la: www.cdep.ro.

²² Strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu, în ședința din 16 martie 2000, a Guvernului României, pp. 25-27.

Până în momentul aderării efective, statul român a trebuit să abordeze problematica domeniului comercial, alături de celelalte capitole, cu maximă seriozitate și importanță. Chintesența parcurgerii cu succes a procesului, deci, se rezuma la pregătirea internă și raportarea la aceasta, luând în calcul că decizia de începere a negocierilor a fost una de ordin politic²³. Această perioadă a fost, așa cum spuneam, caracterizată de schimbări structurale și procese de compatibilizare a legislației naționale cu cea comunitară prin așa-numitul proces de transpunere și implementare a *acquis*-ului comunitar. Desfășurat pe mai mulți ani, procesul a implicat schimbări majore în ceea ce privește politica comercială națională, iar pregătirile interne – privite în mod global – au urmat un curs complex și continuu, având la bază voința pur politică a decidenților, consolidată prin fuziunea intereselor și perspectivelor întregii clase politice în privința re poziționării strategice a României postdecembriste. Acum, în vederea optimizării și coordonării procesului integrativ, abordarea care urmărea, în planul dimensiunii interne, stabilirea unei strategii care să asigure o mobilizare a resurselor administrației în vederea aprofundării *acquis*-ului și o identificare a măsurilor de natură legislativă, instituțională, chiar și financiară pentru o aliniere optimă și vitală a fost: strategia de abordare globală a negocierilor²⁴. În aceeași ordine de idei, obiectivul primordial al celor însărcinați cu coordonarea procesului a fost, în acord cu autorii antecitați, prezentarea tuturor documentelor de poziție într-un anumit interval de timp dat, iar, ulterior, a deschiderii capitolelor de negociere în bloc. Astfel, conlucrând cu diverse structuri de stat, atât în plan orizontal, cât și vertical, s-a putut avansa în materie de negocieri. În prim-setul

---

²³ Vasile Pușcaș, „Sunt convins că nu se va ajunge la suspendarea negocierilor”, Interviu acordat Revistei 22, nr. 727, 10-16 februarie 2004, în Vasile Pușcaș, *Negociind cu Uniunea Europeană. Comunicarea publică și negocierea pentru aderare, 2003-2004*, Vol. VI, Ed. Economică, București, 2005, p. 271.

²⁴ Vasile Pușcaș, *Negociind cu Uniunea Europeană. Pregătirea mediului intern de negociere*. Vol. IV, Ed. Economică, București, 2003, p. 91.

capitolelor deschise se regăsea și cel aferent relațiilor externe, capitol în cadrul căruia se identificau politicile comerciale. Închis cu ușurință în primul an al tratatelor, pe perioada deținerii de către Portugalia, respectiv Franța, a Președinției Consiliului Uniunii Europene, datorită concordanței ridicate a domeniului cu legislația supranațională, aspect reieșit din economia generală a documentului inițial de poziție²⁵, acesta nu a creat probleme consistente, așa cum s-a întâmplat în cazul uniunii vamale, un capitol înrudit politicii comerciale, închis provizoriu un an mai târziu, în 2001.

Acum, în mod concret, cerințele de *acquis* privind politica comercială (angajamentele multilaterale și bilaterale de politică comercială ale UE și instrumentele autonome de apărare comercială; variatele acorduri preferențiale ale UE)²⁶ erau mai restrânse față de cele nuanțate în situația uniunii vamale, care a presupus și un grad ridicat de complexitate. La nivelul relațiilor externe, a fost necesară promovarea ieșirii din vigoare a acordurilor comerciale încheiate anterior aderării, fapt concretizat prin denunțarea valabilității²⁷ lor în proximitatea datei aderării propriu-zise, când o serie de tratate internaționale (de ordinul zecilor) ce stabileau fie acorduri comerciale, fie de cooperare economică, au încetat să mai producă efecte.

---

²⁵ Vasile Pușcaș, *Negociind cu Uniunea Europeană. Documente inițiale de poziție la capitolele de negociere*, Vol. I, Ed. Economică, București, 2003, pp. 792-798.

²⁶ Pentru o nuanțare a celor trei dimensiuni ale politicii comerciale comune: dimensiunea multilaterală, bilaterală și unilaterală, a se vedea Gianina Violeta Dragotă, *Politica comercială a României în contextul aderării și integrării la Uniunea Europeană*, Ed. Mirton, Timișoara, 2012, pp. 157-179.

²⁷ Cadrul legal al încetării valabilității a fost reprezentat de Legea nr. 421 din 2006 privind aprobarea încetării valabilității, prin denunțare, a unor tratate internaționale în domeniul comerțului și cooperării economice. Ministerul Afacerilor Externe a emis Ordinul nr. 629 din 13 martie 2007 privind publicarea momentului ieșirii din vigoare a unor tratate internaționale.

În privința Rapoartelor periodice din anul 2003²⁸, 2004²⁹ și a Raportului Comprehensiv de Monitorizare privind România al anului 2005³⁰, putem afirma că optimizarea proceselor legislative și instituționale interne au continuat într-o manieră relativ optimă, țara noastră realizând, gradual și etapizat, reformele în vederea îndeplinirii conforme a obligațiilor asumate ca stat candidat.

Dimensiunea internă post-aderare

La nivel intern, politica comercială a început să fie reglementată de regulile europene în materie. Așadar, întreg procesul de armonizare a fost dedicat asigurării conforme a transferului responsabilității către instituțiile unionale la data efectivei aderări³¹. În cel mai succint și explicativ mod cu putință, începând cu anul 2007 țara noastră a început să aplice: Tariful Vamal Comun, Schema Generalizată de Preferințe a Uniunii Europene, măsurile de apărare comercială, acordurile comerciale și de cooperare preferențiale încheiate cu țări terțe, angajamentele comerciale din cadrul Organizației Mondiale a Comerțului (OMC).

Fiind o politică esențialmente comună, în concretizarea principiilor de politică comercială comună sunt utilizate următoarele

---

²⁸ Raportul periodic privind progresele înregistrate de România pe calea aderării, 2003, disponibil la: http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_periodic_privind_progresele_Romaniei_pe_calea_aderarii_183.pdf, accesat la data de 05 iunie 2022.

²⁹ Comisia Comunităților Europene, Raportul periodic asupra progreselor înregistrate de România în vederea aderării la UE, COM(2004) 657 final, Bruxelles, 2004, disponibil la: http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_periodic_asupra_progreselor_inregistrate_d_e_Romania_2004_182.pdf, accesat la data de 05 iunie 2022.

³⁰ Raportul Comprehensiv de Monitorizare privind România (2005), disponibil la: http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raportul_comprehensiv_de_monitorizare_185.pdf, accesat la data de 05 iunie 2022.

³¹ Adaptarea politicilor României la cerințele UE cu privire la taxele vamale și politica comercială, prin Proiectul PHARE RO 9907.02.01, Studiul de impact nr. 4, p. 24, disponibil la: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais1_studiu_4_ro.pdf, accesat la data de 5 iunie 2022.

instrumente³²: politica de import (acordurile tarifare și comerciale, măsurile de liberalizare), politica de export, produsele neliberalizate la import sau export și măsurile de protecție comercială (măsurile antidumping, măsurile antisubvenții). Mai mult, adoptarea politicilor comerciale ale Uniunii Europene au concretizat o serie de aspecte³³: liberalizarea totală a comerțului regional România-UE, alinierea taxelor vamale la cele ale Uniunii, armonizarea cu angajamentele UE la Organizația Mondială a Comerțului, aderarea la Acordul OMC privind achizițiile publice, România devine țară donatoare de preferințe vamale, intervine retragerea din Sistemul Global de Preferințe Comerciale între țările în curs de dezvoltare și din „Protocolul celor 16” țări în curs de dezvoltare, intervine sistarea statutului de țară în curs de dezvoltare, retragerea din acordurile CEFTA, AELS, din acorduri diverse cu țări partenere comercial țării noastre. În aceeași notă, țara noastră participă la acordurile preferențiale și nepreferențiale ale Uniunii. În mod absolut evident, au fost nuanțate în diverse studii³⁴ și costurile adoptării politicii comune determinate de diverși factori, asupra cărora nu ne vom îndrepta atenția, însă vom enumera: reducerea protecției ca urmare a adoptării tarifului vamal comun, transformarea noilor membri în țări donatoare, costurile care decurg din îmbunătățirea capacităților de control la frontiere și alte asemenea.

Actualmente, deși politica comercială înregistrează progrese semnificative, bazându-se pe o bogată și o diversificată agendă de acorduri comerciale cu state de pe toate continentele, ea va cunoaște, din pricina exacerbării și a reîmprospătării curentelor protecționiste la nivel global, a tensiunilor prezente pe scena globală, a schimbărilor climatice,

---

³² A se vedea Florin Bonciu (coord.), *Politica comercială comună*, în Ghidul politicilor Uniunii Europene, Broșura nr. 3, Institutul European din România, 2012, pp. 12-16, disponibil la: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/politica_comerciala_brosura_nr.3_.pdf, accesat la data de 3 iunie 2022.

³³ Gianina Violeta Dragotă, *op. cit.*, pp. 155-156.

³⁴ Institutul European din România, *Politica privind comerțul și dezvoltarea*, Seria Micromonografii – Politici Europene, 2005, p. 12.

o redefinire substanțială a strategiilor sale, cu viziuni îndrăznețe³⁵. În arhitectura internă a țării noastre, poziționările au fost optimiste și relativ ambițioase în ceea ce privește dimensiunea politicii comerciale. Cel puțin la nivel discursiv, Președintele României (Klaus W. Iohannis) a promovat³⁶ susținerea unei politici robuste în materie, cu particularități menite să evidențieze principiile piețelor deschise, cu respectarea evidentă a diverselor standarde inerente societăților în care noi, europenii, trăim. Cu ocazia reuniunilor de la nivelul Consiliului European din ultimii ani³⁷, s-au pus în discuție o serie de subiecte relevante, de pildă: relațiile cu state terțe, susținerea sistemului multilateral de comerț bazat pe reguli, negocieri cu parteneri terți, reorganizarea OMC, competitivitatea Uniunii în ansamblu, acordurile comerciale și a protocoalelor post-brexite, subiecte care, privite global, relevă un interes al instituțiilor pentru generarea unei bunăstări comerciale colective.

Preluarea și deținerea, în anul 2019, a Președinției rotative a Consiliului Uniunii Europene, triadă alături de Finlanda³⁸, respectiv Croația³⁹, a reprezentat o provocare pentru actorii statali în sensul că urmau, *inter alia*, să susțină concursul în privința trasării angajamentelor și a conturării rolului structurii comunitare în plan internațional. În mod categoric, discursul Președintelui României susținut în cadrul dezbaterii din plenul Parlamentului European la finele anului 2018, anterior preluării Președinției Consiliului Uniunii Europene, deși nu face referire

---

³⁵ European Commission – Questions and Answers: An open, sustainable and assertive trade policy, Brussels, 18 February 2021, disponibil la: www.ec.europa.eu, accesat la data de 2 iunie 2022.

³⁶ Cu ocazia participării Președintelui României la Reuniunea Consiliului European de la Bruxelles, 22-23 iunie 2017, disponibil la: www.presidency.ro.

³⁷ Este vorba de participările Președintelui României la reuniunile Consiliului European din 23 martie 2018, 28-29 iunie 2018, 21-22 martie 2019, 10-11 decembrie 2020, 24-25 mai 2021,

³⁸ Programul, evenimentele și prioritățile Președinției Finlandeze pot fi accesate la: <https://eu2019.fi>.

³⁹ Programul, evenimentele și prioritățile Președinției Croate pot fi accesate la: <https://eu2020.hr>

directă la politica comercială, trasează anumite elemente esențiale în ceea ce privește perspectiva internă asupra orientărilor generale ale structurii comunitare. Deși citit, pentru a-i da coerență, discursul este liniar și redactat într-o manieră lizibilă, fiind accesibil și clar receptorilor, indiferent de gradul de pregătire al acestora, fiind o comunicare adresată atât liderilor europeni, cu precădere membrilor din Parlamentul European, cât și publicului larg. Acum, fără a proceda la o analiză minuțioasă a discursului, Președintele face, în repetate rânduri, apel la unitate, viziuni comune, interese comune, valori comune, idealuri comune, referindu-se, nu de puține ori, la Summit-ul de la Sibiu, eveniment care a avut loc la data de 9 mai 2019, pe care l-a catalogat ca fiind „unul important pentru consolidarea fundației unui viitor comun”, din nou, ideea de „comunitate” reprezentând cheia, ori elementul central la nivelul discursiv al acestuia. Considerăm că discursul însuflețește perspectiva unității, țara noastră optând către o abordare proactivă atât în relațiile interne dintre state, cât și în cele externe. Corelativ, Declarația de la Sibiu, întocmită cu prilejul Summit-ului, marchează și ea o etapă importantă în definirea poziției țării noastre în cadrul structurii unionale, chiar dacă reprezintă o viziune comună a tuturor șefilor de stat și de guvern. Elaborată, având ca reper zece angajamente clare, declarația prezintă importanță pentru tema de față prin prisma ultimului angajament, care face apel la continuitatea procesului de colaborare cu partenerii internaționali pentru: „a dezvolta ordinea internațională bazată pe norme”, „a valorifica pe deplin noile oportunități comerciale”, și, nu în ultimul rând, „a aborda împreună problemele globale”. Astfel, prin alocuțiunile exprimate la nivel politic înalt, prin intermediul conferinței anuale Transatlantice⁴⁰, Președintele țării, ca reprezentant al

---

⁴⁰ Conferința anuală Transatlantică a fost organizată de către Camera Americană de Comerț în Uniunea Europeană și a avut loc la Bruxelles, în data de 21 martie 2019. Alocuțiunea este disponibilă la: <https://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/alocutiunea-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-sustinuta-in-cadrul-conferintei-anuale-transatlantice-organizate-de-amcham-eu>.

Dinamica politicilor comerciale. O incursiune în abordarea dimensiunii interne statului pe plan extern și susținător ager al unei politici comerciale robuste, aclamă nevoia de schimbare profundă pentru: (i) *a apăra interesele strategice*, (ii) *a reflecta noile realități ale economiei globale*.

România și-a impus o agendă destul de ambițioasă, care lua în considerare dinamica și complexitatea relațiilor comerciale, accentuată fiind nevoia de corelare a acțiunilor dintre instituțiile europene. Sub titlul „Coeziunea, o valoare comună europeană”, programul Președinției României la Consiliul Uniunii Europene⁴¹ a prezentat o orientare axată pe ideea de unitate, de coeziune, ce promovează necesitatea unui sistem multilateral, transparent, bazat pe reguli și aflat, în mod concret, sub egida OMC. În ceea ce privește viziunea politică, Președinția a avut în vedere dimensiunile profunde ale coeziunii⁴²: cea *politică*, subliniată fiind necesitatea unității; cea *economică și teritorială*, axată pe reducerea decalajelor și a discrepanțelor dintre statele membre și regiuni; și, în cele din urmă, cea *societală*, indispensabilă în ceea ce privește cele patru libertăți fundamentale. Aceste dimensiuni, transpuse fiind în cei patru piloni de acțiune ai Președinției (Europa ca actor global; Europa convergenței; Europa siguranței; Europa valorilor comune), consolidează abordarea în ansamblul ei, politica comercială regăsindu-se, mai degrabă, integrată atât în cadrul pilonului referitor la convergență, cât și în cadrul celui referitor la Europa ca actor global.

În aceeași ordine de idei, deși a abordat și a instrumentat o paletă vastă de problematici, Președinția a avansat necesitatea demarării unor procese de negocieri ale unor Acorduri de Comerț liber îndrăznețe. Acum, cunoscând faptul că temele europene curente reprezintă puncte

---

⁴¹ Programul Președinției României la Consiliul Uniunii Europene 1 ianuarie-30 iunie 2019, disponibil la: https://www.romania2019.eu/wp-content/uploads/2017/11/ro_program_ropres2019.pdf, consultat la data de 02 iunie 2022.

⁴² Viorica Dăncilă, „Discursul susținut de prim-ministrul României, Viorica Dăncilă, în sesiunea plenară a Parlamentului European”, 2019. Transcrierea discursului este disponibilă la: <https://www.romania2019.eu/2019/01/15/vizita-de-lucru-a-presedintiei-romaniei-la-consiliul-ue-in-parlamentul-european-strasbourg/>, accesat la data de 08 iunie 2022.

esențiale în agenda unui stat care deține președinția⁴³, România, pe lângă temele legate de modernizarea OMC, negocierile comerciale în derulare, relațiile comerciale dintre UE și Statele Unite ale Americii, a trebuit să ia în considerare, prioritar, și viitorul relațiilor comerciale dintre blocul comunitar și Regatul Unit al Mării Britanii și Irlandei de Nord⁴⁴, ca urmare a retragerii acestei țări din Uniune.

România a preluat, așadar, principalele grupuri de lucru tehnice în acest domeniu chiar la începutul anului 2019, fiind vorba de: Comitetul de Politică Comercială-Titulari, cel de Servicii și Investiții și Grupul de Lucru privind chestiunile comerciale, pregătindu-se, la acea vreme, să gestioneze portofoliile specifice fiecărui grup. Cu o serie de evenimente, reuniuni, atât la nivel intern, cât și la nivel extern, de la București, la Buzău și, mai departe, de la Bruxelles, la Strasbourg, ori chiar la Geneva, cu subiecte variate și complexe ale comerțului exterior, afacerilor externe și nu numai, România a contribuit la pregătirea rundelor de negocieri și a facilitării ajungerii la un acord cu MERCOSUR, iar la nivelul relațiilor comerciale, Consiliul a aprobat mandatele necesare în vederea începerii de către Comisie a negocierilor cu Statele Unite ale Americii⁴⁵ și a începerii negocierilor multilaterale privind comerțul electronic⁴⁶, a adoptat un

---

⁴³ În acest sens, Raportul referitor la punerea în aplicare a politicii comerciale comune – raport anual pe 2018 (2019/2197(INI) al Comisiei pentru Comerț Internațional, a subliniat necesitatea promovării multilateralismului deschis, echitabil și echilibrat, făcând referiri și la impasul OMC.

⁴⁴ Ștefan-Radu Oprea, „Prioritățile Președinției României la Consiliul UE în domeniul politicii comerciale”, Comunicat de presă, 23 ianuarie 2019, Bruxelles, disponibil la: <http://www.imm.gov.ro/ro/2019/01/23/prioritatile-presedintiei-romaniei-la-consiliul-ue-in-domeniul-politicii-comerciale-au-fost-prezentate-in-cadrul-comisiei-pentru-comert-international-a-parlamentului-european/>, accesat la data de 05 iunie 2022.

⁴⁵ Consiliul UE, *Comerțul cu Statele Unite: Consiliul autorizează începerea de negocieri cu privire la eliminarea tarifelor pentru mărfurile industriale și la evaluarea conformității*, Comunicat de presă, 15 aprilie 2019, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/04/15/trade-with-the-united-states-council-authorises-negotiations-on-elimination-of-tariffs-for-industrial-goods-and-on-conformity-assessment/>, accesat la data de 03 iunie 2022.

⁴⁶ Consiliul UE, *Comerțul electronic: Consiliul adoptă un mandat de negociere suplimentar pentru negocierile din cadrul OMC*, Comunicat de presă, 27 mai 2019, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/05/27/e-commerce-council-adopts-supplementing-mandate-for-wto-negotiations/>, accesat la data de 03 iunie 2022.

regulament de stabilire a unui cadru pentru examinarea investițiilor străine directe în Uniune⁴⁷, a adoptat decizii de semnare a unui acord de liber schimb și a unui acord privind protecția investițiilor între UE și Vietnam⁴⁸, și diverse acte legislative adoptate de către direcțiile din Consiliu.

Finalmente, deși salutat, chiar felicitat, per ansamblu, efortul administrativ de a tranșa chestiunile prioritare Uniunii în integralitatea sa, într-un context animat de incertitudine pe plan regional și global, cu ocazia prezentării bilanțului Președinției în plenul Parlamentului European, a fost statuată și ideea conform căreia, deși dosarele au fost gestionate într-o manieră corectă și optimă, totuși țara a pierdut din punct de vedere politic, neexistând niciun obiectiv politic⁴⁹ care să fi fost asumat de către decidenți.

A fost evidentă de altfel și abordarea internă, bazată, așa cum a nuanțat și Ministrul pentru Mediul de Afaceri, Comerț și Antreprenariat de la acea vreme, Ștefan-Radu Oprea, pe referirea la valorile comune, aspect reliefat cu fiecare ocazie, ideea de „comun”, „comunitate”, „coeziune” fiind trăsăturile, ori chiar nuanțele care au dominat și, deopotrivă, însuflețit perioada deținerii onorantei Președinții.

Concluzii

Conchidem afirmând că traiectoria politică postdecembristă a fost una aleasă rațional, integrarea în structurile occidentale reprezentând, de

---

⁴⁷ Consiliul UE, *Consiliul dă undă verde normelor privind examinarea investițiilor străine directe*, Comunicat de presă, 5 martie 2019, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/03/05/council-greenlights-rules-on-screening-of-foreign-direct-investments/>, accesat la data de 03 iunie 2022.

⁴⁸ Consiliul UE, UE-Vietnam: Consiliul adoptă decizii de semnare a unor acorduri comerciale și de investiții, Comunicat de presă, 25 iunie 2019, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/06/25/eu-vietnam-council-adopts-decisions-to-sign-trade-and-investment-agreements/>, accesat la data de 03 iunie 2022.

⁴⁹ Iuliu Winkler, *„De ce nu are România o strategie de comerț exterior? Iuliu Winkler: „România nu a avut niciun obiectiv politic în timpul președinției UE!”*, Intervievat de către Vlad Epurescu, în jurnalul EuroPolitics, 2019, disponibil la: <https://europolitics.ro/bruxelles/acordul-mercosur-și-cu-vietnam-rodul-politicii-pe-care-romania-a-avut-o-inainte-de-1990-in-timpul-presedintiei-ue-am-avut-zero-obiective-politice/>, accesat la data de 08 iunie 2022.

la început, o decizie politică pertinentă, situată în logica nevoilor politice, sociale și economice ale țării noastre. Așa cum am precizat, reformele înfăptuite în vederea tranziției către economia de tip *laissez-faire* și a celor în vederea aderării în structura blocului comunitar au fost dinamice și atent implementate, astfel încât integrarea ulterioară în interiorul pieței unice, și nu numai, să se realizeze în mod corespunzător, fără consecințe indezirabile și neoportune. Mai mult decât atât, abordarea dimensiunii interne, -pre și -post aderare, relevă dorința statului român de reformă și afirmare. Perioada de pre-aderare a fost marcată de schimbări structurale și o flexibilizare a politicii interne și externe, cu un accent pe privilegierea intereselor economice naționale, însă nu într-un cadru restrâns teritorial, ci în spirit expansionist, într-un cadru mai larg al noii rânduirii economice, pregătind terenul pentru aplicarea, de la data aderării efective, a politicii comerciale comune. Dimensiunea internă post-aderare, de altfel, a fost marcată de trecerea de la o abordare națională proprie, la una comună, axată pe norme și reguli comune, cu măsuri de protecție similare tuturor statelor membre. Deținerea Președinției Consiliului Uniunii Europene a reprezentat pentru decidenții politici o adevărată provocare, în special în ceea ce privește sfera politicilor comerciale, cu o agendă ambițioasă și variată în obiective, gestionată relativ eficient, mai ales pentru un stat care a deținut pentru prima dată Președinția rotativă, și cu o orientare bazată pe elemente precum „coeziune”, „unitate”, „comunitate”. Per ansamblu, chiar dacă efortul administrativ de abordare a politicii comerciale comune a fost salutat de unii și, deopotrivă, criticat de alții, în contextul problematic al creșterii curenților protecționiste, al tensionatelor relații comerciale post-brexite, România a fost loială perspectivelor comune și a acționat în baza unor principii care au pus în evidență specificitatea pieței unice.

Bibliografie

Adaptarea politicilor României la cerințele UE cu privire la taxele vamale și politica comercială, prin Proiectul PHARE RO 9907.02.01, Studiul de impact nr. 4, p.

- 24, disponibil la: [http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais1_studiu_4_ro.pdf], accesat la data de 5 iunie 2022.
- Avizul Curții de Justiție din 11 noiembrie 1975 dat în temeiul articolului 228 din Tratatul CEE, Avizul 1/75.
- Bonciu, Florin (coord.), „Politica comercială comună”, în *Ghidul politicilor Uniunii Europene*, Broșura nr. 3, Institutul European din România, 2012, disponibil la: [http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/politica_comerciala_brosura_nr.3_.pdf], accesat la data de 3 iunie 2022.
- Bonciu, Florin, „1918-2018: Reflectarea relațiilor economice internaționale în gândirea economică românească”, în *Revista de Economie mondială*, Vol. 11, Nr. 1, 2019.
- Botez, Octavian, Militaru, Mădălina, *Politica Comercială a României în perioada de pre și postaderare la Uniunea Europeană*, București: Ed. Fundației România de Măine, 2007.
- Camera Americană de Comerț în Uniunea Europeană, Conferința anuală Transatlantică, Bruxelles, 21 martie 2019. Alocuțiunea este disponibilă la: [<https://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/alocutiunea-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-sustinuta-in-cadrul-conferintei-anuale-transatlantice-organizate-de-amcham-eu>].
- Cerna, Silviu, „Gândirea economică românească în perioada postcomunistă”, în *Revista OEconomica, Romanian Society for Economic Science*, nr. 2, 2012.
- Comisia pentru Comerț Internațional, Raportul referitor la punerea în aplicare a politicii comerciale comune – raport anual pe 2018 (2019/2197(INI)).
- Consiliul UE, Comerțul cu Statele Unite: Consiliul autorizează începerea de negocieri cu privire la eliminarea tarifelor pentru mărfurile industriale și la evaluarea conformității, Comunicat de presă, 15 aprilie 2019, disponibil la: [<https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/04/15/trade-with-the-united-states-council-authorises-negotiations-on-elimination-of-tariffs-for-industrial-goods-and-on-conformity-assessment>], accesat la data de 03 iunie 2022.
- Consiliul UE, Comerțul electronic: Consiliul adoptă un mandat de negociere suplimentar pentru negocierile din cadrul OMC, Comunicat de presă, 27 mai 2019, disponibil la: [<https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/05/27/e-commerce-council-adopts-supplementing-mandate-for-wto-negotiations>], accesat la data de 03 iunie 2022.
- Consiliul UE, Consiliul dă undă verde normelor privind examinarea investițiilor străine directe, Comunicat de presă, 5 martie 2019, disponibil la: [<https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/03/05/council->

- greenlights-rules-on-screening-of-foreign-direct-investments], accesat la data de 03 iunie 2022.
- Consiliul UE, UE-Vietnam: Consiliul adoptă decizii de semnare a unor acorduri comerciale și de investiții, Comunicat de presă, 25 iunie 2019, disponibil la: [https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/06/25/eu-vietnam-council-adopts-decisions-to-sign-trade-and-investment-agreements], accesat la data de 03 iunie 2022.
- Constantin, E. Andrei, *Politica comercială a Uniunii Europene*, Iași: Ed. Tehnopress, 2013.
- Curtea Europeană de Justiție, Cazul 41/76 Donckerwolke and Schou v. Procureur de la République [1976].
- Dăncilă, V. Viorica, „Discursul susținut de prim-ministrul României, Viorica Dăncilă, în sesiunea plenară a Parlamentului European”, 2019. Transcrierea discursului este disponibilă la: [https://www.romania2019.eu/2019/01/15/vizita-de-lucru-a-presedintiei-romaniei-la-consiliul-ue-in-parlamentul-european-strasbourg], accesat la data de 08 iunie 2022.
- Dimopoulos, Angelos, „The Effects of the Lisbon Treaty on the Principles and Objectives of the CCP”, în *European Foreign Affairs Review*, nr. 15, Kluwer Law International BV, 2010.
- Dragotă, G. Violeta, *Politica comercială a României în contextul aderării și integrării la Uniunea Europeană*, Timișoara: Ed. Mirton, 2012.
- European Commission – Questions and Answers: „An open, sustainable and assertive trade policy”, Brussels, 18 February 2021, disponibil la: [www.ec.europa.eu], accesat la data de 2 iunie 2022.
- Gavrilă, Ilie, Gavrilă, Tatiana, „Liberalizarea comercială și restructurarea sistemului de companii din România”, în *„România în Uniunea Europeană. Calitatea integrării. Creștere. Competență. Ocupare”*, în cadrul lucrărilor simpozionului dedicat Zilei Economistilor sub patronajul Asociației Generale a Economistilor din România, Vol. II, București, 2007, disponibil la: [http://store.ectap.ro/suplimente/simpozion_23_nov_2007_ro_vol2.pdf], accesat la data de 07 iunie 2022.
- Institutul European din România, „Politica privind comerțul și dezvoltarea”, Seria Micromonografii – Politici Europene, 2005.
- Krajewski, Markus, „The reform of the Common Commercial Policy”, în Andrea Biondi, Piet Eeckhout, Stefanie Ripley, *European Union Law after the Treaty of Lisbon*, Oxford University Press, 2012, disponibil la: [http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1074.1682&rep=rep1&type=pdf], accesat la 02.06.2022.
- Legea nr. 421 din 2006 privind aprobarea încetării valabilității, prin denunțare, a unor tratate internaționale în domeniul comerțului și cooperării economice.

- Ministerul Antreprenoriatului și Turismului, Politica Comercială a României, ca stat membru al UE, disponibil la: [<http://www.imm.gov.ro/ro/politica-comerciala-a-romaniei-ca-stat-membru-al-ue>], accesat la data de 2 iunie 2022.
- McGee, Andrew, Weatherill Stephen, „The Evolution of the Single Market – Harmonisation or liberalisation”, în *The Modern Law Review*, Vol. 53:5, 1990, pp. 578-596, disponibil la: [https://courses.washington.edu/eulaw09/supplemental_readings/Weatherill_McGee_New_Approach.pdf], accesat la data de 25 mai 2022.
- Meunier, Sophie, Kalypso, Nicolaidis, „The European Union as a Trade Power”, în *Journal of European Public Policy*, Vol. 13, No. 6, 2006.
- Oprea, Ștefan-Radu, „Prioritățile Președinției României la Consiliul UE în domeniul politicii comerciale”. Comunicat de presă, 23 ianuarie 2019, Bruxelles, disponibil la: [<http://www.imm.gov.ro/ro/2019/01/23/prioritatile-presedintiei-romaniei-la-consiliul-ue-in-domeniul-politicii-comerciale-au-fost-prezentate-in-cadrul-comisiei-pentru-comert-international-a-parlamentului-european>], accesat la data de 05 iunie 2022.
- Ordinul nr. 629 din 13 martie 2007 privind publicarea momentului ieșirii din vigoare a unor tratate internaționale.
- Popa, Ioan, „Relațiile economice externe ale României: între structură și conjunctură”, în *Jurnalul Economic*, nr. 11-12, 2003, disponibil la: [<http://www.rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/issues/2004-06-01/584/rej1112-popai.pdf>], accesat la data de 02 iunie 2022.
- Poziția Uniunii Europene în comerțul mondial, disponibil la: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/eu-position-world-trade_en], accesat la data de: 2.06.2022.
- Prisecaru, Petre (coord.), *Politici comune ale Uniunii Europene*, București: Ed. Economică, 2004.
- Programul, evenimentele și prioritățile Președinției Finlandeze pot fi accesate la: [<https://eu2019.fi>].
- Programul, evenimentele și prioritățile Președinției Croate pot fi accesate la: [<https://eu2020.hr>].
- Programul Președinției României la Consiliul Uniunii Europene 1 ianuarie-30 iunie 2019, disponibil la: [https://www.romania2019.eu/wp-content/uploads/2017/11/ro_program_ropres2019.pdf], consultat la data de 02 iunie 2022.
- Pușcaș, Vasile, *Negociind cu Uniunea Europeană. Documente inițiale de poziție la capitolele de negociere*, Vol. I, București: Ed. Economică, 2003.
- Pușcaș, Vasile, *Negociind cu Uniunea Europeană. Pregătirea mediului intern de negociere*, Vol. IV, București: Ed. Economică, 2003.

Pușcaș, Vasile, „Sunt convins că nu se va ajunge la suspendarea negocierilor”, Interviu acordat Revistei 22, nr. 727, 10-16 februarie 2004, în Vasile Pușcaș, *Negociind cu Uniunea Europeană. Comunicarea publică și negocierea pentru aderare, 2003-2004*, Vol. VI, București: Ed. Economică, 2005.

Raportul periodic privind progresele înregistrate de România pe calea aderării, 2003, disponibil la: [http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_periodic_privind_progresele_Romaniei_pe_calea_aderarii_183.pdf], accesat la data de 05 iunie 2022.

Raportul periodic asupra progreselor înregistrate de România în vederea aderării la UE, COM(2004) 657 final, Bruxelles, 2004, disponibil la: [http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_periodic_asupra_progreselor_inregistrate_de_Romani_a_2004_182.pdf], accesat la data de 05 iunie 2022.

Raportului Comprehensiv de Monitorizare privind România (2005), disponibil la: [http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raportul_comprehensiv_de_monitorizare_185.pdf], accesat la data de 05 iunie 2022.

Reuniunile Consiliului European de la Bruxelles, 22-23 iunie 2017, 23 martie 2018, 28-29 iunie 2018, 21-22 martie 2019, 10-11 decembrie 2020, 24-24 mai 2021, disponibile la: [www.presidency.ro].

Strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu, ședința din 16 martie 2000, a Guvernului României, disponibilă la: [www.cdep.ro].

Winkler, Iuliu, „De ce nu are România o strategie de comerț exterior? Iuliu Winkler; „România nu a avut niciun obiectiv politic în timpul președinției UE!”, Intervievat de către Vlad Epurescu, în jurnalul EuroPolitics, 2019, disponibil la: [<https://europolitics.ro/bruxelles/acordul-mercosur-și-cu-vietnam-rodul-politicii-pe-care-romania-a-avut-o-inainte-de-1990-in-timpul-presedintiei-ue-am-avut-zero-obiective-politice>], accesat la data de 08 iunie 2022.

Zaman, Gheorghe, Georgescu George, „A retrospective study on Romania's external trade in the past 100 years”, MPRA Paper No. 89707, *University Library of Munich*, Germany, 2018, disponibil la: [<https://mpra.ub.uni-muenchen.de/89707>], accesat la data de 1 iunie 2022.

Rusia și ordinea regională în Parteneriatul Estic: dinamici și perspective asupra agendei de politică externă

DRD. NICOLAE ARNAUT

Școala Doctorală

Școala de Studii Politice și Administrative

2018-2021 appeared to be the years of political changes across countries in post-Soviet Eastern Europe, mainly in Republic of Moldova and Ukraine. In Ukraine, a new charismatic leader without any political experience Volodymyr Zelenskyi was able to reach a victory in the presidential election, against the former president of Ukraine Petro Poroshenko. In the case of Republic of Moldova initially all important external actors (U.S., EU and Russia) found out a common compromise decision against oligarchic system represented by Vladimir Plahotniuc, supporting a controversial alliance between the pro-European ACUM political alliance and pro-Russian Socialist Party of President Igor Dodon Party. The 2021 snap parliamentary election consolidated the pro-European majority in Moldova gave a new impulse to European Integration and democratic aspirations. The changes in the regional context has led to a reassessment of Russia's interest concerning the former Soviet republics – Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia – all of them with democratic aspirations for integration into the European Union contrary to Russia's vital interests.

Cuvinte cheie: Parteneriatul Estic, Rusia, Conflicte înghețate, Integrare Europeană, Ucraina.

Introducere

În urmă cu 31 de ani, 15 state din fosta URSS se eliberau de sub ocupația sovietică și își începeau drumul pe cont propriu ca state independente și suverane. Colapsul Uniunii Sovietice care a însemnat de altfel și sfârșitul războiului rece între URSS și SUA nu a însemnat și pierderea influenței Rusiei în zona fostelor hotare a Uniunii Sovietice.

Rusia și-a asigurat în primă fază controlul în zonă prin crearea Comunității Statelor Independente (formată din 9 din cele 15 foste republici federale ale Uniunii Sovietice), excepțiile fiind cele trei țări baltice: Estonia, Letonia și Lituania.

În același timp și-a consolidat zona-tampon ca urmare a acțiunilor militare în zonă (hard power) a Rusiei ca răspuns la extinderea NATO și UE. După destrămarea URSS, această zonă s-a confruntat cu mai multe conflicte înghețate Moldova (Transnistria), Georgia (Osetia de Sud, Abhazia), Azerbaijan (Nagorno-Karabah), Ucraina (Lugansk, Donetsk, Crimeea).

Prezența conflictelor înghețate în țările parteneriatului Estic menite ca să împiedice aderarea la NATO și UE au asigurat ca teritoriile separatiste combinate, aflate sub control rusesc efectiv, să formeze astăzi un arc de protecție valoros de-a lungul graniței de vest și de sud-vest a Rusiei.

Conflictele înghețate din Parteneriatului Estic au devenit o sursă permanentă de instabilitate și insecuritate în zonă cu toate că în ultimii ani păreau a fi pierdut în intensitate. Conflictul militar din 2014, în urma căruia Rusia a anexat ilegal Republica Autonomă Crimeea, a anunțat o revenire a Rusiei, intervenție ce a schimbat mediul de securitate din Europa, iar spațiul pașnic dintre Rusia, SUA și UE a eșuat.

Actuala poziție revizionistă a Rusiei ce ține de politica externă se confruntă cu prioritățile actuale de politică externă pro-europeană a Republicii Moldova, Ucraina, Georgia dar și echilibrul de politică externă a celorlalte țări caucaziene în contextul mișcărilor politice din aceste țări,

pe fondul conflictelor înghețate din regiune (Transnistria, Osetia, Abhazia, Nagorno-Karabakh, Crimeea, Donețk și Lugansk).

Ultimele evenimente regionale legate de războiul din Ucraina, care a demarat la 24 februarie 2022, urma să dezvăluie limite ale abordării rusești dincolo de apariția „puterii blânde” în cazul unor conflicte înghețate, dovezi care sugerează consolidarea zonei-tampon ca răspuns la pericolul extinderii NATO și UE în regiunea de est.

De când Rusia a început cea mai recentă agresiune împotriva Ucrainei, asistăm la întoarcerea războiului și a crimelor de război în Europa Centrală de Est. Suntem martorii celor mai mari orori ale războiului promovat de Rusia și astăzi, după 31 de ani de la destrămarea Uniunii Sovietice, Putin continue să nege în mod deschis dreptul statului ucrainean de a exista ca națiune independentă și ca stat suveran, încadrând acest atac ca parte a unui conflict global cu NATO și Statele Unite.

Geneza conflictelor înghețate în Parteneriatul Estic

Conflictele înghețate din zona estică a Europei și Caucaz își au originea și s-au fundamentat în mare parte pe principii staliniste ce țin de limbă, viață economică, cultură și natură etnică.¹ Au fost determinate astfel ca fiind conflicte înghețate în contextul în care au atins o stare de echilibru, de tipul nici pace nici război, în urma victoriei militare a comunităților minoritare iar independența acestora nefiind recunoscută la nivel internațional.²

Natura etnică fiind una din principalele cauze a conflictelor înghețate, iar desfășurarea lor a generat crize atât politice, cât și militare,

---

¹ Ceslav Ciobanu, *Conflicte înghețate și uitate din statele post-sovietice*, Ed. Cartea Românească Educațional, Iași, 2009, p. 17.

² Natalie Tocci, *The EU and conflicts resolution. Promoting peace in the backyard*, published by Routledge, New York, 2007, pp. 2-3.

prin implicarea Rusiei pe de o parte și SUA, Uniunea Europeană pe de cealaltă parte, acestea fiind în tabere diferite de interese.

Caracterul acestor conflicte fiind impulsionate la rândul său de discursurile și poziția antagonistă față de SUA și Uniunea Europeană a liderilor din Uniunea Sovietică și Rusia actuală.

După crearea Uniunii Sovietice în 1922, Iosif Stalin a jucat un rol important în deciziile care vor duce mai târziu la tensiuni și război în regiune. Stalin a influențat decisiv guvernarea provinciilor îndepărtate și zecilor de grupuri etnice supraveghind crearea hărților și limitelor administrativ-teritoriale.

În acest scop reușind să traseze în mod arbitrar frontierele care divizau în mod intenționat comunitățile, cu scopul de a diminua puterea politică a grupurilor etnice unificate.³ Fapt relevant și prin declarația din Mai 1945 prin care Iosif Stalin menționa „Mie nu-mi place frontiera noastră aici”, spunând asistenților săi și făcând semn spre zona în care republicile sovietice Georgia, Armenia și Azerbaijan au întâlnit ostilitatea Turciei și Iranului.⁴

Poziția revizionistă și nostalgică față de hotarele fostei Uniuni Sovietice este manifestată și de predecesorii săi în persoana lui Vladimir Putin, președintele actual al Federației Ruse. Acesta, în discursul despre starea națiunii din 2005, a declarat că prăbușirea Uniunii Sovietice a fost „cea mai mare tragedie geopolitică a secolului al XX-lea”⁵, iar în martie 2018, după anexarea Crimei în 2014, venea cu o nouă declarație prin care menționa că, în sine, „Crimeea nu va fi întoarsă niciodată Ucrainei”,

---

³ Europa Liberă, *Cinci lucruri-cheie de știut despre conflictul din Nagorno-Karabakh*, 15 octombrie, 2020, accesat în data de 8 mai, 2022, <https://romania.europalibera.org/a/cinci-lucruri-cheie-de-%C8%99tiut-despre-conflictul-din-nagorno-karabakh/30894640.html>.

⁴ Benn Steil, *Russia's Clash With the West Is About Geography, Not Ideology*, 12 Februarie 2018, accesat în data de 9 mai, 2022, <https://foreignpolicy.com/2018/02/12/russias-clash-with-the-west-is-about-geography-not-ideology/>.

⁵ Jurnal.md, *Putin califică din nou drept tragedie dezmembrarea URSS*, 12 decembrie 2021, accesat în data de 10 iunie, 2022, <https://www.jurnal.md/ro/news/68c4e7f1cc6a487a/putin-califica-din-nou-drept-tragedie-dezmembrarea-urss.html>.

reiterând încă o dată interesul Rusiei în limitele vechilor hotare a Uniunii Sovietice.⁶

Conflictele înghețate fac parte din varianta rusească de urmare a agendei de politică externă prin care teritoriile separatiste combinate, aflate sub control rusesc efectiv, formează acum un arc de protecție valoros în contextul extinderii NATO și UE în Europa de Est. Prin încurajarea unor conflicte separatiste în țări precum Moldova, Georgia și Ucraina, Armenia, Azerbaijan, Rusia a creat situații de instabilitate permanentă prin care blochează aderarea acestor țări la blocul NATO sau UE.

Conflictele în Transnistria, Osetia, Abhazia, Nagorno-Karaback, Crimeea, Donetsk și Lugansk sunt petele negre pe hartă, entități fără nici o recunoaștere internațională create și alimentate de Moscova ce rămân și astăzi nerezolvate.⁷

Conceptul de politică externă regională a Federației Ruse

În ultimii ani, Rusia și-a demonstrat revenirea la o politică externă asertivă, (*hard power*), practica războiului informațional din Rusia s-a dezvoltat rapid, deși urmând principii cheie care pot fi urmărite până la rădăcinile sovietice. La scurt timp după Crimeea, a izbucnit și conflictul din Donețk și Luhansk, independența lor fiind proclamată în urma referendumurilor, nerecunoscute de comunitatea internațională.

Ideea unui conflict înghețat în estul Ucrainei, precum cel transnistrean din Republica Moldova, pare să fi pierdut din actualitate în condițiile în care la 24 februarie 2022 Rusia a atacat Ucraina fiind declanșat un conflict deschis de agresiune directă a statului Ucrainean.

---

⁶ Ellen Ioanes, *Amid mass protests in Moscow, Vladimir Putin showed up at a right-wing nationalist motorcycle festival in Crimea*, Businessinsider.in, accesat în data de 10 iunie, 2022, <https://www.businessinsider.in/politics/amid-mass-protests-in-moscow-vladimir-putin-showed-up-at-a-right-wing-nationalist-motorcycle-festival-in-crimea/articleshow/70648891.cms>.

⁷ Thomas Briot, *Conflicte înghețate – ce sunt și ce înseamnă*, truestoryproject.ro, accesat în data de 12 iunie, 2022, <https://truestoryproject.ro/conflicte-inghetate-ce-sunt-si-ce-inseamna/>.

Moscova caută, prin orice mijloace, să-și mențină influența asupra fostului spațiu sovietic, folosind toate pârghiile sale, inclusiv forța, mai ales în condițiile în care majoritatea țărilor din estul Europei si-au manifestat dorința de a fi țări membre a UE.

Această presiune s-a manifestat treptat, crescând în intensitate în special după lansarea în 2009 a Parteneriatului Estic ca dimensiune specifică politicii europene de vecinătate ce contravenea intereselor Federației Ruse în regiune, făcând în continuare obiectul unei concurențe intense între UE și Rusia. Astfel, cadrul politic și economic al țărilor din parteneriatul estic în relația cu Rusia de până la declanșarea războiului din Ucraina indicau următoarele aspecte:

Ucraina, Belarus, Moldova

- Acorduri de Asociere semnate între UE și Ucraina/Moldova (nu și Belarus), 28 iunie 2021, Belarusul și-a suspendat participarea la Parteneriatul estic.
- Dependența economică față de Rusia minimă în mare parte fiind legat de aspectul energetic.
- Rusia rămâne încă o alternativă în ceea ce privește comerțul, investițiile, atracția culturală („soft power”) pentru unele elite politice și de afaceri...
- Creșterea sentimentului de identitate națională în Ucraina (nu în Belarus și puțin în Moldova).
- Prezența militară rusă în Moldova, războiul în Ucraina, regimul autoritar în Belarusia, țări instabile din punct de vedere politic cu un înalt risc de securitate națională.

Caucazul de Sud

- Georgia, Azerbaidjan conțin entități separatiste și luptă pentru a stabili suveranitatea/integritatea teritorială de facto și pentru a

rezolva sau atenua conflictele interstatale/intrastate („memoria războiului”) și problemele de naționalitate/etnie, pentru a oferi o măsură de stabilitate.

- Conflicte ce riscă o escaladare militară cu potențial de destabilizare și ridică problema rolului Rusiei ca „furnizor de securitate”.
- Georgia are un Acord de Asociere; Armenia a refuzat AA, Azerbaidjanul nu este interesat.
- Dependența economică puternică față de Rusia prezintă în mare parte pentru Armenia și Azerbaijan, mai puțin pentru Georgia.

Cum își urmează Rusia agenda de politică externă în țările din fosta URSS?

Federația Rusă s-a implicat continuu în ultimii 31 de ani pentru a gestiona politica statelor mici de la granițele sale și pentru a fi sigură că își menține sfera de influență în vechile hotare al fostei Uniuni Sovietice. Acțiunile sale au avut un caracter premeditat profitând de puterea sa militară și economică utilizând metodele combinate de hard power și soft power de control a acțiunilor politice și economice a acestor state.

Rusia și-a asigurat la granițe cât mai multe „zone-tampon”, care să fie folosite pe post de spații de manevră și să asigure o protecție în cazul expansiunii sau unui posibil atac al NATO.

În ultimele trei decenii, Federația Rusă a acționat în așa-numitele zone de „proximitate de graniță” în scopul de a-și proteja interesele și în scopul de a-și restabili măcar o parte din sfera de influență a fostei URSS.⁸ În același context, Rusia vrea ca NATO să înceteze orice extindere în est sau Europa centrală sau de adăugare de noi membri în cadrul Uniunii Europene. Ucraina, Georgia și Moldova au semnat acordul de Asociere

---

⁸ Vlad Barza, *Putin, conflictele înghețate și pregătirea invaziilor – Ce ne spun exemplele Georgia și Moldova despre războiul din Ucraina*, 21 Februarie 2022, HotNews.ro, accesat în data de 14 iunie, 2022, https://www.hotnews.ro/stiri-razboi_ucraina-25387030-putin-conflictele-inghetate-pregatirea-invaziilor-spun-exemplele-georgia-moldova-despre-razboiul-din-ucraina.htm

cu UE, iar în scopul de-a a proteja această zonă, Putin încearcă „să le țină la distanță” prin staționarea unor trupe rusești (*hard power*) pe teritoriul lor sau prin acțiuni de soft power (propagandă).

Prin acțiunile ce specifică termenul de „*hard power*” Putin și-a consolidat zona-tampon prin teritoriile separatiste combinate care formează acum un arc de protecție valoros ca urmare a acțiunilor militare în zonă (*hard power*) a Rusiei ca răspuns la extinderea NATO și UE a țărilor membre Parteneriatului Estic.

Termenul de „*soft power*” cu referire la Rusia deghizează „coerciția blândă” a Rusiei adică eforturile menite să mențină supremația regională prin mijloace non-militare, consolidarea forțelor pro-ruse, construind narațiuni istorice care să denigreze națiuni, identități, promovând mesaje anti-SUA, ortodocși conservatori și valori eurasiatice prin răspândirea propagandei agresive.

Putin a vorbit în 2011 despre o „Uniune Eurasiatică”: un proiect de integrare”, o „asociație supranațională” cu „integrarea pe o noi valori, politice și economice, bazat pe consolidarea legăturilor educaționale și culturale: o integrare paralelă proiectată pe modelul UE, dar cu valori/norme diferite ce mergea împreună cu ideea națională a lumii „rusești” (*Russkii Mir*).

Rețeaua de grupuri care promovează „*Russkii Mir*” folosește acest lucru ca instrument de justificare a implicării statului rus în spațiul post-sovietic și nu numai, inclusiv țintirea publicului din Europa.

Rusia reușește să în acest context să își asigure un control un rol în politica acestor state și mai ales să intervină pentru a face tot ce este posibil pentru schimbarea orientării politice a acestor state.

Concluzii

Rusia de astăzi continuă să rămână nostalgică după vechile teritorii ale Uniunii Sovietice, fapt subliniat de Vladimir Putin în repetate rânduri. Aspectul nostalgic se manifestă prin faptul tragic al prăbușirii

Uniunii Sovietice, republicile sale au devenit națiuni independente, iar Rusia a rămas cu 23% mai puțin teritoriu și jumătate din populația Uniunii Sovietice. În aceeași ordine de idei, multe dintre țările est-europene au devenit democrații de orientare occidentală și Rusia este silită a interveni în mod repetat în treburile fostelor sale republici. Rusia se folosește de puterea sa economică pentru a presa guvernul de la Chișinău, Kiev, Tbilisi să nu adere la NATO sau la UE și exploatează situația volatilă din zonele de conflicte înghețate. Rusia utilizează toate pârgghiile de constrângere, iar când relațiile cu Rusia se răcesc, exporturile de vinuri, legume, fructe se opresc, iar prețul gazului crește, asigurându-și un spațiu de manevră coercitivă asupra guvernelor din EaP.

Summitul din decembrie 2021 părea că consemnează un eșec pentru Parteneriatul Estic și oferea o speranță de control în regiune a Rusiei, singurul aspect recunoscut pentru Georgia, Republica Moldova și Ucraina fiind de a consolida cooperarea cu UE⁹, precum și de a lua act de „aspirațiile europene” ale partenerilor.

Războiul din Ucraina însă a deschis o nouă pagină a relațiilor dintre UE – Ucraina, Moldova, Georgia prin depunerea cererilor de aderare la UE, 28 februarie – Ucraina, 3 martie – Georgia și Moldova. Aderarea Ucrainei, Georgiei și Moldovei la UE va fi un proces de durată, iar declarația Uniunii Europene, prin vocea doamnei Ursula von der Leyen, președinta Comisiei UE, prin care a cerut acordarea Ucrainei și Republicii Moldova statutului de „țară candidată”, iar cererea Georgiei să fie reevaluată ulterior, confirmă acest lucru.

Vorbind despre Ucraina și Moldova, liderul european Ursula von der Leyen a pus accentul pe reforme în domenii precum statul de drept, justiția, lupta împotriva corupției și drepturile fundamentale. Aspecte importante de care va ține cont Consiliul UE la Summitul Liderilor UE care va avea loc în perioada 23-24 iunie. Pentru acordarea statutului de țară candidată este nevoie de aprobarea tuturor țărilor membre.⁹

---

⁹ TRT, *Von der Leyen privind acordarea statutului de candidat Ucrainei și Moldovei*, accesat în data de 18 iunie, 2022, <https://www.trt.net.tr/romana/lume/2022/06/17/mesajul-lui-zelenski-1844883>

Din perspectiva Comisiei Europene, nu este posibilă o aderare imediată, dar în același timp deschide noi aspecte ce țin de dezvoltarea economică și social –politică a acestor țări.

În acest același timp, Rusia continuă să își orchestreze acțiunile de politică externă prin intensificarea acțiunilor militare în Ucraina, dar și prin menținerea influenței în zonă, făcând uz de mijloacele de propagandă și *fake news* prin regimurile separatiste din zonele controlate. Transnistria au cerut recunoașterea independenței acestei regiuni ca urmare a cererii de aderare la UE depuse de Moldova, situație ce poate avea efecte la nivel de securitate națională, Ucraina fiind deja implicată într-un conflict militar care poate avea efecte și repercusiuni la nivel de securitate regională pe termen lung.

Bibliografie

- Barza, Vlad, „Putin, conflictele înghețate și pregătirea invaziilor – Ce ne spun exemplele Georgia și Moldova despre războiul din Ucraina?”, 21 februarie 2022, articol HotNews.ro, accesat în data de 14 iunie, 2022, disponibil la: [https://www.hotnews.ro/stiri-razboi_ucraina-25387030-putin-conflictele-inghetate-pregatirea-invaziilor-spun-exemplele-georgia-moldova-despre-razboiul-din-ucraina.htm].
- Briot, Thomas, „Conflicte înghețate – ce sunt și ce înseamnă?”, în truestoryproject.ro, accesat în data de 12 iunie, 2022, disponibil la: [<https://truestoryproject.ro/conflicte-inghetate-ce-sunt-si-ce-inseamna>].
- Ciobanu, Ceslav, *Conflicte înghețate și uitate din statele post-sovietice*, Iași: Ed. Cartea Românească Educațional, 2009.
- Europa Liberă, *Cinci lucruri-cheie de știut despre conflictul din Nagorno-Karabakh*, Traducere de către Abdulkерim Salim, 15 octombrie, 2020, accesat în data de 8 mai, 2022, disponibil la: [<https://romania.europalibera.org/a/cinci-lucruri-cheie-de-%C8%99tiut-despre-conflictul-din-nagorno-karabakh/30894640.html>].
- Ioanes, Ellen, „Amid mass protests in Moscow, Vladimir Putin showed up at a right-wing nationalist motorcycle festival in Crimea”, în [Businessinsider.in](https://www.businessinsider.in), accesat în data de 10 iunie, 2022, disponibil la: <https://www.businessinsider.in/politics/amid-mass-protests-in-moscow-vladimir-putinshowed-up-at-a-right-wing-nationalist-motorcycle-festivalincrimea/articleshow/70648891.cms>.

Jurnal.md, *Putin califică din nou drept tragedie dezmembrarea URSS*, 12 decembrie 2021, accesat în data de 10 iunie, 2022, disponibil la: [<https://www.jurnal.md/ro/news/68c4e7f1cc6a487a/putin-califica-din-nou-drept-tragedie-dezmembrarea-urss.html>].

Steil, Benn, *Russia's Clash With the West Is About Geography, Not Ideology*, 12 Februarie 2018, accesat în data de 9 mai, 2022, disponibil la: [<https://foreignpolicy.com/2018/02/12/russias-clash-with-the-west-is-about-geography-not-ideology/>].

Tocci, Natalie, *The EU and conflicts resolution. Promoting peace in the backyard*, Published by Routledge, New York, 2007.

TRT, Von der Leyen privind acordarea statutului de candidat Ucrainei și Moldovei, accesat la 18 iunie, 2022, disponibil la: [<https://www.trt.net.tr/romana/lume/2022/06/17/mesajul-lui-zelenski-1844883>].

Rivalitatea Arabia Saudită – Iran, potențiale scenarii evolutive

---

DRD. TUDOR-OCTAV DAN

Școala Doctorală Paradigma Europeană

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

The Middle East is the geographical space of several interdependencies between the member states of this geographical region. Most of the states that belong to this space have developed between themselves different rivalries based both on political, geostrategic criteria, and on ideological, religious criteria. The rivalries between Arabs and Israelis or between Iran and Israel are well known, but fewer know the rivalry between Saudi Arabia and Iran, two important state actors of the Persian Gulf region. A rivalry specific to nuclear policies has also developed between these two states in recent years, thanks to the nuclear programs that the two states have developed in recent years. This article raises these issues and proposes to consider how the Saudis will react in the event of Iran's nuclear arms.

Cuvinte cheie: politici nucleare, Orientul Mijlociu, interdependențe

Introducere

Rivalitatea istorică dintre cele două state a cunoscut în ultimii zeci de ani o evoluție alarmantă, în special din cauza activităților potențial cauzatoare de conflict ale Iranului și ale Arabiei Saudite. Orientul Mijlociu s-a dovedit în perioada postbelică un teritoriu predispus

războaielor, iar această zonă geografică este departe de a cunoaște liniștea unei păci durabile, susținută prin bună colaborare a statelor din regiune și prin implicarea salutară a partenerilor externi. În zilele noastre, precum și în cele mai recente timpuri, Orientul Mijlociu a devenit, datorită ignoranței celor care l-au stăpânit de-a lungul istoriei, mai aprins ca niciodată și un adevărat butoi cu pulbere. Diversitatea culturală, religioasă și etnică greșit administrată a favorizat stârnirea unor rivalități sângeroase și a unor crime odioase realizate în numele unor idealuri false, sub care sunt mascate interese perfide. Dorința de hegemonie, setea de resurse și orgoliul liderilor acestor popoare contribuie în continuare la întreținerea acestor rivalități și conflicte seculare.

După finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, eveniment care a marcat desființarea sistemelor coloniale britanice sau franceze, independența și afirmarea statelor arabe, creșterea influenței iraniene și mai ales crearea noului stat al evreilor – Israel, procesul de tranziție post-colonială s-a dovedit a fi unul greșit aplicat realităților specifice acestor trei tipuri principale de culturi: arabă, persană și israelită. Fără a exagera, fostele puteri coloniale precum și noile superputeri care aveau să întrețină pentru următoarea jumătate de secol un Război Rece, au dat dovadă de lipsă de responsabilitate și proastă gestiune a unui subiect atât de sensibil precum noua orânduire statală din Palestina, Levant și restul Orientului Mijlociu și Apropiat. Granițe trasate cu liniarul, musulmani, creștini și mozaici amestecați în același teritoriu, ignorarea problemei kurzilor sau a armenilor și interesele externe au condamnat astfel Orientul Mijlociu la un clocot continuu a cărui stingere încă este departe.

Pe fondul noilor tendințe tehnologice și militare specifice jumătății secunde ale secolului trecut, respectiv perioadei Războiului Rece, cursa înarmării nucleare și a adoptării unor astfel de capacități nucleare, fie civile sau militare, a căpătat o deosebită importanță în agenda națională a statelor din Orientul Mijlociu. Rivalitatea tripartită între Israel, Iran și statele arabe a devenit astfel și mai puternică, dar mai ales periculoasă,

datorită posibilității acestor state de a deține arsenal nuclear. Lipsa de transparență a Israelului, progresul nuclear al Iranului și proiectele mai vechi sau mai noi ale statelor arabe, în special Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Egipt, Iordania sau Siria situează întreaga securitate regională, dar și globală sunt semnul incertitudinii și al pericolului.

În ultimii ani, din cauza ambițiilor nucleare ale Teheranului, liderii de la Riyadh s-au arătat din ce în ce mai curajoși în declarații beligerante pentru a-și consolida poziția de putere în sfera geopolitică a Orientului Mijlociu. Un astfel de exemplu a fost oferit în primăvara anului 2018, în cadrul unui interviu susținut de către prințul moștenitor Mohammed bin Salman pentru televiziunea americană CBS News. Acest moment a fost prima ocazie pentru liderul de la Riyadh de a se adresa într-un interviu unei televiziuni americane. Principalele subiecte de discuție în cadrul acestui interviu au fost unele politice, specifice relațiilor internaționale, precum securitatea din zona Orientului Mijlociu și implicarea Arabiei Saudite în principalele evenimente și fenomene ale acestei regiuni, diferite aspecte economice precum industria și comercializarea petrolului, dar și rivalitatea dintre Iran și Arabia Saudită. Din acest punct de vedere, prințul Salman a declarat următoarele: „Arabia Saudită nu își propune să dețină arme nucleare, dar fără îndoială, dacă Iranul va dezvolta o bombă nucleară, Arabia Saudită va reacționa reciproc în timp rapid.”¹ Prințul Salman subliniază prin această declarație faptul că statul său nu intenționează să intre într-un conflict direct, poziție care poate fi considerată rațională, dar totuși în cazul unei amenințări Arabia Saudită are capacitatea de a gestiona pericolul printr-un răspuns direct, egal. Este clar faptul că Mohammed bin Salman abordează o poziție care poate fi interpretată în spectrul unei teorii realiste, care presupune că pacea poate fi menținută prin impunerea unei temeri

---

¹ Norah O'Donnel, „Saudi Arabia's heir to the throne talks to 60 minutes” în *CBS News*, 19 martie 2018, <https://www.cbsnews.com/news/saudi-crown-prince-talks-to-60-minutes/>, accesat în 16.04.2022.

comune cauzate de posesia armelor de distrugere în masă.² Astfel, se poate înțelege din discursul prințului moștenitor că Arabia Saudită preferă să își mențină statutul de putere regională, inclusiv din punct de vedere militar. Mai mult, Arabia Saudită este un stat care face parte din structura internațională BRICS, dar în același timp are relații de colaborare și cu principalele puteri occidentale. Cel puțin din punct de vedere diplomatic, Arabia Saudită se află într-o poziție mai bună decât rivalii iranieni, stat aflat într-un conflict diplomatic continuu cu Statele Unite ale Americii și cu Uniunea Europeană.

Este clar faptul că Arabia Saudită, cel puțin în urma acestei declarații a viitorului monarh, este pregătită să acționeze, sau cel puțin va fi motivată să o facă, în cazul în care Iranul se va dezvolta capacități nucleare militare. Totuși, scenariul în care saudiții vor dezvolta rapid armament nuclear sau vor procura astfel de arme de distrugere în masă de la un alt stat, cel mai probabil Pakistan, este puțin probabil. Totuși, în cazul în care situația în Orientul Mijlociu va fi una aprinsă de o înarmare nucleară a Iranului, Arabia Saudită va căuta soluția rapidă, pe termen scurt, de a garanta securitatea nucleară în cazul unei amenințări directe din partea Teheranului. Găsirea unei soluții poate fi oferită tot prin intermediul acordurilor internaționale cu diferiți parteneri care dețin deja tehnologie de profil. În acest moment, varianta unui sprijin american pare să fie mai plauzibilă decât apelarea la serviciile ori produsele unor parteneri europeni sau asiatici, mai ales datorită faptului că sistemul saudit anti-rachetă este bazat pe tehnologie americană.³

Trebuie precizat faptul că în ultimii zece ani, Arabia Saudită și-a manifestat intențiile de a deveni o putere nucleară zonală prin conceperea

---

² Ahmed Ashfaq „The philosophy of nuclear proliferation/non-proliferation: why states build or forgo nuclear weapons?” în *Trames*, vol. 21, no.4, 2017, doi: <https://doi.org/10.3176/tr.2017.4.05>, accesat în 16.04.2022.

³ *Articol în ziar*: „Peace Shield (Saudi Arabia)” în *Jane's Military Communications*, 05 iulie 2005, <https://web.archive.org/web/20100928042231/http://www.janes.com/articles/Janes-Military-Communications/Peace-Shield-Saudi-Arabia.html>, accesat în 17.04.2022.

unor proiecte importante în acest domeniu. Deși în acest moment, Arabia Saudită nu deține reactoare nucleare sau armament nuclear, saudiții au conceput planuri pentru dezvoltarea unei industrii nucleare interne, care să anticipeze consumul uriaș de energie electrică din această țară. Mai mult, obiectivul național este de a înlocui treptat energia petrolieră cu energie nucleară, pentru că petrolul să rămână un produs folosit doar pentru export. Alături de Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită este cea mai importantă țară din zona Golfului Persic, iar pentru a-și întări și mai tare această poziție, în 2010, statul saudit a conceput Centrul Regele Abdallah Pentru Energie Nucleară și Regenerabilă (KA.Care), instituție care reprezintă Arabia Saudită în cadrul Agenției Internaționale a Energiei Atomice (IAEA) și este responsabilă pentru întreaga activitate nucleară saudită.⁴ Tot în această perioadă, în ultimii zece ani, Arabia Saudită a conceput diferite acorduri cu parteneri globali, atât state, cât și agenții private. Printre acestea pot fi enumerate companii precum Toshiba, Shaw, CNNC sau state precum Franța, Coreea de Sud sau China. Fiecare dintre acești parteneri au contribuit la dezvoltarea programului nuclear saudit cu suport tehnologic, informatic sau material.⁵

Rivalitatea dintre arabi și persani este una istorică, despre care se poate discuta larg în alte studii, dar, punctual, rivalitatea dintre Arabia Saudită și Republica Islamică Iran s-a dezvoltat în special după Revoluția din 1979, când vechiul regim al Șahului a fost înlăturat de un nou regim, mult mai conservator, iar pe fondul emancipării pe scena internațională a celor două state, rivalitatea geopolitică dintre Riyadh și Teheran este astăzi mai aprinsă ca niciodată. De menționat faptul că rivalitatea dintre

---

⁴ *Articol în ziar: „Saudis, Emirates push nuclear power plans” în United Press International, 26 iulie 2012* <https://www.upi.com/Energy-News/2012/07/26/Saudis-Emirates-push-nuclear-power-plans/9620134332843/?ur3=1>, accesat în 17.04.2022

⁵ Jonathan Tyrone, „Saudi Arabia’s Atomic Ambition Is Being Fueled by a UN Watchdog” în *Bloomberg*, 15 septembrie 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-15/saudi-arabia-s-atomic-ambition-is-being-fueled-by-a-un-watchdog>, accesat în 17.04.2022.

Arabia Saudită și Iran, pe lângă cea geopolitică este și una de natură religioasă, Arabia Saudită și Iran sunt statele fanion ale celor două ramuri ale religiei musulmane – islamul sunit în cazul Arabiei Saudite și islamul šiit în cazul Iranului.⁶ Astfel, orice acțiune a unuia dintre cele două state, va stârni într-o anumită măsură o reacție din partea celuilalt. Liderii saudiți sunt principalii actori de pe scena politicilor internaționale care trebuie să își facă griji în momentul în care dinspre Teheran se aud vești mai puțin îmbucurătoare, pentru că iranienii sunt cei care pot deveni principalul motor al Orientului Mijlociu și chiar al lumii musulmane, iar Riyadul este conștient de acest lucru. Totuși, tot Arabia Saudită este singurul stat care poate profita de pe urma acestei rivalități, consolidându-și prestigiul zonal și chiar mondial printr-o reacție fermă, dar corectă, în cazul concretizării amenințărilor nucleare iraniene.⁷

În cazul unui conflict armat între Arabia Saudită și Iran, fără implicarea directă a altor state, nu am putea preciza în acest moment care stat ar fi în avantaj. Deși în ultimii ani, Arabia Saudită și-a consolidat capacitatea militară prin programe de miliarde de dolari și prin diverse acorduri cu partenerii americani, motiv de mândrie pentru liderii de la Riyadh, așa cum a precizat și prințul moștenitor Mohammed bin Salman. Acesta, cu ocazia unui nou interviu pentru o publicație americană, de această dată revista Time, liderul saudit completează ideea exprimată anterior cu următoarea declarație: „În ceea ce privește armele nucleare, nu am început să acționăm în acest sens și nu vom începe să facem nimic până când nu vom observa o astfel de acțiune din partea Iranului. Deci, acest lucru nu se va întâmpla până atunci. Desigur, Arabia Saudită își pregătește armata și ne bucurăm de faptul că avem o armată puternică, atât din punct de vedere al echipamentului de care dispunem, cât și din

---

⁶ *Articol în ziar*: „Saudi Arabia pledges to create a nuclear bomb if Iran does” în BBC, 15 martie 2018, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-43419673>, accesat în 18.04.2022.

⁷ Yoel Guzansky, „Saudi Arabia’s Nuclear Options,” în *Arms Control Dilemmas: Focus on the Middle East*, edit. Emily B. Landau și Anat Kurz, „Memorandum 122”, Tel Aviv: Institute for National Security Studies, September 2012, pp. 73-90.

punct de vedere al dimensiunii și suntem o putere în acest sens în Orientul Mijlociu (...) dar, noi dorim să ne asigurăm că indiferent de ce se întâmplă, poporul saudit nu vă resimții în niciun fel. Economia nu ar trebui să fie afectată de vreo acțiune în domeniul nuclear. De asemenea, nici viața socială din Arabia Saudită nu va fi afectată.” Totuși, de la conflictul dintre Irak și Kuwait din 1990, liderii saudiți au conștientizat faptul că o invazie militară străină este un fapt plauzibil, cu atât mai mult cu cât, zona Orientului Mijlociu este predispusă prin natura sa geopolitică, unui conflict de proporții.⁸ Dacă la o primă vedere, Arabia Saudită pare a fi avantajată în cazul unui conflict militar datorită investițiilor în tehnologie militară modernă, capacitatea militară a Iranului poate fi interpretată în două modalități. Echipamentele militare iraniene sunt de generație veche, din timpul Războiului Rece, majoritatea avioanelor și a tancurilor iraniene fiind de proveniență sovietică, iar cele din urmă nici nu ar fi tocmai necesare în cazul unui război, deoarece cele două state nu au graniță directă, iar acest fapt reprezintă un dezavantaj pentru iranieni și un motiv în minus de îngrijorare pentru saudiți. Desigur, Riyadh-ul nu este tocmai liniștit, deoarece rivalii iranieni au reușit în ultima perioadă să își îmbunătățească arsenalul balistic, rachetele acestora fiind reale amenințări pentru saudiți. Mai mult, Iranul deține poate cea mai puternică flotă din Golful Persic, iar acest avantaj corelat cu buna capacitate balistică, reprezintă un real pericol pentru Arabia Saudită, deoarece în cazul unui conflict direct, Iranul poate paraliza facilitățile petroliere saudite prin intermediul unor intervenții rapide și agresive.⁹ Trebuie menționat faptul că majoritatea instalațiilor petroliere saudite se află în zona geografică specifică litoralului Golfului Persic, infrastructură petrolieră care reprezintă principala sursă economică și energetică a țării. De asemenea, tot în această regiune se

⁸ Richard Russell, „A Saudi Nuclear Option?” în *Survival*, 43 no. 2, 2001, p. 70.

⁹ Anthony H. Cordesman, „Iranian and Saudi Competition in the Gulf,” în *The Iran Primer*, 27 aprilie 2011, <https://iranprimer.usip.org/blog/2011/apr/27/iranian-and-saudi-competition-gulf>., accesat în 19.04.2022.

regăsesc și stații de desalinizare a apei din Golful Persic, structuri industriale care oferă aproximativ 70% din apa potabilă a statului saudit. Este evident faptul că în cazul unui război iraniano-saudit, aceste instalații industriale saudite sunt primele obiective strategice vizate de către iranieni.¹⁰

În concepția liderilor saudiți, înarmarea nucleară a Iranului ar putea reprezenta un instrument de intimidare atât în cazul unui conflict clasic, armat, cât și în cazul unui conflict ideologic sau non-convențional. Întregul subiect al unei potențiale arme nucleare iraniene poate să mascheze intențiile Teheranului de a subjuga ideologic populația șiiită a Arabiei Saudite care ar putea declanșa un conflict intern, atât civil prin forma unor revolte, cât și paramilitar prin susținerea unui conflict de guerilă.¹¹ Liderii de la Riyadh au înțeles că pe scena diplomației internaționale, în special după Primăvara Arabă, pot interpreta orice formă de instabilitate și activism șiiit ca un rezultat mai mult sau mai puțin direct a acțiunilor propagandei și a serviciilor secrete iraniene, cu scopul de a destabiliza securitatea saudită sau a altor state din Orientul Mijlociu. Desigur, temerile saudite sunt unele justificate și de faptul că statele care dețin arme nucleare, tind într-un mod oarecum natural să dezvolte politici externe agresive, deoarece deținerea de arsenal atomic le oferă o garanție a securității, iar Iranul prin procurarea unui astfel de arsenal poate deveni și mai agresivă pe scena internațională.¹² Frica saudiților poate fi remarcată și prin declarațiile membrilor familiei regale. În toamna anului 2020, regele Salman bin Abdulaziz s-a adresat Adunării Generale a Națiunilor Unite, solicitând în cadrul acelei întâlniri o soluție

---

¹⁰ Thomas W. Lippman, „Nuclear Weapons and Saudi Strategy,” în *Policy Brief* No. 5, Middle East Institute, 2008, p. 5;

¹¹ Christopher Clary și Mara Karlin, „The Pak-Saudi Nuke, and How to Stop It,” în *American Interest*, 10 iunie 2012, <https://www.the-american-interest.com/2012/06/10/the-pak-saudi-nuke-and-how-to-stop-it/>, accesat în 19.04.2022.

¹² Colin Kahl, Melissa Dalton și Matthew Irvine, „Risk and Rivalry: Iran, Israel and the Bomb,” Washington D.C.: Center for a New American Security, 2012, pp. 19-21.

comprehensivă privind problema nucleară a rivalilor iranieni. Acesta a notat faptul că Iranul a profitat de relaxarea atitudinii generale ale marilor puteri pentru a-și dezvolta capacitățile nucleare, punând astfel în pericol securitatea și pacea internațională. Mai mult, acesta a adăugat faptul că Iranul „a exploatat acordul nuclear din 2015 pentru a intensifica activitățile sale expansioniste, pentru a crea noi rețele teroriste și a produce haos și extremism”.¹³

Iran – Principalul exponent al Islamului šiit și una dintre puținele republici islamice din lume, Iranul a utilizat începând cu 1979, anul adoptării constituției, un sistem politic profund religios. Practic, Revoluția Iraniană din 1979 a înlocuit un regim secular cu unul teocrat. Astfel, liderii supremi de la Teheran dețin simultan atât cea mai înaltă funcție politică cât și cea mai mare autoritate religioasă. Mai mult, conform constituției iraniene, întregul sistem judiciar este bazat pe învățătura islamică, conform legii Sharia. O componentă importantă a acestui cod islamic, Sharia, este Hisbah, care presupune o doctrină morală pe care comunitățile islamice trebuie să o urmeze. În esența ei, Revoluția Iraniană și produsul acesteia, Republica Islamică Iran, reprezintă din punct de vedere ideologic, o complexă asociere a Pan-Islamismului, populismului politic și a islamului šiit. Având în vedere puternica înrădăcinare ideologică de natură religioasă, este clar faptul că orice acțiune politică, orice decizie a statului iranian sau pur și simplu orice eveniment care implică Iranul, va fi profund influențat de către factorii islamici¹⁴. De asemenea, Iranul din 1979 până în prezent, a respectat principiile enunțate de către Ayatollah-ul Khomeini, liderul revoluției, care susținea diferența dintre mustazafin (slab) și mustakbirin (măreț și mândru), doi termeni împrumutați din Quran

¹³ „Saudi King Uses UN Speech To Call For Comprehensive Solution On Iran,” în *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 24 septembrie 2020, <https://www.rferl.org/a/saudi-king-uses-un-speech-to-call-for-comprehensive-solution-on-iran/30855230.html>, accesat în 19.04.2021.

¹⁴ Mehran, Tamadonfar, 2001. „Islam, Law, and Political Control in Contemporary Iran,”. *Journal for the scientific study of religion* 40(2). June 2001. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/0021-8294.00051>. Accesat online la data de 20.04. 2022, pp. 205-208.

pentru a adapta terminologia marxistă a agresorului-agresatului.¹⁵ Tot liderul suprem dintre 1979-1989, a confirmat statutul independenței iraniene în fața superputerilor acelor vremuri (SUA și Uniunea Sovietică), propunând sloganul *Neither East, nor West – but the Islamic Republic*, slogan pus ulterior în aplicare și de liderii ulteriori ai Iranului. Aducând în discuție șefii statului iranian, aceștia au manifestat de-a lungul timpului în cadrul discursurilor politice diferite opinii șovine bazate pe unele interpretări religioase ale rivalităților dintre Iran și Israel sau chiar dintre Iran și Arabia Saudită. Un astfel de exemplu este oferit de către discursul lui Mahmoud Ahmadinejad, fostul președinte iranian, care de-a lungul mandatului său a atacat în dese ocazii regimul zionist al Israelului. De exemplu, în 2008, cu ocazia aniversării de 60 de ani a statului evreu, Ahmadinejad a afirmat că regimul israelian este pe cale să fie anihilat și dacă orice națiune din regiune va avea cea mai mică șansă să distrugă acest regim, o va face. De asemenea, ura față de națiunea evreiască a fost afirmată de același președinte și în 2005, când acesta a blamat statele europene pentru crearea statului Israel, fapt care a dat naștere opresiunilor față de națiunea palestiniană. Șiiții iranieni nu sunt rivali doar cu membrii comunității iudaice, adepții zionismului, ci și cu musulmanii suniți, în special cu saudiții. Un eveniment cu caracter religios s-a petrecut între Iran și Arabia Saudită în 2016, când Nimr al-Nimr, unul dintre principalii exponenți ai cultului šiit, a fost executat de către saudiți pentru nesupunere în fața conducătorilor. Această execuție a stârnit protestul populației iraniene, iar un grup de protestatari a luat cu asalt imediat după execuția din 2 ianuarie 2016 Ambasada Saudită din Teheran. Acest eveniment a condus la întreruperea relațiilor diplomatice între cele două state.¹⁶ Cele două exemple menționate anterior au rolul de

---

¹⁵ Nazih, Ayubi. 1999. „The Politics of Islam in the Middle East with Special Reference to Egypt, Iran and Saudi Arabia”. In Jeff Haynes, editor, *Religion, Globalization And Political Culture In The Third World*, 89. London: Palgrave Macmillan. P.99.

¹⁶ Kennedy, Merrit. 2016. „Who was the shiit sheikh executed by Saudi Arabia?”. National Public Radio (NPR). <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2016/01/04/461912757/who-was-the-shiite-sheikh-executed-by-saudi-arabia?t=1646230208103>. Accesat online la data de 20.04.2022.

a evidenția faptul că politica de stat iraniană este una sincronizată în profunzime cu dogma islamică, šiită, iar orice conflict între Iran și Israel sau Arabia Saudită poate căpăta caracterul unui Jihad.

Arabia Saudită (GCC – Consiliul de Cooperare al Golfului) – Din punct de vedere ideologic, statul saudit precum și restul statelor din GCC nu diferă foarte mult de Iran, diferența fiind făcută în special de utilizarea conceptelor islamice sunite în politica de stat spre deosebire de cele šiite din Iran. De asemenea, în special Emiratele Arabe Unite și Arabia Saudită, au propus în ultimii ani, pe fondul asimilării unei populații majoritare de imigranți, politici progresiste, care să favorizeze crearea unui mediu de viață prielnic împletirii mentalității moderne ale noilor rezidenți cu tradiționalismul și conservatorismul specific lumii arabe. Chiar și așa, mai ales Arabia Saudită, rămâne un stat profund islamizat, în special datorită faptului că pe teritoriul său se află principalele centre religioase ale islamului, anume Mecca și Medina, iar această țară se consideră un stat lider al lumii musulmane. Mai mult, Basic Law of Saudi Arabia din 1992, înrădăcinează încă din primul său articol statutul religiei în statul saudit, menționând faptul că God's Book and the Sunna of His Prophet reprezintă constituția țării. Deși Arabia Saudită de-a lungul timpului nu a fost la fel de agresivă precum Israelul sau Iranul, nici aceasta nu s-a ferit să ofere exemple negative de-a lungul timpului privind modul în care ar trebui interpretate și gestionate rivalitățile cu alte state sau culturi. De exemplu, în anul școlar 2018-2019, manualele elevilor conțineau pasaje care întrețineau ura față de exprimarea zionistă a israelienilor și inclusiv față de musulmanii non-suniți, care sunt numiți infideli sau politeiști. „The hour will not come until the Muslims fight the Jews, so that the Muslims kill them.” și „Polytheism necessitates eternity in [hell]fire. God Almighty said: those who disbelieved among the People of the Book and the polytheists will abide in the fire of hell for eternity, those people are the most evil of creatures” sunt doar două exemple

relevante ale îndoctrînării sunitice a societății saudite.¹⁷ Este clar faptul că un stat care utilizează fanatismul religios în curricula școlară va acționa în același mod și în cazul unui conflict, mai ales dacă dușmanul este evreu sau non-sunit.

Pentru Arabia Saudită, viitorul nuclear este unul destul de clar. Pe lângă programul nuclear național, de natură civilă, energetică și tehnologică, program de altfel asumat public de către liderii de la Riyadh, Arabia Saudită propune două scenarii privind reacția în cazul unei înarmări nucleare a Iranului. În momentul actual, Arabia Saudită ia în calcul următoarele variante: posibilitatea de a achiziționa sau dezvolta o armă nucleară proprie, fapt care ar putea stârni un conflict diplomatic de proporții și la o primă vedere are mai multe dezavantaje, decât avantaje și o variantă pacifistă. Dacă varianta înarmării reprezintă clar un scenariu ofensiv, beligerant, varianta secundă propune o abordare defensivă, bazată pe colaborarea dintre state. Această variantă propune dezvoltarea capacităților defensive, a acordurilor dintre state și militarea pentru dezvoltarea unui Orient Mijlociu fără capacități nucleare de tip militar.¹⁸ Deși nu există evidențe a unui program național nuclear saudit de tip militar, de-a lungul timpului, așa cum am prezentat un exemplu și în rândurile de mai sus, liderii de la Riyadh nu s-au abținut în a declara și sublinia în mai multe rânduri că vor răspunde cu aceeași monedă în cazul unei înarmări nucleare a Iranului.¹⁹ Totuși, toate aceste declarații cu iz războinic ale membrilor familiei regale saudite ar putea fi interpretate și ca tactici de comunicare pentru a atrage atenția Statelor Unite și a celorlalți membri ai comunității internaționale față de problema în cauză.

---

¹⁷ ADL Report. 2018. „Teaching Hate and Violence: Problematic Passages from Saudi State Textbooks for the 2018–19 School Year”. ADL International Affairs. November 2018. <https://www.adl.org/media/12180/download>, accesat în 20.04.2022.

¹⁸ Ewen MacAskill și Ian Traynor, „Saudis Consider Nuclear Bomb,” în *The Guardian*, 18 septembrie 2003, <http://www.guardian.co.uk/world/2003/sep/18/nuclear.saudi-arabia>, accesat în 20.04.2022.

¹⁹ Nuclear Threat Initiative website, „Country Profile: Saudi Arabia” Iulie 2016, <http://www.nti.org/country-profiles/saudi-arabia/nuclear/> accesat în 20.04.2022.

Este clar că scopul saudiților este de a preveni cu orice preț înarmarea nucleară a Iranului. Tot în aceeași notă, poate fi notat faptul că în pofida unei motivații clare, Arabia Saudită nu este nici pregătită, nici nu deține avantajele necesare pentru a produce sau achiziționa la rândul ei o armă nucleară.²⁰

Arabia Saudită, cu toate că prințul moștenitor Mohammed bin Salman a inițiat o serie de reforme sociale, rămâne un stat conservator în ceea ce privește politicile internaționale și cu siguranță, speră să își consolideze poziția impunătoare în contextul strategic al Orientului Mijlociu. Înarmarea saudiților cu echipament nuclear ar reprezenta pentru aceștia un risc enorm, care ar putea destabiliza poziția destul de sigură pe care o au în acest moment în spațiul geografic al golfului, atât din punct de vedere al securității, cât și din punct de vedere al acordurilor cu partenerii străini. Cu siguranță, înarmarea nucleară a Arabiei Saudite ar contribui serios la înrăutățirea relațiilor dintre statele arabe.²¹ Mai mult, riscul ca o armă nucleară să ajungă în posesia unei grupări extremiste sau chiar teroriste este unul dintre riscurile pe care liderii de la Riyadh ar trebui să și-l asume în cazul achiziționării sau dezvoltării de echipamente nucleare militare.²² Nu în ultimul rând, reacția comunității internaționale ar fi una fermă și ar poziționa Arabia Saudi într-un real dezavantaj. Dacă reacția Iranului ar fi una evidentă și nu ar reprezenta deloc o surpriză, rămâne curioasă modalitatea în care Israelul cu sau fără sprijinul partenerilor americani sau europeni ar putea reacționa. Este cunoscut faptul că aceștia au reacționat ferm și în cazul Irakului și al Siriei, iar o reacție la fel de fermă față de saudiți este plauzibilă. Mai mult, un conflict, chiar și stins, în două direcții, unul cu Teheranul și celălalt cu

²⁰ Eric Edelman, Andrew Krepinevich și Evan Montgomery, „The Dangers of a Nuclear Iran”, New York: Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, pp. 69-73;

²¹ Thomas W. Lippman, „Nuclear Weapons and Saudi Strategy”, în *Policy Brief* No. 5, Middle East Institute, 2008, p. 1.

²² Kate Amlin, „Will Saudi Arabia Acquire Nuclear Weapons?”, în *Nuclear Threat Initiative*, 1 august 2008, <https://www.nti.org/analysis/articles/will-saudi-acquire-nuclear-weapons/>, accesat în 20.04.2022.

Ierusalimul ar reprezenta o provocare prea mare chiar și pentru un stat de importanța Arabia Saudite.²³ De asemenea, un aspect pe care saudiții îl vor lua în calcul în economia viitoarelor acțiuni este acela de a păstra relații diplomatice favorabile cu Washington-ul. Reacția americanilor privind proliferarea nucleară saudită nu este una clară. Statele Unite în istoria ei recentă a demonstrat că preferă să obțină acorduri profitabile cu diferiți parteneri străini, indiferent de scopul acordurilor. Inclusiv în istoria relațiilor dintre Riyadh și Washington D.C. au existat atât momente de colaborare, cât și momente de conflict. Spre finalul anilor 1980, mai exact în 1988, după ce saudiții au achiziționat rachete balistice din China, rachete care puteau fi adaptate pentru a avea un focos nuclear, americanii s-au arătat deranjați de această acțiune a statului arab iar o criză diplomatică a fost inițiată.²⁴ Ulterior, în timpul administrației lui George H. W. Bush, saudiții au semnat Tratatul de Neproliferare Nucleară, acțiune care poate fi interpretată ca o garanție a faptului că Arabia Saudită nu intenționează să dispună de armament nuclear.²⁵ În plus, de-a lungul ultimelor decenii, saudiții au achiziționat tehnologie militară americană, consolidând astfel relația dintre cele două state.²⁶ Totuși, în 2018 a existat o problemă în acest context nuclear saudit. Arabia Saudită, dintr-o ambiție personală a lui Mohammed bin Salman, insistă să își producă propriul combustibil nuclear, cu toate că acesta ar putea fi cumpărat mai ieftin din străinătate. Acest fapt, în pofida unui parteneriat destul de solid între saudiți și americani, a stârnit câteva îngrijorări la Washington, deoarece Arabia Saudită ar putea oricând să își transforme

---

²³ James M. Lindsay și Ray Takeyh, „After Iran Gets the Bomb”, în *Foreign Affairs*, no. 2, 2020, p. 89.

²⁴ Richard Russell, „A Saudi Nuclear Option?”, în *Survival*, 43 no. 2, 2001, pp. 73-74.

²⁵ Thomas W. Lippman, „Nuclear Weapons and Saudi Strategy”, în *Policy Brief* No. 5, Middle East Institute, 2008, pp. 2-3

²⁶ Mark Landler și Steven Lee Myers, „With \$30 Billion Arms Deal, U.S. Bolster Saudi Ties”, în *The New York Times*, 29 decembrie 2011, <https://www.nytimes.com/2011/12/30/world/middleeast/with-30-billion-arms-deal-united-states-bolsters-ties-to-saudi-arabia.html>, accesat în 20.04.2022.

capacitatea nucleară civilă, pur energetică, într-una militară. Într-o anumită măsură, această îngrijorare este asemănătoare cu cea față de Iran de dinaintea acordului nuclear din 2015, pe care între timp, fostul președinte Trump l-a anulat. Mai mult, îngrijorarea americanilor vine și pe fundalul unor poziții ferme din partea saudiților, care au specificat clar faptul că Arabia Saudită nu va semna niciun fel de acord prin care Națiunile Unite vor putea beneficia de dreptul de a verifica activitatea nucleară internă.²⁷ Totuși, Arabia Saudită va respecta acordurile internaționale din care face parte, anume din Tratatul de Neproliferare Nucleară și din Agenția Internațională a Energiei Atomice. Mai mult, de-a lungul timpului, Arabia Saudită a militat pentru un Orient Mijlociu fără arme nucleare. Dacă interpretăm și o declarație a fostului prinț moștenitor, Sultan bin Abdulaziz, armele nucleare contravin principiilor islamului.²⁸ Dacă interpretăm o viitoare înarmare nucleară a saudiților din punct de vedere religios, pentru Arabia Saudită, principalul centru mondial al religiei musulmane, această înarmare ar știrbi prestigiul și credibilitatea de lider al lumii arabe și musulmane. Desigur, înarmarea s-ar realiza ca răspuns al acțiunilor iraniene, dar, având în vedere și rolul religios al celor două țări, proliferarea nucleară în paralel ale celor două state ar reprezenta și o dezvoltare a clivajului dintre adepții cultelor šiite și sunit.

Un alt motiv pentru care Arabia Saudită nu ar opta pentru achiziția sau dezvoltarea unei arme nucleare ar fi posibilitatea de a fi sancționată economic de către partenerii externi. De-a lungul istoriei, majoritatea țărilor care au dezvoltat programe nucleare militare au fost subiectul unor embargouri sau alte sancțiuni economice, state precum Coreea de Nord sau Pakistanul reprezintă astfel de exemple. Mai mult,

---

²⁷ : David Sanger și William Broad, „Saudis Want a U.S. Nuclear Deal. Can they be trusted not to build a bomb?”, în *The New York Times*, 22 noiembrie 2018, <https://www.nytimes.com/2018/11/22/world/middleeast/saudi-arabia-nuclear.html>, accesat în 21.04.2022.

²⁸ Thomas W. Lippman, „Nuclear Weapons and Saudi Strategy”, în *Policy Brief No. 5*, Middle East Institute, 2008, pp. 1-4.

economia Arabiei Saudite se bazează foarte mult pe comerțul cu petrol și produse petroliere.²⁹ Orice formă de atac economic asupra acestui produs comercial ar reprezenta o lovitură puternică pentru saudiți, cu atât mai mult cu cât Arabia Saudită, spre deosebire de Iran, depinde mai mult de acordurile comerciale decât de resursele proprii, Iranul fiind un stat mai independent economic. Totuși, Arabia Saudită este conștientă de faptul că nu va putea fi sancționată la fel de drastic deoarece este al doilea producător global de petrol, ceea ce îi oferă posibilitatea de a gestiona atât prețul petrolului cât și într-o anumită măsură, întreaga piață. Este clar faptul că partenerii străini vor trebui să abordeze cu foarte multă precauție acest subiect, deoarece Arabia Saudită nu poate fi sancționată în același mod ca Iranul sau alte state mai puțin implicate în ciclul economic internațional.³⁰

Dacă posibilitatea sancțiunilor economice privind comercializarea produselor petroliere este mai greu de luat în calcul, posibilitatea ca investitorii străini să evite pe viitor Arabia Saudită reprezintă o variantă plauzibilă în eventualitatea în care acest stat ar demara un program nuclear militar.³¹ Această posibilitate a evitării investițiilor străine într-un stat saudit înarmat cu rachete nucleare ar afecta serios dezvoltarea economică a statului arab. Arabia Saudită beneficiază de un spor demografic spectaculos în ultimii ani, aproximativ o treime din populația țării este formată din persoane cu vârsta de sub 14 ani, ceea ce înseamnă că riscul creșterii șomajului în cazul unor restricții asupra comerțului cu

---

²⁹ Kate Amlin, „Will Saudi Arabia Acquire Nuclear Weapons?“, în *Nuclear Threat Initiative*, 1 august 2008, <https://www.nti.org/analysis/articles/will-saudi-acquire-nuclear-weapons/>, accesat în 22.04.2022.

³⁰ Michael Levi, „Why the Iran Oil Sanctions Are Biting“, în *Council on Foreign Relations*, 8 august 2012, <https://www.cfr.org/blog/why-iran-oil-sanctions-are-biting>, accesat în 22.04.2022.

³¹ Kate Amlin, „Will Saudi Arabia Acquire Nuclear Weapons?“, în *Nuclear Threat Initiative*, 1 august 2008, <https://www.nti.org/analysis/articles/will-saudi-acquire-nuclear-weapons/>, accesat în 22.04.2022.

petrolul sau a investițiilor străine ar reprezenta principalul motiv de îngrijorare pentru liderii de la Riyadh.³²

Un alt motiv pentru care Riyadh-ul nu se va grăbi să achiziționeze sau dezvolte o armă nucleară este oferit de interpretarea unor evenimente similare petrecute în secolul trecut. În anii 1960, Regatul Saudit nu a reacționat atunci când Israel a dezvoltat un program nuclear militar și doar s-au limitat în a propune o serie de restricții statului israelit. Ulterior, în timpul războiului din 1967, când relațiile dintre statele arabe și Israel erau extrem de aprinse, Arabia Saudită nu a intervenit militar, ci doar a solicitat retragerea trupelor israelite din teritoriile arabe ale Palestinei. Astfel, putem conștientiza faptul, că și în eventualitatea unui eveniment similar, Arabia Saudită va încerca să mențină o poziție neutră, din care să încerce să controleze situația în vedere îndeplinirii unor obiective proprii, ci nicidecum nu va acționa decisiv.³³

În eventualitatea în care liderii saudiți vor decide să procure arsenal nuclear, există două posibilități pentru a realiza acest fapt: varianta achiziționării, Pakistanul fiind dispus să vândă Arabiei Saudite o astfel de armă și varianta dezvoltării unui program nuclear, militar, național. Cea de-a doua variantă ar fi opțiunea preferată de către saudiți deoarece nu doar ar rezolva problema deținerii unui arsenal nuclear, ci ar contribui și la consolidarea poziției de influență majoră în contextul geopolitic al Orientului Mijlociu. Totuși, această variantă a dezvoltării unui program nuclear propriu, nu reprezintă soluția cea mai accesibilă din varii motive. Primul motiv este cel al timpului, un astfel de proiect s-ar desfășura pe o perioadă lungă de timp, de aproximativ 10-15 ani, până ca Arabia Saudită să obțină produsul dorit. Al doilea motiv este cel al resurselor, Arabia Saudită nu deține în acest moment toate resursele

---

³² „Saudi Arabia Population Statistics of 2021”, în *Global Media Insight*, 7 ianuarie 2021, <https://www.globalmediainsight.com/blog/saudi-arabia-population-statistics/>, accesat în 23.04.2022.

³³ Gawdat Bahgat, „Nuclear Proliferation: The Case of Saudi Arabia”, în *Middle East Journal*, 60 no. 3, 2006, pp. 427-429.

necesare pentru a produce o armă nucleară și nici infrastructura nucleară pentru a putea dezvolta o astfel de armă, proiectul nuclear civil, fiind abia la începutul implementării.³⁴ Al treilea motiv este unul de ordin birocratic, pentru a putea demara un astfel de proiect militar, o întreagă legislație națională și o întreagă bază de acorduri internaționale trebuie consultate, revizuite sau modificate pentru a putea pune în mișcare acest imens program nuclear.³⁵ Dacă aspectele de ordin intern pot fi gestionate de către liderii de la Riyadh, cele de ordin extern nu sunt la fel de ușor de gestionat, cu atât mai mult cu cât Arabia Saudită este un stat implicat în diferite acorduri internaționale, majoritatea dintre acestea având o motivație contrară oricăror pretenții nucleare de natură militară, agresivă.

În concluzie, Arabia Saudită este capabilă să reacționeze ferm în cazul unei înarmări nucleare a principalului stat rival, anume Iranul. Reacția Arabiei Saudite, pe lângă cea evidentă manifestată prin intermediul canalelor diplomatice, va putea fi concretizată și prin achiziționarea unui arsenal nuclear, cel mai probabil de origine pakistaneză. Analizând aspectele prezentate în această lucrare, putem înțelege faptul că procurarea unei arme nucleare va fi posibilă doar în cazul unei reacții extreme a liderilor de la Riyadh, deoarece toate argumentele conduc înspre o evitare a unei astfel de acțiuni a saudiților. Arabia Saudită nu își permite să deterioreze relațiile de colaborare pe care le are în acest moment cu partenerii strategici din Orientul Mijlociu și mai ales relațiile de colaborare cu partenerii americani, europeni sau ruși. De asemenea, pentru saudiți, nici perspectiva demarării unui program nuclear militar, în paralel cu cel civil, nu reprezintă o soluție potrivită în acest context al amenințărilor iraniene, atât din punct de vedere al

---

³⁴ Kate Amlin, „Will Saudi Arabia Acquire Nuclear Weapons?” în *Nuclear Threat Initiative*, 1 august 2008, <https://www.nti.org/analysis/articles/will-saudi-acquire-nuclear-weapons/>, accesat în 23.04.2022.

³⁵ Amos Yadlin și Avner Golov, „A Nuclear Iran: The Spur to a Regional Arms Race?”, în *Strategic Assessment*, vol.15, no.3, 2012, p. 9.

costurilor și al dificultăților logistice, cât și din punct de vedere al pericolului unor viitoare restricții economice impuse de forurile decizionale internaționale.

Bibliografie

- ADL Report. 2018. „Teaching Hate and Violence: Problematic Passages from Saudi State Textbooks for the 2018–19 School Year”. ADL International Affairs. November 2018. [<https://www.adl.org/media/12180/download>]. Accesat 20.04.2022
- Amlin, Kate, „Will Saudi Arabia Acquire Nuclear Weapons?” în Nuclear Threat Initiative, 1 august 2008, [<https://www.nti.org/analysis/articles/will-saudi-acquire-nuclear-weapons>], accesat în 19.04.2022.
- Ashfaq, Ahmed, „The philosophy of nuclear proliferation/non-proliferation: why states build or forgo nuclear weapons?” în Trames, vol. 21, no.4, 2017, doi: [<https://doi.org/10.3176/tr.2017.4.05>], accesat în 16.04.2022.
- Ayubi, 1999. „The Politics of Islam in the Middle East with Special Reference to Egypt, Iran and Saudi Arabia”. In Jeff Haynes, editor, Religion, Globalization And Political Culture In The Third World, 89. London: Palgrave Macmillan.
- Bahgat, Gawdat, „Nuclear Proliferation: The Case of Saudi Arabia,” în *Middle East Journal*, 60 no. 3, 2006.
- Clary, Christopher, și Karlin, Mara, „The Pak-Saudi Nuke, and How to Stop It,” în *American Interest*, 10 iunie 2012, [<https://www.the-american-interest.com/2012/06/10/the-pak-saudi-nuke-and-how-to-stop-it>], accesat în 21.04.2022.
- Cordesman, Anthony H., „Iranian and Saudi Competition in the Gulf,” în *The Iran Primer*, 27 aprilie 2011, [<https://iranprimer.usip.org/blog/2011/apr/27/iranian-and-saudi-competition-gulf>], accesat în 20.04.2022.
- Edelman, Eric, Krepinevich, Andrew și Montgomery, Evan, „The Dangers of a Nuclear Iran”, New York: Foreign Affairs, Council on Foreign Relations.
- Guzansky, Yoel, „Saudi Arabia’s Nuclear Options,” în *Arms Control Dilemmas: Focus on the Middle East*, edit. Emily B. Landau și Anat Kurz, „Memorandum 122”, Tel Aviv: Institute for National Security Studies, September 2012.
- Kahl, Colin, Dalton, Mellisa, și Irvine, Mathew, „Risk and Rivalry: Iran, Israel and the Bomb,” Washington D.C.: Center for a New American Security, 2012.
- Landler, Mark și Steven Lee Myers, S. Lee, „With \$30 Billion Arms Deal, U.S. Bolster Saudi Ties”, în *The New York Times*, 29 decembrie 2011,

- [<https://www.nytimes.com/2011/12/30/world/middleeast/with-30-billion-arms-deal-united-states-bolsters-ties-to-saudi-arabia.html>], accesat în 21.04.2022.
- Levi, Michael, „Why the Iran Oil Sanctions Are Biting”, în Council on Foreign Relations, 8 august 2012, [<https://www.cfr.org/blog/why-iran-oil-sanctions-are-biting>], accesat în 20.04.2022.
- Lindsay, James M., și Takeyh, Ray, „After Iran Gets the Bomb,” în *Foreign Affairs*, no. 2, 2020.
- Lippman, Thomas W., „Nuclear Weapons and Saudi Strategy,” în Policy Brief No. 5, Middle East Institute, 2008.
- MacAskill, Ewen, și Traynor, Ian, „Saudis Consider Nuclear Bomb,” în *The Guardian*, 18 septembrie 2003, [<http://www.guardian.co.uk/world/2003/sep/18/nuclear.saudi-arabia>], accesat în 18.04.2022.
- O'Donnel, Norah, „Saudi Arabia's heir to the throne talks to 60 minutes” în *CBS News*, 19 martie 2018, [<https://www.cbsnews.com/news/saudi-crown-prince-talks-to-60-minutes>], accesat în 21.04.2022.
- Russell, Richard, „A Saudi Nuclear Option?” în *Survival*, 43 no. 2, 2001.
- Sanger, David, și Broad, William, „Saudis Want a U.S. Nuclear Deal. Can they be trusted not to build a bomb?”, în *The New York Times*, 22 noiembrie 2018, [<https://www.nytimes.com/2018/11/22/world/middleeast/saudi-arabia-nuclear.html>], accesat în 23.04.2022.
- Terrill, Andrew, „The Saudi-Iranian Rivalry and the Future of Middle East Security”, Carlisle: Strategic Studies Institute, U.S. Army College, 2011.
- Tyrone, Jonathan, „Saudi Arabia's Atomic Ambition Is Being Fueled by a UN Watchdog” în *Bloomberg*, 15 septembrie 2020, [<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-15/saudi-arabia-s-atomic-ambition-is-being-fueled-by-a-un-watchdog>], accesat în 22.04.2022.
- Merrit. Kennedy, 2016. „Who was the shiit sheikh executed by Saudi Arabia?”. National Public Radio (NPR). [<https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2016/01/04/461912757/who-was-the-shiite-sheikh-executed-by-saudi-arabia?t=1646230208103>]. Accesat online la data de 20.04.2022.
- Nuclear Threat Initiative website, „Country Profile: Saudi Arabia” Iulie 2016, [<http://www.nti.org/country-profiles/saudi-arabia/nuclear/>], accesat în 22.04.2022.
- „Peace Shield (Saudi Arabia)” în *Jane's Military Communications*, 05 iulie 2005, [<https://web.archive.org/web/20100928042231/http://www.janes.com/articles/Janes-Military-Communications/Peace-Shield-Saudi-Arabia.html>], accesat în 20.04.2022.
- „Saudi Arabia Population Statistics of 2021” în *Global Media Insight*, 7 ianuarie 2021, [<https://www.globalmediainsight.com/blog/saudi-arabia-population-statistics/>], accesat în 20.04.2022.

„Saudi King Uses UN Speech To Call For Comprehensive Solution On Iran” în *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 24 septembrie 2020, [<https://www.rferl.org/a/saudi-king-uses-un-speech-to-call-for-comprehensive-solution-on-iran/30855230.html>], accesat în 19.04.2022.

Saudis, Emirates push nuclear power plans” în *United Press International*, 26 iulie 2012 [<https://www.upi.com/Energy-News/2012/07/26/Saudis-Emirates-push-nuclear-power-plans/96201343332843/?ur3=1>], accesat în 19.04.2022.

Mehran, Tamadonfar, 2001. „Islam, Law, and Political Control in Contemporary Iran”. *Journal for the scientific study of religion* 40 (2). June 2001. [<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/0021-8294.00051>]. Accesat online la data de 20.04. 2022.

Relațiile culturale transatlantice. Puterea diplomației culturale

---

DR. IULIA-ANAMARIA GHIDIU

Școala Doctorală Paradigma Europeană

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

Transatlantic cultural connections are an important asset within the traditional, all-encompassing EU-US relation. Although they do share a set of common Western values and they do represent major global players in the cultural realm, a series of differences in vision and approach can be traced at policy level in Europe and North America. Transatlantic cultural diplomacy is recognized for its potential to consolidate the overall bilateral ties by incentivizing mutual appetite for cooperation in various sectors. Transatlantic trade in cultural goods should be further stimulated and the artistic and creative industries should be supported more in the future.

Cuvinte cheie: diplomație culturală, excepție culturală, industrii culturale și creative, bunuri culturale, relații culturale internaționale.

Introducere

Articolul de față își propune să abordeze un subiect din sfera „soft topic”, mai precis evoluția relațiilor culturale UE-SUA din ultimele trei decenii, potențialul diplomației culturale de a convinge și a contribui la consolidarea relațiilor bilaterale, venind în sprijinul celorlalte mecanisme de cooperare de pe agenda economică, energetică, politică sau de apărare.

Conform unei informări a Parlamentului European (2017), Europa și America de Nord reprezintă principalii actori comerciali pe piața bunurilor culturale. Împreună însumează 49% din totalul exporturilor și 62% din totalul importurilor. În ciuda acestui fapt și dincolo de setul de valori comune care stă la baza relației transatlantice (democrația, statul de drept, libertățile fundamentale și regulile de piață liberă), abordările distincte în ceea ce privește politicile în domeniul cultural pun în lumină diferențe vizibile între cele două blocuri.

Modelul social european este bine cunoscut ca fundament al patrimoniului de valori al Uniunii Europene. Vorbim de o tradiție deja încetățenită la nivelul Uniunii Europene de a sprijini industriile culturale și creative. Media cheltuielilor publice în ceea ce privește programele sociale și culturale se ridică la 47% din PIB în anul 2016. Acest trend este, de regulă, explicat prin existența unei concepții generale despre libertatea de exprimare ca neavând suficientă substanță sau putere de convingere fără mecanismele de punere în practică.

Așa cum sunt definite de către Oficiul Statistic al Uniunii Europene, Eurostat, bunurile culturale reprezintă produse ale creativității artistice care transmit valori artistice, simbolice și estetice¹. Acestea formează un grup de elemente eterogene care nu sunt folosite în același mod ca și majoritatea produselor dintr-o gospodărie.

În mod contrar, în Statele Unite cheltuielile guvernamentale în domeniul culturii sunt mai reduse, în timp ce forțele pieței și dereglementarea sunt considerate ca pilonii principali în acord cu perspectiva *laissez-faire*, în timp ce cultura este, în general, considerată o marfă.

Nu există o politică federală care să gestioneze acțiunea culturală în Statele Unite. La nivel guvernamental, schimburile culturale internaționale intră în atribuțiile Subsecretarului din domeniul diplomației publice din

---

¹ Arts Council England, *The arts and culture contents sector and exit from the European Union*, [https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Arts_culture_Sector_exit_from_EU_NOV_16.pdf], accesat 20 septembrie 2020.

cadru al Departamentului de Stat american. Acesta conduce Biroul de afaceri educaționale și culturale, operând programele de schimburi culturale. Parte din atribuțiile care, în mod normal, revin unui Minister al Culturii, sunt îndeplinite de către Agenția federală pentru arte (National Endowment for Arts).

În acord cu Convenția UNESCO (2005), Uniunea Europeană răspunde legal de protejarea și promovarea diversității sale culturale, una dintre cele mai importante principii, fără îndoială, pentru a conserva unitatea în diversitate. Acest principiu este, de asemenea, stipulat și în articolul 167 al Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene. Cu toate acestea, este o provocare pentru Uniune să genereze și să distribuie o imagine europeană comună în afara granițelor sale, întrucât competențele Uniunii în domeniul cultural se limitează la sprijinirea, coordonarea sau suplinirea politicilor statelor membre.²

Un studiu EUNIC din anul 2020 intitulat „For the future: Make cultural relations count in a post-crisis global society” a evidențiat cultura drept un instrument proeminent de politică externă ținând cont de faptul că în 2019 Uniunea Europeană a alocat 2.9 miliarde de euro domeniului relațiilor culturale.³

În materie de cultură și audiovizual, statele UE au drept de veto împotriva oricărui acord internațional despre care consideră că pune în pericol diversitatea culturală și lingvistică, în conformitate cu prevederile Articolului 207 (4) (a) din TFUE. Un subiect controversat în acest sens a fost reprezentat de negocierile TTIP, la care vom reveni ulterior. Sectorul cultural și audiovizual sunt finanțate prin intermediul programului cadru al Uniunii Europene denumit Europa Creativă.

Între 2014 și 2020, au fost alocate nu mai puțin de 1.46 miliarde de euro în această direcție.

---

² CONSOLIDATED VERSION OF TFUE, Articles 2(5) and 6(c), [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>], accesat 15 septembrie 2020.

³ EUNIC, *Make cultural relations count*, [<https://www.eunicglobal.eu/news/eunic-statement/>], accesat 12 iulie 2020.

Statele Unite au alocat 265 milioane de euro în 2016, cu mult mai puțin decât statele Uniunii Europene în anii precedenți. Franța (2016) și Germania (2009) s-au aflat în fruntea clasamentului cu un buget total de 9000 de euro.

Locurile de muncă în sectorul cultural au atins un total de 8.7 milioane, ceea ce a propulsat domeniul înaintea sectorului automobilistic. Conform Agendei UE pentru Cultură (2018), „s-a înregistrat un surplus de 8.7 miliarde de euro în ce privește bunurile culturale, iar sectoarele culturale și creative sunt estimate a contribui în proporție de 4.2% la produsul intern brut al UE.”⁴

Referitor la instrumentele diplomației culturale, Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) este un factor instituțional cheie în stabilirea conexiunilor dintre realitate și preconcepțiile despre Uniunea Europeană. Acesta acționează prin intermediul celor 139 de delegații UE (ambasade) la nivel global, transmițând mesajul transparent și atrăgând publicul mai aproape de modelul cultural european.

Delegația Uniunii Europene în Statele Unite promovează relația bilaterală în rândul publicului american. Divizia de Diplomație Publică și de Presă este cea care gestionează diferite proiecte educaționale, susținând agenda de politici a UE, prin conferințe, festivaluri culturale, mobilități educaționale sau evenimente mediatice.⁵

Mai mult, institutele culturale naționale (EUNICs) reunesc organizații din toate țările membre în cadrul unei rețele globale de clustere, având rolul unor reali ambasadori care pledează pentru dialogul intercultural și pentru o importanță sporită a culturii la nivelul politicilor publice ca și la nivelul relațiilor externe. La momentul de față, clusterelor

---

⁴ European Commission, *A New European Agenda for Culture*, August 22, 2018, [https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/commission_communication_a_new_european_agenda_for_culture_2018.pdf], p. 4, accesat 11 iulie 2020.

⁵ Delegation of the European Union to the United States, *About*, [https://eeas.europa.eu/delegations/united-states-america/27290/about_en], accesat 11 iulie 2020.

EUNIC se regăsesc pe teritoriul american în New York, Washington DC, Chicago și Silicon Valley – zona Golfului San Francisco.⁶

În mai 2020, Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene, Josep Borrell și Comisarul European pentru inovare, cercetare, cultură, educație și tineret, Mariya Gabriel, au subliniat faptul că „acum, cu atât mai mult cu cât pandemia Covid-19 a afectat semnificativ sectorul cultural, inițiativele UE precum Capitala Culturală Europeană, Erasmus+ și Europa Creativă dobândesc o nouă importanță pentru sustenabilitatea industriei culturale.”⁷

Înalțul Reprezentant al Uniunii a valorificat acea ocazie pentru a evidenția că trei sferturi din conflictele majore ale omenirii implică o dimensiune culturală. Construirea unor punți de legătură între diferitele culturi reprezintă un imperativ urgent și necesar pentru a asigura pacea, stabilitatea și dezvoltarea.⁸

Premisele cooperării culturale transatlantice după 1990

Declarația transatlantică (1990) stipulează în capitolul intitulat Cooperare Educațională, Științifică și Culturală faptul că parteneriatul UE-SUA va urmări eforturile neîntrerupte de a consolida, printre alte aspecte de interes, cooperarea mutuală în domenii care impactează în mod direct bunăstarea cetățenilor. Schimburile și proiectele culturale comune au fost incluse pe această listă de către părți.⁹

---

⁶ EUNIC, *Network worldwide*, [<https://www.eunicglobal.eu/map>], accesat 10 iulie 2020.

⁷ EEAS, *The EU, a product itself of a mosaic of diversity shaped throughout centuries, is deeply engaged in the preservation of the diversity of cultural expressions and traditions*, 21 mai 2020, [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/79514/world-day-cultural-diversity-dialogue-and-development-fostering-dialogue-and-respect-between_en], accesat 13 iulie 2020.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Transatlantic Declaration on EC-US Relations*, 1990, [http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124320/trans_declaration_90_en.pdf], accesat 11 iulie 2020.

Conform Noii Agende Transatlantice (1995), s-a dorit consolidarea rețelelor culturale prin intermediul schimburilor în domeniile artei, teatrului, muzicii, co-producțiilor televizate etc. Un premiu comun UE-SUA pentru literatură ar fi fost posibil în condițiile în care ar fi fost accesibile sponsorizări din partea sectorului privat. Uniunea Europeană și Statele Unite au agreeat crearea unor site-uri web pentru un acces facil al cetățenilor la detaliile inițiativei transatlantice și pentru a colabora la dezvoltarea unei strategii de comunicare capabile să atragă atenția publică asupra conținutului bogat și variat al relației cruciale pentru pacea, stabilitatea și prosperitatea globală.¹⁰ Aceste aspecte au fost, de asemenea, abordate cu ocazia Summit-ului UE-SUA din 1995.¹¹

În spiritul Noii Agende Transatlantice, Comisia Europeană a lansat în anul 1998 o rețea de centre ale Uniunii în cadrul universităților americane, cu scopul de a furniza informații despre Uniunea Europeană și de a conștientiza cu privire la importanța politică, economică și culturală a relației transatlantice, de a promova politicile europene, de a face publică perspectiva transatlantică a Uniunii Europene la nivelul comunităților regionale.

Diplomația culturală transatlantică, industriile creative și „excepțiile culturale”

Fundația Culturală Euro-Americană (The European-American Cultural Foundation) a fost înființată în anul 2013 ca o corporație non-profit având ca obiectiv întărirea legăturilor culturale ale Uniunii Europene și statelor membre cu Statele Unite ale Americii, în baza „unei relații istorice și a unei afinități puternice.”¹²

---

¹⁰ *THE NEW TRANSATLANTIC AGENDA*, [https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124321/new_transatlantic_agenda_en.pdf], accesat 13 iulie 2020.

¹¹ *EU-US SUMMIT*, [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_95_356], accesat 12 iulie 2020.

¹² The European-American Cultural Foundation, *Our Mission*, [http://e-acf.org/our_mission/], accesat 11 iulie 2020.

Fundația acționează în vederea sporirii conștientizării diversității lingvistice și culturale europene în rândul publicului american, stimulând dialogul de înaltă calitate, programând și dezvoltând parteneriate culturale pe termen lung, expunând tineretul american dinamic la culturile și popoarele din țările membre UE prin intermediul dialogului intercultural. Totodată, fundația și propune să strângă fonduri și să furnizeze asistență pentru organizarea evenimentelor și programelor de artă, cultură, limbă, educație și știință prezentate de către Departamentele Culturale ale statelor membre precum și să consolideze relațiile transatlantice de afaceri și culturale.¹³

Anumite programe culturale sunt organizate de Fundația Culturală Euro-Americană în parteneriat cu Delegația UE și statele membre. Amintim aici inițiative precum Kids Euro Festival, EU Open House Day, EuroNight și European Month of Culture.

Anul 2019 a marcat cel de-al șaptelea an în care experiențele culturale desfășurate sub cupola European Month of Culture au reflectat diversitatea culturală europeană în mijlocul publicului din Washington, D.C. Peste 60 de performance-uri muzicale contemporane, expoziții de artă, tururi, proiecții de film și lecturi publice au fost organizate în diferite locații cu profil cultural.¹⁴

Inițiativa EU Month for Culture include evenimentul anual EU Open House, prilej cu care ambasadele tuturor statelor europene și Delegația UE în SUA își deschid porțile publicului larg, oferindu-i oportunitatea de a se familiariza cu tradițiile culturale naționale și unitatea în diversitate. Acesta este unul dintre cele mai populare evenimente anuale din Washington, care adună zilnic în jur de 100.000 de participanți.

---

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ European Union Delegation to the US, *European Month of Culture*, [http://events.euintheus.org/landing_page/eumoc/], accesat 12 iulie 2020.

Implicațiile pandemiei Covid-19 au amânat o perioadă activitățile în format fizic ce urmau să aibă loc în primăvara anului 2020, însă două campanii în mediul virtual, denumite „Stronger Together” și “HomeWithEU” au fost concepute de către Delegația UE și statele membre pentru a marca cea de-a 70-a aniversare a semnării Declarației Schumann.¹⁵

Kids Euro Festival a fost lansat în 2007 ca unul dintre principalele festivaluri artistice dedicate copiilor americani, adunând artiști europeni talentați în zona metropolitan DC în fiecare toamnă. De la an la an, manifestarea s-a bucurat de participarea a peste 10 mii de oameni.¹⁶

De regulă, evenimentele au loc în biblioteci, școli, spitale, institute culturale sau alte locații de cultură în Washington D.C. precum și în districtele vecine. Inițiativa Kids Euro Festival a fost facilitată printr-o serie de parteneriate locale dar și prin sprijinul și sponsorizarea venite din partea unor fundații, a unor persoane fizice sau a mediului de afaceri.¹⁷

Evenimentul denumit American Film Institute EU Film showcase se bucură deja de o tradiție de 35 de ani, reunind cele mai bune proiecții europene pe care le aduce în fața publicului american. Selecția include filmele premiate la festivalurile internaționale de profil, peliculele din box-office-ul european, proiectele de debut dar și nominalizările la Oscar pentru cel mai bun film într-o limbă străină.¹⁸

Getting to know Europe constituie un program al Uniunii Europene prin care se oferă granturi ONG-urilor situate pe teritoriul

---

¹⁵ European Union Delegation to the USA, *EU Open House Online = Stronger Together & HomeWithEU*, [https://events.euintheus.org/landing_page/euopenhouse/], accesat 12 iulie 2020.

¹⁶ European Union Delegation to the USA, *Kids Euro Festival 2019*, [<http://events.euintheus.org/kids-eu-festival/>], accesat 12 iulie 2020.

¹⁷ Ivana Katsarova, *Perspectives on transatlantic cooperation, Culture in EU-US relations*, iulie 2017, [[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608638/EPRS_BRI\(2017\)608638_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608638/EPRS_BRI(2017)608638_EN.pdf)], accesat 9 iulie, 2020.

¹⁸ *Ibidem*.

Statelor Unite care dezvoltă o gamă largă de activități incluzând preocupările în sfera culturii, promovând, astfel, o mai bună cunoaștere și înțelegere în rândul comunităților locale și regionale din America a rolului internațional al Uniunii Europene, a politicilor, culturii și valorilor parteneriatului euro-atlantic.¹⁹

Inspirat de această inițiativă, proiectul din 2013 intitulat *Transit: Creative Placemaking with Europe in Baltimore* (administrat de EUNIC) este un exemplu grăitor pentru modul în care artiști din Europa și din Baltimore, planificatori urbani și oficiali din domeniul transporturilor și-au unit eforturile pentru a remodela strategic zonele de tranzit în cadrul a trei districte urbane dedicate artelor și entertainment-ului.

Industria creative și culturale reprezintă o sursă de venit pentru aproximativ 30 de milioane de oameni la nivel global generând venituri totale de 2250 de miliarde de dolari. Uniunea Europeană și Statele Unite reprezintă actori semnificativi la nivel mondial în aceste industrii. În anul 2015, Enrst and Young a prezentat prima *Hartă globală a industriilor culturale și creative*. Conform acesteia, regiunea Asia Pacific conduce de departe piața industriilor culturale și creative, urmată de Europa și America de Nord.²⁰ Europa atrage venituri de peste 630 de miliarde de euro (ceea ce reprezintă aproape o treime la nivel global) și 7,7 milioane de locuri de muncă (26% din totalul joburilor în sectorul industriilor creative și culturale).

Economia culturală a Europei își are rădăcinile adânc în istorie, fiind bine-cunoscute moștenirea sa culturală și instituțiile artistice unice. Bătrânul continent este cel care a stabilit trendurile pe scena globală, de exemplu, Marea Britanie fiind lider în piața de artă, în special în ceea ce privește arta contemporană, în timp ce compania franceză Publicis este

---

¹⁹ Atlantic Council, *Getting to Know Europe*, [<https://www.atlanticcouncil.org/uncategorized/about-getting-to-know-europe/>], accesat 13 iulie 2020.

²⁰ EY, *Cultural times -The first global map of cultural and creative industries*, decembrie 2015, p. 8, [https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural_times_the_first_global_map_of_cultural_and_creative_industries.pdf#page=8], accesat 14 iulie 2020.

un actor major în sectorul de advertising pe plan mondial. Din cele 10 muzee cele mai populare din lume, 7 se află în Europa și 30 din cele 69 orașe creative declarate de UNESCO sunt orașe europene, un aspect important de luat în considerare. Ecosistemul cultural european a fost conturat de giganții industriilor creative și culturale, precum WPP Group, Pearson, Axel Springer etc.

America de Nord, a treia cea mai mare piață din industriile creative, generând nu mai puțin de 4,7 milioane de locuri de muncă (16% din total), găzduiește cea mai mare piață de televiziune, cinematografie și transmisie radio. Statele Unite dețin, de asemenea, o poziție fruntașă când vine vorba de transformarea digitală, bucurându-se de cea mai mare audiență care consumă conținut cultural digital.²¹

Între 2005 și 2013 s-a putut observa o creștere vizibilă a abonamentelor online în domeniul muzical în Statele Unite. Doar între 2012 și 2013 numărul acestora aproape că s-a dublat.

Aspectele culturale au reprezentat o sursă de dezacord în cadrul rundelor de negociere TTIP. În mod tradițional, în timpul negocierilor comerciale cu parteneri non-UE, Uniunea a urmărit, pentru potențialul statelor membre, să definească și să implementeze politici naționale în domeniul audiovizual și cultural, astfel încât să permită conservarea diversității culturale. A fost cazul negocierilor pentru Acordul General de comerț în servicii, la fel ca și în cazul controversatului Acord Transatlantic de Investiții și Comerț, inițiat în anul 2013 (TTIP).

Dacă Statele Unite au manifestat un interes puternic în a câștiga accesul la piața audiovizualului, Uniunea Europeană consideră că, datorită dimensiunii sale culturale, acest tip de servicii ar trebui tratat în mod diferit. În consecință, atât în cadrul negocierilor bilaterale cât și multilaterale Uniunea evită să includă domeniul audiovizual în orice angajament care ar permite competitorilor străini să intre pe piața internă. O excepție în acest sens este reprezentată de parteneriatul

---

²¹ *Ibidem*, p. 16.

economic al Uniunii Europene cu Coreea de Sud și statele din Cariforum (un grup de state din zona Caraibilor), permițându-le companiilor străine să beneficieze de un statut egal în anumite circumstanțe foarte stricte. Sistemul cotelor pentru materialele audiovizuale europene este un exemplu în favoarea faptului că UE și statele membre sunt libere să discrimineze în detrimentul furnizorilor de servicii audiovizuale din afara Uniunii.

Uniunea Europeană a urmărit ca Preambulul la TTIP să evidențieze relația cu Statele Unite ale Americii ca fiind bazată pe valori ce respectă principiile UE și obiectivele sale în termeni de politică externă, subliniind, totodată, dreptul părților de a sprijini măsurile de promovare a diversității culturale așa cum acestea sunt descrise în Convenția UNESCO din 2005. Merită amintit aici faptul că Statele Unite nu au semnat această convenție. Deși au fost de acord că o înțelegere în privința TTIP reprezintă o prioritate majoră pentru ambele părți, liderii de la Bruxelles au transmis că acest parteneriat nu ar trebui să influențeze abilitatea Uniunii și a statelor membre de a conserva și promova diversitatea culturală.²²

Îngrijorările sporite în rândul experților din domeniul cultural și poziția Parlamentului European exprimată în cadrul unei rezoluții din anul 2013 au determinat Comisia Europeană să evalueze această situație ca fiind un aspect extrem de sensibil și să decidă că „excepția culturală nu va fi supusă negocierii”.²³ Acest lucru a însemnat, de fapt, că serviciile audiovizuale, subvențiile publice, obligațiile financiare ale emițătorilor radio, taxele pe biletele de film, acordurile de co-producție, măsurile de politică lingvistică ș.a.²⁴ nu ar trebui incluse în mandatul de negociere TTIP al părții reprezentate de Uniunea Europeană.

---

²² Androulla Vassiliou, *Speech: Cultural diversity and the Transatlantic Trade and Investment Partnership*, 17 mai 2013, [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_13_429], accesat 10 iulie 2020.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

Documentul de poziție privind proprietatea intelectuală (20 martie 2015) a propus trei aspecte principale legate de copyright pe care Uniunea urmărea să le abordeze de-a lungul negocierilor cu partenerii americani. Acestea includeau drepturi de remunerare pentru difuzare și comunicare către public (performance public) pentru artiști și producători de fonograme, drepturi depline de comunicare către public pentru autori în locații precum barurile, restaurantele și magazinele și drepturi pentru creatorii de conținuturi originale²⁵ să își vândă din nou materialele.

Uniunea Europeană oferea deja protecția proprietății intelectuale în aceste domenii și considera că este la fel de important ca și Statele Unite să ofere termeni similari deținătorilor de drepturi din UE. Mai mult, Comitetul pentru Afaceri Legale din Parlamentul European și-a exprimat opinia cum că drepturile de proprietate intelectuală nu ar trebui acoperite de TTIP.

Invocând o rezoluție a Parlamentului European din 2011 privind dimensiunea culturală a relațiilor externe ale Uniunii Europene și având în vedere o strategie comună a Uniunii în acest domeniu, Comisia Europeană a încredințat un consorțiu de instituții culturale – condus de Institutul Goethe – să gestioneze pregătirile în perioada 2013-2014. Aceasta a implicat un proces de consultare cu o gamă largă de factori interesați, atât din Europa cât și din America, însuflând idei despre cum ar putea fi facilitată cooperarea culturală transatlantică.

Printre impedimentele invocate de către participanți se numărau procesul aplicării pentru viză în America, extrem de costisitor și de durată, lipsa informațiilor și a unui ghidaj pentru tinerii artiști despre cum pot opera în diferite medii culturale, aspectele legate de taxăție dar și strângerile de fonduri reduse pentru proiectele internaționale.

---

²⁵ European Commission, *Intellectual property – EU position paper*, 20 martie 2015, [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153331.7%20IPR%20EU%20position%20paper%2020%20March%202015.pdf], accesat 10 iulie 2020.

Statele Unite au reprezentat cea mai mare piață de export pentru produsele culturale europene și în anul 2015 au acoperit aproape 41% din totalul exporturilor, cu precădere în domeniul operelor de artă. Din 2008 și până în 2015, o creștere de aproape 14% a fost înregistrată când vine vorba de importuri. Statele Unite ocupau a doua poziție, surclasate de China.

În 2016, Comisia Europeană (reprezentată atunci de comisarul pentru educație și cultură, Tibor Navracsic și de către Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene, Federica Mogherini) a prezentat o comunicare intitulată *Către o Strategie a UE pentru relații culturale internaționale*, ce urmărea să înlăture concepțiile greșite despre UE și să atingă obiective precum transformarea Uniunii într-un actor global mai puternic, un partener internațional și un contributor mai puternic la creșterea sustenabilă, pace și înțelegere reciprocă.²⁶

Documentul prevedea o implicare sporită a Platformei de Diplomatie Culturală, consolidarea rolului delegațiilor și oficiilor UE de peste tot din lume, crearea unor case culturale europene (menite să dezvolte proiecte comune, să ofere burse, să dezvolte programe de schimb cultural și educațional), oferirea în continuare de sprijin pentru activități culturale și nu în ultimul rând întărirea relațiilor bilaterale cu parteneri strategici cum este SUA (vezi Fundația Culturală Euro-Americană).²⁷

Perspective de viitor

În mai 2018, Comisia Europeană a adoptat Noua Agendă Europeană pentru Cultură, consolidând relațiile externe ale Uniunii Europene. Aceasta a fost recunoscută drept un aspect central al

---

²⁶ European Commission, HR, Joint Communication, *Towards an EU strategy for international cultural relations*, Bruxelles, 8.6.2016, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029&from=EN>], accesat 10 iulie 2020.

²⁷ Ivana Katsarova, *loc. cit.*

răspunsului Comisiei la mandatul Consiliului European din decembrie 2017, facilitând următorii pași spre cooperarea europeană adaptată „provocărilor societale viitoare prin puterea transformatoare a culturii”²⁸, așa cum este menționat în cadrul documentului.

Noua Agendă Europeană a Culturii a impus, totodată, o nouă perspectivă, înglobând o abordare holistică menită să încurajeze conexiunile și colaborarea între diferitele sectoare culturale și cu alte politici relevante. Pentru a implementa cu succes agenda și acțiunile specifice, era necesară o cooperare îndeaproape între Parlamentul European, Consiliu și statele membre dar și factorii de interes din sectorul cultural. Colaborarea în domeniul politicilor a fost susținută în 2019 și 2020 prin programul Europa Creativă și alte programe ale Uniunii Europene destinate alocării de fonduri pentru proiecte culturale. Începând cu 2021, aceasta urma să fie sarcina programelor ulterioare în următorul Cadru Financiar Multianual.²⁹

Consiliul European a recunoscut relațiile culturale internaționale ca fiind una dintre prioritățile Planului său de acțiune în domeniul culturii pentru perioada 2019-2022.³⁰ Conform acestui plan, relațiile culturale internaționale ale Uniunii Europene trebuie să urmărească conștientizarea rolului semnificativ pe care cultura îl joacă în mediul socio-economic, abordând provocările globale pornind de la viziunea holistică a noii Agende Europene. Planul a conturat o abordare strategică, graduală în privința relațiilor culturale internaționale, urmată de acțiuni concrete.³¹

Ulterior, în 2019, Concluziile Consiliului privind o abordare strategică a Uniunii asupra relațiilor culturale internaționale au solicitat

---

²⁸ European Commission, *A New European Agenda for Culture*, loc. cit., p. 10.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Council conclusions on the Work Plan for Culture 2019-2022*, 2018, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221%2801%29>], accesat 11 iulie 2020.

³¹ *Ibidem*.

statelor membre, Comisiei și Serviciului European de Acțiune Externă să își îmbunătățească coordonarea și orientarea strategică astfel încât să promoveze mai eficient relațiile culturale internaționale.³²

În aprilie 2021, Uniunea Europeană a lansat Platforma Relațiilor Culturale pentru a își susține angajamentul în sfera relațiilor culturale internaționale. Proiectul a oferit o nouă abordare și o gamă nouă de activități, toate menite să creeze și să faciliteze schimburi culturale sustenabile, dialogul și creația comună a europenilor și a altor cetățeni străini.

Principalele obiective ale acestei platforme sunt: furnizarea de politici în domeniul relațiilor culturale internaționale, prin intermediul cercetării, oferirea de suport în organizarea întâlnirilor conferințelor, workshop-urilor și training-urilor; sprijinirea cooperării dintre sectoarele culturale și creative în vederea facilitării contactelor și relaționării dintre actorii culturali din diferite state UE și state terțe, incluzând instituțiile culturale, fundațiile private, societatea civilă și alte organizații; consolidarea comunităților și a rețelelor de practicieni în domeniul cultural, în vederea dezvoltării unor programe de formare pentru manageri culturali în poziții de conducere, în interiorul și în afara Europei.³³

În ceea ce privește comerțul internațional cu bunuri culturale, importurile extra-UE au crescut mult mai rapid decât exporturile, în perioada 2013-2018. Statele Unite au fost al patrulea cel mai mare partener de import pentru bunurile europene, după China, Elveția și Marea Britanie și al treilea partener de export după Elveția și Marea Britanie.

---

³² Cultural Relations Platform, [<https://www.cultureinexternalrelations.eu/about-us-2-2/>], accesat 11 iulie 2020.

³³ *Ibidem*.

Concluzii

Acest studiu a prezentat abordările particulare ale Uniunii Europene și Statelor Unite și strategiile acestora în privința bunurilor și serviciilor culturale precum și angajamentele comune în difuzarea transfrontalieră a potențialului artistic și cultural al celeilalte părți pentru a susține o comunitate transatlantică de valori culturale care să poată consolida mai departe legăturile în cadrul relației de ansamblu UE-SUA (de exemplu, practica diplomației culturale). Am comparat politicile europene și americane și am ajuns la concluzia că în Uniunea Europeană cultura este mai puternic încurajată printr-o serie de instituții special destinate manifestărilor culturale. Pe de altă parte, în Statele Unite nu există o autoritate centrală încredințată în această direcție iar accentul este pus mai degrabă pe potențialul comercial al actului cultural.

Cu toate acestea, comerțul transatlantic cu bunuri culturale a atins valori semnificative în ultima perioadă iar industriile creative și culturale în Europa și America de Nord ocupă a doua și respectiv a treia poziție la nivel global, după țările din regiunea Asia Pacific.

În concluzie, deși nu este principalul stimulent în cadrul relației UE-SUA, domeniul cultural și practica instituționalizată a diplomației culturale bilaterale împreună cu schimburile educaționale și științifice reprezintă un sector important, în cadrul căruia contactele transatlantice sporite pot contribui la facilitarea cooperării într-un sens mult mai larg, prin difuzarea valorilor și ideilor europene, americane și occidentale de o parte și de alta a Atlanticului.

Comerțul transatlantic pe piața bunurilor culturale ar trebui să fie stimulat mai mult. Desigur, echilibrul s-ar putea realiza printr-o negociere rezonabilă între cele două părți conturând cadrul practic de manifestare pentru antreprenorii din domeniul artistic și cultural, conservând în același timp principiul european al protejării și susținerii financiare a inițiativelor și rețelelor culturale și creative.

Considerăm că pandemia și consecințele acesteia trebuie să reprezinte un îndemn de a investi și a susține mai mult domeniul cultural astfel încât să se păstreze identitatea, diversitatea și tradiția popoarelor din Europa și America.

Bibliografie

- Androulla Vassiliou, *Speech: Cultural diversity and the Transatlantic Trade and Investment Partnership*, 17 mai 2013, [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_13_429], accesat 10 iulie 2020.
- Arts Council England, *The arts and culture contents sector and exit from the European Union*, [https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Arts_culture_Sector_exit_from_EU_NOV_16.pdf], accesat 20 septembrie 2020.
- Atlantic Council, *Getting to Know Europe*, [<https://www.atlanticcouncil.org/uncategorized/about-getting-to-know-europe/>], accesat 13 iulie 2020.
- CONSOLIDATED VERSION OF TFUE, Articles 2(5) and 6(c), [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>], accesat 15 septembrie 2020.
- Council conclusions on the Work Plan for Culture 2019-2022, 2018, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221%2801%29>], accesat 11 iulie 2020.
- Cultural Relations Platform, [<https://www.cultureinexternalrelations.eu/about-us-2-2/>], accesat 11 iulie 2020.
- Delegation of the European Union to the United States, *About*, [https://eeas.europa.eu/delegations/united-states-america/27290/about_en], accesat 11 iulie 2020.
- EEAS, *The EU, a product itself of a mosaic of diversity shaped throughout centuries, is deeply engaged in the preservation of the diversity of cultural expressions and traditions*, 21 mai 2020, [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/79514/world-day-cultural-diversity-dialogue-and-development-fostering-dialogue-and-respect-between_en], accesat 13 iulie 2020.
- EUNIC, *Make cultural relations count*, [<https://www.eunicglobal.eu/news/eunic-statement/>], accesat 12 iulie 2020.
- EUNIC, *Network worldwide*, [<https://www.eunicglobal.eu/map>], accesat 10 iulie 2020.
- European Commission, *A New European Agenda for Culture*, August 22, 2018, [https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/commission_communication_a_new_european_agenda_for_culture_2018.pdf], accesat 11 iulie 2020.

- European Commission, HR, Joint Communication, *Towards an EU strategy for international cultural relations*, Bruxelles, 8.6.2016, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029&from=EN>], accesat 10 iulie 2020.
- European Commission, *Intellectual property-EU position paper*, 20 martie 2015, [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153331.7%20IPR%20EU%20position%20paper%2020%20March%202015.pdf], accesat 10 iulie 2020.
- European Union Delegation to the US, *European Month of Culture*, [http://events.euintheus.org/landing_page/eumoc/], accesat 12 iulie 2020.
- European Union Delegation to the USA, *EU Open House Online = Stronger Together & HomeWithEU*, [https://events.euintheus.org/landing_page/euopenhouse/], accesat 12 iulie 2020.
- European Union Delegation to the USA, *Kids Euro Festival 2019*, [<http://events.euintheus.org/kids-eu-festival/>], accesat 12 iulie 2020.
- EU-US SUMMIT, [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_95_356], accesat 12 iulie 2020.
- EY, *Cultural times – The first global map of cultural and creative industries*, decembrie 2015, [https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural_times._the_first_global_map_of_cultural_and_creative_industries.pdf#page=8], accesat 14 iulie 2020.
- Ivana Katsarova, *Perspectives on transatlantic cooperation, Culture in EU-US relations*, iulie 2017, [[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608638/EPRS_BRI\(2017\)608638_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608638/EPRS_BRI(2017)608638_EN.pdf)], accesat 9 iulie, 2020.
- The European-American Cultural Foundation, *Our Mission*, [http://e-acf.org/our_mission/], accesat 11 iulie 2020.
- THE NEW TRANSATLANTIC AGENDA, [https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124321/new_transatlantic_agenda_en.pdf], accesat 13 iulie 2020.
- Transatlantic Declaration on EC-US Relations, 1990, [https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124320/trans_declaration_90_en.pdf], accesat 11 iulie 2020.

Noi direcții de acțiune în domeniul diplomației culturale – importanța actorilor non-statali

---

DR. ANDREEA-DALINA PETRAȘCA

Școala Doctorală Paradigma Europeană

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

In a context where the power of technologies and communications became increasingly high and the access to information was open to almost any individual, the role of non-state actors in foreign policy and diplomacy has become inherent and we are now facing a diffusion of power. That is why the field of cultural diplomacy is a very relevant example of what it means to interact, know each other and recognize the interests of your state partners or non-state partners on the international scene in order to promote and achieve your own foreign affairs objectives.

Cuvinte cheie: diplomație culturală, actori non-statali, organizații neguvernamentale, parteneriat și colaborare.

Introducere

Articolul de față își propune să aducă în atenție câteva aspecte teoretice privind creșterea importanței actorilor non-statali în cadrul diplomației culturale, ca parte a noilor direcții de acțiune în acest domeniu. Diplomația este unul dintre instrumentele de realizare și desfășurare a relațiilor internaționale ce va juca mereu un rol decisiv, după cum afirma și marele istoric francez, René de Maulde-La-Clavière:

„La diplomatie est vieille comme le monde et ne périra qu’avec lui”¹ „Diplomația e veche, de când lumea, și nu va pieri decât odată cu ea”. Modalitatea de a practica diplomația, însă, a evoluat de-a lungul timpului, accentuându-se și dezvoltându-se foarte mult caracterul multilateral al acesteia. Încă de la începutul secolului XX a erupt aspirația către transparență, dezbatere, cunoaștere și cultură democratică la nivel de elite politice. Drumul a fost unul anevoios, presărat de conflicte, regimuri totalitar-extremiste, dar mersul înainte al istoriei nu poate fi ignorat. „Cele 14 Puncte” ale președintelui Woodrow Wilson² și-au păstrat actualitatea peste timp și, treptat, s-au impus ca principii, iar forța principiilor este, prin simbolistică, uneori la fel de puternică precum legiferarea. Cităm aici intrarea în arena relațiilor internaționale a diplomației publice, sub forma unuia dintre Punctele sus-menționate: „Nu vor mai fi înțelegeri particulare și secrete de niciun tip între națiuni, diplomația va lucra mereu în mod deschis și va fi la cunoștința tuturor”³.

În acest context, îndreptându-ne atenția asupra dimensiunii culturale a diplomației, vom încerca să evidențiem evoluția acesteia, de la un concept asociat aproape în exclusivitate politicilor publice guvernamentale și până la redefinirea sa astfel încât să includă un număr mai extins de noi actori și strategii, într-un mediu global de o complexitate deosebită. Pe parcursul procesului de cercetare în direcția redactării tezei de doctorat privind parteneriatele dintre stat și ONG-uri în domeniul diplomației culturale, desfășurat în perioada 2018-2021, am apreciat relevant a prezenta cadrul ce a condus la dezvoltarea tot mai

---

¹ René de Maulde-La-Clavière, *La diplomatie au temps de Machiavel*, vol. I, Geneva: Slatkine Reprints, 1970 (1892 – 1893), p. 1, *apud* Jesús Baigorri-Jalón, „Deux siècles d’interprétation diplomatique: de la diplomatie formelle a la diplomatie de terrain”, UN; <https://www.un.org/fr/chronicle/article/deux-siecles-dinterpretation-diplomatique-de-la-diplomatie-formelle-la-diplomatie-de-terrain>, accesat la data de 15.07.2022.

² Este vorba despre tratativele Congresului de la Paris, începute în 1918, menite a pune capăt Primului Război Mondial.

³ <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=62&page=transcript>, accesat la data de 15.07.2021.

accentuată a respectivelor parteneriate, iar câteva aspecte ale acestui cadru vom încerca să le relatăm și în lucrarea de față, implicând, bineînțeles, rolul și principalul aport adus de organizațiile neguvernamentale domeniului diplomației culturale.

Fiind inițial considerată o activitate guvernamentală, în prezent este irelevantă susținerea ideii conform căreia diplomația culturală se elaborează în mod exclusiv de către guverne. Da, aceasta reprezintă, în continuare, o componentă importantă a politicilor externe și a ministerelor de externe, însă nu trebuie ignorat rolul ONG-urilor, al companiilor transnaționale, grupurilor religioase, *think tank*-urilor, mișcărilor sociale, experților universitari sau chiar al anumitor indivizi influenți, aceștia fiind foarte prezenți și activi pe scena internațională, pledând pentru multe dintre problemele globale ale societăților civile⁴. Putem vorbi chiar și despre un concept al rețelelor societale, în sensul necesității activării unui „set heterogen de organizații funcționale interconectate” sau, altfel spus, cultura în relațiile internaționale trebuie să se bazeze pe un cadru instituțional solid, să mobilizeze și să coordoneze un număr mare de instituții publice și private și de actori societali, care să intervină în practicile culturale la diferite nivele, în interiorul dar și în afara granițelor statelor⁵. Trebuie menționat și rolul din ce în ce mai important atribuit orașelor în tot ceea ce înseamnă proiectele de diplomație culturală, iar un astfel de exemplu relevant este cel al capitalelor culturale europene, un proiect care contribuie foarte mult inclusiv la dezvoltarea și atragerea de investiții în orașele respective.

---

⁴ Lucian Jora, „New Practices and Trends in Cultural Diplomacy”, *culturaldiplomacy.org*, p. 44; http://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/articles/cultural_diplomacy/New_Practices_And_Trends_In_Cultural_Diplomacy_-_Lucian_Jora.pdf, accesat la data de 13.07.2022.

⁵ Caterina Carta, „Introduction”, în Caterina Carta și Richard Higgott (eds.), *Cultural Diplomacy in Europe. Between the Domestic and the International*, Palgrave Macmillan, 2020, p. 5.

Emergența actorilor non-statali în diplomația culturală – definire și contextualizare

Creșterea rolului actorilor non-statali pe scena internațională și, implicit, în politica externă, reprezintă o realitate. În contextul discuțiilor despre fenomene precum cel al globalizării sau al guvernantei multi-nivel, este imposibil de ignorat importanța pe care acest tip de actori au dobândit-o în ultimele decenii, iar acest lucru trebuie luat în considerare chiar și în cadrul clasicelor teorii ale relațiilor internaționale sau în cadrul analizelor de politică externă unde, după cum o dovedește literatura de specialitate, tendința de concentrare asupra statelor naționale rămâne în continuare la un nivel foarte ridicat. Realistii consideră, astfel, că statele naționale sunt singurele care pot face diferența în cadrul sistemului internațional, adepții liberalismului păstrează statele în centrul sistemului internațional însă, în același timp, consideră că anumiți indivizi sau actori non-statali pot influența în mod critic comportamentul actorilor statali, în timp ce perspectiva constructivistă subliniază faptul că actorii non-statali joacă un rol important în schimbarea discursurilor la nivelul sistemului internațional, influențând o oarecare reconstrucție a ideilor, normelor, convingerilor și intereselor statelor vis-à-vis de ceea ce îi înconjoară⁶.

Concepte precum guvernanta transnațională, care implică prezența unor actori privați și transnaționali, demonstrează faptul că aceștia, fie sub forma unor organizații neguvernamentale sau companii de afaceri, fie sub cea a unor experți științifici, individuali, au capacitatea, prin propriile lor agende, să exercite o influență majoră, formală sau informală, asupra politicilor externe ale celor mai mari și influente state pe scena internațională⁷. De altfel, într-o eră a liberalismului democratic,

---

⁶ Kadir Jun Ayhan, „The Boundaries of Public Diplomacy and Non-State Actors: A Taxonomy of Perspectives”, în *International Studies Perspectives*, vol. 20, nr. 1, februarie 2019, pp. 65-66.

⁷ Frank A. Stengel și Rainer Baumann, „Non-State Actors and Foreign Policy”, în *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford University Press USA, 2016, pp. 5-6.

a globalizării, tehnologizării și accesului aproape nelimitat la informație, este dificil, dacă nu imposibil, ca statele naționale să facă față singure riscurilor și amenințărilor pe care le întâmpină, cu atât mai mult cu cât marile probleme globale implică și afectează, în egală măsură, și actorii non-statali. Spre exemplu, problemele legate de schimbările climatice, discriminare sau rasism, ori cele ce privesc lupta împotriva terorismului, necesită o cooperare cât mai strânsă atât la nivel internațional, cât și la nivel transnațional.

În cadrul proliferării din ce în ce mai accentuate a actorilor non-statali în politicile globale, aceștia pot fi adevărați aliați ai statelor naționale atunci când se identifică anumite obiective comune în ambele părți sau, dimpotrivă, stabilirea unor obiective independente și diverse poate să îi plaseze pe aceștia într-o concurență asiduă pe scena internațională, indiferent de domeniul vizat. Acest fapt conduce, inevitabil, la o adaptare a politicilor externe ale statelor și la transformarea celor mai importante instrumente de elaborare și execuție a politicii externe, cum este cel al diplomației. Se discută, astfel, chiar și despre o „diplomație de rețea” (*network diplomacy*), ce are la bază „capacitatea de maximizare a conexiunilor cele mai utile dintre guverne, corporații, organizații neguvernamentale și indivizi, dar și cunoștințele și abilitățile de a exploata puterea deținută în vederea atingerii unui scop comun”⁸. Vom vedea, în continuare, că această transformare și redimensionare a diplomației, impulsionată de apariția și extinderea noilor actori non-statali, se aplică, cu atât mai mult, și în privința dimensiunii culturale a acesteia, existând chiar o anumită abordare în literatura de specialitate, ce susține sau descrie „dezvoltarea relațiilor culturale în mod natural și organic, independent de orice intervenție guvernamentală”⁹.

---

⁸ Kristin M. Lord, „Engaging the Private Sector for the Public Good: The Power of Network Diplomacy”, Center for New American Security, ianuarie 2010, pp. 1-2; https://s3.us-east-1.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/QDDR_Lord_Jan2010_code213_policybrf_0.pdf?mtime=20160906082500&focal=none, accesat la data de 15.07.2022.

⁹ Richard Arndt, *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth century*, Washington DC: Potomac Books, Inc., 2005, p. 43.

Diplomația culturală poate fi un exemplu relevant pentru ceea ce înseamnă interacțiunea, cunoașterea reciprocă și recunoașterea intereselor partenerilor statali sau non-statali de pe scena internațională, în vederea promovării și atingerii propriilor obiective de politici, iar această afirmație este cu atât mai întemeiată cu cât influența culturală a reprezentat o modalitate de apropiere, dar și de exercitare a puterii, încă din cele mai vechi timpuri. În fapt, „diplomația de rețea”, pe care o menționam anterior, poate fi un concept asociat celui de diplomație culturală, aceasta presupunând, printre altele, extinderea schimburilor educaționale și profesionale, dezvoltarea programelor de „înfrățire” a orașelor din diferite state, producția comună a unor produse media, dezvoltarea în comun a unor activități culturale, proiecte comune de cercetare științifică, dezvoltarea în comun a unor *site-uri* de rețele sociale, campanii comune de strângere de fonduri pentru cauze umanitare ș.a.m.d.¹⁰. Cu toate acestea, pentru ca respectivele colaborări să fie eficiente, este nevoie ca accentul să se pună și pe valoarea rețelei create; este nevoie ca ele să identifice actorii cei mai relevanți pentru diverse secțiuni sau straturi ale societății, astfel încât mesajele transmise să ajungă și să fie percepute de către public în baza unui sentiment de încredere reciprocă, iar aici intervine importanța deosebită a actorilor non-statali, mai ales a celor specializați în domeniile asociate diplomației culturale.

Dacă în trecut diplomația culturală era percepută ca parte a diplomației publice, iar politicile publice constituiau premisa pentru a crea cadrul necesar schimburilor culturale dintre state, în prezent contextul este unul diferit, schimburile culturale dintre state sau națiuni fiind cele care pot crea, de cele mai multe ori, condițiile optime pentru elaborarea anumitor politici publice¹¹. Prin urmare, este de necontestat creșterea importanței și dezvoltarea conceptului de diplomație culturală

---

¹⁰ Lord, *op. cit.*, p. 4;

¹¹ Jora, *op. cit.* p. 45.

pe scena internațională, iar primul impuls în această direcție a fost dat, după cum am menționat, de apariția noilor actori, cei non-statali.

Perceput adesea ca „un termen-umbrelă, ce acoperă un mix de actori privați, internaționali și transnaționali”¹², conceptul generic de actori non-statali cuprinde, de fapt, acei actori relevanți pentru relațiile internaționale, pe care cercetătorul Bob Reinalda, spre exemplu, îi împarte în trei categorii principale: organizații neguvernamentale, corporații și organizații interguvernamentale¹³. Dacă am rezuma, însă, termenul la rolul acestor actori în domeniul diplomației publice sau culturale, definiția de mai sus poate suporta o oarecare „relaxare”, astfel încât să includă și indivizi sau diverse entități neguvernamentale, formale sau informale (universități, comunități informale ș.a.m.d.), care activează la nivel internațional și care, prin *outcome*-urile pe care le creează în mod voluntar sau involuntar, sunt relevante, nu neapărat pentru relațiile internaționale în ansamblul lor, ci mai degrabă pentru această ramură a diplomației¹⁴.

Guy Carron de la Carrière distinge, la rândul său, patru mari paliere sau patru mari actori ce au un rol din ce în ce mai important în ecuația relațiilor internaționale contemporane, și anume: „opinia publică, organizațiile neguvernamentale, mediul antreprenorial și filantropii”¹⁵. Toți aceștia au astăzi un atu, și un aliat totodată, fundamental, și anume mijloacele de comunicare ce depășesc granițele statale și au capacitatea de a crea evenimente sau acțiuni ce bulversează cadrul normal de tipul *sit-in*.

---

¹² Stengel și Baumann, *op. cit.*, p. 4.

¹³ Geun Lee și Kadir Ayhan, „Why Do We Need Non-state Actors in Public Diplomacy?: Theoretical Discussion of Relational, Networked and Collaborative Public Diplomacy”, în *Journal of International and Area Studies*, vol. 22, nr. 1, 2015, p. 58.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Guy Carron de la Carrière, „Les acteurs privés dans la diplomatie”, în *Les cahiers Irice*, 2009/1, nr. 3, p. 42; <https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-irice-2009-1-page-41.htm>, accesat la data de 15.07.2022.

Dacă ar fi să discutăm despre fiecare, organizațiile neguvernamentale sunt, spre exemplu, o latură a aceleiași paradigme de schimbare, de intruziune într-un domeniu până de curând selectiv și destul de opac, al relațiilor internaționale contemporane. ONG înseamnă acțiuni la fața locului, implicare în teme acute ale lumii de astăzi, înseamnă „ecologie și gestionarea echilibrată a resurselor naturale”¹⁶, dar și implicare cu efect hotărâtor în soluționarea unor conflicte îndelungate. Poate cele mai vizibile sunt acțiunile ONG-urilor ce aduc cu ele însele un plus de solidaritate umană. Astfel, se vorbește în mod inspirat de multinaționale ale inimii¹⁷, precum „Médecins sans Frontières” sau „Save the Children” în misiuni umanitare și intervenții de caritate¹⁸, sau de multinaționale ale eticii¹⁹, precum „Amnesty International” sau „Transparency International”. Acestea au „suplețe, expertiză, negociere, spirit antreprenorial, cunoașterea practicilor locale, *savoir-faire* în mobilizarea opiniei publice, știința colectării de mijloace financiare, rețele media”²⁰, reprezentând poate un summum în ceea ce înseamnă actorul privat, non-statal.

Un cu totul alt profil este cel al filantropilor. Aceștia se disting prin „intervenții punctuale și țintite cu grijă”²¹ dar, în astfel de cazuri, faptul că aceștia nu sunt foarte vocali nu determină o scădere a meritelor, ci dimpotrivă. De exemplu, „Fundația Gates”, prin donațiile realizate, se apropie, în termeni financiari, de bugetul Organizației Mondiale a Sănătății²²: „În perioada 1994-2006, pentru sănătatea globală, Fundația Gates a oferit 8 miliarde USD”²³. În aceiași parametri, Warren Buffet a cheltuit 43 miliarde USD pe diverse opere filantropice²⁴, iar în termeni de

---

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 55.

¹⁸ *Ibidem*, p. 50.

¹⁹ *Ibidem*, p. 55.

²⁰ *Ibidem*, p. 56.

²¹ *Ibidem*, pp. 43-44.

²² Manuel Lafont Rapnouil, „Carnet de chèques et carnet d’adresses: l’essor d’une philanthropie globale?”, în *Les Carnets du CAP*, nr. 8, 2008, pp. 177-192, *apud Ibidem*, p. 44.

²³ *Ibidem*, p. 55.

²⁴ *Ibidem*.

educație democratică, de investiție în școlarizare, ideea exprimată nu ar putea fi completă fără „Fundatia pentru o Societate Deschisă” (așa-numita „ucenicie democratică”)²⁵.

Mediul antreprenorial este o apariție ceva mai recentă, dar nu mai puțin dinamică. Rolul acestuia este deseori, în termenii decizionali ai politicilor economice, unul decisiv. În plus, lumea de astăzi înseamnă codecizie, nu numai la nivelul instituțiilor europene, ci și la cel al fiecărui normativ ce are efect asupra vieții cetății. Mediul antreprenorial înseamnă prezență națională și transnațională, putere a opiniei și a propriilor argumente, echitate socială și în redistribuirea profitului la nivel de comunitate și stat, securitate în domeniul sanitar. Probabil sunt lesne de dedus avantajele pe care o țară le are la momentul la care pe teritoriul acesteia își desfășoară activitatea o companie producătoare de tip Pfizer-Biontech sau Moderna, iar glasul la nivel de CEO al acestora cu siguranță are greutatea sa în rândul mediului politic respectiv.

Alături de toate acestea se regăsesc și opinii ale unor entități private, inclusiv în ceea ce înseamnă politica externă. Se poate discuta mult despre ponderea și influența așa-numitelor *think tank-uri* precum „Council on Foreign Relations”, „Center for Strategic and International Studies”, „Center for European Policy Analyses”²⁶, sau chiar „Centrul pentru Prevenirea și Analiza Conflictelor”.

Joseph Nye Jr. abordează, într-una dintre lucrările sale, subiectul eficienței și credibilității actorilor non-statali. Acesta subliniază faptul că publicul, sau societatea civilă postmodernă, manifestă un oarecare scepticism în privința autorității și a manifestării puterii de către aceasta, astfel încât guvernele sunt, deseori, discreditate. Tocmai de aceea este necesară o colaborare intensă a guvernelor cu anumite organizații neguvernamentale, care beneficiază de o încredere sporită în rândul opiniei publice și care pot reprezenta și un foarte bun canal de

---

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Carron de la Carrière, *op. cit.*, p. 47.

comunicare ²⁷. Un astfel de exemplu, menționat de către autor, îl reprezintă fundațiile americane Ford, Open Society Foundations, Carnegie Endowment, sau alte numeroase ONG-uri, care au avut un rol foarte important în consolidarea democrațiilor din Estul Europei după încheierea Războiului Rece²⁸. Ca regulă generală, ONG-urile „trebuie să fie fondate de indivizi privați; să fie independente de statele guvernamentale; să fie orientate spre respectarea statului de drept; să urmărească scopuri și interese mai degrabă publice decât private; să demonstreze un caracter transnațional al activităților pe care le desfășoară; și să dețină cel puțin o minimă structură organizațională”²⁹.

Concretizarea rolului și a importanței actorilor non-statali în diplomația culturală

Există deja, ca practică, în multe dintre state, colaborarea cu organizațiile neguvernamentale sau alți actori non-statali în vederea promovării unui obiectiv de politică externă prin intermediul instrumentelor culturale. Pentru a oferi un scurt exemplu, în cartea sa „Culture and the Nation-State. Towards a Policy of Cultural Diplomacy”, autorul marocan Rachid Enaim sugerează o astfel de soluție în direcția schimbării percepției internaționale, sau mai exact a unor anumite state din America Latină și Africa, în privința problemei Saharei Occidentale și a ocupării acesteia de către Maroc. Acesta consideră că Marocul trebuie să își construiască o „platformă”, care să cuprindă atât ambasade, cât și ONG-uri, iar prin intermediul acestei platforme să promoveze ideea conform căreia acesta nu a colonizat un teritoriu ce nu îi aparține, după

---

²⁷ Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power – The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004, p. 113.

²⁸ *Ibidem*, pp. 113-114.

²⁹ Robert K. Christensen, „International Nongovernmental Organizations: Globalization, Policy Learning, and the Nation-State”, în *International Journal of Public Administration*, 29, 2006, Routledge, Taylor and Francis Group, p. 285.

cum s-a perceput adesea pe scena internațională, ci dimpotrivă, similaritățile culturale dintre acestea dovedesc o istorie și o identitate comună, care ar putea chiar „convinge” populația indigenă de apartenența la un teritoriu comun³⁰. Bineînțeles, speța din exemplul oferit nu face, în sine, obiectul lucrării de față, evitându-se pronunțarea unei opinii vis-à-vis de acest „conflict uitat al Africii”, cum mai este el numit, însă abordarea propusă de către autorul citat în rândurile de mai sus reprezintă un exemplu relevant despre cum poate fi utilizată diplomația culturală și colaborarea dintre stat și actorii non-statali în scopul promovării unor obiective de politică externă.

Capcana existentă în cadrul discuției despre creșterea rolului actorilor non-statali pe scena internațională este aceea a exacerbarii influenței pe care aceștia o au și a discreditării sau delegitimării statelor. Este foarte important de subliniat faptul că acest caracter multidimensional pe care conceptul de putere l-a dobândit în ultimele decenii trebuie să aibă la bază principii de cooperare, colaborare și împărtășire, mai degrabă decât concurență sau chiar substituie. Actorii non-statali nu au luat și este foarte puțin probabil că vor lua locul statelor în sistemul internațional! Mai mult decât atât, creșterea importanței actorilor non-statali nu se bazează pe ineficiența sau incapacitatea de acțiune a statelor. Însă complexitatea problemelor și a riscurilor pe care trebuie să le înfrunte comunitatea internațională în prezent necesită soluții la fel de complexe și rețele de colaborare cât mai extinse, mai ales în domenii-cheie, relevante pe termen lung, cum este cel cultural. Am putea afirma chiar și faptul că, prin activitatea lor și capacitatea de influență, unii actori non-statali, în speță marile ONG-uri, mobilizează și întăresc prezența statelor pe scena internațională, determinându-le să acționeze în privința marilor probleme globale, cum sunt cele legate de

---

³⁰ Rachid Enaim, *Culture and the Nation-State. Towards a Policy of Cultural Diplomacy*, Kenitra, Maroc: Lambert Academic Publishing, 2019, p. 61.

mediu, de războaiele civile ce marchează populațiile din țările în curs de dezvoltare ș.a.m.d.³¹.

Este absolut întemeiată afirmația conform căreia în centrul relațiilor internaționale rămâne, în continuare, conceptul de putere, iar actualul context internațional reconfirmă, poate mai mult ca oricând în ultimele decenii, această realitate. Ceea ce trebuie subliniat, însă, este faptul că acest concept a dezvoltat de-a lungul timpului mai multe dimensiuni. Afirmațiile lui Foucault sunt acum mai actuale ca niciodată, în sensul în care „cunoașterea este o sursă a puterii, iar puterea este întotdeauna o funcție a cunoașterii”³²; cunoașterea fiind, astfel, definită și în sensul descoperirii și acceptării diferențelor culturale dintre națiuni și indivizi.

Într-una dintre încercările de a conceptualiza termenul de diplomatie publică, proces care, în opinia mea, se poate restrânge și la una dintre părțile componente, cea a diplomatiei culturale, în literatura de specialitate au fost identificate trei dimensiuni temporale în raport cu care se poate manifesta acest tip de diplomatie: dimensiunea reactivă, care se referă strict la managementul „noutăților” sau al știrilor, dimensiunea proactivă, care se referă la dezvoltarea unei strategii de comunicare, și dimensiunea ce implică construcția unor legături de durată cu actorii-cheie relevanți. Această ultimă dimensiune este și cea care necesită o perioadă îndelungată de timp, astfel încât legăturile stabilite să se poată baza pe un nivel ridicat de încredere și să se poată desfășura într-un mediu stabil și neutru³³. În acest cadru intervine necesitatea colaborării cu actorii non-statali. În primul rând, ei pot asigura condițiile consolidării unor relații culturale de lungă durată, fiind mai puțin expuși scepticismului la care sunt expuse guvernele. De asemenea, activitatea actorilor non-statali se desfășoară mult mai

---

³¹ Samy Cohen, „The state and the challenge of 'new actors'”, pp. 5-6; <https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/0204-Cohen-GB-2.pdf>, accesat la data de 15.07.2022.

³² Enaim, *op. cit.*, p. 37.

³³ Lee și Ayhan, *op. cit.*, p. 61.

aproape de indivizi, la nivel local și în baza unor relații interpersonale puternice, stabilite între participanți cu statut egal, ceea ce pentru guverne este dificil de realizat și de consolidat, chiar și din punct de vedere al resurselor financiare și umane implicate³⁴.

În al doilea rând, colaborarea dintre actorii statali și cei non-statali este utilă pentru a se evita confundarea acțiunilor guvernamentale de diplomație culturală cu propaganda și cu urmărirea exclusivă a interesului național. În acest sens, împărtășirea obiectivelor de diplomație culturală cu cei care acționează dincolo de interesele naționale și aderarea la un set de valori universale reprezintă o modalitate utilă de a dezvolta o strategie funcțională și sustenabilă în acest domeniu³⁵. Odată cu creșterea importanței actorilor non-statali pe scena internațională și cu implicarea tot mai mare a acestora în desfășurarea relațiilor internaționale, perspectivele asupra definirii diplomației culturale s-au modificat la rândul lor, după cum am specificat și în părțile anterioare ale lucrării de față. Astfel, dacă în mod clasic diplomația culturală era definită mai mult ca un proces desfășurat de către diplomații clasici, în numele propriilor guverne, prin folosirea instrumentelor culturale în direcția înlăturării intereselor naționale, implicarea actorilor non-statali în domeniu a condus la dezvoltarea unei a doua perspective asupra acestui acestuia. Diplomația culturală se transformă mai mult într-un domeniu distinct de politici, ce promovează calitatea vieții, arta, consolidarea capacităților comune, creșterea economică și coeziunea socială, implicând înșiși cetățenii și societatea civilă atât în calitatea lor de producători, cât și de consumatori de activități culturale; toate acestea reprezentând, de fapt, calea spre construcția și consolidarea unor relații mai bune și mai apropiate între state și popoare³⁶.

---

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 63

³⁶ Yudhishtir Raj Isar și Anna Triandafyllidou, „Introduction to this Special Issue Cultural Diplomacy: What Role for Cities and Civil Society Actors?”, în *International Journal of Politics, Culture and Society*, 7 octombrie 2020; <https://link.springer.com/article/10.1007/s10767-020-09385-1>, accesat la data de 16.07.2022.

În al treilea rând, activitatea actorilor non-statali, în general, este caracterizată de un grad mult mai ridicat de flexibilitate decât cea a instituțiilor guvernamentale. În acest fel, colaborarea cu aceștia poate depăși mult mai ușor anumite limite birocratice, care de foarte multe ori întârzie atingerea unui obiectiv pe termen scurt. Astfel, acest tip de colaborare se poate desfășura, în limitele legale, chiar și în afara unui cadru formal sau contractual, fapt care conferă un caracter mai personal proiectelor și care contribuie la consolidarea unor relații sustenabile de încredere reciprocă între participanți ³⁷. De altfel, flexibilitatea și caracterul mai puțin formal al acțiunilor actorilor non-statali în domeniu se reflectă chiar și în obiectivele urmărite de către aceștia în momentul angajării în colaborări și activități internaționale. Ceea ce se urmărește adesea este schimbul de expertiză și învățarea reciprocă, punerea în comun a resurselor, cofinanțările, asistență tehnică, reflectarea, dezbateră, cercetarea și experimentarea în comun, cooperarea în cadrul proceselor de creație și crearea de noi produse artistice ș.a.m.d.³⁸.

Odată cu dezvoltarea noilor tehnologii și a spațiilor virtuale de comunicare și socializare (fenomenul *social media*), vizibilitatea actorilor non-statali a crescut considerabil. Pe lângă faptul că Internetul a reprezentat o oportunitate extraordinară pentru „periferie” în a-și expune și promova propriile practici și ritualuri culturale³⁹, acesta a asigurat un acces extins și mult mai simplu la informație, pentru toate categoriile de persoane. Astfel, se dovedește în totalitate întemeiată afirmația academicianului american Cynthia Schneider, conform căreia „noul mod de a practica diplomația culturală este prin valorificarea vocilor locale”⁴⁰.

---

³⁷ Lee și Ayhan, *op. cit.*, p. 67.

³⁸ Isar și Triandafyllidou, *op. cit.*, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10767-020-09385-1>, accesat la data de 16.07.2022.

³⁹ Enaim, *op. cit.*, p. 24.

⁴⁰ Matea Senkic, „Cultural Diplomacy from the Bottom-Up”, Institute for Development and International Relations, Zagreb, 2017, p. 10.

Într-adevăr, promovarea și valorificarea „vocilor locale” reprezintă unul dintre mijloacele de realizare a diplomației culturale cele mai utile și aduse, din ce în ce mai mult, în prim-planul actualelor strategii dezvoltate în acest sens, mai ales la nivel european. Practic, am putea spune că vorbim despre un anume tip de diplomație culturală: diplomația culturală „de jos în sus”. Bineînțeles, rolul pe care actorii non-statali și în special ONG-urile de specialitate îl au în cadrul acestui tip de diplomație culturală este unul foarte prezent și în strânsă colaborare cu alți actori statali, cum ar fi autoritățile locale. Aceste colaborări sunt foarte importante, fapt tot mai vizibil, în special odată cu emergența unui nou tip de actor cu rol internațional din ce în ce mai semnificativ, și anume orașele. Luând exemplul proiectului european ce vizează capitalele culturale, acesta demonstrează apariția unor noi tipare în privința exprimării comportamentelor culturale. Foarte multe orașe își „crează” propriile comunități, ținând la apartenența la o rețea globală, luând naștere, astfel, niște forme, stiluri sau modele hibrid, care aduc împreună elemente atât globale, cât și locale⁴¹. Astfel de proiecte, prin nivelul la care se desfășoară, nivel în imediata apropiere a cetățeanului, au avantajul de a se materializa în acțiuni inovative și care răspund în mare măsură necesităților și cererilor concrete. Un alt astfel de exemplu îl reprezintă și proiectele de înfrățire între orașe sau localități din state diverse.

Despre diplomația „de jos în sus” și despre trecerea de la simpla informare la implicarea publicului căruia i se adresează o acțiune de diplomație culturală sau, așa putea spune, despre informare prin implicarea respectivei audiențe, vorbește și Matea Senkic în lucrarea sa intitulată „Cultural diplomacy from the bottom-up”. Un exemplu redat în lucrarea citată atrage atenția în mod deosebit, ca model de proiect local ce a urmărit și dobândit, în mare măsură, un impact global, încadrându-se astfel într-o acțiune de diplomație culturală. Este vorba

---

⁴¹ Isar și Triandafyllidou, *op. cit.*, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10767-020-09385-1>, accesat la data de 16.07.2022.

despre proiectul *Conflict Kitchen*, un restaurant din Pittsburgh, SUA, specializat în bucătăria internațională, mai exact în cultura culinară a statelor aflate în conflict cu SUA⁴². Conceptul restaurantului s-a bazat, în principal, pe folosirea culturii culinare, o dimensiune foarte relevantă și des utilizată în domeniul diplomației culturale, pentru a apropia și a face cunoscute de fapt culturile străine, adesea considerate inamice, comunității locale. Interesant este faptul că, pe lângă simpla servire a unor feluri de mâncare specifice anumitor culturi, acest proiect viza și organizarea unor evenimente sociale, întregul concept fiind actualizat și raportând-se la evenimentele geopolitice în desfășurare.

Astfel, prin intermediul organizării unor seri de film cu tematică specifică, a unor seri de lectură, a unor workshop-uri, sau a unor prânzuri/cine ce dădeau ocazia discuției directe cu un cetățean străin, parte a comunității locale sau chiar locuitor al statului ce făcea obiectul tematicii restaurantului, conectat prin intermediul rețelelor de *social media*, au fost aduse împreună culturi diferite, depășindu-se barierele dintre „noi și ceilalți”. Pentru o perioadă de timp, localnicii orașului respectiv, și nu numai, au avut ocazia de a cunoaște și înțelege în mod direct și reciproc opinii, percepții, preocupări ale altor persoane, fie ele din Iran, Afganistan, Cuba, Coreea de Nord, Palestina sau Venezuela⁴³. Contextul creat a deschis calea desfășurării unor discuții și dialoguri substanțiale, ce vizau de la subiecte simple, legate de gătitul unui fel de mâncare specific, și până la subiecte legate de psihologie, geopolitică, relații internaționale ș.a., materializate chiar și în diverse interviuri sau publicații.

Caracterul inovativ și educativ al unui astfel de proiect a condus la o răspândire cvasi-globală a imaginii sale, conceptul fiind prezentat și promovat în mass-media internațională⁴⁴, fapt care, inevitabil, a atras și

---

⁴² Senkic, *op. cit.*, p. 11.

⁴³ <http://www.conflict-kitchen.org/category/education-outreach/>, accesat la data de 16.07.2022.

⁴⁴ <http://www.conflict-kitchen.org/press/>, accesat la data de 16.07.2022.

reacții negative. Cu toate acestea, este important să subliniem faptul că „vocile locale” și actorii non-statali reprezintă, cu adevărat, un factor esențial în desfășurarea diplomației culturale a unui stat, iar proiectul *Conflict Kitchen* a fost un exemplu de urmat în acest sens; un exemplu care, din nefericire, este mai puțin întâlnit, tocmai de aceea a atras atenția, relatându-l în prezenta lucrare. Colaborarea autorităților, de la cele locale la cele guvernamentale, cu actori relevanți în domeniul cultural se impune în actualul context internațional. Este nevoie de inovație, de adaptare și de deschidere pentru a se pune bazele unei strategii naționale de diplomație culturală mai amplă. Chiar dacă rezultatele unei astfel de strategii sunt dificil de identificat în mod concret și imediat, acestea vor apărea, sub o formă sau alta, iar fiecare element este esențial în această direcție.

Colaborările culturale la nivel local, ca parte integrantă a domeniului mai extins al diplomației culturale, vor reprezenta un fenomen din ce în ce mai răspândit pe scena internațională, în special în contextul creșterii semnificative a comunităților de tip diaspora. Cu atât mai mult la nivel european, dar nu numai, odată cu instituirea liberei circulații a persoanelor ca libertate fundamentală ce stă la baza politicilor și valorilor promovate de Uniunea Europeană, fenomenul migrației, între statele membre dar și din afara Uniunii, s-a dezvoltat considerabil. Crearea micilor comunități străine în interiorul anumitor localități, orașe sau regiuni, determină o dorință accentuată de manifestare culturală a acestora, din două motive principale: pe de o parte, datorită atașamentului față de propriile tradiții culturale din statul de origine, iar pe de altă parte, din dorința afirmării și, paradoxal, a integrării în societatea în care trăiește. Manifestarea acestor acțiuni și comportamente culturale determină, adesea, încheierea comunităților în jurul unor formațiuni de tip ONG, fundație sau asociație, care, ulterior, dezvoltă proiecte diverse în acest sens. Un astfel de exemplu ar putea fi reprezentat de Fundația *Calouste Gulbenkian* din Londra, o fundație ce promovează

cultura portugheză în Marea Britanie de peste 50 de ani, prin intermediul diverselor evenimente și publicații, sau organizația *Braziality* din Londra, care promovează artiști brazilieni sau artiști internaționali inspirați de cultura braziliană⁴⁵. Exemplele pot continua însă, chiar până la nivelul unor mici comunități străine prezente în localități mai puțin cunoscute, din orice stat european.

Caracterul multilateral pe care diplomația culturală l-a dezvoltat de-a lungul ultimilor ani se manifestă atât prin paleta extinsă de actori implicați în dezvoltarea și practicarea acesteia, cât și prin diversitatea temelor pe care le abordează, de la teme ce vizează în exclusivitate arta și creativitatea, până la proiecte ce atrag atenția asupra unor probleme globale majore, cum ar fi rasismul, discriminarea religioasă, protecția mediului etc. În aceste condiții, colaborarea și implicarea actorilor non-statali reprezintă un imperativ, aceștia, prin prezența lor numerică și prin specializarea în diverse domenii de activitate, având capacitatea de a influența în mare măsură evoluțiile internaționale.

Subliniind același caracter multilateral al diplomației culturale, considerăm că este importantă o trecere în revistă a rolului pe care actorii non-statali îl pot avea și în domeniul protecției patrimoniului cultural al unui stat, un subiect de actualitate la nivelul relațiilor internaționale. Organizațiile neguvernamentale, actorii privați, în sensul de *private businesses*, și grupurile armate nestatale sunt cei trei actori considerați a avea cel mai mare impact în acest domeniu aparte⁴⁶. În ceea ce privește ONG-urile, acestea dețin un rol crucial în identificarea problemelor, negocierea și dezvoltarea unor regimuri de reglementare a domeniului patrimoniului cultural, precum și în sprijinirea implementării anumitor

---

⁴⁵ „Influence and Attraction: Culture and the race for soft power in the 21 st century”, British Council, 2013, p. 34; <https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/influence-and-attraction-report.pdf>, accesat la data de 16.07.2022.

⁴⁶ Alessandro Chechi, „Non-state actors and cultural heritage: friends or foes?”, în *Boletín Oficial del Estado*, Universidad Autónoma de Madrid, 2015, p. 459.

tratate încheiate pentru protecția acestuia⁴⁷. De asemenea, actorii privați, fie ei sub forma muzeelor, a comercianților de artă (*dealers*) sau a caselor de licitații, sunt considerați a reprezenta „forța directoare a comerțului internațional” în acest domeniu, în timp ce grupurile armate nestatale atrag o atenție sporită, fiind adesea responsabile de încălcarea normelor de protecție a patrimoniului cultural⁴⁸.

Axându-ne în continuare pe importanța ONG-urilor pe scena internațională, subliniem faptul că în toate domeniile în care acestea activează și, în mod specific, în domeniul cultural și al diplomației culturale, se reflectă două mari funcții sau calități ale acestora: în primul rând faptul că au capacitatea de a reprezenta categorii sau poziții care altfel ar rămâne nereprezentate sau sub-reprezentate și, în al doilea rând, faptul că influența lor este în mod direct proporțională cu expertiza și capacitatea lor de investigare și de a susține/pleda pentru o cauză (*advocacy*)⁴⁹. Tocmai din aceste două mari calități reies și multiplele roluri ale ONG-urilor în protecția patrimoniului cultural, ce pot varia de la simpla punere la dispoziție a unor servicii specializate și până la influențarea agendelor și deciziilor guvernelor sau organizațiilor internaționale, sensibilizarea opiniei publice cu privire la o anumită problemă, prin intermediul *lobby*-ului, campaniilor sau protestelor, participarea la elaborarea normelor naționale sau internaționale în domeniu, monitorizarea respectării normelor etc.⁵⁰. Deseori, în exercitarea acestor activități, ONG-urile de specialitate colaborează, în strânsă legătură, cu UNESCO. Pentru a oferi un singur exemplu în acest sens, menționăm ONG-ul *Geneva Call*, cu care UNESCO urmărește o relație de colaborare în vederea protecției patrimoniului cultural de actele iconoclaste ale grupărilor armate nestatale. *Geneva Call* se dedică, încă din anul 2000, promovării respectării normelor internaționale umanitare, în

---

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 460.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 461.

special în zonele de conflict. Acesta dezvoltă dialoguri cu grupările armate nestatale și le convinge să semneze un angajament („*Deeds of Commitment*”) de respectare a acestor norme internaționale umanitare specifice, inclusiv să respecte interdicția jafurilor de artefacte, a excavării ilegale a siturilor arheologice sau a exportului ilicit de resurse culturale. Până în prezent, mai mult de 53 de grupări armate nestatale au semnat acest acord⁵¹.

În acest tablou al eforturilor de protejare a patrimoniului cultural la nivel global, revenim la importanța valorificării „vocalor locale” despre care discutăm în rândurile anterioare, chiar dacă dintr-o perspectivă diferită. Educarea și întărirea comunităților locale în direcția protejării propriului patrimoniu cultural sunt vitale în contextul acestor eforturi, fie că vorbim despre susținerea și colaborarea cu micile ONG-uri locale, fie că vorbim despre simple grupuri de indivizi, voluntari în acest domeniu. Există numeroase exemple de situații în care comunitățile locale au făcut diferența în împiedicarea unor acte de compromitere a resurselor culturale, unul dintre acestea fiind reprezentat de comunitățile din Timbuktu, Mali. Timbuktu, oraș al Patrimoniului Mondial, a reprezentat, de-a lungul timpului, teritoriul unor numeroase conflicte, fapt care a condus la distrugerea unei părți semnificative a resurselor sale culturale, cum ar fi distrugerea a nu mai puțin de 14 mausolee antice⁵² sau incendierea unor colecții de manuscrise extrem de valoroase. În acest context, câțiva membri ai comunității locale de cercetători religioși au format o mică rețea, reușind să extragă o serie de artefacte și manuscrise din instituțiile publice, ascunzându-le și protejându-le, astfel, din calea vandalismului practicat de luptătorii islamiști Salafist⁵³.

---

⁵¹ *Ibidem*, pp. 473-474.

⁵² <https://www.genevacall.org/what-we-do/>, accesat la data de 16.07.2022.

⁵³ Kim Sengupta, „Mali’s religious scholars cunningly save ancient Islamic manuscripts from Salafist fighters in Timbuktu” în *Independent*, 06.02.2013, <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/mali-s-religious-scholars-cunningly-save-ancient-islamic-manuscripts-salafist-fighters-timbuktu-8483952.html>, accesat la data de 16.07.2022.

Protejarea moștenirii culturale la nivel global reprezintă un obiectiv de o importanță deosebită. Moștenirea culturală, resursele culturale ale fiecărui stat și popor constituie „materia primă” ce se află la baza practicării, în primul rând, și dezvoltării diplomației culturale. În lipsa resurselor culturale, indiferent de forma pe care o iau acestea, fie că este vorba despre tradiții și obiceiuri, despre convingeri, clădiri, obiecte de artă, muzică sau literatură, este aproape imposibil să se ia în considerare elaborarea unei strategii de diplomație culturală, cea care poate reprezenta un adevărat motor în direcția dezvoltării, sau chiar o componentă a însăși dezvoltării. Moștenirea culturală nu înseamnă doar trecut și tradiție. Moștenirea culturală înseamnă, înainte de toate, respectul față de trecut și tradiție și valorificarea acestora în direcția progresului și a modernizării. Tocmai de aceea, importanța implicării atât a actorilor statali, cât și a celor non-statali în acest efort comun este foarte importantă. Prin exemplele oferite am putut observa diferența pe care activitatea actorilor non-statali o poate face în domeniul cultural și de aceea continuitatea și intensificarea acestora reprezintă o necesitate.

Prin intermediul activității actorilor non-statali, al organizațiilor neguvernamentale internaționale, diplomația culturală poate dobândi un caracter ambivalent. Ceea ce intenționăm să sugerăm este că diplomația culturală nu trebuie percepută ca reflectând în mod strict interesele statului care o practică. Da, pe de o parte, diplomația culturală poate reprezenta, conform definițiilor, o „angajare a culturii unui stat în sprijinul diplomației acestuia și al obiectivelor sale de politică externă” sau un „schimb de idei, informație, valori, sisteme, tradiții, convingeri și alte aspecte legate de cultură, cu intenția de a promova cunoașterea și înțelegerea reciprocă”, însă, în același timp, prin intermediul diplomației culturale poate fi acordat sprijinul necesar dezvoltării altor state. Acordarea de ajutor internațional cultural reprezintă o componentă relevantă a diplomației culturale, în contextul în care multe dintre statele în curs de dezvoltare se află în imposibilitatea de a investi în sectorul

cultural, confruntându-se mai degrabă cu probleme de sărăcie extremă, conflicte, epidemii ș.a.m.d. Astfel, prin acțiuni coordonate ale ONG-urilor de specialitate, poate fi atrasă atenția asupra acestor problematici și, în colaborare cu entități guvernamentale, state sau organizații, să se acorde sprijinul necesar protejării, înainte de toate, a resurselor culturale ale statelor respective, resurse culturale care, ulterior, să poată fi valorificate în direcția contribuției la dezvoltare.

Concluzii

Lucrarea de față a urmărit oferirea unei imagini mai precise asupra apariției și creșterii rolului actorilor non-statali pe scena internațională, în general, și în domeniul diplomației culturale, în particular. Astfel, am putut observa care sunt principalele categorii de actori non-statali, cum sunt definiți aceștia și cum emergența lor face parte dintr-un proces de redefinire a diplomației culturale, alături de alte elemente precum dezvoltarea unui nou conținut în cadrul tematicilor abordate, trecerea către un grad mult mai ridicat al multilateralismului în domeniu, creșterea impactului noilor tehnologii etc. Concepte precum cel al „diplomației de rețea” au accentuat importanța implicării celor mai relevanți actori în diplomația culturală și, implicit, a valorificării rețelei create, astfel încât anumite entități au înțeles necesitatea adaptării la această „nouă realitate”. De asemenea, am încercat să conturăm câteva răspunsuri la întrebarea „De ce avem nevoie de actorii non-statali în domeniul diplomației culturale?”, în special într-un context al dezvoltării fenomenelor de tipul *social media*, al diplomației culturale „de jos în sus”, al întăririi „vocilor locale”, al extinderii comunităților de tip diaspora ș.a.m.d. Proiectele de colaborare precum cele din domeniul protejării patrimoniului cultural global au evidențiat rolul reprezentativ pe care actorii non-statali îl pot avea, dar și influența pe care aceștia o pot exercita în domeniu, în mod direct proporțional cu expertiza și capacitatea lor de

a pleda pentru o anumită cauză. Astfel, printre câteva caracteristici, putem afirma că actorii non-statali pot asigura condițiile consolidării unor relații culturale de lungă durată, sunt mai puțin expuși scepticismului în comparație cu factorii guvernamentali, sunt mai flexibili și acționează mai aproape de indivizi, contribuind, prin toate acestea, la o diplomație culturală care poate reprezenta adesea un real „motor în direcția dezvoltării”.

Bibliografie

- Ayhan, Kadir Jun, „The Boundaries of Public Diplomacy and Non-State Actors: A Taxonomy of Perspectives”, în *International Studies Perspectives*, vol. 20, nr. 1, februarie 2019.
- Arndt, Richard, *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth century*, Washington DC: Potomac Books, Inc., 2005.
- Carron de la Carrière, Guy, „Les acteurs privés dans la diplomatie”, în *Les cahiers Irice*, 2009/1, nr. 3, p. 42; [<https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-irice-2009-1-page-41.htm>], accesat la data de 15.07.2022.
- Carta, Caterina, „Introduction”, în Caterina Carta și Richard Higgott (eds.), *Cultural Diplomacy in Europe. Between the Domestic and the International*, Palgrave Macmillan, 2020.
- Cechi, Alessandro, „Non-state actors and cultural heritage: friends or foes?”, în *Boletín Oficial del Estado*, Universidad Autónoma de Madrid, 2015.
- Christensen, Robert K., „International Nongovernmental Organizations: Globalization, Policy Learning, and the Nation-State”, în *International Journal of Public Administration*, 29, 2006, Routledge, Taylor and Francis Group.
- Cohen, Samy, „The state and the challenge of ‘new actors’”, pp. 5-6, [<https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/0204-Cohen-GB-2.pdf>], accesat la data de 15.07.2022.
- Enaim, Rachid, *Culture and the Nation-State. Towards a Policy of Cultural Diplomacy*, Kenitra, Maroc: Lambert Academic Publishing, 2019.
- Isar, Yudhishtir Raj, și Triandafyllidou, Anna, „Introduction to this Special Issue Cultural Diplomacy: What Role for Cities and Civil Society Actors?”, în *International Journal of Politics, Culture and Society*, 7 octombrie 2020, [<https://link.springer.com/article/10.1007/s10767-020-09385-1>], accesat la data de 16.07.2022.

- Jora, Lucian, „New Practices and Trends in Cultural Diplomacy”, *culturaldiplomacy.org*, p. 44, [http://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/articles/cultural_diplomacy/New_Practices_And_Trends_In_Cultural_Diplomacy_-_Lucian_Jora.pdf], accesat la data de 13.07.2022.
- Lee, Geun și Ayhan, Kadir, „Why Do We Need Non-state Actors in Public Diplomacy?: Theoretical Discussion of Relational, Networked and Collaborative Public Diplomacy”, în *Journal of International and Area Studies*, vol. 22, nr. 1, 2015.
- Lord, Kristin M., „Engaging the Private Sector for the Public Good: The Power of Network Diplomacy”, Center for New American Security, ianuarie 2010, pp. 1-2, [https://s3.us-east-1.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/QDDR_Lord_Jan2010_code213_policybrf_0.pdf?mtime=20160906082500&focal=none], accesat la data de 15.07.2022.
- Maulde-La-Clavière, René, *La diplomatie au temps de Machiavel*, vol. I, Geneva: Slatkine Reprints, 1970 (1892 – 1893), p. 1, *apud* Jesús Baigorri-Jalón, „Deux siècles d’interprétation diplomatique: de la diplomatie formelle a la diplomatie de terrain”, UN, [https://www.un.org/fr/chronicle/article/deux-siecles-dinterpretation-diplomatique-de-la-diplomatie-formelle-la-diplomatie-de-terrain], accesat la data de 15.07.2022.
- Nye, Jr., Joseph S., *Soft Power – The Means to Success in World Politics, Public Affairs*, New York, 2004.
- Sengupta, Kim, „Mali’s religious scholars cunningly save ancient Islamic manuscripts from Salafist fighters in Timbuktu” în *Independent*, 06.02.2013, [https://www.independent.co.uk/news/world/africa/mali-s-religious-scholars-cunningly-save-ancient-islamic-manuscripts-salafist-fighters-timbuktu-8483952.html], accesat la data de 16.07.2022.
- Senkic, Matea, „Cultural Diplomacy from the Bottom-Up”, Institute for Development and International Relations, Zagreb, 2017.
- Stengel, Frank A. și Baumann, Rainer, „Non-State Actors and Foreign Policy”, în *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford University Press USA, 2016.
- *** „Influence and Attraction: Culture and the race for soft power in the 21 st century”, British Council, 2013, p. 34, [https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/influence-and-attraction-report.pdf], accesat la data de 16.07.2022.
- ***, http://www.conflictkitchen.org/category/education-outreach/, accesat la data de 16.07.2022.
- ***, http://www.conflictkitchen.org/press/, accesat la data de 16.07.2022.
- ***, https://www.genevacall.org/what-we-do/, accesat la data de 16.07.2022.
- ***, https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=62&page=transcript, accesat la data de 15.07.2022.

Interculturalitatea în memorialistica aristocrației politice românești din perioada 1881-1914

DRD. MIRELA POPESCU

Școala Doctorală Paradigma Europeană

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

Interculturalism is a concept used by anthropologist to give an explanatory pattern for a global society of the last two centuries. Economic interrelation and the labour force mobility were characteristics of the 19th century too. However, in Europe during La Belle Époque there is a nobility involved mostly in foreign affairs or, like in East European countries, in state institutions. The Romanian nobility of last decade of 19th century was educated in Western universities, speaks and writes in French or German but there are some moments like Eastern or harvest celebrations when interfere with peasants or servants. Their letters or postcards even if they wrote in French there are phrases like „je un dor de vous”. The Memoirs of this nobility kept on their pages some examples of interculturalism. Even Romanian nobility itself is an example of interculturalism. Noble Romanian families related with French, Russian, Austrian or other European nobility by marriage like George Bibescu with princess of Caraman-Chimay. They prefer sometimes to live abroad at least one month in winter or in summer time. They want to be connected with Paris. There are in Bucharest newspapers printed in French, which presents the daily news from all over the world and the lawsuits, fashion and literature from Paris. The daily life of Romanian nobility is an example of interculturalism not only an imitation of Western values. Therefore, historians can use interculturalism in their attempt to understand the transformation of these elite until the beginning of The First World War.

Cuvinte cheie: aristocrație, interculturalitate, viață cotidiană.

Aristocrația românească din perioada 1881-1914 a fost studiată mai ales din perspectiva contribuției la modernizarea României, a alinierii instituțiilor politice și a economiei la cele deja funcționale în Europa occidentală. Deși în epocă aristocrația se prezintă ca un grup social cu toate caracteristicile sale, studiile dedicate epocii moderne nu fac distincție între familiile vechi de proprietari de pământ și deținătoare de funcții administrative și „boierimea mică și mijlocie” sau cei care se îmbogățesc ca urmare a activităților comerciale. Intrată în disoluție la început de secol al XX-lea, ca peste tot în Europa occidentală, aristocrația românească oferă totuși, pentru societatea Vechiului Regat, un exemplu clasic de interculturalitate specifică unui stat național. Constituită ca o elită politică și culturală, aristocrația își asumă rolul de a fi format statul român modern. Și totuși este nevoită, datorită evoluției economiei și a societății, să accepte în interiorul său și elementele burgheze sau ale intelectualității. De asemenea, pentru câteva luni din an o parte a ei revine la proprietățile pe care le deține și cu ocazia Crăciunului sau a Paștelui interferează cu lumea satului la slujbele religioase sau a horelor. Argumentele sunt oferite mai ales de jurnale, memorii și doar într-o mică măsură de corespondență sau presă. Un exemplu este atât Jurnalul cât și Amintirile lui Zoe Cămărășescu, fiica doamnei de onoare a Reginei Elisabeta, Zoe Bengescu, pentru care graiul cu forme arhaice, pe care oricâte eforturi ar fi făcut nu putea să-l adopte pentru că avea să rămână „o biată franțuzită”¹.

Interculturalitatea, concept specific științelor sociale în secolul al XX-lea atât din perspectivă antropologică, cât și sociologică, se impune din ce în ce mai mult în contextul schimbărilor produse de globalizare și de accentuare a interdependențelor economice și sociale. Astfel, se ajunge

---

¹ Zoe Cămărășescu, *Amintiri*, Editura Vitruviu, București, 2003, p. 209.

la o paradigmă a diferenței² ca evidență a deosebirilor între spațiile de locuire, civilizație și cultură, impunând atât o analiză pe orizontală din perspectivă etnică, religioasă dar și una funcțională, pe verticală, ca strategie de politică educațională, toleranță, comunicare. În consecință, interculturalitatea devine o paradigmă pentru interpretarea fenomenelor și proceselor specifice domeniului umanist în contextul globalizării.

Legată de cultură, distinctă de civilizație, noțiune cu care se confundă în anumite contexte socio-istorice, interculturalitatea ca paradigmă este ea însăși folosită din perspectivă pozitivistă, relativistă și constructivistă³. Astfel, conceptul de cultură este definit ca sumă de scheme de reprezentare a evenimentelor de către fiecare stat în parte. Unele dintre aceste scheme pot uneori intra în conflict sau pot avea elemente similare⁴. În consecință, cultura se constituie ca o sumă de instrumente conceptuale folosite pentru a da un sens lumii înconjurătoare⁵. De aceea cultura, ca activitate umană individuală sau a unui grup, este legată și de comunicare pe de o parte și, de cealaltă parte, ca element de identificare în interacțiunile dintre indivizi sau grupuri.

Din perspectiva antropologiei structuraliste, cultura reprezintă tot ceea ce le conferă oamenilor capacitatea de a trăi, gândi, de a se realiza adaptându-se la mediul în care trăiesc și care totodată le dă și posibilitatea de a se dezvolta și de a crea la rândul lor⁶.

---

² Gunther Dietz, *Interculturality*, https://www.researchgate.net/publication/327455124_Interculturality, accesat 20.02.2022.

³ Bennett, Milton J. *Paradigmatic assumption of intercultural communication*. Hillsboro: IDRInstitute www.idrinstitute.org, (2005), <https://www.idrinstitute.org/wpcontent/uploads/2018/02/Paradigmatic-Assumptions.pdf>, accesat 5.03.2022.

⁴ Paul. Kay, «*Intra-speaker Relativity*». In J. J. Gumperz et S. C. Levinson (Eds.), *Rethinking linguistic relativity*, 97-114. Cambridge: Cambridge University Press. 1999, p. 110, *apud* Albin Wagener, *Entre interculturalite et intraculturalite pour une definition du concept de culture* https://www.researchgate.net/publication/209576794_Entre_interculturalite_et_intraculturalite_pour_une_redefinition_du_concept_de_culture, accesat 21.02.2022.

⁵ *Ibidem*, p. 110.

⁶ A. Sirota, «*Des espaces culturels intermédiaires*». In *Revue internationale de Psychosociologie*, 9, 91-107. 1998.

Pentru spațiul românesc epoca modernă poate fi analizată și din perspectiva interculturalității fără a fi asemănată cu cea dihotomică marxistă a celor două clase antagoniste. Aceasta și pentru că în interiorul categoriei care deține puterea economică, există nu numai o stratificare pe criteriul averii ci și a funcțiilor și responsabilităților în instituțiile statului. La aceasta se adaugă cea a vechimii familiei și a statutului deținut în societate, în paralel, cu o creștere numerică a burgheziei și nu în ultimul rând, cu cea mai numeroasă categorie socială care rămâne țărănimea.

În secolul al XIX-lea și mai ales în ultimele decenii ale acestuia aristocrația este o categorie socială care, în spațiul românesc, nu trecuse prin schimbări semnificative, mai mult, ea era cea care deținea atât puterea politică cât și pe cea economică. În Principate se impune după 1833 modelul rusesc al înnobilării prin funcții⁷. Astfel, în Muntenia „calitatea de boier de neam” este recunoscută și unora care nu erau de fapt boieri⁸. Ceea ce le asigura calitatea de boier era doar „actul domnesc”. Cu toate acestea, în ciuda sărăcirii survenite, a fărâmițării proprietăților sau a pierderii funcțiilor, statutul de boier era asigurat de realizarea unor genealogii întocmite de specialiști. Aristocrația românească este prezentă, pe criteriul vechimii, originii (princiară sau boierimea de rangul unu sau doi) și al spațiului geografic. Astfel, *Annuaire mondain de la Roumanie* pe anul 1903, după prezentarea familiei regale sunt inventariate familiile princiare care au domnit în Moldova și Valahia, precum Ghica, Cantacuzino, Moruzi, Șuțu, Calimachi, Bibescu, Știrbey⁹ iar paginile următoare cuprind marii boieri și respectiv pe cei mijlocii. În consecință, avem de a face cu această *boierime* care se consideră

---

⁷ Mihai Dim. Sturdza (coord.), *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol.1, Editura Simetria, 2004, p. 15.

⁸ *Ibidem*, p. 15.

⁹ *Annuaire mondain de la Roumanie*, Imprimeria Minerva, Bucharest, 1903, în franceză în original.

ca având înăscută autoritatea¹⁰, rafinamentul, distincția personală¹¹ și nu în ultimul rând o preeminență în ceea ce privește simbolistica puterii. Ca urmare, a schimbărilor economice și politice survenite pe parcursul secolului al XIX-lea, această *boierime* a stabilit destul de repede o graniță între spațiul public și cel privat¹². Demarcația avea ca scop păstrarea în spațiul privat a unui anumit stil de viață ce îi asigura menținerea propriei identități. Aceasta și pentru că desființarea rangurilor boierești, în paralel cu schimbările din economie, a avut drept consecință începutul pătrunderii în categoria aristocrației românești a unor elemente din rândurile burgheziei. Pentru secolul al XIX-lea transformările prin care trece boierimea sunt descrise de un ziar al epocii: „așezământul boierimii din Moldova nu cunoaște boierime ereditară. Fiul unui boier nu mai este boier; există numai o noblețe a funcțiilor publice, serviciile de stat și de curte sunt una într-alta amestecate și formează treptele nobilimii.”¹³.

În Franța, unde ceea ce rămăsese din vechea *nobilité* după revoluțiile politice și economice, aceasta pare să fie un grup conștient că deține un set de tradiții pe care nu le împărtășește cu nici un alt grup sau individ cu care intră în contact¹⁴. Și în Vechiul Regat *boierimea* se comportă ca atare chiar dacă, în cea mai mare parte adoptă cultura franceză într-o proporție considerabilă. Astfel, se constată că un număr tot mai mare dintre membrii familiilor boierești beneficiază nu doar de guvernante și educație, dar își continuă studiile în marile capitale europene în proporție

¹⁰ Pierre Bourdieu, *La noblesse: capital social et capital symbolique* în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties*, Didier Lancien, Monique de Saint-Martin, Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2007. pp. 385-397, <https://books.openedition.org/editionsmsmh/10044>, accesat 20.03.2021.

¹¹ *Ibidem*, pp. 385-397.

¹² Mension-Rigau Éric. *La conception du loisir dans les autobiographies écrites par les aristocrates à la fin du XIXe siècle et au début du XXe*. In: Bulletin de l'Association Guillaume Budé, n°2, juin 1994. pp. 225-236; doi: <https://doi.org/10.3406/bude.1994.1592>; https://www.persee.fr/doc/bude_0004-5527_1994_num_1_2_1592, accesat în 22.04.2021.

¹³ Gheorghe Platon, Alexandru Florin Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică*, Editura Academiei Române, București, 1995, p. 93.

¹⁴ *Ibidem*.

de 75%¹⁵ pentru că instituțiile de învățământ superior din spațiul românesc nu se ridicau întotdeauna la nivelul statusului social al aristocrației românești. Un exemplu în acest sens este acela că încă din 1863, la Paris, erau 900 de tineri români, 400 studiau la universități și 500 își făceau studiile liceale, iar dintre aceștia doar 55 erau bursieri ai statului român¹⁶. Cu toate acestea, nu toți își finalizau studiile cu examen de licență¹⁷. Elita politică a vechiului regat gândea și vorbea în limba franceză pentru că, spre exemplu, din cei 141 de miniștri câți au activat în România modernă 101 dintre ei își făcuseră studiile în Franța¹⁸. De asemenea, este cunoscut și faptul că regele Carol ținea audiențele în franceză, inclusiv vorbea în această limbă la întâlnirile Consiliilor de Coroană.

În fapt, elita politică a secolului al XIX-lea este o *nobilité* prinsă între modernizare și europenizare pe de o parte și tradiție, pe de alta. Mulți dintre reprezentanții ei sunt adepți ai modelului politic englez chiar dacă formația lor culturală este preponderent franceză și germană. Aceasta nu numai pentru că modernizarea se producea fără acțiuni radicale, ci și pentru că se realiza în acord cu tradiția. În Anglia, *nobility*, era mai preocupată de păstrarea unei puteri efective, și nu de aparența puterii ceea ce a dus la adoptarea de strategii de acomodare cu celelalte clase¹⁹. În Franța aristocrația continua să se cramponeze de privilegii și să ajungă să dețină din ce în ce mai puțină putere politică.

Aristocrația politică românească rămâne, în ciuda ideilor politice pe care le susține, o categorie socială unită prin legături de sânge și prin nevoia de a-și apăra privilegiile rămase²⁰.

---

¹⁵ Gheorghe Iacob, *România în epoca modernizării (1859-1939)*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2013, p. 26.

¹⁶ Ion Bulei, *Românii în secolele XIX-XX. Europenizarea*, Editura Litera, București, 2011, p. 25.

¹⁷ Mihai Dim. Sturdza coord., *op.cit.*, p. 212.

¹⁸ *Ibidem*, p. 31.

¹⁹ Jacques Coenen-Huther, *Sociologia elitelor*, Polirom, Iași, 2007, p. 39.

²⁰ Keith Hitchins, *Românii 1774-1866*, Humanitas, București, 1998, p. 369.

Schimbările prin care trece aristocrația din România modernă se reflectă și în faptul că unii dintre ei nu se vor mulțumi doar cu veniturile furnizate de proprietățile funciare sau funcții politice ci vor activa și în alte domenii precum armată, administrație, magistratură, sau diplomație²¹.

Unul dintre elementele interculturalității este limba ca principal element al comunicării. Pentru secolul al XIX-lea limba franceză era asemenea celei engleze astăzi. Aristocrația din Europa folosea limba franceză aproape ca o *lingua franca*. Pe locul al doilea se situa limba germană nu doar pentru românii din teritoriile aflate sub dominația Imperiului Habsburgic și mai apoi Austro-Ungar, ci și pentru cei din Regat. Aristocrația politică românească învață limba franceză în familie și sunt momente când și în familie se vorbea doar franceza. În ale sale *Amintiri*, Zoe Cămărășescu scria că: „în casă nu vorbea decât franțuzește, cu mama, cu noi, cu rude și prieteni. Româneasca lui era schimonosită.”²² Aceasta poate și pentru faptul că tatăl ei, Alexandru-Ahil Bengescu, copilărise și locuise în Franța până la 21 de ani. În memoriile sale, generalul Radu R. Rosetti spune despre tatăl său că făcuse liceul la Toulouse și că iubea Franța și cultura franceză, după cum fratele generalului, când se certau îi spunea acestuia din urmă, cu dispreț, *sale valaque*²³.

De asemenea, există presă în limba franceză ale cărei articole par să se adreseze doar aristocrației și preocupărilor ei cotidiene, *L'Independence Roumaine*, *Bucarest*, *La Roumanie Illustrée*, *Annuaire Mondaine de la Roumanie*.

Correspondența de familie este preponderent în limba franceză, atât scrisorile cât și cărțile poștale scrise cu ocazia sărbătorilor de Paște și care alături de *Christos a înviat!*, urările sunt scrise în limba franceză: *Nos*

²¹ Nicolae Nicolescu, *Șefi de stat și de guvern ai României, 1859-2003*, Mică Enciclopedie, Editura Meronia, 2003, pp. 141- 144, 152- 156, 160- 162, 165, 168, 171, 175, 181, 188, 193-196, 207- 210, 239, Cristina Păunescu, Marian Ștefan, *Legendele Bătrânei Doamne*, Ediția a II-a, editura „Oscar Print”, București, 2004, pp. 40-551.

²² Zoe Cămărășescu, *op.cit.*, p. 8.

²³ General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri*, Editura Litera, București, 2020, p. 106.

meilleure souhaites de bonheur ce charmant trio. J'ai un grand dor de vous. Ma seule consolation est que vous êtes contentes. Tout á vous de coeur!"²⁴ semnat Marie Poenaru. Cartea poștală este adresată Elenei Catargi aflată la Monaco. În textul Mariei Poenaru mai există un cuvânt în limba română și care este subliniat, *dor*. Nu este singurul exemplu de corespondență a aristocrației românești care are în cuprinsul ei cuvântul dor. De regulă se regăsește în scrisorile dintre soți sau între părinți și copii.

Mai mult, cărțile de vizită pe care le trimit cu diverse ocazii sunt în limba franceză, deși sunt situații în care se scrie în limba română. Totuși atunci când unii dintre ei dețin funcții publice folosesc limba română atunci când apelează pentru unele servicii cum e cazul lui D.A. Sturdza care, în calitate de Ministru al Domeniilor, îl roagă pe adresant să treacă pe la el înainte de a merge la Rege pentru discutarea unor probleme referitoare la Prefectura Tulcea²⁵.

Jurnalele aristocrației noastre sunt și ele în limba franceză. Un exemplu este cel al Elenei Lahovary, recăsătorită Șuțu, sau al fiicei uneia dintre doamnele de companie ale reginei Elisabeta, Zoe Cămărășescu, născută Bengescu. Jurnalul Elenei Șuțu este dedicat celor doi bărbați „azi dispăruți”²⁶, George Em. Lahovari și Alexandru Șuțu. Ea este fiica lui Jean N. Alexandrescu mare proprietar, deputat, senator și a lui Zoe născută Ghermani. Elena prin căsătoria cu Lahovari mort în urma duelului cu Nicolae Filipescu, intră în rândurile mării aristocrații și la fel și prin a doua căsătorie cu Alexandru Șuțu. Aceasta pentru că tatăl dar mai ales bunicul acesteia deținea la începutul secolului al XIX-lea funcția de cafegiu al curții domnești. Conform criteriilor menționate în Enciclopedia lui Mihai Dim. Sturdza deținătorii acestei funcții nu se încadrau în

---

²⁴ ANIC, Fond Catargi, Dosar 3, fila 20. „Cele mai bune urări din partea noastră acestui șarmant trio. Mi-e tare dor de voi. Singura mea consolare este că sunteți mulțumiți. Din toată inima, Marie Poenaru”.

²⁵ Biblioteca Națională a României, Arhiva istorică, *Fond Brătianu*, Scrisori Casa regală, dosar 326/XX/13, fila 11. Dosarul nu cuprinde și plicul pe care se afla destinatarul.

²⁶ Zoe Soutzou, *Jurnal de ma vie*, Biblioteca Națională, Arhiva Istorică, Fond Manuscrise, fila 3.

aristocrație. Cu toate acestea, în perioada următoare va ocupa funcții administrative și va cumpără moșii astfel că va ajunge destul de bogat pentru ca fiica sa să încheie o căsătorie cu un membru al unei familii aristocratice. Așa cum notează în jurnal, de la vârsta de nouă ani Elena Alexandrescu este educată în Franța de unde s-a întors ca soție a lui George Em Lahovari, proprietarul ziarului de limbă franceză *L'Indépendance Roumaine*. Din consemnările în *Jurnal* reies preocupările cotidiene ale aristocrației. Mai ales organizarea spectacolelor de teatru pentru care aduceau costumele de la Paris²⁷. Actorii piesei *Chicago – Bucharest* sunt printre alții Michette Ghica, Anna A. Lahovary, Elena Ghica, Constantin Lahovary, Alexandru Davila, Dimitrie Șuțu²⁸. După căsătoria cu Alexandru Șuțu, secretar la legația României la Atena va petrece cea mai mare parte a timpului călătorind în Europa sau în Egipt, vizitând muzee și consemnând cu minuțiozitate operele de artă pe care le admiră. Nu lipsesc din jurnal participarea la partidele de vânătoare, de tenis și la începutul secolului al XX-lea, partidele și pasiunea pentru bridge.

Un alt *Jurnal* care, de data aceasta, aparține unei reprezentante ale aristocrației românești, face unele referiri și la unele momentele de interferență a celor două categorii sociale, aristocrație și țărănime, fără a scoate în evidență apartenența la categoria privilegiată.

Zoe Cămărășescu este fiica cea mică a doamnei de companie a Reginei Elisabeta, Zoe Bengescu, din familia Rosetti. Născută în 1895 își începe *Jurnalul*²⁹ în 1909 la vârsta de 14 ani. Ca reprezentantă a vechilor familii boierești învățarea limbilor străine este un element esențial al educației. În consecință, își redactează însemnările în limba franceză. În primele caiete nu face nicio referire la tatăl său, ci mai mult la mamă și surorile mai mari, Elena sau Ella căsătorită cu George Băicoianu și Maria

---

²⁷ *Ibidem*, fila 11.

²⁸ *Ibidem*, fila 12.

²⁹ ANIC, Fond Bengescu, secțiunea I, Manuscrise, Dosar 18.

căsătorită cu Nicolae Racotă. Soțul Mariei deținea moșia Ștorobăneasa locul unde Zoe vine cu bucurie, pentru 15 zile, pentru a scăpa de căldura, praful și școala din București. Bucuria plecării la moșie este mare dar presupune și respectarea uzanțelor „lumii bune” și anume efectuarea „vizitelor de adio” ce trebuiau făcute înaintea părăsirii Bucureștiului. Referitor la drumul de la București la Ștorobăneasa și apoi la Alexandria nu menționează pentru vara anului 1909 dacă sunt făcute cu automobilul.

Activitățile obișnuite sunt plimbările, partidele de tenis cu Florica și Noemi Rosetti, fotografierea unor peisaje, lecții de echitație și lecturi din literatura franceză. Pe 11 mai 1909 consemnează chiar vizita la târgul de animale. Scopul unei asemenea vizitei nu este menționat și nici dacă ea și prietena ei Florica l-au însoțit probabil pe Nicolae Racotă. O primă interacțiune cu țăranii este consemnată pe data de Joi 14/27 Mai 1909 când dansează în horă. Amănuntele despre cât a ținut hora, dacă aceasta s-a desfășurat în curtea conacului nu sunt scrise așa cum va consemna peste ani. Singurul comentariu care atrage atenția este cel referitor la Radu Tunaru despre care spune că a găzduit-o pe Maria pentru o zi în timpul evenimentelor din 1907. Cuvântul folosit este acela de „revolution” iar pe Radu Tunaru îl consideră „un vrai Roumain”³⁰. Pentru un copil de 14 ani gestul de a ajuta pe un membru al familiei ei i se pare eroic și denotă că mediul în care a crescut și trăiește este cel al diferențelor de statut social. Un „român adevărat” este cel care apără tradiția, familia proprietarului moșiei în contextul unei revoluții sociale. Cu ocazia unei alte hore despre care, consemnează că s-a ținut în curtea conacului, amintește și că s-au împărțit țăranilor „rahat și vin”.

Revenirea la București s-a făcut pentru serbările *Maternei*, societate caritabilă având ca scop ajutorarea femeilor și copiilor. În cadrul ei a activat mulți ani prima femeie medic din România de atunci Maria Cuțarida-Crătunescu. După terminarea serbărilor s-a pregătit plecarea la Sinaia deoarece pe perioada verii și familia regală se afla la castelul Peleş.

---

³⁰ *Ibidem*, fila 9.

Doamnele de onoare o însoțeau pe regină astfel încât și fetele Zoei Bengescu se mutau într-un apartament închiriat pe întreaga perioadă. Paginile *Jurnalului* cuprind activitățile de la Sinaia în care un loc important îl vor ocupa partidele de tenis, vizita arhiducelui Franz-Ferdinand, moștenitorul tronului Imperiului Austro-Ungar, plimbările alături de Regina Elisabeta, orele de limbă engleză cu Miss Driscoll și balul familiei Lahovari. Vizitarea reședinței prințului Bibescu și a Marthei de la Posada este impresionantă pentru Zoe despre care scrie că este diferită de toate celelalte serate la care participase.³¹ De asemenea, importante sunt concertele organizate de regina Elisabeta și la care George Enescu și Cella Delavrancea sunt aproape invitați permanent. Alte evenimente importante sunt zborul lui Blériot și eclipsa de soare sau un nou sport practicat iarna, bobul. Printre altele, alături de prietena ei Florica Radu participă de câteva ori la ședințele de spiritism ținute la reședința familiei Filitti și nu în ultimul rând cinematograful. Pentru plimbările din perioada șederii la Sinaia consemnează că acestea erau făcute cu automobilul lui Morțun, George Bibescu sau cel deținut de Casa Regală.

Jurnalul existent la Arhivele Naționale se încheie în 1919.

Mai multe elemente de interculturalitate sunt prezente în *Amintirile* publicate de urmași peste ani unde se regăsesc informații și despre educație, sărbători, sporturile practicate și multe altele. Din *Jurnal* nu reies informațiile referitoare la starea materială. Deși face parte din aristocrație, veniturile sunt doar cele ale mamei sale respectiv banii dați de Casa Regală deoarece zestrea mamei fusese cheltuită de *papa Achille*.

Un moment semnificativ referitor la interculturalitatea prezentă în rândurile aristocrației românești poate fi cel descris de Zoe Cămărășescu astfel: „Vasile, astăzi să-mi spui o poveste. Și povestea Vasile, cum nu povestea nimeni pe lume. Învățase el, în satul său Fîrțătești, din Vâlcea, de la bătrâni, niște povești frumoase cu zmei, cu

---

³¹ *Ibidem*, fila 35.

împărați, cu cai înaripați, povești cu Sfânta Vineri și cu Sfânta Duminică, povești cu păduri vrăjite, cu mere de aur și cu o pasăre măiastră, una mai frumoasă decât alta.”³² Sau descrierea nunții Mariei la moșia Ștorobăneasa „Și au fost lăutari, șampanie și cuvântări, hazlii și înduioșătoare, cum se obișnuia la nuntă mare, iar după masă s-a încins hora în curte cu mireasa și cu nuntașii în mijlocul sătenilor. Din horă în sârbă și în bățută, numai să fi văzut cum își adunaseră cucoanele noastre coada rochiilor pe braț, bătătorind pământul și ridicând praful”³³.

Semnificativ pentru interculturalitatea prezentă la aristocrația românească este ceea ce consemnează aceeași Zoe Cămarășescu referitor la educația fetelor: „studiile erau numai o completare a educației. Trebuia să știm: foarte bine franceza, să avem noțiuni solide de literatură franceză, să vorbim cât mai multe limbi, să cântăm la pian. Dar, mai presus de orice, să fim «bine crescute»³⁴ „. Un alt argument este caietul de amintiri³⁵ găsit în fondul Barbu Știrbey și al cărui proprietar nu este menționat dar în care scriu și Al. Crețianu, I. Cantacuzino, Marie Știrbey, Lily Catargi. Întrebările și răspunsurile sunt în franceză. La întrebarea referitoare la scriitori sau personaje istorice preferate, sunt menționați Hugo, Chateaubriand, Mirabeau, Romain-Roland respectiv Francisc I, Lagardère, Jean-Christophe.

Apărători ai proprietății decretată „sacră și inviolabilă” prin Constituția din 1866, patrioți nutrind o dragoste sinceră față de pământul țării,³⁶ înțelegând, în unele cazuri, situația țărănimii, de pe pozițiile clasei din care proveneau, respectuoși față de religia țării, pe care o considerau un bun cultural tradițional, reprezentanții aristocrației au impus în viața politică a epocii moderne un stil aparte ce îi deosebea de ceilalți

---

³² Zoe Cămarășescu, *op.cit.* p. 55.

³³ *Ibidem*, p. 47.

³⁴ *Ibidem*, p. 179.

³⁵ ANIC, fond Barbu Știrbey, dosar 55, fila 1.

³⁶ am exemplifica cazul lui omului politic Nicolae Filipescu căruia, spunea un contemporan – „patriotismul îi domina întreaga personalitate”, în Doru Dumitrescu, *Aristocrația politică românească în epoca modernă (1866-1914)*, Magister, Nr. 5, 2007, p. 19.

participanți la actul politic. Credincioși cuvântului dat, oameni de onoare pentru care sintagma „noblesse oblige” avea sens, ținând la prestigiu personal ca la o moștenire de familie, aristocrația considera că politica era nu numai îndeletnicire ci și un mod de se manifesta public.³⁷ De asemenea, această nobilime se considera ca având înăscută autoritatea, rafinamentul, distincția personală și nu în ultimul rând o preeminență în ceea ce privește simbolistica puterii. Semnificativă în acest sens poate fi afirmația lui Isaiah Berlin, care spunea că „ceea ce eu sunt se datorează în cea mai mare parte sentimentelor și ideilor mele care la rândul lor sunt rezultatul sentimentelor și ideilor societății căreia îi aparțin³⁸”. Această identitate a aristocrației românești este ușor de remarcat nu numai din presa vremii care consemnează „evenimentele zilei” ci și în ceea ce privește locuințele, îmbrăcămintea și până la utilizarea hârtiei pentru corespondența zilnică pe care se poate remarca monograma uneori argintie alteori aurie. Aristocrația românească se comportă de cele mai multe ori ca un grup închis, așa cum notează unul dintre membrii ei „era aproape exclus să întâlnești într-un salon sau într-un bal al *High-life*-ului o soție, o fiică sau o soră de liberal. Când se aventura una, i se făceau astfel de mutre încât nu mai încercau a doua oară.”³⁹ Atitudinea manifestată față de membrii Partidului Național Liberal se explică și prin faptul că cei mai mulți dintre ei proveneau din boierimea mică, orașeni, intelectuali dar care dețineau puterea politică. În consecință, această aristocrație *conservatoare* ajunge să-și sancționeze cu excluderea „din societate” proprii membri pentru simplul motiv că făceau parte din guvernele liberale.

În ceea ce privește elita politică românească în care găsim mulți reprezentanți ai marilor familii boierești, de regulă, se consideră că aceasta imită modelele europene ceea ce se întâmplă la granița secolelor

---

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Isaiah Berlin, *The Power of Ideas*, Princeton University Press, 2000, p. 194, https://archive.org/details/isbn_9780691092768/page/204/mode/2up

³⁹ Constantin Argetoianu, *Memorii*, Editura Machiavelli, București, 2008, vol. I-II, p. 113.

al XVIII-lea – al XIX-lea. Astfel, Constantin Argetoianu consemna în ale sale *Memorii* „oamenii cu dare de mână își organizaseră traiul și casele după normele și moda Parisului. Limba românească rămăsese tot după ușă, dar cea franțuzească înlocuise în jurul canapelelor pe cea grecească”⁴⁰. Dar integrarea ei în aristocrația europeană implică și interculturalitatea atât la nivelul acestei categorii sociale în Europa ci și în plan intern prin adoptarea costumului popular românesc, basme, dansuri, alimentație.

Bibliografie

- Amalfitano, Franck, *Nobles et titrés de la Sarthe de 1789 à la «République des ducs» Enracinement d'une aristocratie provinciale et parisienne*, Tome I în [http://cyberdoc.univ-lemans.fr/theses/2010/2010LEMA3011.pdf], accesat 20 noiembrie 2020.
- Anderson, Robert, „Aristocratic Values and Elite Education in Britain and France”, în Didier Lancien, Monique de Saint-Martin, *Anciennes et Nouvelles Aristocraties*, [https://books.openedition.org/editionsmsmh/10028?lang=en], accesat 28 aprilie 2020.
- Anheim, Étienne, Grenier, Jean-Yves, and Lilti, Antoine, *Reinterpreting Social Status* în [https://www.cairn-int.info/article-E_ANNA_684_0949--reinterpreting-social-status.html], accesat 30 aprilie 2020.
- Annuaire mondain de la Roumanie, Bucharest: Imprimeria Minerva, 1903.
- Argetoianu, Constantin, *Memorii*, vol. I-II, București: Editura Machiavelli, 2008.
- Bennett, Milton J. *Paradigmatic assumption of intercultural communication*. Hillsboro: IDRInstitute [www.idrinstitute.org], (2005), [https://www.idrinstitute.org/wpcontent/uploads/2018/02/Paradigmatic-Assumptions.pdf], accesat 5.03.2022.
- Berlin, Isaiah, *The Power of Ideas*, Princeton University Press, 2000 în [https://archive.org/details/isbn_9780691092768/page/204/mode/2up] accesat 5 mai 2020.
- Bourdieu, Pierre, *La noblesse: capital social et capital symbolique* [https://books.openedition.org/editionsmsmh/10044], accesat 20.03.2021
- Bulei, Ioan, *Românii în secolele XIX-XX. Europeanizarea*, București: Editura Litera, 2011.
- Cămarășescu, Zoe, *Amintiri*, București: Editura Vitruviu, 2003.

---

⁴⁰ *Ibidem*, p.100

- Burke, Peter, *History and Social History*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1993, [https://monoskop.org/images/1/1c/Burke_Peter_History_and_Social_Theory_2nd_edition_1993.pdf].
- Coenen-Huther, Jaques, *Sociologia elitelor*, Iași: Editura Polirom, 2007.
- Demogeot, Jacques, Montucci, Henry, 1868, *De l'enseignement secondaire en Angleterre et en Ecosse*, Paris, Imprimerie impériale în *Anciennes et Nouvelles Aristocraties*, Didier Lancien, Monique de Saint-Martin, [<https://books.openedition.org/editionsmsh/10028?lang=en>], accesat 28 aprilie 2020.
- Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, București: Editura „Univers Enciclopedic”, 1996.
- Dietz Gunther, *Interculturality*, [https://www.researchgate.net/publication/327455124_Interculturality], accesat 20.02.2022.
- Dumitrescu Doru, „Aristocrația politică românească în epoca modernă (1866-1914)”, în *Magister*, Nr. 5, 2007.
- Fond Bengescu, secțiunea I, Manuscrise Dosar 18, în Arhivele Naționale Istorice Centrale.
- Fond Catargi, Dosar 3, în Arhivele Naționale Istorice Centrale.
- Fond Barbu Știrbey, Dosar 55, în Arhivele Naționale Istorice Centrale.
- Genaral Radu R. Rosetti, *Mărturisiri*, vol. I-III, București: Editura Litera, 2020.
- Goodrich, Amanda, „Understanding a Language of Aristocracy” (1750-1850), in *Historical Journal*, Vol. 56, No. 2, (june 2013), Cambridge University Press, [https://www.jstor.org/stable/24528841?readnow=1&refreqid=excelsior%3A7108729e4752e0fc139aad386be496b1&seq=1#page_scan_tab_contents], accesat 20 noiembrie 2020.
- Hitchins, Keith, *Românii 1774-1866*, București: Editura Humanitas, 1998.
- Horowitz, Tamar, „From Elite Fashion To Mass Fashion”, în *European Journal of Sociology*, Vol.16, No.2, p. 3, [https://www.jstor.org/stable/23998604?readnow=1&refreqid=excelsior%3Ab3e6f7c94a91039eece77961e9d9da4b&seq=2#page_scan_tab_contents], accesat 10 mai 2020.
- Iacob, Gheorghe, *România în epoca modernizării (1859-1939)*, Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2013.
- Kay, Paul., „Intra-speaker Relativity”. In J. J. Gumperz et S. C. Levinson (Eds.), *Rethinking linguistic relativity*, 97-114. Cambridge: Cambridge University Press. 1999, p. 110, *apud* Wagener Albin, *Entre interculturelité et intraculturelité: pour une redéfinition du concept de culture*, [https://www.researchgate.net/publication/209576794_Entre_interculturelité_et_intraculturelité_pour_une_redefinition_du_concept_de_culture], accesat 21.02.2022.

- Nicolescu, Nicolae, *Șefi de stat și de guvern ai României, 1859-2003*, Mică Enciclopedie, București: Editura Meronia, 2003.
- Păunescu, Cristina, Ștefan, Marian, *Legendele Bătrânei Doamne*, Ediția a II-a, București: editura „Oscar Print”, 2004, pp. 40-55I.
- Platon, Gheorghe, Platon, Alexandru Florin, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică.*, București: Editura Academiei Române, 1995.
- Porta della Donatella, Keating, Michael, editors, *Approaches and Methodologies in the Social Sciences. A Pluralist Perspective*, Cambridge University Press 2008, [https://www.hse.ru/data/2012/11/03/1249193115/Donatella_Della_Porta_Michael_Keating_Approa.pdf], accesat 25 noiembrie 2020.
- Sirota, A., «Des espaces culturels intermédiaires». In *Revue internationale de Psychosociologie*, 9, 91-107. 1998.
- Soutzou, Zoe, *Jurnal de ma vie*, în Arhiva Istorică Biblioteca Națională a României Manuscrise.
- Sturdza, Mihai Dim. (coord.), *Famiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, Vol.1, București: Editura Simetria, 2004, p. 15.

Romii între integrare și identitate culturală. Adaptarea sistemului educațional din România

---

DRD. ANDREI ȘTEFAN GHIMIȘI

Școala Doctorală

Școala de Studii Politice și Administrative

The paper „Roma people between integration and cultural identity. Adapting the educational system in Romania” offers another perspective on the intercultural education in Romania and in particular on the effects it has on the Roma population. In essence, the educational system in Romania “offers” many shortcomings when it comes to presenting the historical past of the Roma people. This factor, combined with the presentation of certain stereotypes about the Roma people since childhood, leads to an insufficient education among Roma and, especially, among Romanians.

Cuvinte cheie: romi, integrare, identitate culturală, educație interculturală.

Introducere

Politicile publice direcționate către romi au o istorie presărată cu multe impedimente în calea constituirii unor metode viabile pentru rezolvarea problemelor acestei comunități.

Atât integrarea, cât și incluziunea lor socială au avut mult de suferit din pricina sutelor de ani de robie, în România culminând și cu perioada comunistă, unde a fost aprofundat și mai mult decalajul social.

Analiza se va concentra pe afișarea rezultatelor obținute de către instituțiile și actorii prezentați la nivel național în România, alături de cei de la nivel european.

Analiza documentelor și strategiilor implementate la nivel național, în statele din Uniunea Europeană, în vederea integrării și incluziunii romilor este necesară pentru a putea extrage, printr-o privire comparativă, atât tehnici și metode noi de a putea dezvolta o politică publică bine adaptată pentru a putea satisface nevoile speciale ale populației de origine romă, cât și o armonizare a celor existente.

Uneltele și metodele necesare trebuie să fie oferite prin educație, o educație care trebuie să aibă la rădăcini o înțelegere cu adevărat a problematicii istoriei și integrării romilor în România.

Reconcilierea cu trecutul istoric este un punct principal pe care președinta Comisiei Europene l-a subliniat la a 14-a Platformă Europeană de Incluziune a Romilor.

Astfel, un prim pas ce poate fi făcut în acest sens este reprezentat de viitoarele generații care trebuie să cunoască informații care ar putea să le schimbe percepția și, în special, să le demonteze anumite stereotipuri sau etichete greșite.

Romii din România se află de peste 160 de ani între integrare și păstrarea identității culturale. Este nevoie însă de o schimbare la nivel educațional pentru ca viitoarele generații să se simtă cât mai confortabili și siguri, într-un mediu cu un nivel scăzut de segregare și discriminare.

Evoluția politicilor publice educaționale din România

A) Strategiile de integrare a minorității roma până în anul 2021

Procesul construirii unor politici publice pentru minoritatea romilor la nivel național a cunoscut un prim moment important în dezvoltarea acestora în perioada anilor 2001-2011, când au fost elaborate multiple politici publice unde romii au constituit grupul țintă prin

metoda de tip *targeting* (Strategii Naționale pentru romi din 2001 și 2011; Deceniul de incluziune) sau prin metoda *mainstreaming* (JIM, PNDR 2007-2013 și PNDR 2013-2020, ale căror rezultate stau la baza strategiei pentru Europa 2020). Aceste strategii au avut ca și elemente comune domeniile de acțiune, obiectivele, termenele de implementare a strategiilor și a planurilor de măsuri (PGM).

Un pas important pentru România în acest sens este realizat în anul 2006, an în care România implementează patru politici publice, atât cu abordare de tip *mainstream*, cât și *targeting*: Strategia Guvernului pentru romi (*targeting*), PNAInc (*mainstream*), JIM (*mainstream*), Deceniul de incluziune (*targeting*).

La nivel educațional, cea mai afectată categorie de populație au fost copiii din mediul rural, în special cei de origine romă. O dovadă în acest sens este rata de înscriere la grădiniță a copiilor romi care este cu 40% mai mică decât a populației majoritare¹.

În 2009, aproximativ 500.000 de copii romi nu frecventau regulat școala primară, iar peste 75% dintre copiii romi nu finalizează învățământul gimnazial.

Un studiu efectuat în 2009 arată că școala la care au acces copiii romi este de departe de a fi o școală inclusivă pentru toți. Pentru remedierea situației, crearea unui mediu cu adevărat incluziv și creșterea calității actului educativ în școlile frecventate de copii romi se impun adoptarea unor măsuri strategice, de profunzime și urgente².

O primă problemă ce poate fi extrasă este lipsa unor strategii eficiente de prevenire a abandonului școlar în rândul populației romă, școlile acționând în marea majoritate de cazuri atunci când este deja prea târziu³. De asemenea, o altă problemă des întâlnită este în momentul în care crește ponderea copiilor de origine romă în școli și astfel se produce

¹ Studiu Banca Mondială, *Toward and Equal Start: Closing the Early Learning gap for Roma Children in Eastern Europe*, 2012, p. 12.

² Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, București, 2009.

³ UNESCO, Institutul Național de Statistică, 2010.

un fenomen de segregare etnică la nivel de clase, însoțit de scăderea calității educației și a dotărilor materiale ale instituției în cauză⁴.

Deceniul de incluziune al romilor a fost un moment important în dezvoltarea strategiilor și a politicilor publice orientate spre populația romă. În calitate de mandat din partea Guvernului României, ANR a propus spre dezbateri multiple probleme specifice politicilor publice pentru romi. Una dintre cele mai importante este aceea a unei armonizări a politicilor publice interne și internaționale. Astfel, guvernele au planuri de măsuri sau strategii naționale pentru integrarea sau pentru îmbunătățirea situației romilor din țările respective.

Decada de incluziune a romilor poate fi considerată un angajament politic al guvernelor europene pentru eliminarea discriminării împotriva romilor și reducerea diferențelor inacceptabile dintre romi și restul societății. Platforma a fost creată „pentru a ajuta coordonarea și dezvoltarea politicilor pentru integrarea romilor și stimularea de schimburi de experiență între statele membre ale Uniunii, organizații internaționale și societatea civilă romă. Obiectivul este de a favoriza existența de procese, de politici mai coerente și facilitarea sinergiilor”⁵.

În ceea ce privește strategia de incluziune a romilor din 2011, au fost identificate un set de măsuri de către MEN cu scopul de a reduce absenteismul în învățământul preuniversitar, pentru a cuprinde copiii de vârsta preșcolară și școlară într-o formă de învățământ, aceste măsuri fiind în strânsă legătură cu norme de asigurare a calității

În baza Strategiei, nondiscriminarea, desegregarea și monitorizarea structurilor din sistemul educațional sunt câteva dintre principalele măsuri în vederea construirii unui mediu favorabil de învățare pentru copiii romi.

---

⁴ Gelu Duminiță și Ana Ivăsiuc, Raport de cercetare: *O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate*, București, Editura Expert, 2010.

⁵ <https://www.rcc.int/romaintegration2020/pages/4/roma-decade-and-the-eu>

Alte măsuri de promovare a participării școlare în rândul copiilor sunt prezentate, conform Legii educației, unele având rezultate excelente: tabere estivale pentru copiii între 3-6 ani, programul „A doua șansă” pentru cei care au depășit vârsta școlară, rețeaua de inspectorii, cadre didactice și învățători pentru limba romani și istoria romilor, tabere de vară pentru limba romani, olimpiade de limba romani sau burse pentru studenții romi (în general).

O altă problemă des întâlnită este în momentul în care crește ponderea copiilor de origine romă în școli și astfel se produce un fenomen de segregare etnică la nivel de clase, însoțit de scăderea calității educației și a dotărilor materiale ale instituției în cauză.

Fetele romi se confruntă cu riscuri disproporționat de mari de a părăsi sau a abandona școala timpuriu.

B) Strategia națională de incluziune a romilor pentru perioada 2021-2027

Această strategie națională, aprobată prin hotărâre de guvern, este răspunsul României cu privire la recomandările transmise de către Uniunea Europeană prin noul Cadru Strategic Roma al Uniunii Europene 2020-2030, denumit și noul Cadrul Strategic al Uniunii Europene privind egalitatea, incluziunea și participarea romilor.

Noua strategie națională de incluziune a romilor 2021-2027 are scopul de a răspunde la precedentele eșecuri oferite de către fosta strategie, aceasta având în vedere recomandările oferite de către Uniunea Europeană.

Un prim obiectiv absolut necesar și având o importanță ridicată dintre cele patru mari criterii ce urmează să fie abordate se referă la măsuri destinate să accelereze integrarea romilor, să prevină și să elimine segregarea, luând în considerare situația tinerilor și dimensiunea de gen și să stabilească valori de bază precum și ținte măsurabile și obiective de etapă. De asemenea, aceste măsuri trebuie corelate cu modalități de monitorizare, revizuire și evaluare a măsurilor de integrare a romilor la

nivel național, care trebuie să fie în strânsă legătură cu modalități de luare în considerare a aspectelor legate de incluziunea romilor la nivel local și regional.

Un alt element cheie analizat de către SNIR și absolut necesar în vederea integrării romilor, este educația. În domeniul educației există în continuare discrepanțe majore între copiii majoritari și cei romi în ceea ce privește participarea școlară, nivelul de performanță școlară obținut de aceștia și abandonul școlar. De asemenea, tratamentul diferențiat acordat de către cadrele didactice, dar și elemente de segregare și discriminare sunt aflate în strânsă legătură cu cele menționate anterior.

O cercetare recentă arată faptul că două treimi dintre etnicii romi ori nu au absolvit nici o clasă ori au absolvit maxim studiile gimnaziale, o pondere de 5 ori mai ridicată decât cea a majoritarilor. Acest decalaj se păstrează și în cazul studiilor de liceu absolvite, ponderea persoanelor de etnie roma care finalizează studiile fiind de trei ori mai scăzută decât cea a majoritarilor.

O măsură necesară și care se regăsește și în prezenta strategie națională este punerea accentului pe istoria romilor din România, aceasta fiind una marcată de excluziune și discriminare rasială, fiind întinsă pe parcursul a cinci secole de robie, urmând mai apoi genocidul din timpul Holocaustului și culminând cu o politică de asimilare forțată din timpul regimului comunist. Lipsa cunoașterii în societate, la toate grupurile de vârstă și la toate nivelele a acestor evenimente care pot avea o influență crucială în dezvoltarea oricărui popor sau individ consider că sunt o cauză directă pentru care populația de origine roma nu a putut să se integreze cu adevărat în societate. Aceste fapte, aceste tragedii istorice și umane au generat traume transgeneraționale care produc și astăzi efecte negative pentru toți românii din România. De asemenea, prin perpetuarea prejudecăților și a stereotipurilor despre minoritatea roma, conturează România ca fiind una dintre țările care au o nevoie imediată de reconciliere cu trecutul istoric (din acest punct de vedere).

SNIR propune o serie de abordări, pe care le consider absolut necesare și foarte bine punctate, pentru a îndrepta această nedreptate. Neprezentarea episoadelor istorice cu un caracter negativ sau dramatic pentru populația roma în sistemul educațional sunt generatoare de stigmat social sau instigă la discursuri de ură și la infracțiuni motivate de ură avându-i ca subiecți pe minoritarii romi, indiferent de statutul socio-educational al acestora.

Recomandările Uniunii Europene cu privire la integrarea minorității roma

Acest cadru nou, vine ca urmare a unor neajunsuri și probleme semnalate cu privire la ultimele strategii abordate în această direcție. Cadrul Strategic Roma 2020-2030 lansat în octombrie 2020 se bazează pe principii precum egalitate, incluziune și participare și are ca bază măsurile abordate de către toate statele membre prin strategiile naționale de integrare a populației roma până în 2021.

În timp ce unele îmbunătățiri au fost făcute în domeniul educației spre exemplu sub tutela fostei strategii, actuala strategie dorește să abordeze o metodă bazată mai mult pe integrarea socio-economică a minorității roma. Mulți membrii ai comunității roma rămân marginalizați în societățile europene și continuă să fie subiecții discriminării disproporționate, a rasismului și a excluderii socio-economice.

Aceste măsuri sunt mai mult decât bine venite în acest context deoarece este nevoie de o nouă serie de reglementări în această direcție. Europa, dar și restul lumii se afla într-o continuă creștere, atât la nivel economic, cât și cultural sau social. Anumite bariere care acum 10-20 de ani erau considerate poate de netrecut, se văd azi distruse de dorința de a putea crea un spațiu cât mai sigur pentru toți oamenii. Astfel, această nouă abordare a Uniunii Europene cu privire la integrarea populației roma în societate este o nouă tentativă, de data aceasta mai adaptată și

dezvoltată pe o perioadă de 10 ani, de a putea rezolva o problema ce persistă de ceva timp.

O altă schimbare notabilă este introducerea indicatorilor bazați pe drepturi care sunt conectați la target-uri specifice care ajută la măsurarea progresului, sau măsurarea lipsei acestuia. În timp ce multe dintre politicile publice noi sunt conectate la principiile de egalitate, incluziune și participare, noul Cadrul Strategic UE Roma are un rol cheie în monitorizarea și implementarea Strategiilor Naționale Roma, coordonarea acțiunilor de politici publice, ajutarea cu fonduri EU a acțiunilor întreprinse și promovarea și schimbul de bune practici între statele membre⁶.

Una dintre cele mai urgente nevoi este ca eforturile să fie mărite pentru a combate discriminarea și a promova egalitatea și incluziunea romilor, acestea fiind accentuate și de contextul pandemic. Potrivit Agenției pentru Drepturi Fundamentale, 41% dintre romi au raportat că s-au simțit discriminați la locul de muncă, în timp ce își căutau loc de muncă, în educație și sănătate, când s-au aflat în contact cu autorități sau când au intrat într-un magazin.

Combaterea rasismului și a discriminării intersecționale împotriva populației roma trebuie să fie o piesă centrală în orice strategie a Uniunii Europene care caută să promoveze incluziunea socială și economică a populației roma. Noul cadru teoretic recunoaște că fără a adresa rasismul structural împotriva romilor, schimbarea adevărată nu o să se întâmple. De aici și angajamentul luat în noul Cadru Strategic Roma UE de a include lupta împotriva sărăciei, împotriva discriminării rasiale și a participării roma ca și obiective orizontale este un pas înainte.

Unul dintre parametrii propuși de către Uniunea Europeană cu privire la educație este reducerea decalajului de terminare a școlilor

---

⁶ Declarație de presă a Comisiei Europene (Octombrie 2020). Comisia lansează noul plan pe 10 ani pentru susținerea populației Roma în UE. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1813

primare și secundare pentru copiii romi cu peste 30%, însă acest target nu este suficient. O continuare a practicilor de segregare a copiilor romi în școli o să ducă la o scădere cu aproximativ 50% a copiilor roma care participă la școală.

Rezultatele studiului cantitativ cu privire la prezentarea istoriei romilor la nivel educațional

Studiul cantitativ a fost realizat pentru a putea înțelege cu adevărat care este importanța și necesitatea studierii istoriei romilor, alături de tradiții, obiceiuri și cultura acestora. În vederea unui proces de integrare cât mai cuprinzător, este absolut necesar ca minoritatea roma să fie cât mai bine prezentată și înțeleasă, statul român fiind principalul factor cheie în acest sens.

Studiul a avut peste 1000 de răspunsuri și a fost adresat atât persoanelor de etnie roma cât și oricăror altor persoane. În urma rezultatelor culese și corelate cu studiul calitativ, o serie de concluzii și recomandări sunt desprinse care au rolul de a oferi anumite idei aplicabile în vederea îmbunătățirii actului educațional pentru copiii de etnie roma.

Astfel, aproximativ 50% dintre respondenți nu sunt foarte familiarizați cu istoria romilor în timp ce 21 % nu sunt deloc familiarizați cu aceasta. Astfel, o proporție de aproape 3 sferturi nu au informații cu privire la istoria romilor.

Aproximativ 70 % dintre respondenți nu cunoșteau faptul că a existat un Holocaust și pentru persoanele de origine romă, aproximativ 60% nu cunoșteau despre robia de cinci secole a romilor, iar 96% dintre respondenți nu au auzit despre deportarea romilor în Transnistria.

Aceste date au fost importante deoarece au arătat că există foarte multe lacune în educația pe care am primit-o, aceste lacune fiind și mai mult adâncite de un sentiment de discriminare care nu scade în rândul oamenilor, aceștia fiind de asemenea prezentați alături de multe

stereotipuri care nu aduc nici un plus de valoare procesului de integrare. Aproximativ 95% dintre respondenți au considerat că astfel de evenimente au un impact puternic asupra dezvoltării oricărei populații, așadar și pentru populația de origine roma.

În plus, peste 75% consideră că astfel de informații pot influența modul de gândire cu privire la populația roma și peste 90% au considerat că astfel de informații sunt absolut necesare în vederea înțelegerii problematicei integrării romilor în societate. Mergând în continuarea acestui subiect, 65% consideră că astfel de informații sunt necesare atât la nivel primar cât și la nivel gimnazial, unde 30% consideră că sunt necesare doar la învățământul gimnazial.

Următoarele întrebări vin în completarea ultimei idei și propun introducerea unei ore sau a unei secțiuni cu privire la istoria romilor în programa educațională obligatorie pentru elevi/studenți.

Aproape 30% dintre aceștia consideră că este foarte necesară introducerea unei astfel de ore, 37% consideră că este destul de necesară, iar doar 14% consideră că nu este necesară, restul considerând că este aproape necesară. Astfel putem observa un spirit de dorință și, mai ales, de necesitate în rândul oamenilor care consideră necesară o astfel de abordare. De asemenea, peste 80% dintre respondenți consideră că din cauza celor enumerate anterior, populația roma pornește cu un dezavantaj în societate.

Următorul set de întrebări a abordat idei precum prezența stereotipurilor cu privire la populația roma (peste 96% consideră că acestea încă există și au un caracter negativ) sau rolul statului român și al Uniunii Europene în dezvoltarea și integrarea comunității roma.

Peste 92% consideră că statul nu a făcut suficiente eforturi pentru a prezenta istoria romilor și astfel, a contribuit la această stare de ignoranță și a păstrat anumite stigmate sociale care îngreunează procesul de integrare.

Aproximativ 93% consideră că statul român are un rol destul de important sau foarte important în legătură cu integrarea romilor în societate.

De asemenea, peste 71% dintre respondenți consideră că atitudinea față de romi nu a fost îmbunătățită prea mult în ultimii ani, iar peste 87 % au fost de acord cu prezentarea în săptămâna "Școala Altfel" a unor guest speakeri (persoane motivaționale) de origine romă la clasele primare și de liceu pentru a vorbi despre succesele și reușitele, dar și despre probleme întâmpinate.

Ultimul set de întrebări testează respondentul oferind o serie de exemple și situații pentru a putea observa anumite exemple de bune practici. Peste 75% au considerat că este foarte bine ca elevii romi și cei români să învețe în aceeași clasă, iar peste 75 % au considerat ca fiind foarte bine ca și copiii romi și români să se joace împreună. De asemenea, mai sunt oferite alte situații care să ofere o imagine de ansamblu asupra înțelegerii a ceea ce este considerat bine/rău cu privire la interacțiunea dintre cele două populații.

Concluzii și recomandări

O primă măsură importantă în vederea procesului de implementare a unei educații incluzive este punerea măsurilor împotriva discriminării romilor în centrul Strategiilor Naționale Roma și implementarea acestui mod de gândire în instituțiile naționale, în politicile publice și în propunerile legislative, cât și în instrumentele de finanțare.

O altă măsură, în legătură strânsă cu aceasta, este promovarea campaniilor de creștere a conștientizării care au ca target publicul cât mai larg, adresând fricile și lipsa de cunoștințe ale oamenilor prin educare și întărirea legislației anti-discriminatoare, alături de împuternicirea acestora cu mecanisme de sancționare eficiente.

La nivel local și național, consider că angajații statului, precum oamenii legii, ofițerii sau profesorii ar trebui să aibă un nivel de educație dezvoltat cu privire la identificarea și prevenția ideilor anti-roma.

Un exemplu pozitiv putem să îl regăsim în campanii de creștere a conștientizării și/sau campanii social media care să promoveze exemple promițătoare din societate. Acestea pot să fie atribuite cu evenimente naționale cum ar fi ziua națională pentru rugăciune roma, conferințe sau Ziua Memorială a Holocaustului.

Aceste măsuri trebuie să fie strâns corelate și cu o creștere a participării directe a romilor în formarea de politici publice și la discursurile publice prin implicarea efectivă în Platformele Naționale Roma și la oricare alte nivele relevante. În plus, comunitățile roma și organizațiile sociale pro-roma trebuie să fie implicate în conceperea, implementarea, monitorizarea și evaluarea cadrului pentru Strategiile Naționale Roma.

În plus, ca și în cazul recomandărilor cu privire la implementarea priorităților sectoriale, domeniul educației este foarte important atât pentru copii romi, cât și pentru romii care nu au avut parte de acces la ea când erau tineri. Din această cauză, trebuie subliniată importanța programelor de tip „A doua șansă la educație” pentru adulții care nu au reușit să completeze educația primară obligatorie.

Un alt lucru important pentru populația romă este promovarea training-urilor vocaționale care corespund necesităților de pe piața muncii care pot duce la angajarea acestora sau chiar la producerea unor societăți comerciale proprii. Acestea sunt mai ales importante deoarece au o strânsă legătură cu păstrarea și promovarea unor meserii tradiționale rome.

Guvernele naționale pot să promoveze obținerea de fonduri pentru ca școlile să dispună de un model de educație cât mai incluziv. Învățarea despre diversitate și cultura roma în școli sunt alte măsuri ce au fost prezentate și în strategiile anterioare, însă acestea trebuie să fie

corelate și cu activități după școală pentru a putea aprofunda practic aceste cunoștințe

Oferirea de către stat a unui sistem suficient și accesibil de îngrijire a copiilor de când sunt foarte mici, în locații cu un număr mare de persoane de etnie roma, este o metodă eficientă pentru a putea încuraja femeile rome să își completeze educația, inclusiv educația secundară și de nivel înalt în vederea angajării acestora pe piața muncii.

O altă necesitate, de această dată fiind agravată și de contextul pandemiei, este accesibilitatea copiilor romi la învățarea online prin asigurarea că aceștia au electricitate și conexiune la internet, un calculator, experiențe alternative de tip e-learning și un suport educațional necesar pentru ca aceștia să nu rămână în urmă⁷.

Bibliografie

Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, București, 2009.

Declarație de presă a Comisiei Europene (Octombrie 2020). Comisia lansează noul plan pe 10 ani pentru susținerea populației Roma în UE. [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1813], accesat la data de 2 martie 2022.

Gelu, Duminică, Ana, Ivasiuc, Raport de cercetare: *O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate*, București: Editura Expert, 2010.

Romani Early Years Network, Acțiuni prioritare pentru factorii de decizie în Europa: o chemare din partea copiilor romi și a copiilor care locuiesc la marginile orașelor, 2020, [<https://reyn.eu/wp-content/uploads/2020/05/REYN-Call-for-Action-COVID-19.pdf>], accesat la data de 2 martie 2022.

Studiul Băncii Mondiale, Toward and Equal Start: Closing the Early Learning gap for Roma Children in Eastern Europe, 2012, p. 12.

UNESCO, Institutul Național de Statistică, 2010.

---

⁷ Romani Early Years Network (2020). Acțiuni prioritare pentru factorii de decizie în Europa: o chemare din partea copiilor romi și a copiilor care locuiesc la marginile orașelor. <https://reyn.eu/wp-content/uploads/2020/05/REYN-Call-for-Action-COVID-19.pdf>, accesat la data de 2 mai 2022.

Dezvoltarea unui Sistem Intern de Evaluare (SE) în Sistemul de Achiziții Publice din România (SAP)

DRD. ILEANA-SABINA CHIABURU

Școala Doctorală

Școala de Studii Politice și Administrative

The evaluation systems should be adapted to the needs of the public administration so that they can respond to the current and future challenges and contexts. The main goal of this study is to build an adequate internal evaluation structure for one of the component structures of the Romanian Public Procurement System (SAP). It briefly analyzes the theoretical framework, the context, the problems' tree (the "why"), the mechanism and the desired outcomes (the "how"), future required steps, and the conclusions. Mixed research methods (specialized literature and open databases of public organizations in Romania, in The European Union, and of international organizations like The World Bank and O.E.C.D. systematic search, observation, semi-structured interviews under the Chatham House method, and questionnaires) were used. The data was analyzed against the evaluation criteria, in a transformative evaluation, between January 2021 and March 2022. The resulting information was systematized and, the need to develop the capacity for evaluation in all phases (ex-ante, intermediary, ongoing, ex-post) was outlined from the first conclusions. That is why, a mechanism inspired by the structural form of the Kalman filter in statistics, a general tool for combining information in the presence of uncertainty was proposed as a solution. It was adapted for the National Agency of Public Procurement (ANAP) taking into consideration its regulatory role and its capacity to determine isomorphisms in the PP system as a necessary step to create a stable connection between the bureaucratic part of public administration, scientists, and the political management of these public organizations.

Cuvinte cheie: achiziții publice, administrație publică, echitate socială, evaluarea transformativă a sistemelor.

Introducere

Evaluarea este utilizată la nivel decizional în Uniunea Europeană pentru a stabili dacă principiile transparenței, responsabilității precum și criteriile echitate, eficiență și eficacitate sunt respectate în ciclul de intervenție publică, dar și ca un instrument important de stabilire a capacității de reacție și a reutilizării informațiilor dobândite în evaluări anterioare.

Capacitatea unei organizațiilor publice de a se adapta unor noi contexte, păstrându-și în același timp alinierea la cerințele sistemice și predictibilitatea, este un reper în definirea performanței și a dinamicii acesteia. Renger scrie că „teoria evaluării sistemelor (SET) este utilizată în evaluarea sistemelor moderne” și că aceasta „constă în trei etape secvențiate, fiecare fiind o condiție prealabilă pentru succesul următorului pas. (...) Gândirea sistemelor oferă o rațiune teoretică pentru definirea limitelor, componentelor și relațiilor sistemului.” (Renger., Ralph, Foltysova., Jirina., Renger., Jesica., Booze., Wayne., 2017).

Conform „Strategiei Naționale în Domeniul Achizițiilor Publice 2015-2020” (Guvernul României, 2015) Sistemul de Achiziții Publice (SAP) din România are următoarea structură:

Figura 1. Structura Sistemului de Achiziții publice din România (creație proprie)

Observăm că fiecare dintre structurile Sistemului de Achiziții Publice național poate fi încadrat în sistemul cadru al Administrației Publice, în Sistemul de Justiție (Curțile de Apel) și toate aceste structuri sunt autorități contractante în sine, contractând diverse produse și servicii de la ofertanți externi, altfel nu ar putea funcționa.

Anexat Strategiei este publicată și „Metodologia de evaluare în domeniul achizițiilor publice a unui proiect de act normativ” (ANAP, 2021). Începând cu titlul, care ne duce cu gândul la evaluarea ex-post (a impactului actelor normative din domeniu) și continuând cu analiza metodologiei propuse, constatăm că atât termenii utilizați cât și parcursul propus fac referire la evaluări ex-ante a unor astfel de acte și doar la impactul preconizat.

Pentru a verifica teoria McDavid & Hawthorn privind evaluarea, care scriau că *„rezultatul acestei diversități în modul în care definim evaluările bune este că trasarea unei linii între evaluările reale și pseudo-evaluări presupune că suntem de acord asupra unui continuum de metode și pur și simplu nu o facem”* (McDavid, J.C., & Hawthorn, L.R., 2006) am cercetat amănunțit Strategia, un document cu amprentă politică, conceput ca răspuns la nevoia de viziune și adaptare la Directivele 23 și 24/2014 și ulterior 25, ale Uniunii Europene, Directive transpuse în legislația românească în anul 2016 prin Legile 98, 99 și 100.

Ținând cont de experiența profesională și de cea dobândită în cadrul cercetării pentru disertație (în concluziile căreia a fost subliniată nevoia dezvoltării capacității interne de evaluare a ANAP), am avut în minte cuvintele altor doi mari teoreticieni în domeniu care atrag atenția asupra studiilor de evaluare *„controlate politic sau pseudo-evaluărilor”* pentru *„a controla și păstra puterea și accesul la finanțare”* (...) *„unde întrebările adresate sunt cele de interes pentru client și grupuri speciale care împărtășesc interesul clientului”* (Stufflebeam, D. L., & Webster, W. J., 1980), deși subiectul acestora ar trebui să fie evaluarea de politici publice în Sistemul

de Achiziții Publice susținută de știință și dovezi robuste obținute de evaluatori independenți. S-au conturat astfel întrebările cercetării:

1. Putem vorbi de un sistem de evaluare a achizițiilor publice la nivel sistemic, în România?

2. Dacă putem vorbi de existența unui astfel de sistem, corespunde acesta standardelor europene privind evaluările de politici publice?

3. Dacă acest sistem nu există în prezent, îl putem dezvolta și cum ar trebui să el arate?¹

Drept urmare, într-un design specific unei evaluări transformative, în acest studiu analizez contextul, arborele problemelor și cel al obiectivelor, verificând posibila contribuție a structurii inspirate de filtrul Kalman din statistică pentru atingerea acestora.

Metode și metodologie²

În acest studiu au fost utilizate metode mixte de cercetare, atât calitative, cât și cantitative, cu instrumentele lor specifice: observarea activă, analiza datelor și a documentelor obținute din baze de date deschise, cum ar fi cele ale organizațiilor publice din România, precum și ale organizațiilor europene și internaționale (Comisia Europeană, Banca Mondială, O.E.C.D.) și revizuirea literaturii de evaluare de specialitate.

Așa cum am descris în „Introducere”, folosind datele din cercetarea anterioară, am început prin a folosi observarea activă și studiul de documente într-o autoritate contractantă centrală, parte a SAP: ANAP. Următorii pași au constat în interviuri semi-structurate (sub regula Chatham House), iar datele obținute au fost verificate în procesul de triangulare, folosind chestionare cu întrebări cu răspuns închis și/sau deschis, pe un eșantion de 60 % din autoritățile contractante centrale

---

¹ Această întrebare va fi reluată pe parcursul a mai multe studii individuale deoarece direcționează spre obiectivul principal al tezei de doctorat.

² Metodele și metodologia sunt comune tuturor articolele din seria cercetării doctorale.

(ministere) și 30 % dintre autoritățile contractante județene, aplicate la nivel de conducere, dar și pentru a studia contextul legal și politic.

Recent (martie 2022) au fost interviewate cadre de conducere din Secretariatul General al Guvernului, responsabile cu dezvoltarea și implementarea politicilor publice și al cadrului legal pentru dezvoltarea capacității de evaluare ca parte a eșantionului reprezentativ „manageri în SAP”. Variabilele au fost analizate în SPSS.

Unul dintre criteriile folosite în evaluare este echitatea (Donaldson, S. I., & Picciotto, R., 2016), un concept complex și unul dintre principiile pe care o administrație europeană ar trebui să le respecte alături de legalitate, economie, eficiență și eficacitate. Echitatea socială (vorbind de echitatea economică și incluziunea socială) poate fi evaluată din faza de planificare a unei politici publice (intrări, procese, ieșiri, rezultate pe termen mediu și lung, impact scontat) până la previziuni pentru viitorul mai îndepărtat. Frederickson scria că aceasta trebuie să fie busola pentru *„managementul corect, just și echitabil al tuturor instituțiilor care servesc publicul direct sau prin contract și distribuția corectă și echitabilă a serviciilor publice și implementarea politicilor publice și angajamentul de a promova corectitudinea, justiția și echitatea în formarea politicilor publice.”* (Frederickson, H. G. Armonk, 2010)

Literatura de specialitate

Literatura de specialitate a fost revizuită sistematic, termenii cheie utilizați fiind „evaluarea transformativă, utilizarea evaluării, sisteme de evaluare și evaluarea sistemelor”. Conceptele au fost analizate în legătură cu termenii administrație și achizițiile publice, în baze de date academice precum Google, Scopus, JSTOR (noul instrument beta-Constellate), Clarivate-Web of Science, Taylor și Francis și SAGE. Au fost cercetate, de asemenea, materialele academice și profesionale avute la dispoziție ca membru al Asociațiilor de Evaluare (American Evaluation Association – AEA, European Evaluation Society – EES), care au fost dezbătute în

webinare și în întâlnirile periodice ale membrilor, așa-numitele „evalcaffe”, la care am participat.

O nouă căutare a fost efectuată după citirea listelor de referințe bibliografice ale publicațiilor selectate în prima etapă, prin utilizarea criteriului cronologic de la cele mai noi la cele mai vechi articole publicate.

Rezultate

După analizarea numărului de citări ale lucrărilor, a fost evident că fiecare generație de evaluare are un „titan” a cărui muncă i-a inspirat pe ceilalți cercetători din domeniu la un moment dat. Astfel de profesioniști în evaluare au influențat dezvoltarea domeniului încă de la începuturile sale și continuă să fie activi în prezent, adaptându-se pe ei înșiși și munca lor la noile condiții și tehnologii.

Dr. Michael Quinn Patton (2006-2022), practician și profesor la Universitatea din Minnessota, poate fi considerat un reprezentant remarcabil al noilor generații de cercetători în evaluare și dar și unul dintre părinții fondatori ai teoriilor de evaluare, în același timp. În propria cercetare nu am descoperit nici o lucrare academică în limba engleză, de exemplu, care să nu îi menționeze activitatea de cercetare în acest domeniu.

El analizează noile modele de evaluare, de acumulare a cunoștințelor și de adaptare la contexte dinamice și inovatoare în conceptul numit „evaluarea dezvoltării”. În viziunea sa, „o provocare-cheie este aceea de a oferi perspective semnificative pentru procesele de evaluare care sprijină evoluția inovării și de a contribui la obținerea de rezultate pe teme cruciale” (Patton, M. Q., 2015). În acest studiu el identifică cinci situații complexe în care un evaluator poate utiliza evaluarea celei de-a cincea generații. Prima este utilă pentru aplicarea unei inovații complexe în timp ce ea se dezvoltă simultan. În studiu,

platformele SICAP /SEAP pot fi încadrate în acest context, similar celui de schimbare substanțială a sistemelor și strategiilor.

Cea de-a doua situație este recomandată pentru schimbări și crize bruște. Un astfel de exemplu este pandemia declanșată de COVID-19 și de măsurile luate în situații extraordinare din această perioadă. În sistemul analizat ele au determinat modificări în activitate, dar și abateri de la standardele procedurale în achiziții publice, pentru achiziționarea măștilor, a echipamentelor medicale, dar și a altor servicii non-medicale.

Mediul politic dinamic complex este al treilea cadru. Unde ar putea fi mai potrivit a fi utilizat decât în complexitatea mediului denumit generic „administrație publică”, unde decizia conducerii politice ar trebui să se bazeze pe evaluări în care toți beneficiarii să fie implicați, nu doar consultați?

A patra situație menționează utilizarea rezultatelor, atunci când inițiativele care au fost eficiente într-un singur context și trebuie să fie puse în aplicare într-un mediu nou și într-un context nou.

În ultima situație, Patton face referire la utilizarea evaluării de politici în sprijinul continuu pentru adaptarea inițiativelor într-un mediu în schimbare din punct de vedere tehnologic.

Acestea sunt argumentele selectării folosirii teoriei în studiul propriu. Noutatea adusă de acesta constă în aplicarea pe sistemul evaluat, folosind cadrul ca un conector pentru a trece la caracteristicile celei de-a șasea generații: intervenția cercetătorului în timp ce face evaluarea.

Contextul legal și politic

În anul 2007 România a devenit stat membru al Uniunii Europene. Una dintre schimbările bruște (DiMaggio P., Powell W., 1983) necesare a fost cea de construcție a sistemului de achiziții publice. În următorii ani, majoritatea sistemelor europene au suferit modificări substanțiale pentru a putea funcționa în sistemul global.

Banca Mondială a actualizat metodologia de evaluare a acestora în 2014 și a publicat noile etape-cheie în achizițiile publice, într-un moment în care achizițiile publice deveneau „principalul instrument de deblocare a creșterii economice la nivel european” (Banca Mondială, 2014). Acestea au fost actualizate în anul 2016 pentru a include Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (SDG).

Simultan (2014), la nivel european, au fost emise Directivele 23, 24 și 25 ale Parlamentului European și ale Consiliului (Parlamentul European și Consiliul, 2014). În primul articol al Directivei 2014/24/UE se menționează expres faptul că „atribuirea contractelor de achiziții publice de către sau în numele autorităților statelor membre trebuie să respecte principiile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene și anume libera circulație a mărfurilor, libertatea de stabilire și libertatea de a presta servicii, precum și principiile care decurg din acestea, cum ar fi egalitatea de tratament, nediscriminarea, recunoașterea reciprocă, proporționalitatea și transparența” (Parlamentul European și Consiliul, 2012).

Directiva a fost transpusă în legislația națională aplicabilă în domeniul achizițiilor publice în anul 2016, prin Legea 98, conform „Strategiei naționale în domeniul achizițiilor publice”. Strategia a reprezentat o „etapă crucială în reformarea sistemului de achiziții publice din România”, stabilind „o viziune comună, într-un moment-cheie”, propunând „acțiuni care definesc politica Guvernului privind reformare a sistemului național de achiziții publice în perioada 2015-2020” (ANAP, 2015), precum și propuneri pentru evaluarea acestora. Concluziile preliminare au arătat că răspunsul la prima întrebare a studiului este: sistemul de evaluare sistemică nu este conceput nici măcar la nivel teoretic în Sistemul Național al Achizițiilor Publice.

În anul 2016 au fost emise și publicate legile 98, 99, 100 și 101. În același an, ANAP publica Metodologia de evaluare a impactului achizițiilor publice (Agenția Națională a Achizițiilor Publice, 2016), un poster despre un document aflat în dezbatere publică, iar până în

momentul scrierii acestei lucrări, nu au fost găsite astfel de rapoarte de evaluare și în legislația primară au survenit numeroase modificări care ridicând pun la îndoială stabilitatea și predictibilitatea cadrului legal, contribuind la scăderea capacității administrative, a performanței și chiar a bunei guvernante a sistemului în ansamblu, așa cum am arătat în cercetări anterioare.

O măsură apreciată de beneficiari pentru a diminua incertitudinea a fost emiterea „Ghidului legislativ pentru achizițiile publice”, „pentru aplicarea prevederilor art. 4 din Normele metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la atribuirea contractului de achiziție publică/acordului-cadru din Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 395/2016, cu modificările și completările ulterioare.” (ANAP, 2016). Din acest pachet de legi, Legea 101 prevede înființarea organismului de control judiciar (CNSC), o nouă organizație în Sistemul de Achiziții Publice, care modifică întreaga configurație a acestuia deoarece, deși a fost gândită ca un pas în detensionarea unor procese între autoritățile contractante și Curțile de Apel, analiza utilizând metode calitative la nivelul decidenților (administrație, ofertanți, consultanți), a arătat că aceasta este văzută ca un surplus de cheltuială bugetară, deoarece multe dintre contestații ajung în instanțe sau chiar la Curtea Europeană de Justiție.

Din anul 2019, ANAP a trecut din subordinea Ministerului Finanțelor, în subordinea Secretariatului General al Guvernului, o modificare de subordonare a organizației care a produs o altă schimbare în sistem și sub-sistemele sale. Anul următor a adus cu sine elementele disruptive descrise de Patton, enunțate ca situație în care evaluarea politicilor publice specifică celei de-a șasea generații se poate dovedi extrem de utilă și adaptabilă schimbărilor rapide, incluzând aici lucrul de la distanță, proceduri în achiziții, întârzieri ale plăților etc.

Arborele problemelor – De ce este necesar un sistem de evaluare?

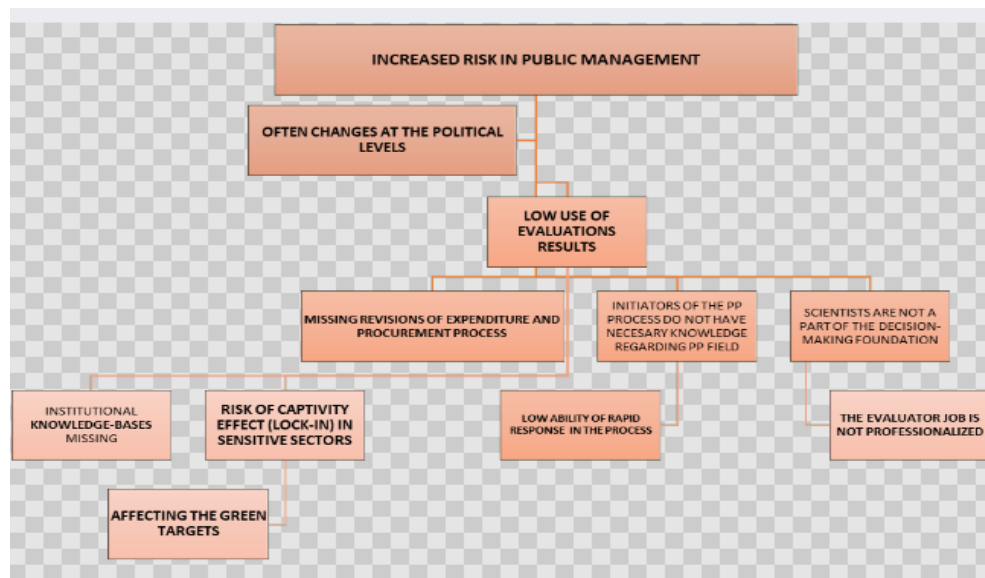

Figura 2. Arborele Problemelor (creație proprie)

Programele și proiectele derulate din fondurile europene au stabilite termene și condiții de evaluare ex-ante, intermediare și ex-post conform unor proceduri stricte. Întrebarea este ce se întâmplă cu cele bugetate din fondurile naționale, cu programele precum Anghel Saligny? Cum învățăm să facem politici mai bune dacă nu știm ce nu a funcționat sau nu putem utiliza și reproduce ceea ce a funcționat bine? Pentru a înțelege necesitatea evaluării sistemice interne voi menționa doar problemele importante.

(1) Pentru a analiza procesul în care acțiunile din Sistemul de Achiziții Publice pot afecta mediul și atingerea unor Obiective de Dezvoltare Durabilă (SDG) am considerat relevant „Studiul privind efectul captivității (blocării) în sectoarele sensibile din domeniul achizițiilor publice, IT și al dispozitivelor medicale” efectuat de Consiliul Concurenței (Consiliul Concurenței, 2020), care semnală probleme importante legate de cheltuielile ineficiente și nu numai. Blocajul s-a referit la rezultate negative grave ale contractelor de achiziții publice în

domeniile menționate. Mai mult de 45% din cauze au fost îndreptate spre prima fază a procesului: inițierea și Planuri Anuale ale Achizițiilor Publice nerespectate, modificate sau neadaptate nevoilor, precum și lipsa de informații și/sau experiență a celor care întocmeau Referatele de Necesitate sau, în alte cazuri, trimise justiției, abateri legate de corupție. Acest tip de evaluare este necesar pentru a putea depista eventualele probleme în interacțiunea sistemică. Într-o criză precum pandemia Covid-19, creșterea capacității de reacție rapidă pentru achizițiile din domeniul sănătății, apărarea, comunicarea, securitatea digitală este esențială.

Totuși, așa cum a arătat analiza datelor, personalul administrației publice angajat în primele etape ale planificării achizițiilor nu are întotdeauna cunoștințe de achiziții publice. Din acesta fac parte arhitecți, ingineri, specialiști în marketing, medici. Mai mult, cei specializați în achiziții publice pot evalua doar partea specifică licitației publice și a procedurilor din departamentele de specialitate (CISAP). Uneori migrează de la aceste departamente la altele unde au mai puține responsabilități.

(2) Este întotdeauna vorba despre responsabilitate? Cunoașterea, memoria instituțională lipsește și, atunci când apar schimbări neplanificate, cum ar fi, de exemplu, schimbarea la nivel politic – un nou Guvern sau un nou partid de guvernare cu propriul Plan de Guvernare aprobat în Parlamentul României. Această schimbare și rezultatele ei nu sunt și nu pot fi evaluate, deși provoacă schimbări la nivelul primului și celui de-al doilea nivel de conducere din ministere și agenții.

Accesarea și reanalizare artefactelor se face utilizând forma fizică a acestora, imprimată pe hârtie, îndosariată, care creează nu doar probleme mediului ci, din cauza volumului mare, devin inaccesibile și imposibil de analizat fără a afecta alte sarcini de lucru, au nevoie de spațiu adecvat de depozitare, ceea ce presupune scăderea eficienței în cheltuirea banilor publici iar arhivele digitale, în puținele organizații în care există, sunt nestructurate sau nu sunt actualizate.

Din eșantionul management politic, toți cei intervievați au răspuns afirmativ la întrebările „considerați că existența unui departament independent de evaluare internă și rezultatele muncii acestuia v-ar fi fost util atunci ați preluat conducerea organizației?” și „sunt evaluate rezultatele decidenților doar cu scopul de tragere la răspundere după eliberarea din funcție”.

(3) Profesionalizarea postului de evaluator este un pas imperios necesar. Necesitatea a fost subliniată de evaluatori, politicieni, birocrați și reprezentanți ai companiilor private deopotrivă, în răspunsurile lor deschise la chestionar. Un pas necesar la nivel internațional este modificarea Standardului Internațional pentru Clasificarea Ocupațiilor. (Organizația Internațională pentru Dreptul Lucrătorilor- ILO, 2022)

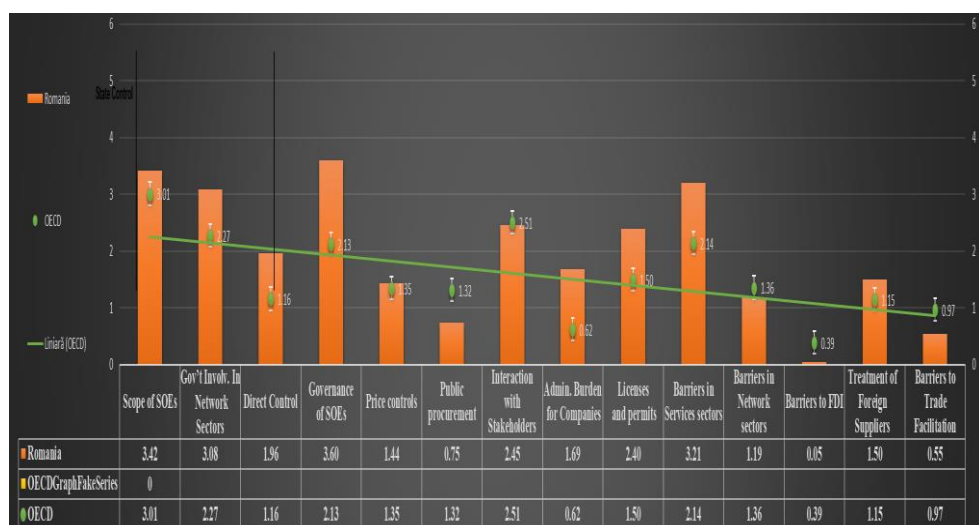
(4) Trasarea conexiunilor care descriu sistemul și interacțiunea cu alte sisteme, precum și necesitatea informării și utilizării cunoștințelor, implicând oamenii de știință în activitatea internă a administrației publice sunt alte probleme importante.

Arhitectura sistemului de evaluare propus și arborele obiectivelor (Cum putem transforma?)

O capacitate de evaluare dezvoltată (vezi (Labin., Susan., N., 2014)) ar însemna ca întregul SAP să atingă acel nivel la care diferitele paliere și organizații ale sale se susțin reciproc pentru a putea să se adapteze și să aibă capacitatea de a răspunde la schimbări incrementale și/sau neașteptate, definită conform criteriilor de reziliență și echitate socială (OCDE, 2022). În contextul invitării României la OCDE, implicit adoptarea metodologiilor (OCDE, 2016) acesteia, precum și a prevederilor privind evaluarea asumate în PNRR (Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene (MIPE), 2021), profesionalizarea meseriei de evaluator de politici publice devine o prioritate.

Datele terțiare analizate obținute din studiile de specialitate subliniază această nevoie. În Raportul de țară al României, publicat de

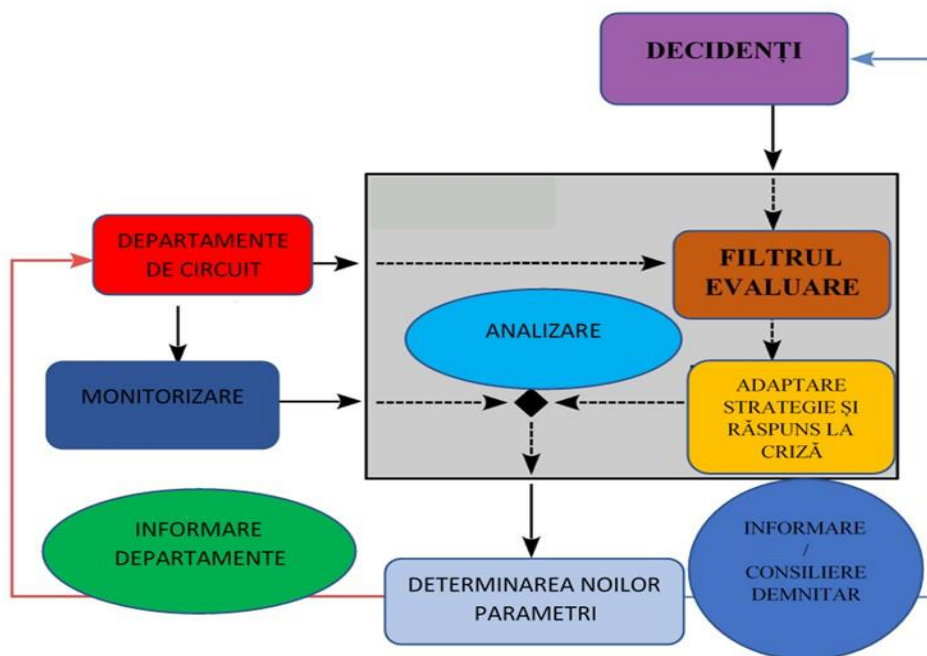
OCDE în ianuarie se atrage atenția asupra faptului că „monitorizarea sistematică a performanței și evaluarea impactului ar trebui puse în aplicare pentru a determina dacă aceste programe sunt la fel de eficiente și eficace pe cât s-a preconizat. Includerea măsurilor de sprijinire a întreprinderilor sociale în Planul Național de Redresare și Reziliență este binevenită, dar implementarea lor efectivă va necesita o monitorizare atentă.” (OECD, 2022)

Figura 3. Date OCDE 2022 privind capacitatea administrativă
(adaptare a diagramei (OECD))

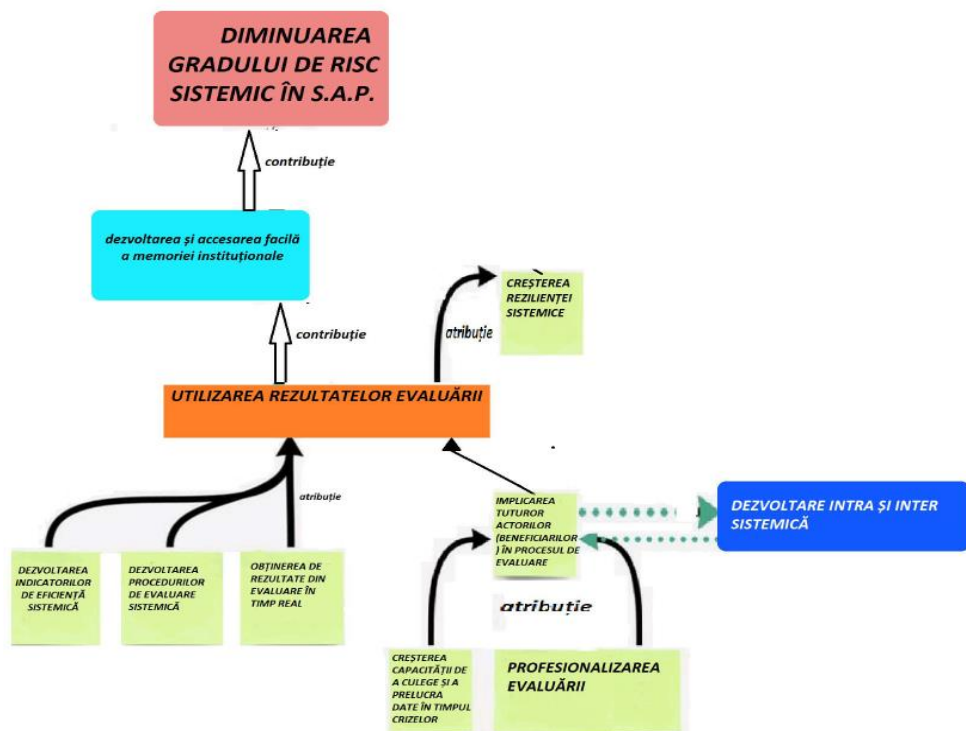
Ținând seama de demersurile de cercetare anterioare precum și de datele actualizate, am considerat că, pentru a avea capacitatea de a evalua sistemic, în timp real și cu dovezi robuste, o soluție este construirea Unității Interne de Evaluare a SAP în toate organizațiile componente. În acest studiu, așa cum am precizat în introducere, a fost efectuat studiul de caz ANAP unde am propus arhitectura și rolul unității inspirate de filtrul Kalman (Kalman, 1960) din statistică, la nivel de organizație, ținând cont de exemplele date în literatura de specialitate de autori și practicieni. (Dahler-Larsen, 2015)

State precum Germania, Spania, Franța, Cehia sau Polonia, consideră evaluarea ca fiind una dintre componentele cheie a managementului public, aceasta fiind necesară pentru a se asigura că inițiativele pentru echitate aduc îmbunătățiri tangibile sistemelor și subsistemelor existente în contexte diferite și pentru a promova echitatea socială interdisciplinar, în toate domeniile pentru a combate inechitatea de clasă, rasă, gen, etnie, orientare sexuală, dizabilitate, religie, economie, regiune, partid politic, vârstă sau probleme de sănătate mintală și fizică.

Figura 4. Structura de unități de evaluare internă a SAP – caz ANAP, creație proprie utilizată într-o serie de studii de caz

Ținând cont de arborele problemelor și specificul de caz, rezultatele preconizate și posibila utilizarea a lor, a rezultat următorul arbore al obiectivelor:

Figura 5. Arborele obiectivelor vizate pe termen lung, mediu și scurt
(creație proprie)

1. Impact: contribuie la diminuarea gradului de risc sistemic în SAP;
2. Rezultate pe termen mediu:
  - 2.1.contribuie la dezvoltarea și accesarea facilă a memoriei instituționale;
  - 2.2.sunt utilizate rezultatele evaluării, outcome căruia îi poate fi atribuită creșterea rezilienței sistemice;
3. Acestea pot fi atribuite următoarelor rezultate pe termen scurt:
  - 3.1.dezvoltarea indicatorilor de eficiență sistemică;
  - 3.2.dezvoltarea procedurilor de evaluare sistemică;
  - 3.3.implicarea tuturor beneficiarilor în procesul de evaluare, rezultat care poate determina schimbări pozitive atât în dezvoltarea intra-sistemică a evaluării, cât și în cea inter-sistemică. În acest scop, atribuția principală o au creșterea

capacității de culegere și prelucrare a datelor în timpul crizelor și profesionalizarea evaluării.

Concluzii

În urma analizei organigramelor componentelor SAP și a contextului juridic, ținând cont de capacitatea de a determina izomorfisme în sistem (studiul anterior), a rezultat că se recomandă construirea unei unități pilot în ANAP, după modelul Unității Centrale de Evaluare a Ministerului Investițiilor și Proiectelor Europene din România. Ulterior, toate celelalte autorități contractante pot dezvolta structuri similare interconectate ca rețea. Rețeaua poate fi supravegheată de experți în evaluare ai Comisiei Europene și/sau, în calitate de membru invitat la OCDE, de facilitatorii acestora.

În procesul de evaluare continuă pot fi identificate astfel inputurile necesare și cele mai bune modalități de a sprijini respectarea principiului echității sociale. Planurile și procesele de implementare pot detalia mijloacele exacte prin care administrația poate transforma echitatea socială din obiectiv de politică în realitate, în coeziune cu celelalte politici ale Uniunii.

Limitele principale ale studiului sunt date încadrarea în timp și spațiu: eșantionul pentru populația „funcționari în SAP” nu a răspuns decât în proporție insignifiantă (10% din totalul chestionarelor aplicate), motiv pentru ca triangularea nu poate fi considerată relevantă în acest moment. Este necesară continuarea colectării datelor și a sistematizării informațiilor obținute.

Bibliografie

ANAP. (2016). *Metodologia de evaluare a impactului în domeniului achizițiilor publice a unui proiect de act normativ*. Preluat de pe ANAP site-ul oficial: <http://anap.gov.ro/web/wp-content/uploads/2015/12/Metodologie-de-evaluare-a-impactului-pentru-site-004.pdf>

- ANAP. (2015). *Strategia Națională în domeniul achizițiilor publice*. Agenția Națională pentru Achiziții Publice. Accesat în 2022, de pe <http://anap.gov.ro/web/strategia-nationala-in-domeniul-achizitiilor-publice/>
- ANAP. (2016). *GHIDUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE*. Accesat în 2022, pe ANAP site oficial: <https://achizitiipublice.gov.ro/workflows/view>
- ANAP. (2021). *Metodologia de evaluare a impactului în domeniului achizițiilor publice a unui proiect de act normativ*. Accesat în martie 2022 pe Site oficial ANAP: <http://anap.gov.ro/web/wp-content/uploads/2015/12/Metodologie-de-evaluare-a-impactului-pentru-site-004.pdf>
- Banca Mondială. (2014). *Procurement Framework and Regulations*.
- Consiliul Concurenței. (2020). *Studiu Privind Efectul de Captivitate (Lock-In)*. Preluat de pe Consiliul Concurenței, site oficial: http://www.consiliulconcurenței.ro/wp-content/uploads/2020/01/studiu_privind_efectul_de_lock-in-achizitii_publice_publicare_site_cc-1.pdf
- Dahler-Larsen, P. (2015). Book Review: *Enhancing Evaluation Use: Insights From Internal Evaluation Units*. 36(2), Thousand Oaks, CA: Sage. 283–286. ISBN 9781452205472
- DiMaggio P., Powell W. (1983). *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields*. *American Sociological Review*, 48(6), 147–160. Accesat în 2021
- Donaldson, S. I., & Picciotto, R. (2016). *Evaluation for an equitable society*. Information Age. Charlotte, SUA.
- Frederickson H., Armonk. G. (2010). *Social equity and public administration: Origins, developments, and applications*. New York, Statele Unite ale Americii: M.E. Sharpe Inc.
- Guvernul României. (2015). *Strategia Națională pentru Achizițiilor Publice 2015-2020*. Accesat în 2022. Preluat de pe Agenția Națională a Achizițiilor Publice: <http://anap.gov.ro/web/wp-content/uploads/2015/12/Strategia-Nationala-Achizitii-Publice-final.pdf>
- Kalman, R. (1960). *A New Approach to Linear Filtering*. *Transactions of the ASME. Journal of Basic Engineering*, 82, 35-45.
- Labin S. N. (2014). *Developing Common Measures in Evaluation Capacity Building: An Iterative Science and Practice Process*. *American Journal of Evaluation*, 31(1), 107-115.
- McDavid J.C., & Hawthorn L.R. (2006). *Program Evaluation and Performance Measurement: An Introduction to Practice*. (ed. 2019, Vol. Chapter 1: Key Concepts and Issues). Thousand Oaks: SAGE PUBLICATIONS INC. Accesat în aprilie 2021.

- Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene (MIPE). (2021). *PLANUL NAȚIONAL DE REDRESARE ȘI REZILIENȚĂ (PNRR)*. Accesat în 2022, de pe Site oficial MIPE: <https://mfe.gov.ro/pnrr/>
- OCDE. (2016). (2016). *Methodology For Assessing Procurement Systems (MAPS)*. <https://www.mapsinitiative.org/>, accesat în 2022.
- OCDE. (2022). *DAC Criteria*. Preluat de pe <https://www.oecd.org/dac/evaluation/dacriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm#:~:text=Evaluation%20Criteria%20The%20OECD%20DAC%20Network%20on%20Development,sustainability%20%E2%80%93%20and%20two%20principles%20for%20their%20use>. Accesat în 2022.
- OECD. (2022). *OECD Economic Surveys: Romania 2022*. OECD Publishing. doi: <https://doi.org/10.1787/e2174606-en>. Accesat în februarie 2022.
- OECD. (fără an). *Figure 4 Romania-State control and barriers to entrepreneurship are high. 2018, index scale 0-6 from least to most restrictive; Source: OECD PMR Indicators*. Accesat în martie 2022, pe <https://stat.link/wtfb4>
- Organizația Internațională pentru Dreptul Lucrătorilor- ILO. (2022). *ISCO-08*. Preluat de pe <https://isco-ilo.netlify.app/en/isco-08/>. Accesat în 2022.
- Parlamentul European și Consiliul. (2012). *TRATATUL PRIVIND FUNCȚIONAREA UNIUNII EUROPENE*. Preluat pe 2022, de pe Jurnalul Oficial al Uniunii Europene: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF. Accesat în 2022.
- Parlamentul European și Consiliul. (2014). *Directiva 2014/24/UE*. Preluat de pe EUR-LEX: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0024>. Accesat în 2022.
- Patton, M. Q. (2015). *Developmental evaluation exemplars: Principles in practice* (ed. 2015). New York: Guilford Press.
- Renger R., Foltysova J. Renger J., Booze W. (2017). *Defining systems to evaluate system efficiency and effectiveness*. *Evaluation Journal of Australasia* , 17(3), 4-13, citat pagina 6. Accesat în ianuarie 2022.
- Stufflebeam, D. L., & Webster, W. J. (1980). *An Analysis of Alternative Approaches to Evaluation*. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 2(3), 5-20. DOI: <https://doi.org/10.2307/1163593>. Accesat în 2022.

Index

A

- achiziții publice, 84, 202, 203, 204, 205, 208, 209, 210, 216, 217
- Acordul de la Paris, 23, 44
- Acordul General pentru Tarife Vamale și Comerț (GATT), 75
- acorduri comerciale, 82, 84, 89, 92
- acquis*-ul comunitar, 81
- actor global, 34, 87, 141
- actori culturali, 143
- actori non-statali, 23, 24, 147, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 167, 168
- aderarea României, 76
- Agenda Europeană a Culturii, 142
- Al Doilea Război Mondial, 10, 108
- Alianța Nord-Atlantică, 13, 17, 25
- alianțe, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 21, 22
- alianțe multilaterale, 18
- aliați, 17, 19, 21, 22, 151
- antropologie, 173
- Arabia Saudită, 107, 109, 110, 111, 112, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124
- aristocrație, 171, 172, 174, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 184, 185
- Armenia, 98, 99, 101
- artă, 134, 135, 137, 141, 159, 164, 165, 167, 179
- Asociației Națiunilor din Sud-Estul Asiei (ASEAN), 20
- AUKUS, 9, 10, 20
- Azerbaijan, 96, 98, 99, 101

B

- B9, 14, 18
- Belarus, 100
- Bucharest Nine, 14
- bunuri culturale, 129, 130, 132, 143, 144

C

- Cadru Financiar Multianual, 142
- Capitala Culturală Europeană, 133
- Caucaz, 97, 100
- Cehia, 14, 64, 214
- China, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 111, 120, 141, 143
- coeziune, 7, 14, 16, 25, 46, 87, 89, 90, 159, 216

colaborare, 7, 10, 14, 17, 18, 19, 20, 24,
55, 86, 108, 110, 118, 120, 124, 142,
147, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161,
164, 165, 166, 168

Comisia Europeană, 27, 30, 33, 35, 36,
38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 49,
62, 63, 69, 134, 139, 140, 141, 204

competitivitate, 35, 44, 45, 74, 80, 85

comunitate, 7, 8, 74, 77, 86, 89, 90, 99,
116, 118, 119, 144, 155, 157, 162, 166,
193, 196

Concept Strategic, 18

Conferința privind Viitorul Europei,
51, 52, 60, 61, 63, 65, 67, 68, 69

conflicte înghețate, 96, 97, 99, 101, 103,
104

Consiliul European, 27, 28, 29, 30, 31,
32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 43,
44, 45, 47, 48, 49, 50, 53, 58, 85, 94,
142

Consiliul UE, 52, 53, 59, 60, 61, 63, 68,
71, 88, 89, 91, 92, 93, 103

Consiliul Uniunii Europene, 82, 85,
87, 90, 93

contextul geopolitic, 17, 123

convingeri, 150, 167

cooperare, 7, 8, 13, 14, 15, 18, 19, 22, 23,
24, 25, 66, 76, 82, 83, 92, 103, 129,
133, 140, 142, 143, 144, 151, 157, 160

cooperare culturală transatlantică, 140

cooperare economică, 19, 82, 92

cooperare internațională, 15, 24

cooperarea regională, 13

Coreea de Nord, 22, 121, 162

Coreea de Sud, 22, 111, 139

COVID-19, 16, 18, 199, 207

Crimeea, 96, 97, 98, 99

cultură, 7, 8, 54, 62, 130, 131, 132, 133,
135, 136, 137, 141, 142, 144, 148, 149,
162, 164, 167, 173, 175, 177, 195, 198

cultură democratică, 148

D

Declarația de la Sibiu, 38, 68, 71, 86

delegația UE, 135, 136

democrație, 20, 38, 40, 42, 61, 67, 103,
130

democrațiile liberale europene, 21

dialog intercultural, 132, 135

diplomația, 8, 114, 129, 130, 132, 144,
147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 156,
157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165,
167, 168, 177

Diplomația culturală transatlantică,
134

diplomația de rețea, 151, 152, 168

diplomația publică, 130, 148, 152, 153

diplomație culturală, 129, 132, 144,
147, 148, 149, 150, 152, 156, 157, 158,
159, 160, 161, 163, 164, 165, 167, 168

diversitate, 58, 61, 135, 145, 164, 198

diversitate culturală, 7, 108, 131, 135,
138, 139

diversitate culturală europeană, 135

documente, 30, 81, 188, 204

E

educație, 37, 66, 133, 135, 141, 155, 175,
179, 181, 182, 187, 188, 190, 191, 192,
193, 194, 195, 198, 199

elite politice, 100, 148

Erasmus+, 133

EU Month for Culture, 135

Europa, 10, 11, 14, 20, 25, 32, 33, 34, 35,
36, 37, 40, 41, 43, 46, 49, 50, 56, 57,
64, 65, 66, 68, 69, 71, 87, 96, 97, 98,
99, 101, 102, 104, 130, 131, 133, 137,
138, 140, 142, 144, 145, 172, 177, 179,
184, 189, 193, 199

Europa Centrală și de Est, 75

Europa Creativă, 131, 133, 142

Europa occidentală, 172

Eurostat, 130

evaluare, 88, 91, 191, 198, 201, 202, 203,
204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211,
212, 213, 214, 215, 216, 217

F

Federația Rusă, 14, 17, 18, 98, 99, 101

Fondul Monetar Internațional, 75

formare, 40, 79, 143, 198, 205

Franța, 19, 20, 21, 61, 63, 64, 65, 66, 71,
72, 82, 111, 132, 175, 176, 177, 179,
214

G

G20, 24

geopolitică, 10, 98, 109, 111, 113, 162

Georgia, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 103,
104

Germania, 66, 132, 214

globalizare, 15, 18, 25, 35, 64, 78, 150,
151, 172

Grecia, 17

Grupul de la Vișegrad, 14

H

hard power, 96, 99, 101, 102

I

identitate culturală, 187, 188

India, 19, 21, 22

institute culturale naționale, 132

instituții, 25, 29, 32, 33, 36, 59, 62, 66,
71, 140, 144, 149, 190, 191

instituții culturale, 140, 143

instrumente culturale, 156, 159

integrare, 11, 14, 16, 18, 31, 54, 66, 74, 76,
79, 82, 89, 92, 95, 102, 163, 184, 187,
188, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197

interculturalitate, 172, 173, 174, 177,
181, 182, 184

interese, 7, 8, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 28,
29, 32, 35, 37, 47, 52, 54, 59, 67, 79,
81, 86, 90, 98, 101, 108, 150, 152, 156,
159, 167

Iran, 98, 107, 108, 109, 110, 111, 112,
113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120,
122, 124, 125, 126, 127, 162

Israel, 107, 108, 114, 116, 117, 119, 123,
125

J

Japonia, 20, 21, 22

L

legislație, 11, 32, 80, 81, 124, 197, 203,
208, 209

libertăți fundamentale, 74, 87, 130

limbă, 97, 135, 136, 176, 177, 178, 179,
181, 185, 191, 206

M

management, 9, 20, 51, 158, 201, 205,
212, 214

manageri culturali, 143

MERCOSUR, 88

metode, 8, 16, 21, 30, 101, 187, 188, 203,
204, 209

minilateralism, 10, 12, 13, 14, 15, 19,
22, 23, 24, 26

modelul social european, 130

Moldova, 95, 96, 99, 100, 101, 103, 104,
105, 174, 175, 186

multilateral, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17,
18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 35, 82, 85,
87, 88, 138, 148, 164

N

NATO, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 21, 22,
25, 26, 38, 96, 97, 99, 101, 102, 103

negociază, 28, 32

negociere, 7, 8, 23, 54, 55, 81, 82, 88, 91,
93, 138, 139, 144, 154

norme, 35, 38, 42, 77, 86, 89, 90, 91, 102,
150, 165, 184, 190

O

ONG, 136, 148, 149, 154, 156, 157, 161,
163, 164, 165, 166, 168

ONU, 10, 16, 25

ordine regională, 95

Organizația de Cooperare de la
Shanghai, 22

Organizația Mondială a Comerțului,
25, 84

Organizația Națiunilor Unite, 10, 11

organizații neguvernamentale, 147,
149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 167

Orientul Mijlociu, 107, 108, 109, 110,
112, 113, 114, 119, 123, 124

P

Pactul Ecologic European, 43, 44, 45,
48, 49, 50

paradigmă, 173

Parlamentul European, 31, 33, 35, 36,
38, 39, 41, 42, 44, 49, 50, 62, 66, 67,
85, 87, 89, 92, 130, 139, 140, 142, 208,
218

parteneriat, 38, 96, 120, 133, 135, 137,
138, 139, 147

parteneriate, 8, 10, 13, 19, 22, 135, 136,
148

Parteneriatul Estic, 95, 96, 97, 102, 103

piața unică, 74, 90

Planul Național de Redresare și
Reziliență, 213

Platformă Europeană de Incluziune a
Romilor, 188

politica comercială, 74, 77, 78, 79, 80,
81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 92,
93

politica externă, 7, 8, 22, 79, 95, 96, 99,
101, 131, 139, 150, 151, 156, 167

politici nucleare, 107

politici publice, 132, 148, 152, 188, 189,
190, 194, 197, 198, 203, 204, 205, 209,
212

Polonia, 14, 17, 214

Portugalia, 82

post-aderare, 74, 83, 90

pre-aderare, 74, 79, 90

Președinția Consiliului UE, 51, 52, 53,
56, 59

proces de aderare, 16

proces decizional, 13, 18, 52, 56, 67, 69

programe culturale, 135

Protocolul de la Kyoto, 12

Q

Quad, 9, 10, 20

R

Război Rece, 108, 113, 156

reconciliere, 192

reformă economică, 76

Regatul Unit al Mării Britanii și
Irlandei de Nord, 88

reglementare, 164

reguli de piață liberă, 130

relații culturale internaționale, 129,
141, 142, 143

relații diplomatice, 76, 116, 120

relații economice, 76, 91

relații externe, 59, 75, 82, 132, 140, 141

relațiile culturale transatlantice, 129

rețele, 115, 132, 134, 143, 144, 149, 152,
154, 157, 162

reuniuni, 28, 31, 32, 35, 52, 85, 88

România, 56, 60, 69, 70, 71, 72, 75, 76,
77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87,
88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 172, 176,
177, 178, 179, 180, 185, 186, 187, 188,
189, 190, 191, 192, 201, 202, 204, 207,
208, 211, 212, 216, 217

Rusia, 17, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
102, 103

S

schimbări climatice, 7, 15, 18, 23, 24,
25, 28, 34, 41, 44, 84, 151

sector cultural, 131, 132, 133, 142, 168

Serviciul European de Acțiune
Externă, 132, 143

sistem de evaluare, 204, 205, 208, 210,
212

sistem educațional, 187, 190, 193

sistem internațional, 9, 10, 15, 25, 150,
157

Slovacia, 14

societate, 28, 36, 61, 118, 143, 152, 155,
159, 163, 172, 174, 180, 183, 190, 192,
193, 196, 197

societate civilă, 61, 143, 155, 159, 190

soft power, 100, 101, 102, 164, 170

Spania, 214

spațiul românesc, 174, 176

stat de drept, 42, 62, 103, 130, 156

state membre, 10, 16, 29, 31, 32, 33, 34,
39, 45, 47, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59,
61, 62, 67, 74, 77, 87, 90, 131, 134,
135, 136, 138, 139, 142, 143, 163, 190,
193, 194, 208

Statele Unite, 10, 13, 14, 19, 20, 88, 91, 97, 110, 118, 120, 130, 132, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 217

Ș

știință, 135, 154, 204, 212

S

strategii, 76, 81, 85, 134, 144, 148, 158, 161, 163, 167, 176, 188, 189, 190, 193, 198, 207

SUA, 19, 21, 22, 25, 26, 96, 98, 102, 116, 129, 133, 134, 135, 141, 144, 162, 217

suprastatal, 11, 15

T

tehnologizare, 151

Tratatul de la Roma, 53

Tratatul de Neproliferare Nucleară, 12, 120

TSI, 14

Turcia, 17, 98

U

Ucraina, 7, 13, 18, 21, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105

UE, 11, 15, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 54, 56,

59, 60, 61, 62, 64, 67, 77, 78, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 102, 103, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 194, 199, 208, 218

UNESCO, 131, 138, 139, 165, 189, 199

Ungaria, 14

unitate, 17, 20, 68, 75, 86, 87, 90, 131, 135, 213, 214

Uniunea Europeană, 11, 13, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 56, 60, 63, 64, 67, 69, 70, 72, 74, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 91, 92, 93, 94, 98, 101, 103, 110, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 163, 188, 191, 193, 194, 196, 202, 203, 207, 208, 218

V

viitorul Europei, 38, 47, 61, 63, 65, 66, 68, 69, 70

Z

zona central-sud-estică, 14

zona estică, 97

zona indo-pacifică, 10, 11, 13, 19, 20, 21, 22

zone-tampon, 96, 97, 101, 102

ISBN: 978-606-37-1558-7